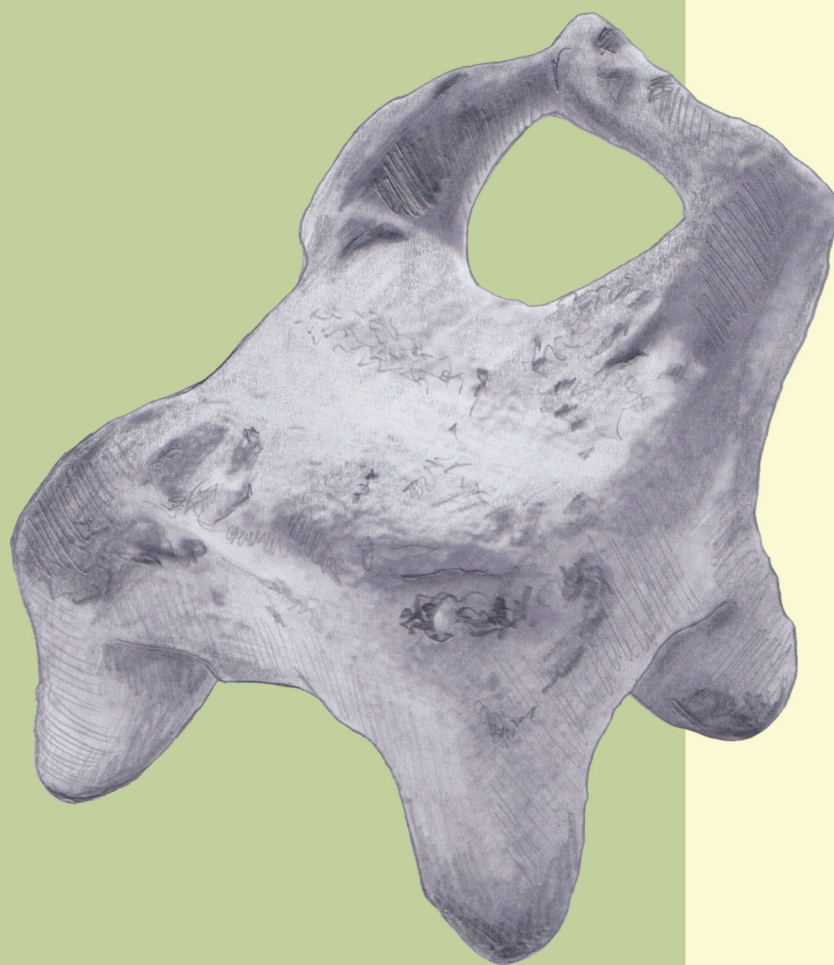


BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN

SERIA ARHEOLOGIE

5-2013



MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

5 - 2013





MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 5

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef

Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Amy Bogaard, *Oxford University*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Ioana Bogdan-Cătănciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Ecaterina Țânțăreanu, Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: 'scăunel' de lut, eneolitic (Gumelnița), descoperit la Vitănești, colecția Muzeului Județean Teleorman;
desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Revistă editată cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

©Toate drepturile asupra acestui număr sunt rezervate Muzeului Județean Teleorman

ISSN 2065 - 5290

SUMAR CONTENTS

Adina BORONEANȚ

New data on the prehistoric human habitations from Climente I and Climente II Caves in the Iron Gates of the Danube

Noi date despre locuirile umane din peșterile Climente I și II de la Porțile de Fier 5

Laurens THISSEN

Middle Neolithic ceramics from TELEOR 003, Southern Romania

Ceramica neoliticului mijlociu din TELEOR 003 (Măgura 'Buduiasca', jud. Teleorman), sudul României 25

Otis CRANDELL

The Provenance of Neolithic and Chalcolithic Stone Tools from Sites in Teleorman County, Romania

Proveniența uneltelor de piatră neolitice și eneolitice descoperite în situri din județul Teleorman, România 125

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU

Note asupra unui complex descoperit în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman

Notes on a Complex from the Eneolithic settlement at Vitănești, Teleorman County 143

Theodor IGNAT, Vasile OPRIȘ, Cătălin LAZĂR

Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (II)

The Pottery from Dwelling no.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Baseline Analyse (II) 155

Alin FRÎNCULEASA

Note despre un tip de vas descoperit în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)

Notes on a Vessel Type from the Eneolithic Settlement at Mălăieștii (Prahova County) 173

Camelia - Mirela VINTILĂ

Așezările neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului (cu un repertoriu al descoperirilor)

Neo-Eneolithic settlements in the Bucharest Plain (with a inventory of finds) 189

Daniel GARVĂN

Date preliminare privind plastica antropomorfă precucuteniană de la Costișa 'Cetățuia' (jud. Neamț).

Campaniile 1959, 1960, 1962

Preliminary data on the Precucuteni Anthropomorphic Figurines from Costișa 'Cetățuia' (Neamț County).

The 1959, 1960 and 1962 excavation campaigns 213

Bogdan CIUPERCĂ

Cercetări arheologice privind secolele VIII-X la Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Archaeological Research of the VIII-X Centuries at Târgșoru Vechi, Prahova County 223

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU

Câteva observații asupra tezaurului medieval de argint de la Mavrodin, județul Teleorman

Some Remarks on the Medieval Silver Hoard from Mavrodin, Teleorman County 257

Monica NICOLAESCU

Arheologia românească și studiile de 'landscape'. Câteva exemple

Romanian archaeology and 'landscape' studies. Some examples 263

NEW DATA ON THE PREHISTORIC HUMAN HABITATIONS FROM CLIMENTE I AND CLIMENTE II CAVES IN THE IRON GATES OF THE DANUBE

Adina BORONEANȚ *

Abstract: *This paper discusses some new data concerning the prehistoric cultural sequences in the Climente I and Climente II¹ caves in the Upper Danube Gorges. For the Climente I cave the paper discusses some new data concerning the Early Neolithic occupation (extracted from the field notes of Vasile Boroneanț). For the Climente II cave the paper discusses some Upper Paleolithic (Epipaleolithic) aspects as well as some information on the Early Neolithic occupation of the cave.*

Rezumat: *Articolul de față se concentrează asupra două peșteri din Cazanele Mari ale Dunării, din zona Porțile de Fier, Climente I și Climente II. Dacă în cazul peșterii Climente I accentul cade asupra unor noi informații privind locuirea neolitică timpurie, în cazul peșterii Climente II se discută atât aspecte legate de cronologia epipaleoliticului (paleolitic superior final) cât și de locuirea neolitică timpurie din peșteră.*

Keywords: *the Iron Gates; Final Upper Paleolithic; Early Neolithic; burial; pottery.*

Cuvinte cheie: *Porțile de Fier; paleolitic superior final; neolitic timpuriu; mormânt; ceramică.*

The Iron Gates area is one of the key areas for understanding the early prehistory of Europe. Archaeological surveys and excavations ahead of dam constructions in the 1960s and 1980s led to the identification and study of over 50 open-air and cave sites, with a chronology extending back to the Late Pleistocene.

Two of the interesting issues in the area concern the Upper Paleolithic (Epipaleolithic) - Early Mesolithic transition and the Mesolithic - Early Neolithic transition, the latter with a major impact for understanding the neolithization of the northern bank of the Danube.

Unfortunately, many of the sites excavated in the 1960s and 1970s were never published in a systematic manner, making interpretations and attempts to formulate new hypothesis difficult. Even with the most advanced methodologies, techniques and analyses, lack of secure contexts make applying them difficult and in many cases uncertain. The problem is even more serious when one takes into consideration the fact that with very few exceptions (Vlasac, Schela Cladovei, Climente I) all these sites are now covered by the Danube waters.

The publication of the earlier excavations is thus a very important step in understanding the life of prehistoric human communities in the Iron Gates.

* * *

There are 11 sites in the Upper Gorges area that could be assigned to the Late Pleistocene-Early Holocene period. Among them, six revealed traces of both Mesolithic and Early Neolithic (Boroneanț 2012) and ten were inhabited during the Early Neolithic.

The Early Neolithic in the Iron Gates area was mostly associated with open air- sites, with the impressive exception of the Cuina Turcului rockshelter. With more evidence emerging for an Early Neolithic use of caves this image is beginning to change.

New data - extracted from the 1960s fieldnotes and plans of Vasile Boroneanț - is presented below for two of the caves Climente I and Climente II as well as a summary of the former existing information.

Climente I Cave (Climente Cave, Climente's Hole, Dubova village, Mehedinți county, Figures 1, 2) is located on a slope known by the locals as 'Proluca lui Climente' on Ciucarul Mare mountain in the Bigger Cauldrons (Cazanele Mari) of the Iron Gates of the Danube. The absolute altitude is 178 m while the relative one, before the rise of the Danube level, was 130 m. Thus, the cave was not affected by the flooding of the river banks. It has a length of 70 m, a width at the entrance of 5.35 m and a maximum height at the entrance of 2 m. The level difference between the entrance (lowest area) and the highest point is ca. 8 m.

The cave (Figure 3.1) consists of a horizontal gallery opening into a larger ascending hall ending with three small prolongations (Negrea și Negrea 1979: 48). Climente I was explored in 1964 by

* Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' str. Henri Coandă nr. 11, Sector 1, 010667, București, România; boro30@gmail.com

a team lead by C.S. Nicolăescu Plopșor and archaeological excavations by Vasile Boroneanț took place in 1965, 1968, 1969. The speleologists Alexandrina and Ștefan Negrea also visited and studied the cave in 1968 and in the same year V. Sencu mapped the cave (Negrea și Negrea 1979: 48).

The cultural sequence (Boroneanț 1968a, 1979, 2000a) of the cave revealed traces of medieval occupation (fragments of a hearths and pottery), Hallstatt, Verbicioara and Coțofeni cultural layers, an Early Neolithic Starčevo-Criș layer, an Epipaleolithic layer (separated from the Early Neolithic layer by an archaeologically sterile layer), an Upper Palaeolithic layer and finally, a Middle Paleolithic occupation (Figure 4).²

The present paper will focus mainly on the Early Neolithic remains, with brief references to the Early Mesolithic occupation.

The Epipaleolithic finds (see note 2) were first published by V. Boroneanț in 1968 (1968a), and re-discussed in later publications (Boroneanț 1979, 2000a, 2000b; Păunescu 2000). Based on the techno-typological analyses, the Epipaleolithic of Climente I was interpreted as earlier than that from the Cuina Turcului rockshelter (Păunescu 2000; Boroneanț 2000a).

The bibliography referring to the Early Neolithic contains a substantial number of publications but in fact the basic information is rather scarce and re-published several times (Boroneanț 1968b: 6, 8; 1968a: 542-3; 1979: 172-3; 2000b: 85-6; Lazarovici 1969: 3-26; 1974: 45-63; 1979: 195; 1983). It is synthetically presented below.

The Early Neolithic finds come from both the cultural layer and the infill of a pit feature. On the published eastern profile of trench SI/1965 (Figure 4.1) an Early Neolithic pit-shaped feature is shown, but it is unclear if it is the same pit as the one mentioned in the text. A hearth is also mentioned.

The lithic industry is represented by a small grinding stone, a small hand-axe made of a local calcareous rock, microlithic flint and quartzite flakes - among which a few were retouched. The faunal remains include fragments of ovi-caprines, deer and cave bear bones, with the latter probably in a secondary position.

There were not many pottery sherds but among them reddish-brown, burnished sherds predominated. The pot shapes were globular. V. Boroneanț (1968) attributed the sherds to a very early phase of the Starčevo-Criș culture contemporary with the Early Neolithic layer I at Cuina Turcului (Boroneanț 1968: 6).

Based on a decorated cup (Figure 5.15), Gh. Lazarovici (1969; 1974: 46; 1975: 11) attributed the Early Neolithic from Climente I cave to the Starčevo-Criș II phase, and thus being chronologically contemporary to the occupation of Cuina Turcului I, Gornea Căuniță and perhaps the early phase from Schela Cladovei. In 1983 the same author attributed the cup to the Starčevo-Criș IIB (Lazarovici 1983).

No other finds or other type of information referring to the Early Neolithic in the Climente I cave were published³.

* * *

More information concerning excavations and particularly the Early Neolithic finds from the Climente I Cave was found by studying the original field documentation (fieldnotes and plans) and is presented below.

Of the five trenches, all located near the entrance of the cave (Figure 3), only four yielded artefacts that could be attributed to the Early Neolithic.

Excavation was conducted in 5-10 cm spade spits and the entire quantity of resulting soil was dry sieved. The majority of finds are faunal remains. It is possible that the material was selectively represented, or that some of the material is located in collections other than in the storage area of the Institute of Archaeology in Bucharest.

Duration of the excavation

1965: 26-30 July, 7-17 August, 7-11 October; 1968: 4-27 July, investigated area ca. 45-50 m². No documentation was found referring to excavations in 1969.

Existing documentation:

Plans:

1. Plan of Climente I (mapped by V. Sencu);
 2. Dubova-Peștera Climente I, plan of the eastern section of SI (published in Boroneanț 1968a, 1979 and Păunescu 2000, with modifications);
 3. General plan of the excavations (Figure 3.2, redrawn after the original plan of V. Boroneanț);
- In the fieldnotes there is also a sketch of the Starčevo-Criș pit feature and the hearth (Figure 4.2).

Identified collections of finds:

1. Early Neolithic pottery fragments from trenches SI-SIV and feature C1 (but not the published painted cup). A few lithic implements (Figure 5.16);
2. Coțofeni and Verbicioara pottery fragments;
3. Upper Palaeolithic finds, published by V. Boroneanț, Al. Păunescu (see above);
4. Mixed fauna.

The information presented below was extracted from the fieldnotes and checked with the collections of finds from Institute of Archaeology 'Vasile Pârvan' Bucharest (= IAB).

Trench **SI** was excavated in 1965. Initially 2x4 m it was later extended towards the exterior of the cave by another 6 m. It was divided in 5 squares, numbered from 1 to 5, from the interior towards the exterior. The maximum depth was 5.50 m when the bedrock was reached.

The succesions of finds for the individual squares is presented below:

Sq.1-2

On the surface and at depths down to 0.90 m the pottery observed was identified as Starčevo-Criș (Figure 1.3, 8, 13) and Coțofeni;

0.90-1.00 m - Starčevo-Criș pottery sherds occurred mainly in sq.2. The fragments were not abundant. Their surface was rather coarse and black (both surface and section). The paste contained a large quantity of pebbles as temper and only one sherd was tempered with chaff. Many animal bones, mainly from large carnivores, were also found;

1.10-1.15 m: no pottery from the entire excavated area, only a flint piece and animal bones in sq.1. Towards the centre and the western corner of this square a hearth (V1- Figure 4.2) was observed, covered with ash and charcoal fragments. In the middle of the hearth there was a wide slabstone and a flint artefact was found beneath it. The hearth was located in the centre of a depression identified as pit-feature C1. The base of C1 was at a depth of 1.40-1.45 m. A part of the pit feature remained unexcavated until later when SIII and SV were excavated. Both the hearth and the pit feature were assigned to the Early Neolithic, and probably based on the infill finds.

1.15-1.20 m: very few finds were recovered, among which were two flint pieces (in sq.2), a few sherds, a few animal teeth and snail shells. In the western corner of sq.1 the base of a pedestalled cup was found (perhaps the one appearing in the publications?) and several rim fragments (one with a small handle - Figure 5.1). They were described as reddish-brown in colour, burnished, made of good quality paste, and chaff tempered. Some of the fragments had faded traces of black paint - again probably fragments from the published painted cup.

Some of the above mentioned pottery fragments were identified in the IAB collections. The conjoining fragments came from two individual pots. A third vessel was, probably, the pedestalled cup mentioned above.

Pot no 1. (Figure 5.2) was globular with a slightly profiled rim and a short neck. The exterior of the pot has a thin dark-red slip.

Pot no. 2 (the base of it is shown in Figure 5.7) was also globular with two small handles with a horizontal perforation (these are not illustrated) and a reddish brown slip on the exterior surface.

Below 1.20 m ceramic fragments were even less frequent: only three in sq.1 (two at 1.20-1.25 m and the third at 1.70 m - perhaps infiltrations through animal burrows). Several flint pieces (Figure 5.16) were collected and many animal bones mainly of carnivores.

Sq.3

Because of the abrupt slope, this square was excavated in two (east and west) individual parts. On the higher part a Starčevo-Criș layer was noticed at a depth of ca. 1.20-1.45 m. It yielded little pottery, five flint flakes and ovi-caprine bones. No Early Neolithic finds were found below this depth.

There were no finds in **squares 4-5** that could be attributed to the Early Neolithic.

Trench SII (1968, 8x2 m) was located towards the interior of the cave as a continuation of SI (Figure 3.2).

The archaeological material stored at the IAB consists of Post-Neolithic pottery fragments, Starčevo-Criș sherds, and a lithic industry attributed to the Palaeolithic (the latter published in Boroneanț 2000a, Păunescu 2000).

The succession of finds for the individual squares is presented below:

Sq.1

0.80 m: the first Starčevo-Criș sherds were noted (some with fingernail decoration);

0.80-0.95 m: animal and fish bone, Starčevo-Criș pottery fragments (one with pinched decoration - Figure 5.4; hearth V1 (observed also in SI) also continued in this square. V1 was oval in shape with an observed diameter of 0.65x0.55 m and a thickness of ca. 7 cm;

0.95-1 m: Starčevo-Criș pottery, a few flint pieces, snailshells and a few fish vertebrae;

1-1.15 m: many animal bones and a pottery fragment. Pit feature C1 continued in the northern part of the square. The infill was a gray-black soil. A lot of ash and charcoal fragments were noted at the base of the pit.

1.25-1.40 m: the base of C1 was reached in the northern corner of the square. The base of the pit was slightly concave. Ash and charcoal were noticed together with fish bones and a broken flint point.

Sq.2

0.65 m: a few Starčevo-Criș fragments (Figure 5.5);

0.85 m: bone fragments, charcoal, one sherd;

0.95-1.25 m: faunal remains, one charcoal fragment, one endscraper on a flint blade;

1.5 m: faunal remains, one fragment of ochre.

Sq.3-4

At the depth where the Starčevo-Criș 'layer' was noted in the rest of the trench there were only faunal remains, flint artefacts and one implement made of rock crystal.

The surface of **trench SIII** (1968) covered the area between SII and the northern wall of the cave. It was 4 m long with a variable width. It was divided into 4 squares.

The archaeological material stored at the IAB consists of Post-Neolithic pottery fragments, Starčevo-Criș sherds and a lithic industry attributed to the Palaeolithic (the latter published in Boroneanț 2000a, Păunescu 2000).

The pit feature C1 continued in sq.1. Its base was reached at 0.95 m. The infill contained fish and bird bones, a few charcoal fragments, Early Neolithic sherds (Figure 5.11, 12, 14 - a fragment of a rim from a bowl, one body sherd with a dark red slip visible both on the outside and the inside of the pot, a small perforated handle and dark-red slipped on both sides). Most of the pottery from the infill of the pit was semi-coarse with chaff used for tempering.

Trench SIV (1968, 3.90x2 m) was perpendicular to SII (corresponding to sq.1-2 of SII), reaching the southern wall of the cave. The archaeological material stored at the IAB consists of Post-Neolithic pottery fragments, Starčevo-Criș sherds, and a lithic industry attributed to the Palaeolithic (the latter published in Boroneanț 2000a, Păunescu 2000).

There were no references to Early Neolithic finds in the fieldnotes. In the IAB collection a few Early Neolithic pottery fragments were identified. Among them a fragmented handle made of semi-coarse paste using chaff and crushed shells for tempering, no slip, well fired (Figure 5.13).

Trench SV was located between SI and the western wall of the cave⁴. The Early Neolithic finds consist of some ornamented pottery fragments (found between 0.90-1.45 m) and some faunal remains (found between 1.45-1.65 m).

A brief discussion of the Early Neolithic feature uncovered in the cave

The pit feature C1 extended across four trenches (SI-SIV). It was located at the entrance of the cave in an area where there would have been enough light and with the cave ceiling offering protection from rain and wind.

It appears (from the description in the fieldnotes) to have been oval or circular (with a diameter of approx. 2 m) and with a concave base. The feature was observed at different levels in the four trenches (from 0.85 m to 1.10 m), but this could have been due to the un-evenness of the cave floor or the measuring points chosen as references. The lowest point of C1 was 1.20-1.45 m and thus the pit was probably ca. 40-50 cm deep. The base of the feature showed traces of burning, ash and charcoal.

The hearth located in the interior of C1 was also oval (0.65x0.55 m) with a slabstone placed in its centre. Given the quantity of ash and charcoal mentioned, and also the thickness of the hearth's crust (7cm), it was probably used for a longer period of time.

Based on the eastern profile of SI and the fieldnotes the hearth was located in the centre of C1. Given C1's limited size and lack of posthole pits it is unlikely that C1 was a 'dwelling' (hut) in the real sense of the word. It is also interesting that on the eastern profile of SI V1 does not seem to be 'placed' on the base of pit C1 but a little bit higher suggesting perhaps that the pit was excavated and used in a period prior to the building of the hearth.

Another interesting point is the area in SI with the small concentration of (some) conjoining pottery fragments. It was possible to partly reconstruct two vessels and a third might have been the published painted cup. This concentration of (at least) three vessels suggests that they may have been left in the cave for a later re-use.

The main type of archaeological remains was fauna. This is probably due, in part, to the visitation of the cave by predatory carnivorous animals. Also, with the inner part of the cave having an ascending slope, many of the bones from the back of the cave might have rolled towards the flatter area - thus explaining the presence of cave bear bones in the Early Neolithic assemblage. But this also means that a future analysis of the faunal remains from the excavated trenches might provide less reliable results than expected.

Fish and bird bones were mentioned quite frequently in the fieldnotes associated with the infill of C1 and the remains scattered on its floor. Their presence can easily be explained by fishing for local consumption when using the cave. Without further evidence it is difficult to argue for the occupation of the cave as a 'seasonal fishing camp' particularly given the fact that no fishing gear was associated with the identified feature, and also because of the difficulty in reaching the Danube bank through a direct path. It is more likely that the occupation of the cave was related to agricultural occupation that could have taken place on the mountain plateau located above.

Palinologic analysis of the sediments in Climente I Cave (Boşcaiul *et al.* 1971) determined that only the cultural layers yielded enough pollen for the analyses. The archaeologically sterile sediments did not contain any sporo-polinic evidence implying the human occupation played a major role in the penetration of pollen inside the cave. For the Neolithic period the pollen analyses suggested the presence of termophile deciduous trees confirming the Atlantic age of the cave occupation (Boşcaiul *et al.* 1971).

The Early Neolithic occupation of Climente I cave was probably seasonal. Located much higher than other caves visited by humans in the area (Climente II Cave, Cuina Turcului, Poncova Cave, Veterani Cave - Boroneanţ 2000b), the scarcity of the Early Neolithic remains could be explained by the difficulty of access to the cave (accessible mainly by descending from the higher plateau of Ciucaru Mare). On the other hand this location made it drier and more sheltered from the wind. Only a very small area at the entrance of the cave was actually investigated (less than 50 sqm). We therefore know nothing of the archaeological sequence inside the cave proper.

Recent work (A. Boroneanţ 2012) demonstrated that the highest density of occupation in the the shelter under the rock from Cuina Turcului (located nearby) was located towards the back of the shelter, with the terrace in front having been used perhaps less frequently and more as a refuse area (mainly animal bones - Bolomey, unpublished manuscript).

Climente II Cave (Cave no.1 from Gura Poncovei, Cave 21 km, Sencu 1979, Dubova village, Mehedinţi county) was located half a kilometer upstream from the entrance to the Bigger Cauldrons on the southern slope of the Ciucaru Mare mountain. Located at 60 m absolute altitude it was only 12 m above the Danube waters and thus after the increase in the Danube level it was covered by waters. The cave developed in Upper Jurassic (Tithonian) limestone (Sencu 1979: 22). It was not a very large cave being only ca. 47 m long and not more than 6 m wide.

It was explored in 1964 by C.S. Nicolăescu-Plopşor and Vasile Boroneanţ and archaeological excavations took place in 1968-1969 (Boroneanţ 2000b: 65). Alexandrina and Ştefan Negrea also explored the cave and studied the fauna (Negrea and Negrea 1979: 43).

The main published information is in V. Boroneanţ 1970a, 1970b, 1978, 2000a, 2000b. Al Păunescu (2000: 369-3) in his synthesis of the Paleolithic and Mesolithic of the southern area of Romania offered a modified interpretation of the finds.

Seven trenches were excavated (SI-SVII). Trench SVIII shown on the plan (Figure 6.1) was perhaps excavated by Alexandrina and Ştefan Negrea.

The archaeological excavations by V. Boroneanţ (1979: 175) identified the following stratigraphic sequence (from bottom to top):

- Sand, archaeologically sterile, directly overlying the bedrock
- Sandy gravel with bones of cave bear (*Ursus spelaeus*)
- Clast-rich layer in places lying directly on the bedrock and containing Epipaleolithic cultural remains
- Deposits containing artefacts from the Chalcolithic, Late Bronze Age, Hallstatt, III-IV centuries AD and more recent periods (Early and Late Medieval) - mainly in the entrance area of the cave.

This paper mainly considers the Early Neolithic but a human burial in the cave needs elucidating and thus a more detailed presentation of the Epipaleolithic finds is necessary because the

Late Pleistocene - Early Holocene transition is one of the most important archaeological aspects for the Iron Gates area.

The Epipaleolithic (Clisorean) layer was 60-70 cm thick and contained an important number of lithics, a few bone and antler tools, several adornment pieces, ochre and hematite fragments, river boulders some with traces of a red substance (allegedly ochre), two decorated bone fragments, and faunal remains of mammals and fish (Boroneanț 1979: 175-6). The artefact assemblage was considered to have techno-typological affinities to the Late Epigravettian industries from Italy and southern France (Boroneanț 1970a, Paunescu 2000).

A quasi-circular hearth also considered to be of Epipaleolithic age was exposed. It had a diameter of 0.90 m, a thickness of 9-10 cm and on its surface there was a lot of ash and fragments of charcoal (Boroneanț 2000a: 50).

In one of the trenches an articulated human skeleton was uncovered (no number was initially assigned to it but it was identified as M1 by the present author - Figure 7) (Boroneanț 1970b: 130; 1979: 176).

Skeleton M1 was lying in stony deposits filling a natural depression in the bedrock 0.20 - to 0.50 m below the cave floor. The general orientation of the skeleton was NW-SE.

The body was on its right side, in a flexed position, legs bent almost to form a right angle with the upper body. The arms were bent upwards and the hands were brought in front of the head or below it. The latter issue was not clearly established because, according to the excavator, the cranium and hands had been removed by erosion. The photograph shows (and also the anthropological analysis performed by Andrei Soficaru from the Centre for Anthropological Research 'Francisc Rainer' in Bucharest) other parts of the body were also missing including the scapulae and the clavicles. This presents the possibility that some bones were exhumed at a later date (Bonsall *et al.* 2012: 322).

The lower jaw was still in place. A few bone fragments and molars were found in an area 'a little bit further down from the burial' (Boroneanț 1970b). The excavator reported as grave goods a fragment of an endscraper, two crescent pieces and a point all made of flint (Boroneanț 1970b).

Other bone fragments (some from a skull) belonging to a child were also reported a few meters distance towards the entrance of the cave (Boroneanț 1970b: 130; 2000a: 48-9).

The base of the pit had been lined with ochre and more ochre was sprinkled over the body.

Burial M1 was assigned by V. Boroneanț to the Epipaleolithic based on the presence of the red ochre and lithic industry. But the shallow depth of the grave, the position of the skeleton, the presence in the cave of later periods in which flexed burials were present, and the remains of human occupation from other periods present in the cave have always challenged the age of this burial.

Two samples taken from the left femur were taken and prepared for AMS ^{14}C dating and for stable isotope analysis at the Oxford Radiocarbon Accelerator Unit. The results are presented below:

"Radiocarbon analysis of two bone samples taken separately produced the ages of $12,535 \pm 55$ BP (OxA-22042) and $12,590 \pm 50$ BP (OxA-24990) - weighed mean $12,565 \pm 37$ BP, which calibrates to 15,165 to 14,479 BP (92.4% probability) [...] The $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ values for the radiocarbon-dated bone collagen are -18.5‰ and $+13.8\text{‰}$ respectively. These values are significantly heavier than would be expected for a diet based on terrestrial resources." (Bonsall *et al.* 2012: 324).

These data are comparable to that of the Late Mesolithic population from Schela Cladovei for which a reservoir effect resulting from a diet based predominantly on fish and other aquatic resources was demonstrated. The correction process was applied to the Climente II ^{14}C date. Based on the algorithm applied (Cook *et al.* 2009), the correction suggested was in the order of 344 ± 44 ^{14}C years. The corrected age was $12,220 \pm 58$ BP, calibrated to 14,266-13,853 cal BC (88.0% probability -Bonsall *et al.* 2012: 324) thus confirming the Epipaleolithic age of the skeleton, and also making it the earliest formal burial in southeastern Europe.

* * *

The following part of the paper discusses some previously unknown information concerning the Epipaleolithic and Early Neolithic of the Climente II cave extracted from the fieldnotes and the fieldplans.

Climente II Cave is formed of four halls, of which the first one is by far the largest (Figure 6.1). The halls were separated by rocky 'thresholds' - areas where the cave floor would suddenly rise. Inside the halls, on the floor of the cave, large boulders were noticed (making excavations more difficult) and probably fragments of the ceiling that had collapsed during wetter climatic episodes.

Unlike Climente I cave, almost the entire area of Climente II was subjected to excavations (Figure 6.1) and perhaps because the cultural sequence was rather thin (less than 1 m) thus allowing a larger surface to be excavated in a short time.

Some of the areas, mainly the ones closer to the entrance, had been previously disturbed by the interventions of the treasure hunters.

Existing documentation:

1. General plan of the excavation, after Boroneanț 2000a, redrawn after the original plan and adapted after the fieldnotes (Figure 6.1);
2. Souther profile of SII (Figure 6.2);
3. Plan of burial M1, photos of M1 (Figure 7).

Identified collections of finds:

1. Post-neolithic and Early Neolithic pottery
2. Mixed faunal remains;
3. Epipaleolithic lithic industry (Boroneanț 1979, 2000a) and a selection of lithics from the later layers
4. Epipaleolithic bone and antler tool collection (Boroneanț 1968a, 1979, 2000a)

Duration of the excavation:

1968: October 14-22, November 4-5; seven trenches covering approx. 54 sqm were excavated.

The seven trenches were excavated in 10-15 cm spade-spits and resulting soil was dry sieved.

Trench SI (7.5x2 m=15 m², Figure 6.2) was located in the second hall of the cave. It was divided into three equal squares numbered (on the section plan) from left to right. The cultural sequence as determined from the recorded archaeological finds and features is presented below:

0-0.20 m

- in sq.1 contained only the soil resulting from the interventions of the treasure hunters;
- sq.2-3: medieval pottery (pit-feature G3 in sq.3) and flint implements;

0.20-0.25 m

- sq.2-3: Coțofeni-Kostolac and Hallstatt pottery, flint implements, a broken bone awl;

0.25-0.40 m:

- sq.1: Hallstatt and medieval (XVI-XVII centuries) pottery fragments, Epipaleolithic flint, awl tip;
- sq. 1-2: modern hearth (a perforated coin was collected from its surface) - see the

ash layer in Figure 7.2

- sq. 2: Hallstatt pottery found in a pit feature (G1); the Epipaleolithic layer was reached outside the features, containing flint and bones;

0.40-0.50 cm:

- sq.1: flint pieces, small Starčevo-Criș sherds mixed with Coțofeni-Kostolac ones;
- sq.2 - towards the Danube there were Starčevo-Criș pottery fragments, in the rest of the square the Epipaleolithic layer consisted of many flint and quartzite flakes and tools (points, endscrapers), fish and mammal bones;

- sq.3 - faunal remains, numerous Hallstatt ceramic fragments in the infill of G3;

0.50 m

- sq.1 -Coțofeni and Hallstatt pottery (in the infill of what was going to be identified as G2), Epipaleolithic flint tools (many points, endscrapers), flakes in the cultural Epipaleolithic layer;

- sq.2-3 - Coțofeni pottery in the infill of G1, flint flakes and tools;

0.55 m

- sq.2-3: one pot base (Kostolac?) in G1, bones, flint (among the pieces there were several points);

0.60 m

- in the southern corner of sq.1 a pit feature was identified (G2). The infill contained flint flakes and tools, and one Coțofeni sherd;

0.65 m

- sq.1 - a few pottery fragments, flint pieces and many quartzite pieces;

0.75 m

- the pit feature G2 continued in sq.1; the infill contained pottery fragments but also many flint pieces;

0.80 m

- sq.2-3: the depressions in the bedrock were excavated. They contained flint pieces (two had on red ochre the cortex), fish bones, fragments of turtle shells (one coloured with ochre);

0.85 m

- in some areas the bedrock was reached. The filling of G1 continued to indicate a Hallstatt age but there were also some Epipaleolithic finds (flint and quartzite tools). The filling of G2 contained XII century pottery, some Hallstatt sherds and Epipaleolithic lithic tools (including a *La Gravette* point;

1.00 m

- sq. 1: only a few flint and quartzite pieces. In the depressions of the bedrock (in a yellow soil deposited while the cave was still active) a depth of 1.60 m was reached but no archaeological remains were found.

Brief discussion of the Early Neolithic finds

Three pit features were clearly identified in the fieldnotes and they can also be observed on the southern profile of SI (Figure 6.2): G1 (at the border of sq.1 and sq.2), of Hallstatt age; G2 (in sq.1 and only partly excavated) attributed to the medieval age (XII century); G3 (in sq.3) dated to the XVIII century. The dating of the three features was based on pottery typology.

From the fieldnotes the infill of G2 (sq.1, 0.40-0.50 m) contained a few Early Neolithic sherds. Early Neolithic fragments also occurred in sq.2 in the area towards sq.1 which at the depth of 0.40-0.50 m falls within the area of the Epipaleolithic layer. It is thus possible that a thin Early Neolithic 'cultural layer' existed and was not observed. So far no Early Neolithic pottery from SI has been found in the IAB collection of finds from Climente II.

Trench SII (4x2.30 m=9.20 m²) was located in the third hall (Figure 6.1). The sequence of finds and features resulting from the fieldnotes is presented below:

- 0.05 m: Hallstatt and medieval pottery, flint pieces (among which ca. 54 were considered Epipaleolithic;
- 0.10 m: medieval (XII century) and Hallstatt pottery, 158 flint Epipaleolithic pieces (including 4 points), bone points/awls, a deer antler harpoon. No pottery fragments were observed in sq.2;
- 0.10-0.15 m: 54 flint flakes and tools, fragments of decorated bone;
- 0.20 m: a human skeleton (M1) was noticed in sq.2; it was sprinkled with red ochre; two crescents were found next to it together with several flint pieces and a small point (Boroneanț Climente II fieldnotes 1968, 1970b, 1979)⁵;
- 0.25 m: ca. 25 flint pieces, bone tool fragments; no pottery was observed;
- 0.30 m: faunal remains, with *Ursus spelaeus* teeth predominating; one decorated ('engraved') bone fragment;
- 0.40 m: only a few flint pieces and faunal remains;
- below 0.40 m: the depression of the bedrock was excavated; the infill was a yellow soil resulting probably from water leakage;
- below 0.50 m no archaeological remains were found.

Trench SIII (ca. 3.30x2.20 m=7.26 m²) covered almost the entire second hall (Figure 6.1).

Mixed finds were collected from the floor of the cave: pottery fragments, 58 flint and quartzite tools, two perforated pendants made of red deer teeth.

- 0.10 m: medieval and Hallstatt pottery, many faunal remains, ca. 30 pieces of flint and quartzite, numerous red ochre fragments;
- 0.15 m: 15 flint pieces, pottery, one decorated bone fragment, a bone awl;
- 0.30 m: flint pieces and human teeth;
- 0.40 m: fauna, a few flint pieces, fragments of a child's skull;
- 0.50 m: many fragments of human bones (mainly long bones) belonging to a child - M2⁶, also *Ursus spelaeus* bones.

Trench SIV (4x2 m=8 m²) was located in the third hall, next to trench SII and parallel with it.

Very few finds were recovered: the fieldnotes mentioned three Early Neolithic (Starčevo-Criș) fragments with a red slip and one decorated Coțofeni sherd, 12 flint flakes and tools, a few bone tools. The bedrock was reached at 0.35 m.

Trench SV (2x2 m=4 m²) was located in the first hall, between SI and the northern wall, in a small recess.

- 0.05 m: three coins from the XIX century, a fragmented bronze ring, a pendant with a silver chain, pottery fragments and a broken smoking pipe;
- 0.45 m: a few pottery fragments (one Coțofeni), flint pieces (including a few Epipaleolithic points and endscrapers), several antler fragments with traces of cutting;

- 0.50 m: 17 flint flakes and tools, faunal remains;
 - 0.50-0.80 m: yellow soil deposited by erosion waters, archaeologically sterile;
- Trench SVI** (length 8.50 m, width: 2.40 m at the eastern end, 3 m maximum width, approx. 11.47 m²) was located in the first hall, east of SI⁷. Fragments of medieval pottery and 12 flint pieces were collected from the floor of the cave. Several XII century sherds, a small bronze coin, Hallstatt pottery and 27 flint pieces were retrieved from the spoil soil on the top after sieving.
- 0.10 m: sq.2: medieval pottery and few lithic pieces;
 - 0.15 m: sq.1: Coțofeni and Hallstatt pottery, flint;
 - 0.20 m: sq.1: Coțofeni and medieval pottery, 44 flint pieces;
 - sq.2-3: a substantial quantity of Hallstatt, Coțofeni and medieval pottery, a few flint pieces and scarce faunal remains;
- 0.30 m
- sq.1: Hallstatt pottery, 33 flint and quartzite pieces;
 - sq.2-3: many Hallstatt sherds, a few Coțofeni and medieval, 20 flint pieces;
- 0.40 m
- sq.1: an almost complete Hallstatt pot, conjoining fragments from other vessels, 29 flint pieces (including a crescent shaped point);
 - sq.2-3: Hallstatt and Coțofeni pottery, many flint pieces (among them 11 tools), one perforated coin;
- 0.50 m
- sq.1: the quantity of the Hallstatt pottery was decreasing; an earlier type of pottery (Early Neolithic perhaps?) was noticed - the fragments had incised decoration; 40 pieces of flint;
 - sq.2-3: a few Hallstatt and medieval pottery fragments, 8 flint pieces, a white flat pebble painted with a thick layer of red ochre;
- 0.65 m
- sq.1: the post-epipaleolithic sediments were exhausted; 71 flint pieces;
 - sq.2-3: Early Neolithic pottery, a bone tool, faunal remains, flint, quartzite;
- 0.95 m
- sq.1: 37 Paleolithic implements were found below the gravel layer brought by erosion water; the bedrock was reached in certain areas;
 - sq.3-4: several ochre fragments, one bone tool, a lot of quartzite (including 22 tools), 2 bone awls;
- 1.30 m: sq.2-3: 15 flint pieces; the bedrock was reached.

Discussion

Based on the fieldnotes, very little Early Neolithic occupation evidence was found - namely a few pottery fragments in sq. 1 at 0.50 m and in sq. 2-3, at the depth of 0.65 m. As expected, they match the squares and depths observed in SI. It is thus almost certain that a small Early Neolithic agglomeration of sherds existed in this area.

Despite the fact that not all were mentioned in the fieldnotes, the following SVI Early Neolithic sherds were located in the collection of finds from Climente II located at IAB:

SVI, sq.1, 0.30-0.50 m: 8 fragments, of note are:

- a body sherd with a horizontally perforated handle and long neck, of the semi-coarse type, paste tempered with chaff and small quantity of sand and crushed ceramics (Figure 9.1).
- a rim fragment, red slipped both on the outside, of the semi-coarse type, tempered with chaff (Figure 9.3);
- three body sherds, probably from the same globular vessel; they exhibit a red slip both on the exterior and the interior; chaff was used for tempering (Figure 9.2, 9, 10);
- three decorated bodysherds (incised lines and the incised crosshatchings) (Figure 9.6-8).

SVI, sq. 2-3, 0.40-0.80 m: four fragments:

- one small body fragment with a brownish slip on the exterior, chaff tempered;
- two small rim fragments (Figure 9.4, 5), chaff tempered;
- one body fragment decorated with shallow incised lines (Figure 9.11), chaff tempered.

The first 8 fragments may come from an area with mixed finds (where Hallstatt and medieval pottery were also found), perhaps an area disturbed by the treasure hunters.

Concerning the second batch of Early Neolithic sherds no other bone or antler tools have so far been reliably associated to the same context, but as already noted they correspond to the Early Neolithic finds in SI.

Trench SVII (3.90x1.30 m) was located in the fourth hall, towards the end of the cave.

- 0.05 m: mixed Hallstatt, medieval, XX century pottery, military buttons, a human molar;
- 0.15 m: black soil (from the guano); 16 flint and quartzite pieces, one pottery fragment;
- 0.30 m: same soil but no pottery was found, only flint and quartzite pieces, fish and animal bones, one pendant from a deer tooth, a bone awl, a few bone tools, one *La Gravette* point;
- 0.40 m: ca. 27 flint pieces, several perforated deer teeth, abundant faunal remains; the soil was all black, with the exception of a white spots, the probable trace of a hearth;
- 0.45 m: abundant faunal remains, a bone awl, one human tooth, a few human phalanxes, 17 flint pieces, quartzite;
- 0.60 m: very few tools, many flint tools, one broken awl, several human teeth;
- 0.80 m: the bedrock was reached.

* * *

The Early Neolithic in the caves in the Upper Gorges

Despite the fact that an Early Neolithic layer was not marked on the only plan we have from the Climente II cave the number of pottery sherds indentified in the field documentation and collection of artefacts from IAB enables us to suggest a brief Early Neolithic occupation of the cave. As discussed in the first part of the paper, Climente I, a cave located in close proximity but higher up the slope, also exhibits traces of Early Neolithic occupation.

V. Boroneanț also mentions Early Neolithic pottery sherds in the Gura Ponicevei cave found while exploring one of the main galleries (Boroneanț 2000b) and the same applies for the Veterani Cave. The Early Neolithic of Cuina Turcului is well known (Păunescu 1978; Boroneanț 2012).

The primary concern when the archaeological field surveys and excavations took place in the Gorges was the areas directly affected by the flooding and therefore only a limited number of caves were visited by archaeologists and an even a smaller number were excavated. It is possible that since the Early Neolithic communities also occupied the higher terraces of the Danube (as evidenced by the excavations of D. Borić at Aria Babi and the field surveys of A. Boroneanț and Clive Bonsall on the higher terrace above the Schela Cladovei site) the caves located further inland were also inhabited during the Early Neolithic.

It must be noted that there is a large discrepancy between the intensity of human occupation in the caves at Cuina Turcului and Climente II. It is difficult to make any comparison with Climente I Cave because very little of the cave was actually excavated. The extremely serious disturbances of the stratigraphy during historical times at the Veterani Cave, combined with the lack of documentation for most of the excavations, make it difficult to draw any conclusions at this point. Gura Ponicevei cave lacks archaeological excavation and the location of the Early Neolithic finds inside is unclear.

The old field documentation is still a useful source of information despite the fact that the time of the intensive excavations in the Iron Gates is long gone. This paper represents yet another step in the long term study of the Iron Gates cave and rockshelters, with the aim of providing a better understanding of the human occupation during the Final Pleistocene - Early Holocene transition.

Notes

¹. This paper provides a more detailed and modified version (in English) of the chapter on Climente I and II Caves in A. Boroneanț 2012.

². The Early Mesolithic layer (and the Paleolithic layer) was subjected to a series of debates concerning cultural attribution. Thus, the Early Mesolithic was originally considered to be Upper Palaeolithic (Gravettian - Boroneanț 1968a), Final Upper Paleolithic (Romanellian - Boroneanț 1979, Epigravettian (Proto-clisurean - Boroneanț 2000a), Epipaleolithic (tardigravettian - Păunescu 2000), and Early Mesolithic (Boroneanț 2013).

³. The Caves Climente I and II were not mentioned in the catalogue of the Early Neolithic sites in Transylvania and Banat published in 2011 (Luca *et al.* 2011).

⁴. A part of the area left unexcavated between SI and the western wall collapsed during the winter of 1967. The collapsed soil was dry sieved and the archaeological finds collected.

- ⁵. M1 is in the collections of the Centre for Anthropological Research 'Francisc Rainer' in Bucharest.
- ⁶. V. Boroneanț believes that the remains of the second skeleton (M2) were also a formal burial. Unfortunately no remains from this skeleton were found either in the IAB collection or the Centre for Anthropological Research in Bucharest. Human remains (4 individuals, 3 adults and a baby) were also recovered from the Cuina Turcului rockshelter but again the main excavator (Al. Păunescu) did not acknowledge them as formal burials (Păunescu 2000, Boroneanț 2012).
- ⁷. Thus, in fact, the southern profile of SI is the reversed northern profile of SVI.

Bibliography

- Bonsall, C. (2008) 'The Mesolithic of the Iron Gates', in G. Bailey and P. Spikins (eds.), *Mesolithic Europe*, pp.238-279, Cambridge University Press.
- Bonsall, C., Boroneanț, A. Soficaru, A., McSweeney, K., Higham, T., Miritoiu, N., Pickard, C. and Cook, G. (2012) 'Interrelationship of age and diet in Romania's oldest human burial', *Naturwissenschaften* 99: 321-5.
- Boroneanț, A (2012) *Aspecte ale tranziției de la mezolitic la neoliticul timpuriu în zona Porțile de Fier*, Museum Banaticum Timesiense, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica, LII, Cluj-Napoca: Ed. Mega.
- Boroneanț, V. (1968a) Descoperiri gravetiene în peștera lui Climente, *Revista Muzeelor* 6(V): 6-8.
- (1968b) 'Neoliticul timpuriu în zona Porțile de Fier', *Comunicări, Seria arheologică, Craiova* VII: 542-6.
- (1970a) 'La periode epipaleolithique sur la rive roumaine de Portes de Fer du Danube', *Prehistorische Zeitschrift* 45(1): 1-25.
- (1970b) 'Un mormânt din perioada de trecere de la paleoliticul superior la epipaleolitic', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 21(1): 129-32.
- (1979) 'Descoperiri arheologice în unele peșteri din defileul Dunării', *Speologia, Seria Monografică*, pp.140-81, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (2000a) *Paleolithique superieur final et Epipaleolithique dans la zone des Portes de Fer*, București: Ed. Silex.
- (2000b) *Arheologia pesterilor și minelor din Romania*, București: CIMEC.
- Boșcaiu, N., Lupșa, V. și Boroneanț, V. (1971), 'Analiza spro-polinică a sedimentelor din peștera lui Climente (defileul Dunării)', *Studii și cercetări de biologie. Seria Botanică* 23(5): 401-3.
- Cook, G.T., Bonsall, C., Pickard, C., McSweeney, K., Bartosiewicz, L. and Boroneanț, A. (2009) 'The Mesolithic-Early Neolithic transition in the Iron Gates, Southeast Europe calibration and dietary issues', in P. Crombe, M. Van Strydonck, J. Sergeant, M. Boudin and M. Bats (eds.) *Chronology and Evolution in the Mesolithic of North-West Europe, Proceedings of Chronology and Evolution within the Mesolithic of North-West Europe, 30th of May-1st of June 2007, Brussels*, pp.497-515, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Lazarovici, Gh. (1969) 'Cultura Starčevo-Criș în Banat', *Acta Musei Napocensis* 6: 3-26.
- (1974) 'Cu privire la neoliticul din Banat', *Tibiscus* 3: 45-63.
- (1979) *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Musei Napocensis, III, Cluj.
- (1983) 'Neoliticul timpuriu din zona Porților de Fier (Clisură)', *Banatica* 7: 9-34.
- (1976) 'Fragen der neolithischen Keramik im Banat', in H. Mitscha-Märheim, H. Friesinger and H. Kerchler (eds.) *Festschrift für Richard Pittioni zum siebzigsten Geburtstag*, *Archaeologia Austriaca* 13-14, pp. 203-34, Wien: Deuticke.
- Luca, S.A., Suci, C. and Dumitrescu-Chioar F. (2011) 'Starcevo-Cris Culture in Western part of Romania-Transylvania, Banat, Crisana, Maramures, Oltenia and Western Muntenia: repository, distribution map, state of research and chronology', in S.A. Luca and C. Suci (eds.) *The First Neolithic Sites in Central/South-East European Transect. Volume II: Early Neolithic (Starčevo-Criș) Sites on the Territory of Romania*, British Archaeological Reports, International Series 2188, Oxford: Archaeopress.
- Negrea, A. și Negrea, Șt. (1979) 'Peșterile din Defileul Dunării și fauna terestră', *Speologia, Seria Monografică*, pp.30-75, București: Ed. Academiei R.S.R.
- Păunescu, Al. (2000), *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, București: Ed. Agir.
- Nicolaescu-Plopșor, C.S. (1965), 'Cercetările arheologice de la Cazane', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 16(2): 407-11.
- Sencu, V., (1979), 'Carstul din Defileul Dunării', *Speologia, Seria Monografică*, pp.30-75, București: Ed. Academiei R.S.R.

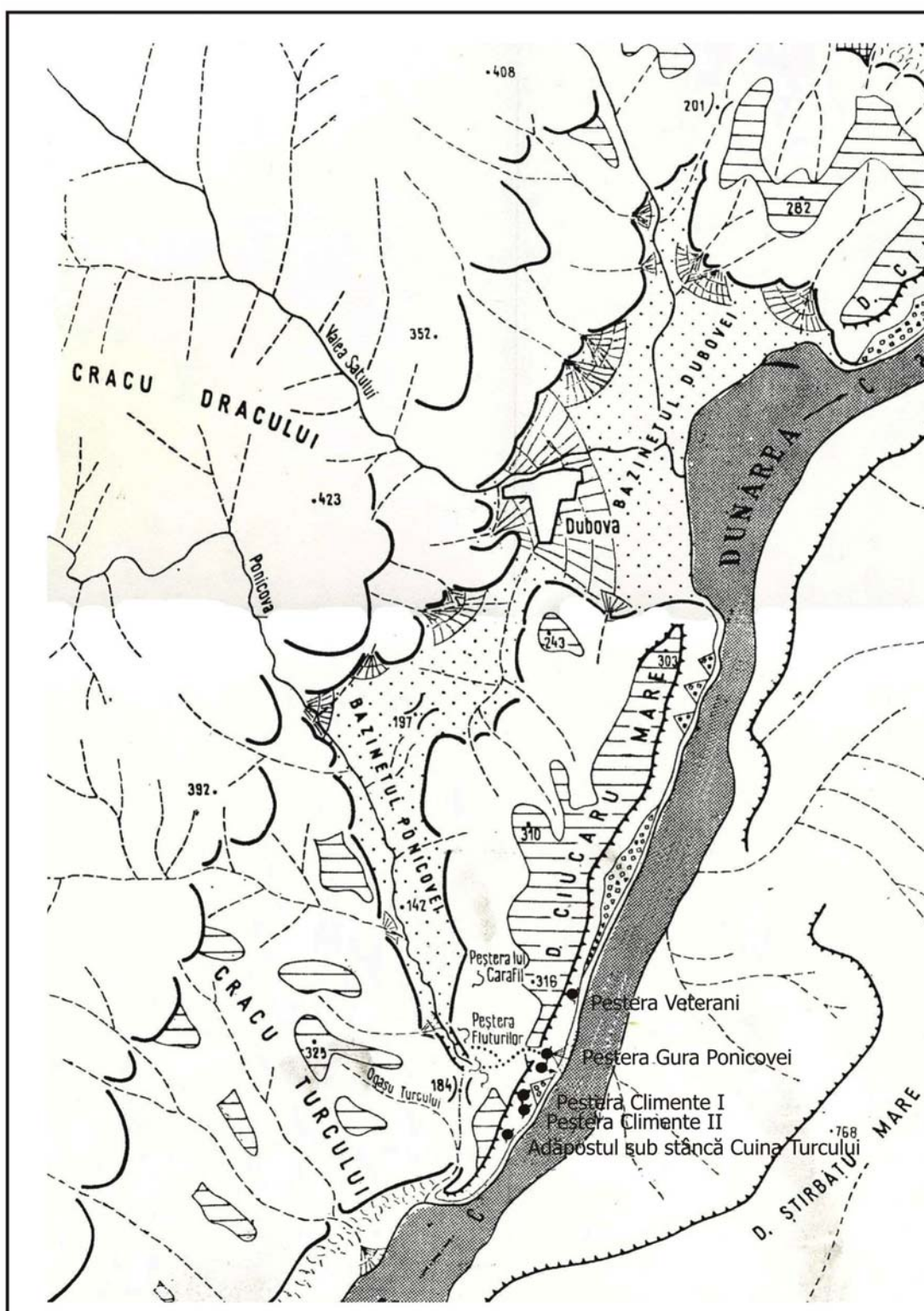


Figure 1. Map of the caves in the Bigger Cauldrons in the Iron Gates Gorge (adapted and redrawn after Sencu 1979: Fig.4).

Harta peșterilor din zona Cazanele Mari (redesenată și adaptată după Sencu 1979: Fig. 4).

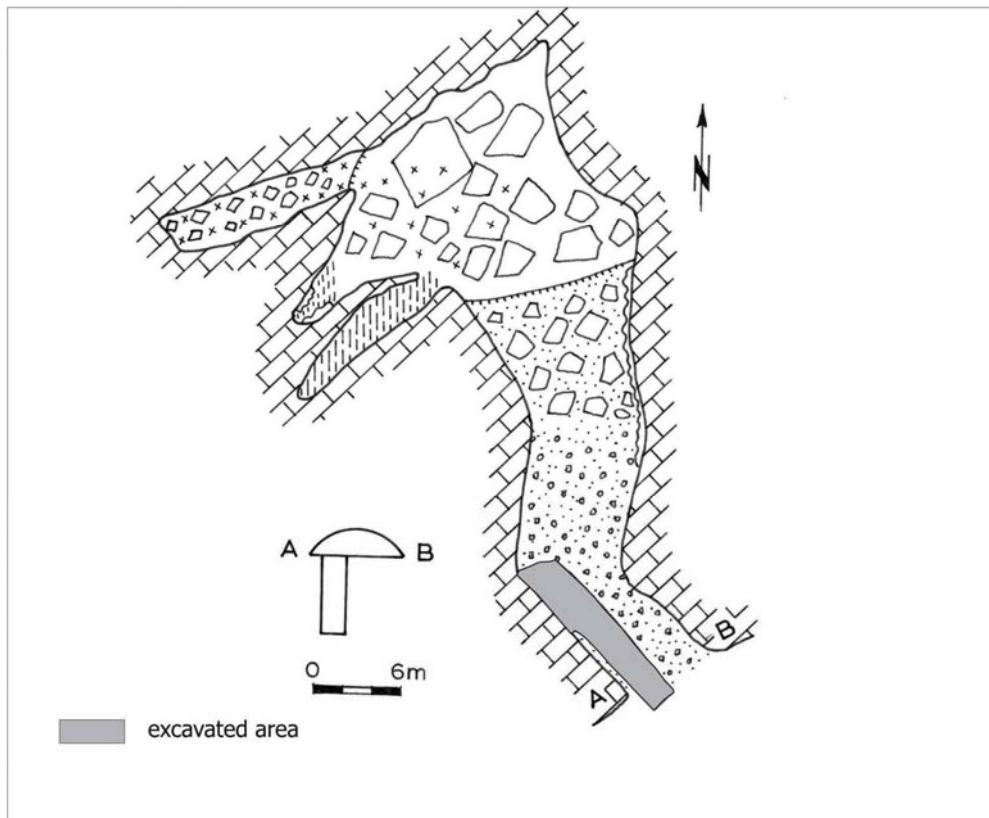


1

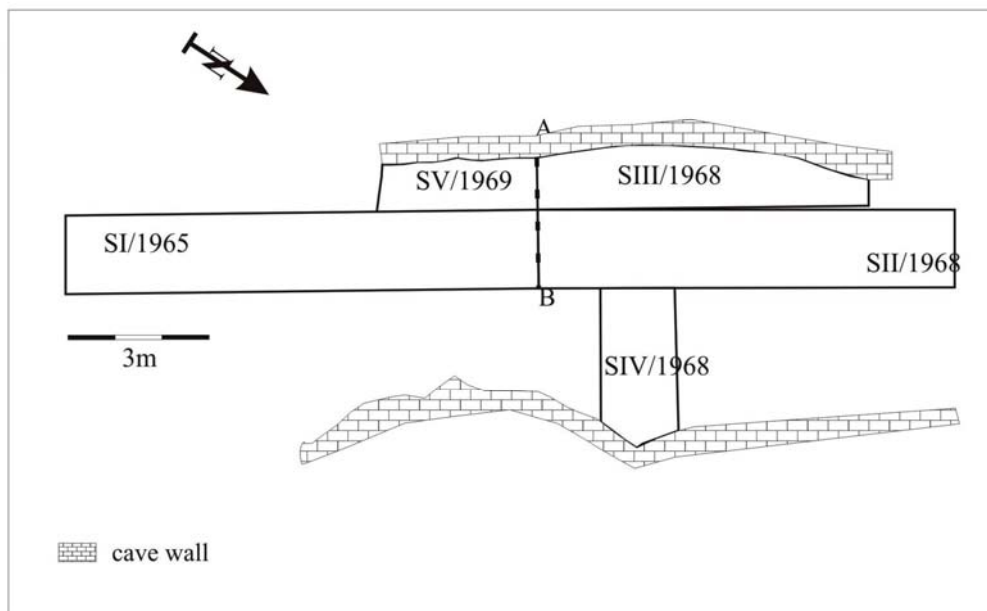


2

Figure 2. Climente I Cave - view from inside (1) and the entrance of the cave (2).
Peștera Climente I - vedere din exterior (1) și interior (2).



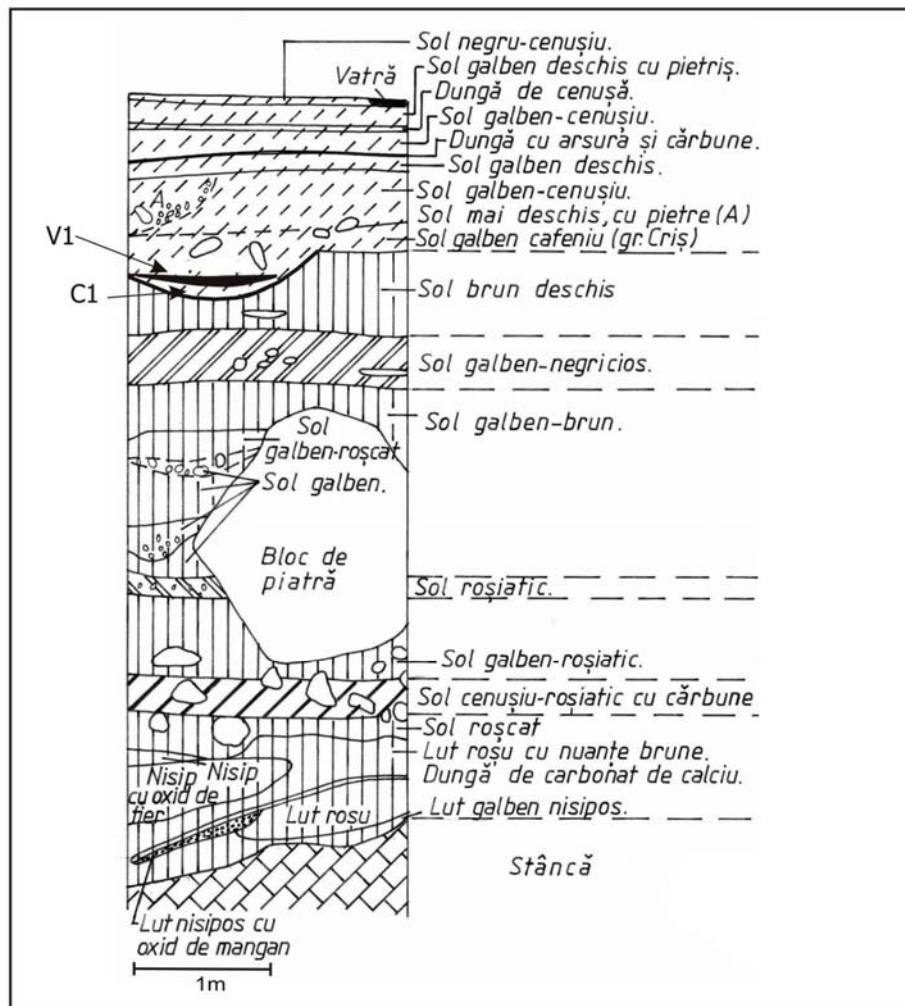
1



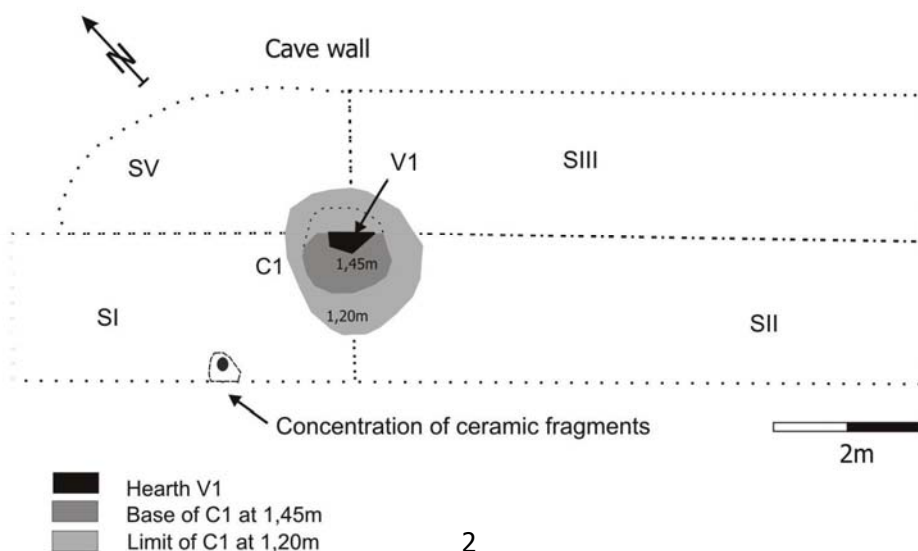
2

Figure 3. Climente I Cave. 1: General plan of the cave (adapted after Păunescu 2000: 362); 2: general plan of the trenches (adapted and redrawn after the original field plan of V. Boroneanț).

Peștera Climente I. 1: Planul general al peșterii (după Păunescu 2000: 362); 2. Planul general al secțiunilor (inedit, după original executat de V. Boroneanț).



1



2

Figure 4. Climente I Cave. 1: Eastern section of trench SI (adapted after V. Boroneanț 1979) 2: Early Neolithic feature C1 (after A. Boroneanț 2012).

Peștera Climente I. 1: Profilul de sud al secțiunii SI (adaptat după V. Boroneanț 1979). 2: Groapa neolitică timpurie C1 (după A. Boroneanț 2012).

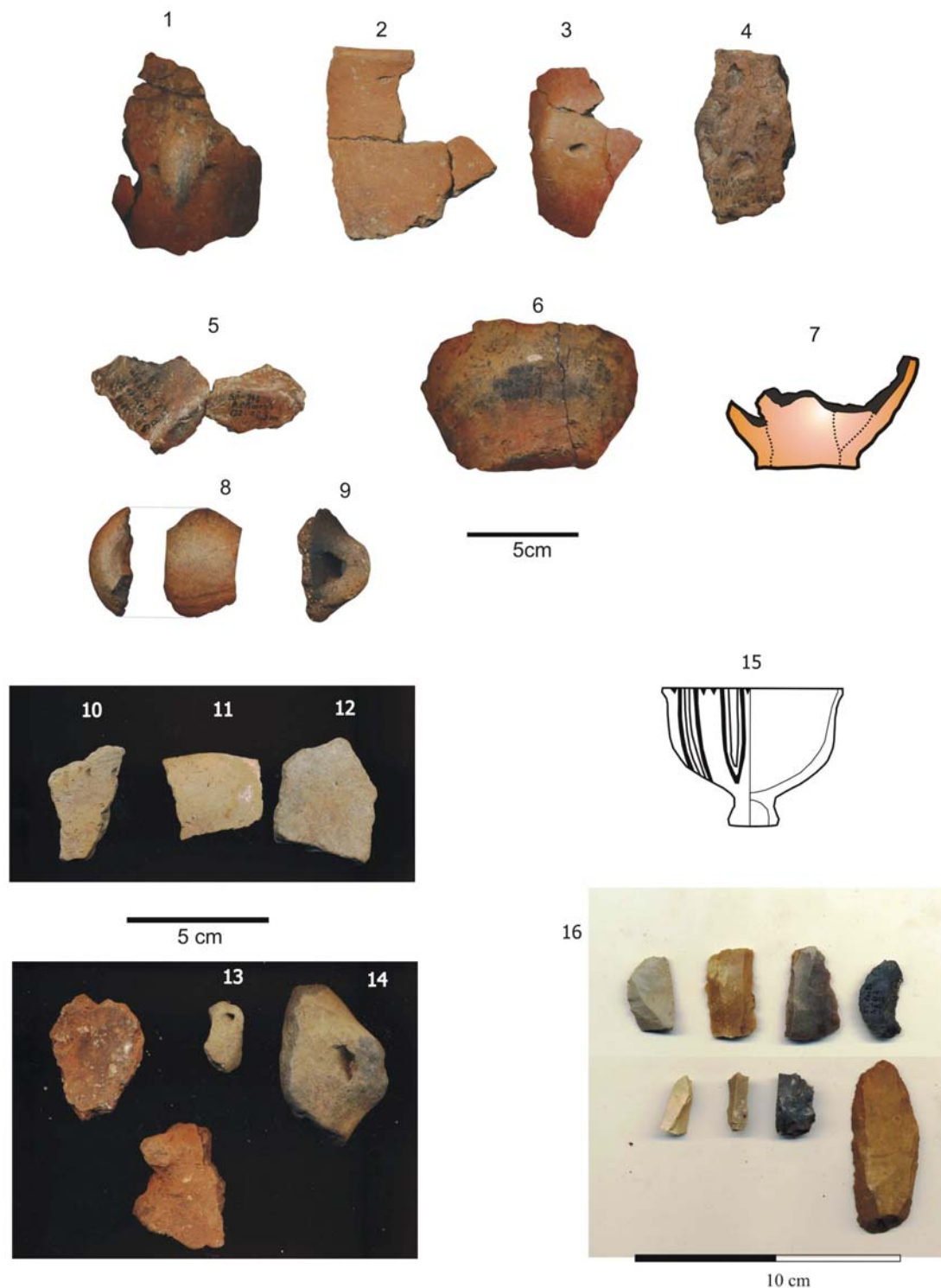
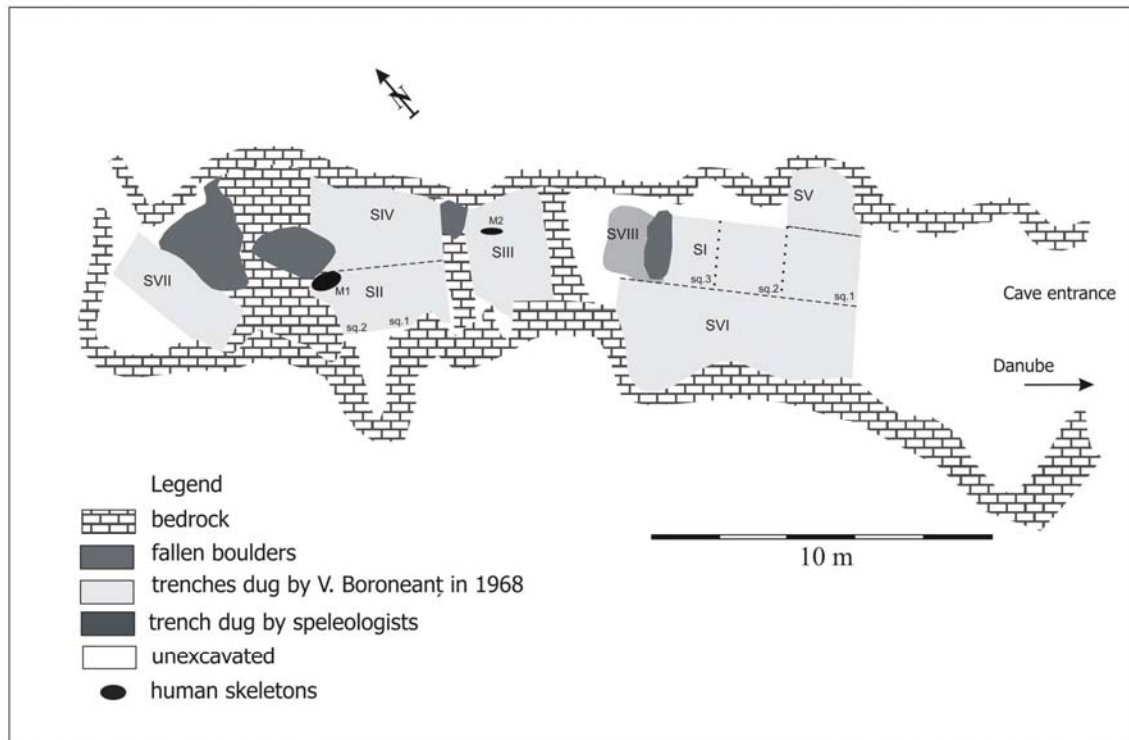
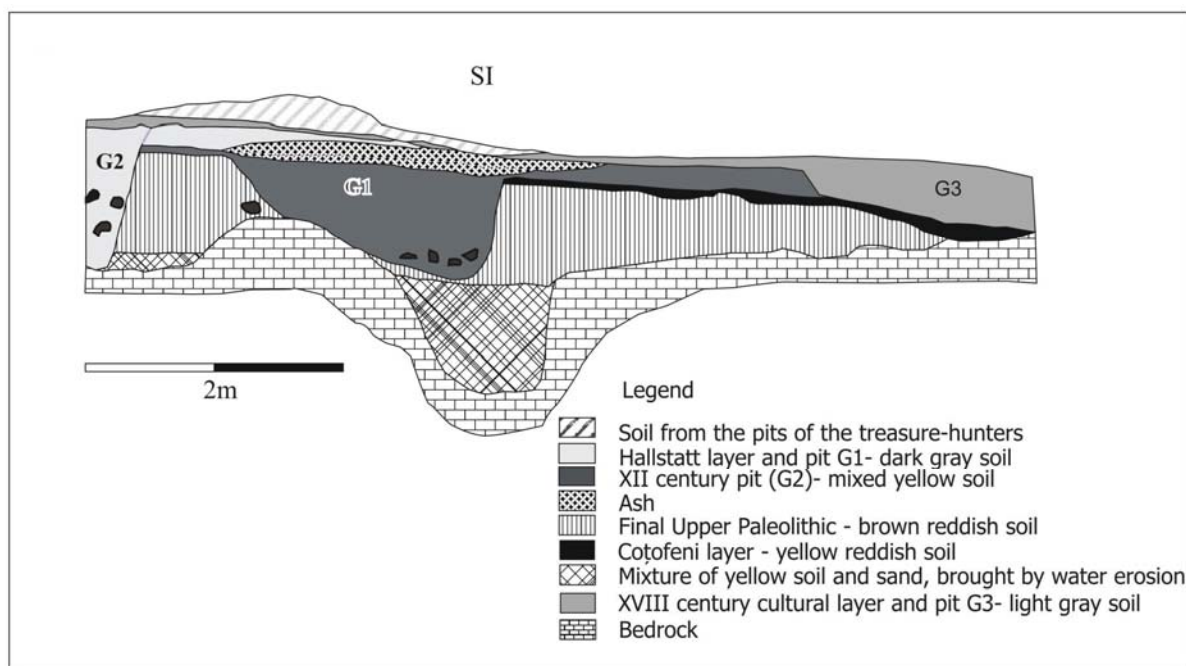


Figure 5. Climente I Cave. Trench SI: 1-2 pottery from the Starčevo-Criș pit feature; 3, 8, 14: pottery from the cultural layer; Trench SII: 11, 12, 14: pottery from pit-feature C1; Trench SIV: 6, 9: pottery from the cultural layer (photo and drawing A. Boroneanț); 15: Painted Starčevo-Criș cup (redrawn after Lazarovici 1974, no scale); 16: Early Neolithic lithic industry (photo A. Boroneanț).

Peștera Climente I. SI: 1-2: ceramică din groapa Starčevo-Criș; 3, 8, 14: ceramică din strat; SII: 4-5: ceramică din strat; SIII. 11, 12, 14: ceramică din groapa C1; SIV. 6, 9: Ceramică din strat (foto și desen A. Boroneanț); 15: Cupa pictată, redesenată după Gh. Lazarovici 1974, fără scară; 16: Industrie litică din peștera Climente I asociată neoliticului timpuriu (foto A. Boroneanț).



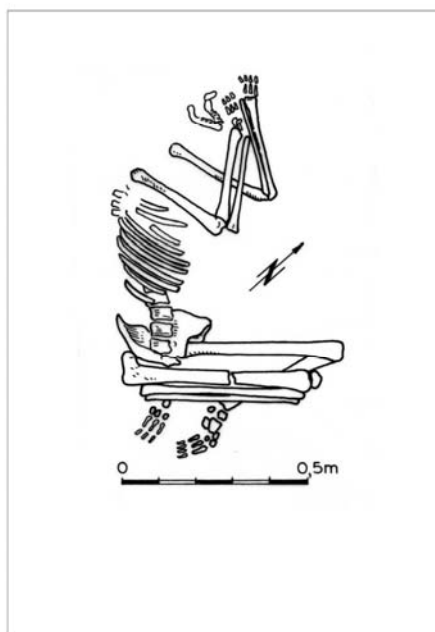
1



2

Figure 6. Climente II Cave. 1: Plan of the cave (redrawn and adapted after Boroneanț 2000a); 2: Southern section of SI (redrawn and adapted after the original plan of V. Boroneanț).

Peștera Climente II. 1: Planul peșterii Climente II (completat după V. Boroneanț 2000a); 2: SI - Profilul de sud (adaptat și redesenat după planul original realizat de V. Boroneanț).



1



2



3

Figure 7. Climente II Cave: 1-3: Burial M1 attributed to the Final Upper Paleolithic (1: redrawn after V. Boroneanț, 1969; 2-3: photo A. Boroneanț).

Peștera Climente II. 1-3: Mormântul atribuit paleoliticului superior final (1: redesenat după V. Boroneanț, 1969; 2-3: foto V. Boroneanț).

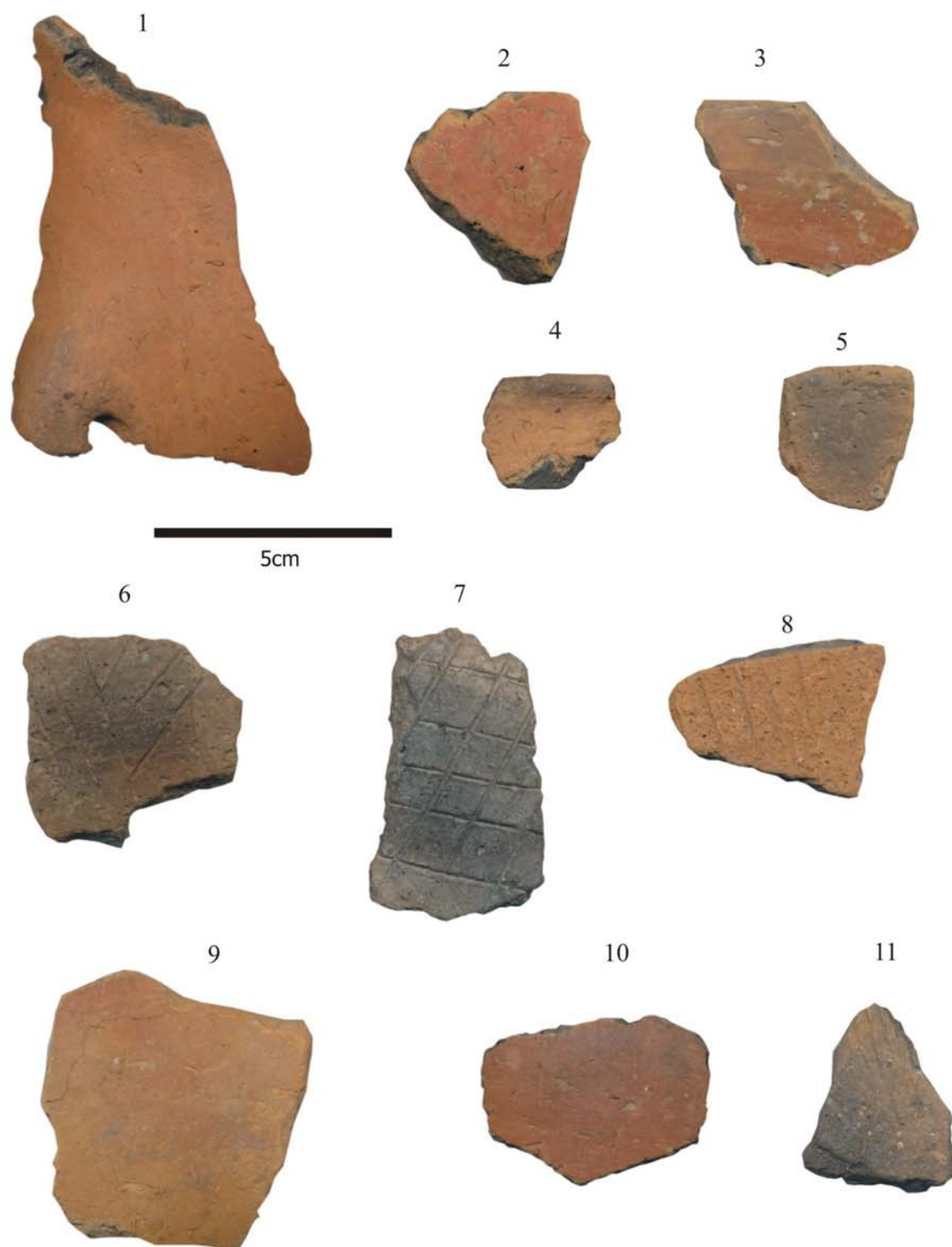


Figure 8. Early Neolithic pottery from trench SVI (photo A. Boroneanț).
Peștera Climente II. Ceramica neolitică Starčevo-Criș din secțiunea SVI (foto A. Boroneanț).

MIDDLE NEOLITHIC CERAMICS FROM TELEOR 003, SOUTHERN ROMANIA

Laurens THISSEN *

Abstract: Article providing a summary of work on a pottery sample from the Neolithic site TELEOR 003 (Măgura Buduiasca, Teleorman County). The material dates to the Dudești and Vădastra phases of the Romanian Neolithic period, c. 5,500-5,000 cal BC. Focusing on technological and typological features, this Middle Neolithic pottery is argued to be outside the Starčevo-Criș continuum, representing a different manufacturing tradition and perhaps moving towards changed cooking technologies.

Rezumat: Articolul prezintă un rezumat al studiului unui eșantion de ceramică neolitică provenită de la Măgura Buduiasca, jud. Teleorman (TELEOR 003). Materialul datează din neolitic, fazele Dudești și Vădastra (cca. 5500-5000 cal BC). Caracteristicile tehnologice și tipologice dovedesc o tradiție de fabricație a ceramicii din neoliticul mijlociu diferită de cea din secvența anterioară (Starčevo-Criș) și, probabil, reprezintă trecerea la noi modalități de preparare a hranei.

Keywords: Romanian prehistory; Middle Neolithic; Dudești; Vădastra; pottery.

Cuvinte cheie: preistoria României; Neolitic mijlociu; Dudești; Vădastra; ceramică.

1. Introduction

Southern Romanian Archaeological Project (SRAP) pottery studies aimed at setting up a chronological sequence allowing to monitor patterns of continuity and change in pottery technology and use across the Neolithic period, stretching across the better part of the 6th millennium cal BC. After a hiatus following the 58th C cal BC Starčevo-Criș occupation (Thissen 2012: 6), TELEOR 003 was resettled during the Early Dudești phase.¹ Eight radiocarbon dates sum between 5,500 and 5,350 cal BC at 1σ and suggest there was a temporal gap of two full centuries between Early Neolithic site abandonment and the first Middle Neolithic occupation (Table 1). No remains from the intervening time span have yet been identified on the site.

Lab. No.	Date BP	Error	Provenance	Material	Phase
OxA-16636	6543	37	C38	Bone	Early Dudești
OxA-16633	6497	35	C38	Bone	Early Dudești
OxA-16637	6484	37	C38	Bone	Early Dudești
OxA-16630	6463	40	C31	Bone	Early Dudești
OxA-16634	6454	39	C38	Bone	Early Dudești
OxA-16641	6415	45	C30	Bone	Early Dudești
OxA-16969	6371	37	C38	Bone	Early Dudești
OxA-16635	6354	37	C38	Bone	Early Dudești
OxA-21404	6278	37	C13	Barley grain	Vădastra
OxA-16632	6260	35	C22	Bone	Vădastra
OxA-16631	6130	40	C27	Bone	Vădastra
Nd	6230	80	Nd		Vădastra II

Table 1. TELEOR 003 Middle Neolithic ¹⁴C dates in chronological order per phase. The last date is from the Vădastra type-site in the Olt area. Source: SRAP archive and Dragoman 2010: 35.

TELEOR 003, date ¹⁴C din neoliticul mijlociu, ordonate cronologic, pe faze. Ultima dată provine din situl de la Vădastra, jud. Olt (surse: arhiva SRAP și Dragoman 2010: 35).

From the Early Dudești phase on, occupation at TELEOR 003 was continuous, judging from the ceramic data, and it was widespread, finds stretching across an area of 600x200m (Mirea 2005a: 77). The earlier phase was followed by a so-called Late Dudești phase with slight shifts in the pottery involving surface treatment, the abandonment of specific vessel shapes, and changes in decoration schemes. Immediately following upon the Late Dudești phase is a Vădastra occupation, which -

* Thissen Archaeological Ceramics Bureau - TACB, 2^e Jan v. d. Heydenstraat 8-2, 1074 XZ Amsterdam, The Netherlands; info@tacb-pottery.nl

despite the name-change - represents a continuation of the tradition set forth with Early Dudești. Like the Early Dudești occupation also the Vădastra settlement must have been extensive: adjacent to the Early Dudești pit in Sounding 9, another pit (C8, Sounding 9a) dates to the Vădastra phase. The three Vădastra ^{14}C dates available from TELEOR 003 suggest occupation to have happened somewhere during the last two centuries of the 6th millennium cal BC. The single existing date from the Vădastra type-site does not contradict this time span.

As to origins of Dudești society Eugen Comșa has always assumed that it was a typically South Carpathian (*i.e.*, Walachian and Oltenian), thus essentially local phenomenon, developed 'sur des bases épipaléolithiques' (Comșa 1956: 52). The Mesolithic argument is grounded exclusively on the presence of microliths in the stone tool assemblages of Dudești sites. Marian Neagu, by contrast, argues for a southern, ultimately Anatolian origin, for which there is, however, little cause if we compare contemporary or slightly earlier assemblages from NW Anatolia (Neagu 2000: 53; Thissen 2008). The Dudești occupation on TELEOR 003 fits the pattern of surface finds around the Teleorman region (Mirea 2005a, 2005b), and the intensely surveyed areas yield numerous contemporary settlements alongside river terraces and tributaries of the Vedea and Teleorman rivers, often of a size comparable to TELEOR 003 (Mirea 2005a: 77 and Fig. 2).

The Vădastra phase is known first from its type-site in the Olt region, excavated in the 1950-60s by Corneliu Mateescu. 'Vădastra' is a rather ill defined stage neglected in research until recently (Dragoman 2010), but its distribution in the Olt Valley (Nica 1976) has now been updated with TELEOR 003, by surveys in the Teleorman region (Mirea 2006), and Vădastra sites from North Bulgaria (*e.g.*, Brenica and Ostrov in the Vraca region (Naidenova 2000, Naidenova *et al.* 2001)). Typological/cultural continuity from the Dudești phase has already been stressed by Marin Nica (1976, followed by Comșa 1990: 151), signalling stratigraphic sequencing on several of the sites in the Olt Valley confirming adherence to place and location from Dudești into Vădastra. A similar cultural continuity is evident from TELEOR 003. It is important to realise that Vădastra is nothing else than another name for a time continuum in the S Romanian plain, but very little in effect is known from the Vădastra stage in terms of society and material culture. Apart from domination in the published record of decorated pottery and figurines, it is hard to come to a balanced assessment of vessel use and typology. The non-commitment of Romanian research to quantify ceramics has, in this case, not obstructed prehistorians to subdivide both Dudești and Vădastra (Comșa 1971, Nica 1976) in several chronological entities based especially on finds from the Olt region (sites: Hotorăni, Fărcașul de Jos). Critique on the methodological base of the definition of these stages came from Neagu (2000: 53), who pointed out the stratigraphic problems, the small base of analysed material, and the pooriness of defining differences and resemblances between the individual stages. Meanwhile, with TELEOR 003, the Teleorman Valley is beginning to yield an excellent Middle Neolithic sequence following upon the Early Neolithic (Table 2).

Phase	Features	Provisional dating Cal BC (1 σ)	Comparable key sequences
Historic <i>G a p</i>	C23, C28, C36	4 th C AD	
Vădastra	C21, C22, C27, C29, C32	5,200 - 5,000	Karanovo IV/Hamangia
Late Dudești	C24, C25, C26, C31, C34	5,300 - 5,200	Karanovo III-IV
Early Dudești <i>G a p</i>	C30/38, C37	5,500 - 5,300	Karanovo III/Samovodene B
Starčevo-Criș	C33, C35	5,800 - 5,700	Karanovo I

Table 2. TELEOR 003. Chronological sequence available in S19-22.

TELEOR 003. Secvența cronologică din sondajele (=S) 19-22.

2. The Middle Neolithic sample

Where a previous report dealt with the Early Neolithic assemblages (Thissen 2012), here I will focus on a selection of Middle Neolithic features yielding a sample of ceramics sufficient to acquire insights in pottery development beyond the Early Neolithic period. Dudești and Vădastra pottery from TELEOR 003 is encountered in nearly all trenches across the site, but the present sample stems from a series of soundings S19-22 excavated in SRAP season 2004 (Figure 1).

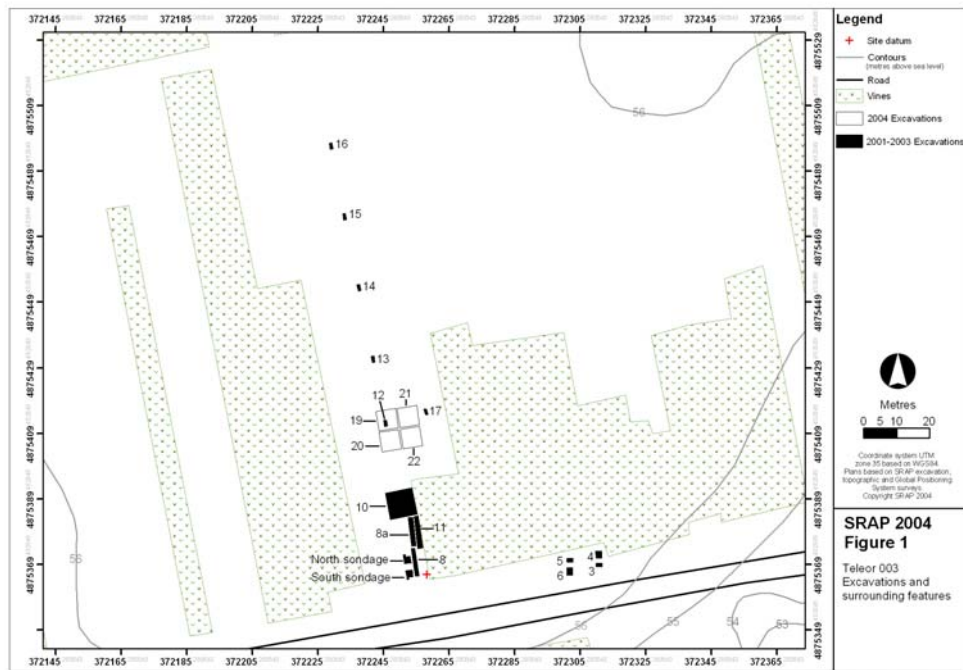


Figure 1. TELEOR 003, location of study area, Sondages 19-22 (Plan courtesy SRAP Archive 2004).
TELEOR 003, zona de studiu, S.19-22 (arhiva SRAP 2004).

The sondages comprise four 6x6 m squares separated by baulks 50 cm wide forming a large square 12.5x12.5 m (Figure 2).

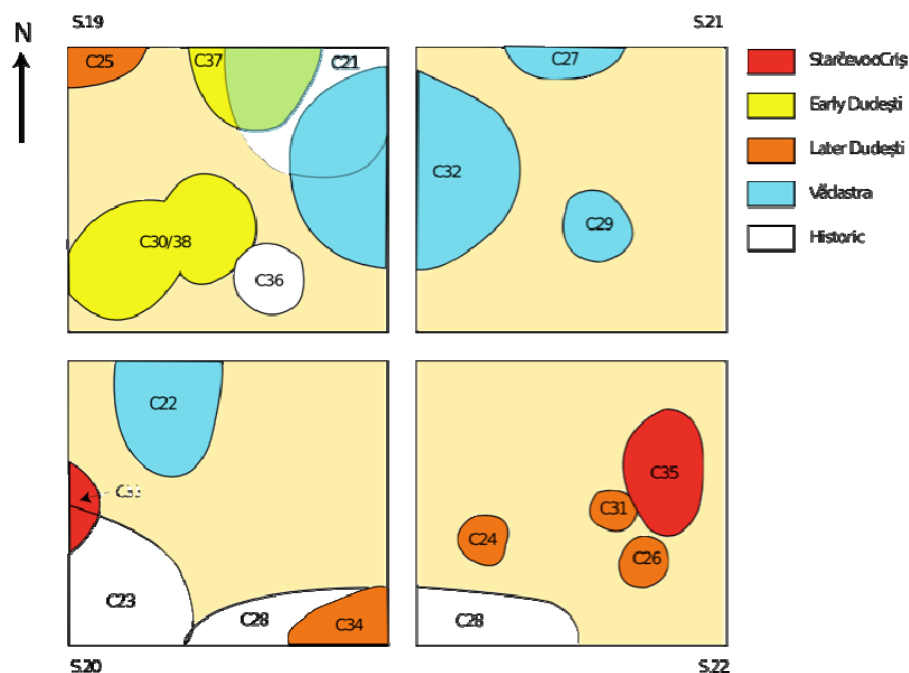


Figure 2. TELEOR 003. Schematised plan of S19-22 and periodisation of features.

Planul schematizat al S.19-22 și cronologia complexelor descoperite.

The areas of S20 and S22, abandoned since Starčevo-Criș times, were only used again in the Late Dudești stage, when four discrete surface scatters in close proximity to each other in S20 and S22 signify an old surface at elevations 90-100 cm below surface (C24, C26, C31, and C34). A small concentration of finds in C31 suggests an *in-situ* deposition consisting of an arrangement of three vessels, while the discrete scatter of a storage vessel in C24 might represent an *in situ* discard. Not

entirely clear as to its phasing is an allegedly Late Dudeşti feature C25 in S19. This deep pit starts at 110 cm below surface and may either be cutting adjacent complex C37 or dug simultaneously with it, although C25's ceramics are datable to the Late Dudeşti phase rather than contemporary with C37, which is Early Dudeşti. A large 'empty' zone between the north-western and south-eastern Late Dudeşti features was subsequently used by Vădastra people, who created deep (C27, C32) as well as shallow (C21, C29) pit features, only in one case overlapping an older feature (C21 cutting C37). All Vădastra features start at about 90-100 cm below the surface, and only C21 begins higher up at 80 cm, overlapping C32. The sequence is quite compacted in a taphonomic sense, all complexes having been dug between 90 and 120 cm below the surface regardless of the period concerned (Table 3), although there are parallel, mutually exclusive activity zones running SW-NE as far as the Late Dudeşti and Vădastra phases are concerned.

Feature	Sondage	Phase	Depth below surface (in cm)
C21	S19	Vădastra	80-100
C22	S20	Vădastra	90-170
C27	S21	Vădastra	90-200
C29	S21	Vădastra	100-110
C32	S20, S21	Vădastra	100-210
C24	S22	Late Dudeşti	90-100
C25	S19	Late Dudeşti	110-230
C26	S22	Late Dudeşti	90-100
C31	S22	Late Dudeşti	110-120
C34	S20	Late Dudeşti	90/100-130
C30/38	S19	Early Dudeşti	100/110-240
C37	S19	Early Dudeşti	100/110-250
C33	S20	Starčevo-Criş	120-140
C35	S22	Starčevo-Criş	120-170

Table 3. TELEOR 003, S19-22. Prehistoric features.

TELEOR 000, S.19-22, complexe preistorice studiate.

The total quantity of sherds studied from Middle Neolithic S19-22, amounts to 13,652 items, with a weight of nearly 112 kg; this article is concerned with a subsample, consisting of a representative crosscut of the Middle Neolithic remains: C30/C38 for the Early Dudeşti phase, C34 for Late Dudeşti, and C22 for Vădastra. Occasionally, data from other features will serve to substantiate specific issues (Table 4).

Feature	Total sherds	Weight (g)	Intrusions per feature			
			Starčevo-Criş	Dudeşti	Vădastra	Undetermined
C22	2,531	72,600	163	65	2,071	232
C24	107	1,129	24	83	0	0
C26	230	3,665	54	176	0	0
C30/C38	8,943	13,090	714	7,269	33	960
C34	625	12,577	37	588	0	0
C37	1,216	20,669	55	1,151	10	0
Total	13,652	111,949	1,047	9,332	2,114	1,192

Table 4. TELEOR 003, S19-22. Study sample amount per feature, and intrusions.

TELEOR 003, S.19-22. Eşantionul studiat pe complexe şi intruziuni.

3. The Early Dudeşti evidence. Pit C30/38

Combined, 8-shaped pit ('complex') C30/C38 in Sounding 19 is parallel in shape with Early Dudeşti pit C18/C19 in Sondage 10, and with Early Dudeşti pit C40 in Sondage 28 (Mirea 2011). C30/C38 is first noticed at about 110-100 cm below the surface. There is a consistent presence of human bone fragments in several contexts between 120-220 cm; in the bottom area of the pit human skull fragments turn up (Lazăr and Soficaru, *nd*).

The degree of mixing of ceramics from different phases in C30/38 is much less than we have encountered in Sounding 10, but still amounts to some 8% of the total sherd bulk. Main intrusive element is Starčevo-Criș material, but a few Vădastra and more recent sherds are present as well. The majority (almost 90%) of the Starčevo-Criș intrusions consists of highly abraded, small sizes even more weathered than the Early Dudești sherds. In general, the Early Dudești ceramic fragments are quite abraded with occasional large pieces less affected. Joins between sherds are mostly absent; the sherds look 'individualised' - without potential ('suspected') counterparts in other units. They seem rather tertiary deposited, i.e. not broken vessels thrown into a pit but rather sherds already broken, fragmented, dispersed, and trampled, from other (possibly already secondary) debris locations, and at one time or another swept into C30/C38, together with large amounts of animal bones, hearth/oven fragments and lithic debris. The interpretation that C30/C38's material represents pit fill, *viz.* refuse being swept into the pit collecting rubbish deposits from other locations along the way, might explain the presence of (usually even more abraded) Criș sherds in C30/C38. The Vădastra and later intrusions, on the other hand, will have been due to rodent burrowing or more recent disturbance by ploughing, etc. However, the fill-history of pit C30/C38 is more complicated than being just the residue of a cleaning operation much along the lines of many of the pits from Sounding 10. Importantly, the presence of a series of human bone fragments spread over the entire depth of the pit and the human skull fragments in the base area suggest the significance of this feature was different from that of an ordinary refuse location. Additionally, large, joinable fragments of four nearly complete vessels were found between spits 100-170 cm. In contrast to the fragmented sherds in the pit, these vessel fragments show little signs of abrasion. A large holemouth vessel with *impresso* (Plate F.5) had a vertical dispersion between 100-170 cm, and fragments of the three other vessels occurred between 100-150 cm (Plates B.2, G.1 and G.3). The fact that these sherd families only turn up in spits overlying the basal spit with the skull fragments suggests that deposition went on in a few, separate stages:

- A. Human skull deposition in basal spit (210-220 cm)
- B. Perhaps secondary/tertiary deposition of fragmented refuse including animal bone, hearth/oven fragments and lithics (from 210 cm upwards)
- C. Primary deposition of two large cooking vessels, a strainer and a large-sized dish (100-170 cm), possibly linked to deposition of human bone fragments (120-170 cm)
- D. Continuing use of the pit as secondary/tertiary refuse location, much along stage 2 (100-210 cm)

Apart from the large sherd fragments belonging to the nearly complete vessels, overall fragmentation is severe with up to 87% made up of sherds smaller than 5 cm in size (Figure 3). C30/38 fragmentation patterns approach those noted for size distributions of sherds deposited *outside* of the features in Sounding 10. The bulk of the present material seemingly consists of a fair amount of trampled material, its subsequent deposition inside C30/38 suggesting a *tertiary* deposition, or, put otherwise, a *redeposition* of already trampled material from elsewhere.

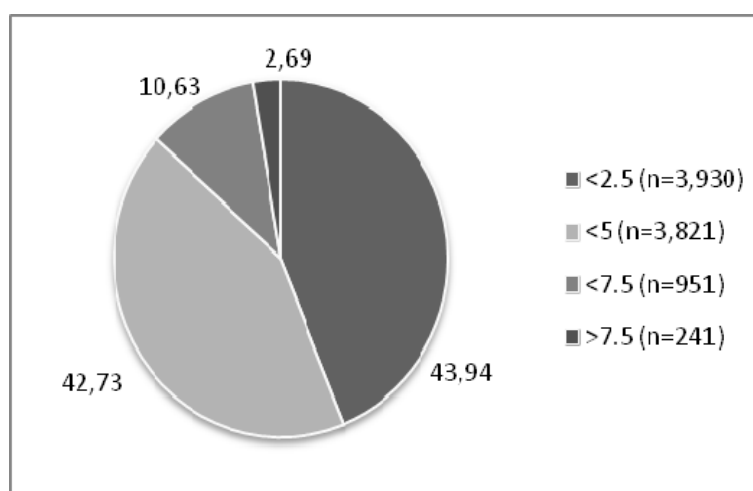


Figure 3. TELEOR 003, Sounding 19, Pit C30/38 size distribution in four size groups (<2.5, <5, <7.5 and >7.5 cm).

TELEOR 003, S. 19, Gr. 30/38. Eșantionarea fragmentelor ceramice în patru grupe dimensionale (<2.5, <5, <7.5 și >7.5 cm)

The depositional difference between the basal spits of C30/38 (starting with spit 200-210 cm downwards) with the spits above that depth is clearly visible when we consider average sherd weight (ASW) per spit (Figure 4). It confirms the differential filling history for the pit as noted above.

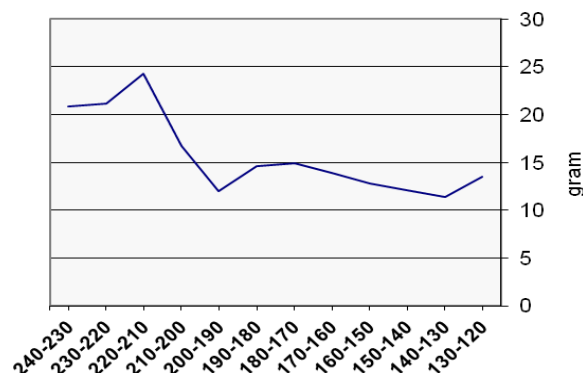


Figure 4. TELEOR 003, Sounding 19, Pit C30/38 ASW per spit.

TELEOR 003, S.19, Groapa (=Gr) C30/38. Media greutatei fragmentelor ceramice pe unitate altimetrică.

3.1. Early Dudești pottery technology

The Early Dudești assemblage can be split up in two basic ware groups defined along surface treatments. Based on a raw count of all Early Dudești sherds from C30/38 and from roughly contemporary pit C37 just to the north, Plain-burnished ware and Surface-roughened ware are almost equally distributed (Figure 5). Plain-burnished ware (PBW) includes vessels with plain surfaces (between 40-45% of the total sherd bulk), but also those decorated with *plissé* (also called 'rippling', 'channelling', or 'cannelure' - involving shallow grooves applied with a burnishing tool creating a subtle, gently undulating surface) (5-7%), or with grooves and incisions that have been filled with a white paste (c. 2.5%). Surface-roughened ware (SFRW) includes vessels whose outside surfaces have been worked in different ways, involving modification by wiping, scraping or barbotine (25-30%), or various methods of *impresso* using tools and fingernails (15%). In contrast to the Early Neolithic period, no red-slipped or painted wares are yet identified in the Early Dudești assemblages from TELEOR 003. Usually, ware groups are linked to specific categories - PBW is used for smaller 'table ware', including cups, dishes and bowls, but importantly, a specific class of dishes has surface roughening. SFRW is always used on the basic-level category of Pots - no pots occur in PBW. The blurring of wares occurs also in the SFRW: the basic-level categories of Amphorae and Storage vessels have plain-burnished collar zones and SFRW bodies.

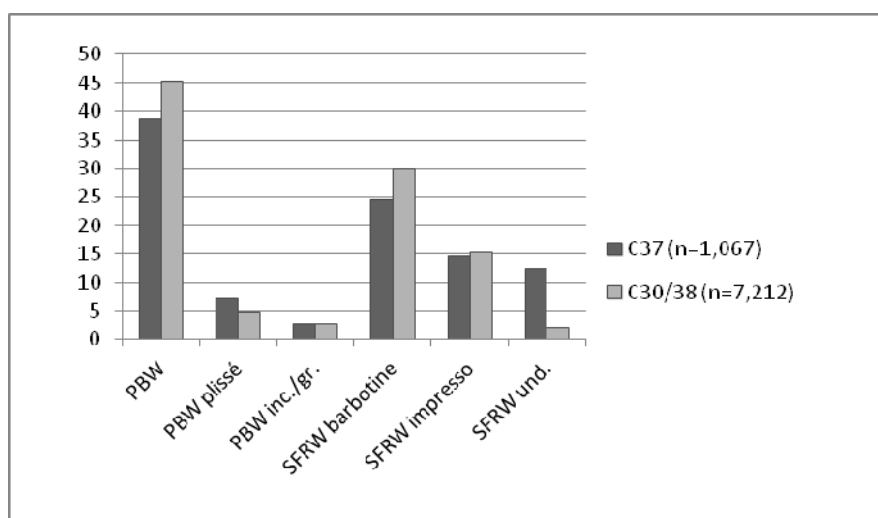


Figure 5. TELEOR 003. Pits C30/38 and C37. Relative frequency of Early Dudești ware groups and additional surface treatments.

TELEOR 003. Gr.C30/38 și C37. Frecvența relativă a grupelor de fabricație și a tratamentului suplimentar al suprafețelor ceramicii Dudești timpuriu.

3.2. Fabrics

Five fabrics are distinguished in the early Dudești assemblage from TELEOR 003 (Figure 6). Four of them are variations on a basic theme (F20-F23), but the Fine Soapy fabric (F24) is rather different.

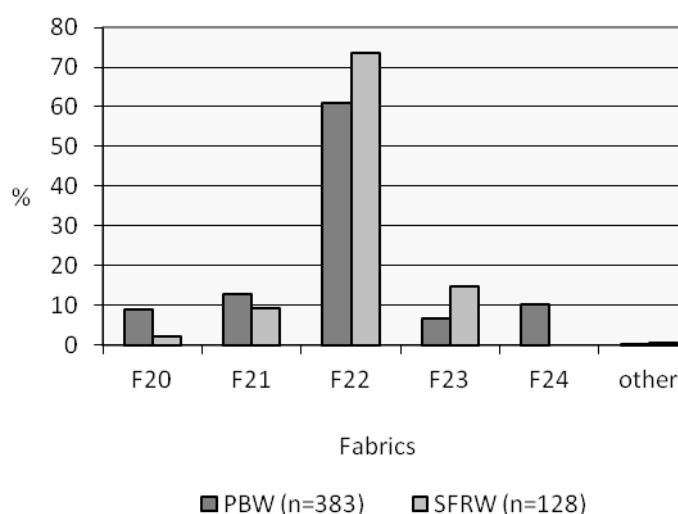


Figure 6. TELEOR 003. Sounding 19, Pit C30/38. Distribution of Early Dudești fabrics.

TELEOR 003, S.19, Gr.30/38. Distribuția tipurilor de fabricație a ceramicii Dudești timpuriu.

Fine Gritty (SRAP Fabric Code F20)

This fabric is much like the Standard Gritty group (F22), but is finer in feel and texture, has only moderate quartz, and is without organic additions. Fracture colours are dark brown, and there are no distinct interior and exterior margins. Interior and exterior surface colours are brown-grey-black. Hardness is soft; feel is smooth-rough; fractures are laminated-hackly.

Fine Chaff (SRAP Code F21)

Also this fabric much resembles the Standard Gritty group, but has sparse-moderate chaff inclusions. Fractures are dark brown in colour, and no margins are present. Surface colours brown-grey-black. Hardness is soft; feel is smooth-rough; fractures are laminated-hackly. Especially the 'table ware' including the PBW jars is more often tempered with this fabric.

Standard Gritty (SRAP code F22)

The standard fabric serving also as a basis for finer variants with or without fibres added. Non-plastics include medium-coarse quartz (white/translucent/light brown/grey) in abundant quantities, and they are well sorted, varying from subangular/angular to subrounded (SA/A-SR). Also present is ill-sorted calcareous siltstone. No fibres are present in this fabric. Core colours are black to dark brown and there are very thin, diffuse outer and inner margins of buff colour. Surface colours are brown/grey/black. Hardness is soft; feel is smooth-rough; fractures are laminated-hackly.

Coarse Gritty (SRAP Code F23)

This fabric is coarser than the other ones. It is rather ill sorted with dense quartz, sparse chaff, and occasionally some shell and limestone inclusions, and there are many irregular, ill-sorted pores. Fractures are dark brown to black in colour and occasionally there are very thin, diffuse outer and inner margins of buff colour. Surface colours are brown-grey-black. Hardness is soft; feel is smooth-rough; fractures are laminated-hackly. This fabric is usually reserved for the SFRW pots. Occasionally, PBW bases (possibly associated with table ware) have this coarser temper, suggesting that bases were tempered more heavily than the up going walls on purpose.

Fine Soapy (SRAP Code F24)

This is a very well levigated, fine fabric of soapy feel. Characteristic for this fabric is a matrix containing well-sorted quartz (SA-SR) in medium quantities and moderate quantities of siltstone, to which are added moderate quantities of finely chopped chaff. Some shell is mostly present as well. The fractures are hackly, and of grey blackish colour.

Apart from the Fine Soapy fabric, which is exclusively used for decorated jars and associated lids, no clear correlation between fabric and vessel form was observed, all components of the assemblage as perceived from C30/38 can be made in any fabric, although the thinner walled examples tend to occur more often in the Fine Gritty group. The SFRW is always thicker walled than the PBW group from the same fabric, and there is tendency for vessels walls to become thicker when the fabric gets coarser, to the extent that SFRW vessels in Coarse Gritty fabric have the thicker walls. To be noted is the thickness of the fine fabric F24 (Table 5).

Fabric	N	Accumulated wall thickness (mm)	Mean (mm)	StD
F20a	27	178	6.6	1.4
F20b	2	15	7.5	0.5
F21a	42	329	7.8	1.9
F21b	5	54	10.8	2.7
F22a	161	1280	8.0	2.5
F22b	51	475	9.3	2.0
F23a	17	170	10.0	2.7
F23b	10	121	12.1	3.5
F24a	34	341	10.0	2.2

Table 5. TELEOR 003, C30/38. Early Dudești, mean wall thickness per ware and fabric; a=PBW, b=SFRW (only rims and body sherds taken into account, as bases tend to be thicker walled).

TELEOR 003, Gr.C30/38. Grosimea pereților vaselor Dudești timpuriu raportată la modul de tratare a suprafeței și a tipului de fabricației al ceramicii (au fost luate în calcul doar fragmentele de buză și de corp, bazele, având tendința să fie mai groase, au fost excluse).

3.3. Manufacturing methods

Manufacturing methods for both groups involve coil building. Vessels were started from a flattened base slab on which coils were added systematically. Potters may have paused when reaching the inflexion point - a characteristic feature underlying all Early Dudești vessels - leaving the vessel to harden a bit to prevent sagging, before continuing with the shoulder and rim parts. Fractures typically occur along carinations and where base and vessel wall are joined, the breakage probably a function of the amount of drying time between the two stages of pot building. Vessels broke also on other places, often horizontally along coil joins. The Early Dudești clay appears to be much less 'plastic' than the Starčevo-Criș clay, although a similar micaceous base clay was apparently used (Van As *et al.* 2004). Legs and horn handles were also made from coils and subsequently enveloped within a sheet of clay. Handles are attached to vessels with plugs or dowels (cf. Plates D.7, I.4), using the thrust method, a characteristic method for this time frame all over the Balkans and NW Anatolia. Bases are differently made than in Starčevo-Criș times: now they consist of a flat slab from which the coils are built upwards. Additionally, an outer base coil is applied smoothing out the wall-to-base transition. Criș bases are built up by using a system of coils, or one spiralled coil (Thissen 2012: 9).

3.4. Surface Treatment

After primary forming, vessels were smoothed to obtain even surfaces; subsequently both insides and outsides of Plain Burnished Ware and the insides of Surface Roughened Ware were coated with a thin, diluted clay slip. These surfaces are then medium-highly burnished, possibly with pebbles or bone smoothers. Also in Dudești pottery manufacture consistently present rounded sherds will have been used additionally as loamers, scrapers or burnishers. Pedestals are always scraped on the insides, and never worked subsequently. Slips were added to the vessels when in a leather hard state. If decoration was intended, like *plissé* or grooving including the white filling, it was carried out subsequently, before the burnishing process. The burnishing itself was also done while the vessels had dried sufficiently, but when surfaces had still not hardened fully (cf. Rye 1981: 92).² *Plissé* is mostly used for decorating the shoulders of bowls, but instances have been found where it must have covered the whole vessel, as is clear from several base fragments. Pedestal bases also carried *plissé* decoration occasionally, and a small leg, probably from a horn-handled beaker or bowl has *plissé* as well. Intricate patterns combining grooved and incised motifs are clearly applied before burnishing, as surplus clay appears often as having been dragged over the groove edges, and also the sporadically preserved white filling shows traces of burnishing. Similar operational chains are in evidence for the SFRW group. Exterior surfaces were roughened using flint, cloth, a bundle of grass, or some other

device. In the case of *impresso*, using fingernails, a spatula or some other tool, this was done when the vessel was still in the leather hard state, and also handles, legs, and cordons (in the case of the large storage vessels) were applied during the leather hard state of the vessel (cf. Rye 1981: 21).

3.5. Firing

In contrast to the Early Neolithic pottery, sharply demarcated, zoned fractures with velvety black cores are not present in the Early Dudești pottery. Fractures are mostly uniformly dark coloured, and only occasionally slightly zoned fractures occur. These zones have typically diffuse core margins, suggesting a reduced firing and slow cooling in air (Rye 1981: 116f.). Since most of the Plain Burnished ware group is in dark tones, firing will have been in neutral to reducing atmospheres. SFRW pots are often in lighter shades of brown, and they may have been fired in similar atmospheres but with a short end oxidation stage. Occasionally, large holemouth pots had dark interior colours, contrasting with the brown outsides, which would suggest that they were placed upside down in the fire, preventing oxygen flows to oxidise the insides.

3.6. Categorisation

As was the case with the Starčevo-Criș sample studied from Sounding 10 (Thissen 2012:14), the severe fragmentation among the early Dudești sample is a limiting factor in assessing categories. My categorisation is, therefore, not as tight as I would have wished, and as it is, it is perhaps best considered as a heuristic tool for future study. Although I have tried to follow possibly *emic* categorisation principles along size differentiation, larger samples of diagnostic sherds are needed to prove or disprove the validity of specific subordinate-level groupings. At the moment, distinctions are of the fuzzy type, shading into each other (Table 6). Especially in the case of the basic-level category of bowls, typological assessment was difficult and unsatisfactory, due to the fragmented nature of the pottery sample.

POTTERY

A. OPEN FORMS (4)

- I. Cups ($D \leq 10\text{cm}$; $H < D$) (2)
 - a. Carinated cups
 - b. Everted cups
- II. Beakers ($D \leq 12\text{cm}$; $H \geq D$) (2)
 - a. Collared beakers
 - b. Inturned-rim beakers
- III. Dishes ($H \leq \frac{1}{2}D$) (7)
 - a. Small-sized carinated dishes ($D \leq 15\text{cm}$)
 - b. Medium-sized carinated dishes ($D > 15\text{cm}$)
 - c. Large-sized carinated dishes ($D > 24\text{cm}$)
 - d. Everted dishes
 - e. SFRW thick-walled dishes/Basins
 - f. Interior thickened lip dishes
 - g. Small straight-walled dishes
- IV. Bowls ($H > \frac{1}{2}D$; $H \leq D$; $D > 10\text{cm}$) (8)
 - a. Deep everted bowls
 - b. Thick-lipped holemouth bowls
 - c. Small-sized carinated bowls
 - d. Small, everted-rim bowls with horn handle
 - e. Holemouth bowls with horn handle
 - f. Hemispherical bowls
 - g. S-shaped bowls
 - h. Collared bowls

B. CLOSED FORMS (4)

- V. SFRW Pots (4)
 - a. Small-sized holemouths ($D \leq 15\text{cm}$)
 - b. Medium-sized holemouths ($D > 15 \leq 25\text{cm}$)
 - c. Large-sized holemouths ($D > 25\text{cm}$)
 - d. Collared holemouths

VI.	Amphorae (1)	
	a. S-shaped with large horn handle	←
VII.	Jars (2)	
	a. Decorated jars with small mouth diameter	←
	b. S-shaped jars	←
VIII.	SFRW Storage vessels with cordon (1)	
	a. Large-sized, thick-walled, wide mouth S-shaped	
C.	SPECIAL FORMS (4)	
IX.	Lids	←
X.	Sieves	
XI.	Miniatures	
XII.	Triangular 'tables'	

Table 6. Category structure of TELEOR 003 ceramic assemblages, Early Dudești phase. Within the superordinate category of *POTTERY* the syntax is A. COVERT CATEGORY; I. Basic-level category; a. subordinate category.

TELEOR 003. Formele ceramice Dudești timpuriu. A. categorii principală; I. categorii de bază; a. categorii subordonată.

Quantifying the diagnostic sherds from C30/C38 - i.e. those diagnostic sherds assignable to a basic-level category - yields the following picture (Table 7).

	N Rims		Accum. radius (%)		Eve		Brokenness	
	C30/38	C37	C30/38	C37	C30/38	C37	C30/38	C37
Cups	11	7	130	90	1.3	0.9	8.46	7.78
Beakers	22	3	230	30	2.3	0.3	9.57	10
Dishes	71	9	830	90	8.3	0.9	8.55	9
Bowls	87	30	900	350	9.0	3.5	9.67	8.57
Pots	173	46	1780	500	17.8	5	9.72	9.2
Amphorae	3	0	50	0	0.5	0	6.0	0
Jars	20	11	280	230	2.8	2.3	7.14	4.78
Storage vessels	7	1	70	10	0.7	0.1	10.0	10
Lids	5	2	60	20	0.6	0.2	8.33	10
Sieves	2	0	40	0	0.4	0	5.0	0
Miniatures	2	1	30	10	0.3	0.1	6.67	10
Triangular 'tables'	1	1	n.a.	n.a.	0.3	0.3		
Complete sieve	1		80	0	1		1.25	
Complete dish	1		50	0	1		2.0	
Complete pot	1		50	0	1		2.0	
Complete pot	1		50	0	1		2.0	
Total	408	111			48.3	13.6	Mean: 6.42	Mean: 8.81

Table 7. TELEOR 003. Pit C30/38 and C37. Early Dudești phase. Minimum number of vessels on basic-level category level, using percentage factor of rim radius, including four complete vessels (*eve* of complete vessels counted as 1 each).

TELEOR 003, Gr.C30/38 și C37, Dudești timpuriu. Numărul minim de vase din categoriile de bază, calculat pe baza procentului de buze, incluzând patru vase întregibile (echivalentul estimat al vaselor întregibile este 1 pentru fiecare vas).

The estimated vessel equivalents (*eve*) for C30/C38 amount to 48.3 vessels, of which four complete profiles/vessels. Pots, bowls and dishes are most frequently represented, in that order. This would conform to general vessel use, where we assume that these are the most intensely used categories, and hence were prone to more frequent breakage. Of the decorated jars, large amphorae and the large storage vessels presumably not many vessels were around, and possibly they were not moved around a lot, hence were less often broken. Remarkable is the relatively low occurrence of cups and beakers, where one would expect perhaps a denser representation in the record given their use that would suggest frequent handling and consequently frequent breaking. The low estimated vessel equivalents for both categories do suggest that contrary to expectation such vessels were not used frequently. Brokenness for table wares, as well as storage vessels and SFRW pots is rather similar, suggesting that indeed the majority of sherds deposited in C30/38 have undergone severe as well as equally intensive post-depositional stress possibly due to trampling prior to final deposition in

the pit. The low brokenness index for amphorae may mainly be due to the low raw count of only three rim sherds. The relatively low brokenness of the decorated jars is remarkable, and may either mean that they break less easily (which is untrue since their fabric is rather soft), or else that their depositional history was different from the majority of sherds.

Cups

Cups are here defined as having small mouth diameters with vessel heights smaller than that, creating shallow, handheld open forms of small size. Two sherds show oblique *plissé* on their shoulders, and they are carefully made and burnished (Plate A.1-2). Cups are made in the Standard fabric (F22), and occurring as PBW only. The appearance of the base is not clear, no items having been recovered, but they are probably flat, given the near absence of other base types in the Early Dudești assemblage apart from pedestal bases. Mostly of a slightly carinated shape, two instances of small vessels with everted walls suggest an additional subordinate group of cups. From Complex 40 (Sounding 28), not included in this study, came a cup with a loop handle ('tea cup') and an example with a pedestal base. Similar pieces could not be reconstructed out of the fragmentary corpus of the present complex, unfortunately, although PBW loop handles do occur.

Beakers/Mugs

Beakers are separated from cups by their height exceeding the mouth diameters, stressing the vertical instead of the horizontal aspect (Plate A.3-4). Necks may be high and the general shape quite strongly pear shaped, with a bulging, carinated lower body, where the carination may be provided with a couple of shallow circular knobs. Beakers carry small, single horn handles allowing easy manipulation, as well as enabling admiring the fine *plissé* decor. Due to the handle, these beakers could in fact be classified as 'mugs'. *Plissé* decoration is limited to the upper halves of vessels, the carinations acting as borders. Visual as well as tactical stress, therefore, would have been on the vessels' upper parts. The slightly convex shoulders would prevent a clear view on the lower body when viewed from a slant and from above. Carefully made - some have high burnish, and four are in made in the Fine Gritty fabric (one is in Fine Soapy fabric) - and burnished, rims may have horizontal *plissé*, while the shoulders carry oblique *plissé*. All other instances of beakers are made in the Standard Gritty fabric. One nearly complete beaker has the remnant of a small leg, and parallels among the more complete pottery from C40 suggest at least four (or even five) legs on such vessels. Typically, the interior lower parts of beakers are not burnished, the restricted mouth diameters preventing easy access to these regions. This is another indication that vessels could still be worked during the coiling stage (interiors scraped and smoothed), but that the process of burnishing could only be done when the vessel was complete and in leather hard state. It is important to realise that all burnishing took place on the completed vessel only, and this goes for all decoration centring on this method, such as the various forms of *plissé*. This also pertains to the application of slips. Other surface treatments such as scraping and preliminary smoothing of the walls may be carried out during the coiling process. Wall thicknesses vary between 4-6 mm, with thicker instances occasionally present. In C40 two sizes occur: a small and a larger beaker, both having a single horn handle and legs, and very likely this is the basic reconstruction of this class, with precise parallels existing in Bulgarian Thrace (e.g., Jasatepe - Detev 1959, Figs. 5, 21; Tell Veselinovo - Mikov 1939, Fig. 250, flat base). One rim has indentations along the rim and neck. A rare inturned beaker has *plissé* all-over in a complex pattern, while another beaker is plain. Such beakers are probably in continuation or even in juxtaposition to the well-known cylindrical Karanovo III beakers or mugs with large horn handle at the side, and specimens of which have also turned up in Cârcea-Viaduct (Nica 1983, Fig. 4:10), but which importantly are provided with flat bases instead of four (or five) short legs (Tell Veselinovo, see Mikov 1939, Fig. 247, 249, also 248). Conceptually, such beakers form a continuation of the one-handled beakers (but having loop, not horn, handles) known from North Bulgarian Karanovo II contexts (Samovodene A - Stanev 2002, Fig. 145).

Dishes

The subordinate category of carinated dishes seems to occur in three different size classes, where, again, the small database limits precise evaluation (Figure 7). Small-, medium-, and large-sized dishes share the same general proportions of a mouth diameter that is at least twice the vessel height (Plates A.5-6, 7-14, B.1-3, resp.). There are several types attested which are sufficiently different that a distinction on the subordinate level is warranted. Most dominant are carinated dishes, structurally linked with the carinated cups and the collared beakers. The carinated dishes are usually provided with flat or slightly concave bases (Plate B.2), but an example from C40 has a pedestal base (cf. Plate B.8-10). *Plissé* decoration occurs on about a third of the sample studied, and is always located on the shoulders above the carination. An exception in this case is a dish having vertical *plissé* from rim

towards base (Plate A.14). Diameters vary between 12 and 26 cm, but the average size is at about 19 cm. There is no pattern in fabric association, all fabrics are being used, but the Standard Gritty fabric is most common; dishes in Fine Gritty and one dish in Fine Soapy fabric exist also. One dish was made in the Coarse Gritty fabric.

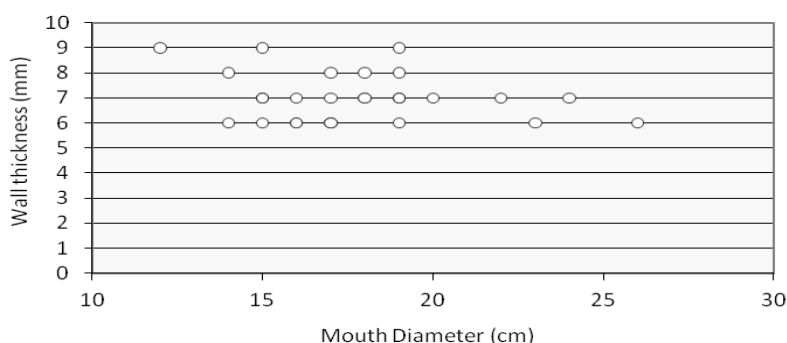


Figure 7. TELEOR 003. Sounding 19, Pit C30/38. Wall thickness vs. mouth diameter of Early Dudești carinated dishes.

TELEOR 003, S.19, Gr.C30/38. Grosimea pereților, raportată la diametrul gurii, pentru străchinile carenate.

Two types of everted, sloping sided dishes may or may not be related, the one is in the PBW group (Plate B.4-5), the other has a surface roughened exterior (Plate B.6-7). Both variants are made in the Standard Gritty fabric. Given the proportions a reconstruction with a pedestal base is highly plausible at least for the PBW variant (Plate B.8-10). Shallow dishes with rolled-in or thickened interior lips form another distinct subordinate category, with *plissé* decoration on the interior lip sides (Plate C.1-5). Usually the insides are more smoothly burnished than the outsides. Exceptional is a similar dish having a barbotine surface roughening on the exterior sides. It is not clear how to complete such dishes, but a similar dish from Samovodene B2 has four thick legs (Stanev 2002, Fig. 168) and legged dishes of this type are generally known from Bulgarian Thrace (Jasatepe, Karanovo, Kazanluk, Drama, etc.). A final category consists of small flat-based, rather deep dishes or trays with a thickened lip, which is decorated with *plissé* on top (Plate C.6).³

Bowls

Deep everted bowls possibly with pedestal base, seem a variant of the everted dishes with pedestals (Plate C.7-8). A different type of bowl is defined by two closely linked subordinate categories with horn handles. Possibly they were all fitted out with four legs. It concerns small- or medium-sized holemouth (Plate D.8-9), or S-shaped bowls (Plate D.1-4), all to be completed with a horn handle on one side (Plate D.4-7). The shoulders may be decorated with fine *plissé* (Plate D.2). The S-shapes have diameters between 8 and 13 cm; the holemouths are generally larger, between 10 and 19 cm. Another group of holemouths with thickened rims with larger diameters in PBW may belong to the same categories, *i.e.*, with legs and a horn handle, but only rims fragments exist, prohibiting further extrapolation of the form (Figure 8). The vessels are mostly made in the Standard Gritty fabric; occasionally Coarse Gritty is used.

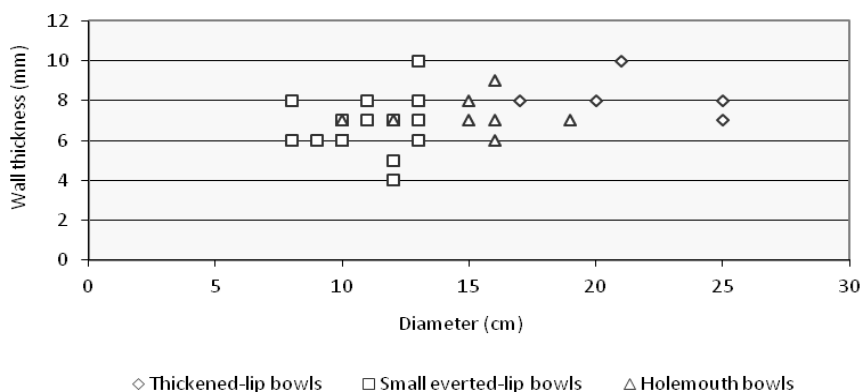


Figure 8. TELEOR 003. Sounding 19, Pit C30/38. Wall thickness set off against mouth diameter of Early Dudești horn-handled bowls.

TELEOR 003, S.19, Gr.C30/38. Grosimea pereților, raportată la diametrul gurii, pentru bolurile cu toartă tip corn.

Hemispherical bowls makes up a rather inconspicuous class of bowls (Plate E.1), but S-shaped bowls are a clear-cut group which, while showing affinities with the dishes, is different in that the height of the vessel is much higher in connection to the diameter, thus creating a deeper vessel. These bowls have an elegant S-shape, are well made and may carry fine *plissé* decoration on the shoulders (Plate E.2-4). Parallels exist with legs but also pedestal bases are attested. In the sample studied, however, no claims can be made to corroborate such reconstructions. Diameters vary between 15 and 23 cm, but the sample is too small to separate into size groupings. The majority is made of the Standard Gritty fabric, but a few instances occur in Fine Chaff, and one has shell inclusions (possibly Fine Soapy fabric). Not in our sample, but instances exist having a horn handle, extending above the rim (Samovodene B₁-B₂ - Stanev 2002, Fig. 160; TELEOR 003, C34), and some of the recovered horn handles from C30/38 may very well belong to such bowls. Two collared bowls, finally, are rather unique, where the one example may be considered a variant of the S-shaped bowls with *plissé* on the shoulder (Plate E.5). The very large bowl is exceptional in its size, shape and decoration with fine *plissé* all over the vessel (Plate E.6).

Pots

SFRW holemouth pots constitute by far the most dominant group in the TELEOR 003 Early Dudești assemblages. They range from very small sizes (Plate F.1-2), over medium- (Plate F.3-4), to quite large and heavy pots with diameters and heights over 30 cm (Plates F.5, G.1). Given the small sample base studied, my division on the basis of rim diameters into three sizes small, medium and large must remain tentative (Figure 9).

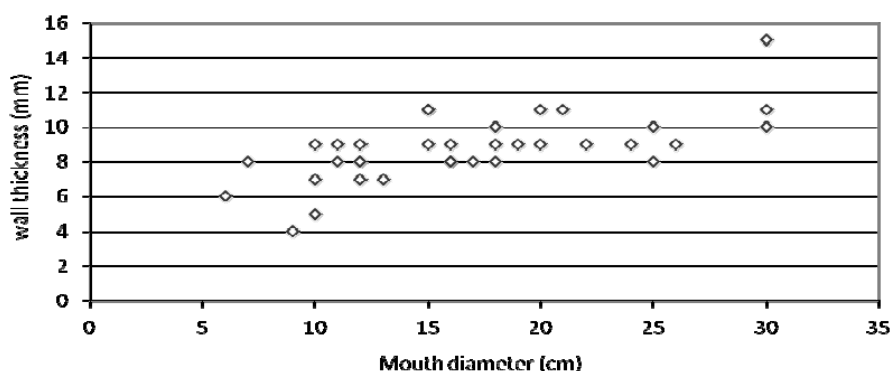


Figure 9. TELEOR 003. Sounding 19, Pit C30/38. Wall thickness set off against mouth diameter of Early Dudești holemouth pots.

TELEOR 003, S.19, Gr.C30/38. Grosimea pereților, raportată la diametrul gurii, pentru oalele Dudești timpuriu.

Usually, proportions are 1:1; height of the vessel is approximately the same as the mouth diameter, or a few centimetres more. Wall thickness averages between 8-10 mm. Profiles typically have high shoulders below which lower bodies taper to flat bases that are not differentiated from the general profile. Bases invariably show traces of use-wear. Lips are occasionally thickened and finger-impressed. Interiors are always very well smoothed, usually covered with a diluted clay slip showing a dense mica shimmer naturally part of the slip, and are carefully burnished. This slip covers the entire interior just to the top of the rim. The exteriors are provided with a variety of 'surface workings', such as simple barbotine, nail-*impresso*, long vertical slashes, and pseudo-nail *impresso*, the later two both done with a tool (Figure 10). Simple barbotine consists of a quite thin clay-slip solution, which is consistently roughened upon application on the vessel, creating a sandpapery feel and outlook. Stroke barbotine was much less in evidence and is instead particularly used for the amphorae and maybe for storage vessels (*infra*). Care was taken to execute these 'decorations' in regular roughly horizontal rows starting below the lip down to base. The exterior walls are in fact not 'roughened' but instead smoothed possibly with a cloth, but not burnished. What I call pseudo nail *impresso* is that the imprints are quite large and too large and regular for human nails, moreover the imprints are straight on one side and not curved as would have been the case when nails would have been used and seem to have been done with a tool imitating the lunar nail shape. Imprints are from left to right, pushing the clay up to the right. Somewhere on the lower body, below the widest diameter, the direction is changed and imprints now are from right to left, pushing the clay to the left. Most likely the vessel was turned upside down to execute the imprints securely. The large specimens of holemouth pots can

be quite heavy, even when empty. Vessel 2004/30 (Plate G.1), for example has a total weight of 4,290 g, where only an estimated 50% of vessel is preserved. A complete one would have weighed at least 8 kg. Such weights would suggest that vessels this size must have been rather static, and - when assumed these vessels are cooking pots - would corroborate stone cooking, since this would not involve much moving of the pot.

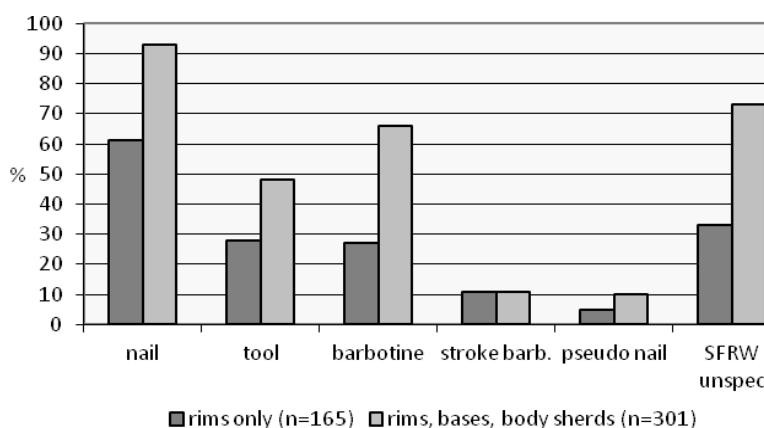


Figure 10. TELEOR 003. Sounding 19, pit C30/38. Early Dudești - frequency of the various surface treatments associated with SFRW holemouth pots. Not included are the stroke barbotined fragments belonging to amphorae and storage vessels.

TELEOR 003, S.19, Gr.C30/38. Frecvența diferitelor tipuri de tratare a suprafeței, asociate cu oalele cu suprafața aspră la pipăit. Nu au fost incluse fragmentele de vase amforoidale și de provizii, cu suprafața stropită cu barbotină.

Amphorae

I call Amphorae jar-like vessels with S-shaped profiles, wide bulging body and one single handle (Plate H.1-8). Bases are flat. Of a very characteristic shape, they are well made, with very smooth and burnished insides, and medium burnished outsides, combining PBW techniques with a characteristic stroke-burnished surface roughening usually of the lower body, but occasionally starting below the neck zone (Plate H.1). The stroke barbotine is rather forcefully executed in thick but regular and careful smears, and seems to have been carried out with the fingertips rather than with a spatula. As such, stroke barbotine is particularly used for amphorae and much less typical for holemouth pots. Necks are S-shaped, while on the widest diameter the body is inflexed, which may be accentuated by small circular clay pellets. Large fragments of horn handles or of loop handles by their decoration with the same stroke barbotine clearly belong to these amphorae, but also horn handles with *plissé* cover may most likely be linked to such vessels (Plate H.3-5). A complete amphora is present from the C40 complex. As is the case with all handles, be it loop handles or horn handles, big or small, they are always attached to the vessel wall by means of the plug method through a hole in the vessel wall, the joins outside and on the interior subsequently smoothed and pared down and burnished.

Jars

Rims classified as S-shaped jars (VIIb) very likely belong to the Amphora type (Plate G.2). A genuine subordinate category is constituted by medium-sized, small-mouthed jars with intricately decorated exteriors, combining incised and grooved patterns with excised filler motifs, where all is encrusted with a white paste (Figure 11, showing a rim from outside the sample area). Necks are vertical; the bodies are strongly inflexed on the widest diameter. Interiors are lightly scraped or remained untreated since unreachable. Soapy Fine fabric is specifically used for these the decorated jars. Interiors seem to be slightly porous, possibly due to the tiny shell inclusions, which may have been done intentionally, and it is also this aspect which is responsible for the characteristic 'soapy feel' of the sherds, probably a function of the weathering on this particular type of temper; also the edges of the sherds are always 'rounded' by abrasion and the soft quality of the fabric. It is likely that a different clay source was used, although this has to be tested by petrological analysis. There is the additional hypothesis that these vessels are non-local made. Colour is always greyish (10 YR 5/1-2 grey-grey brown). Vessel walls are quite thick between 9 and 13 mm. Exteriors are carefully burnished after the décor was completed. The decoration is often arranged strictly symmetrically, in four vertical panels, consisting of meanders, checkerboard excisions, zigzag grooves, and white filled. Bases will have been flat. Mouth diameters are about 10 cm on average. Usually, two holes were

perforated at two opposite sides of the neck. Associated with these jars are similarly decorated high lids of the same dimensions and neatly fitting such jars, slipping over the necks completely (Plate G.4-5). Only three small rims fragments were recovered from C30/38, but many decorated body sherds attest to their presence. The description above is based on complete examples from C40 and a sherd family fragment from C37.



Figure 11. TELEOR 003, Sounding 19, pit C37. Vessel 2004/29, decorated jar (VIIa).
TELEOR 003, S.19, Gr.C37. Vasul decorat 2004/29 (VIIa.)

Storage vessels

Large-sized vessels, interpreted as storage vessels, have walls of up to 20 mm in thickness, funnel-necked rims, a thick cordon with finger impressions around the base of the neck (Plate I.1, 3), and sturdy flat bases (Plate I.5, 6). Interiors often flake off, which may be a function of their original contents. No complete profiles are preserved or can even be reconstructed, but overall dimensions must have been large, possibly reaching up to 60 cm. While attribution is not equivocal, a large horn handle from Sounding 10, C15/16 (unit 868) with stroke barbotined surface (Plate I.4) may belong to such vessels, although association with a large variant of the amphora type is also feasible. Exteriors below the cordon were stroke barbotined, while insides were lightly smoothed only. Exterior colours are dark grey (10YR 4/1), and typically contrast with the insides, which are of a reddish yellow hue (7.5YR 6/6), suggesting such vessels were filled with fuel reaching an oxidizing atmosphere, while the exteriors were subjected to neutral firing conditions. Interesting is the fragment depicted on Plate I.2, showing a large storage vessel which has been cured, where the original funnel-necked rim has broken off. A conceptually similar vessel is depicted from the Fundeni site (Dolinescu Ferche 1964, Fig.2:6), showing a large vessel with a cordon appliqué at the neck-body junction. Tentatively, our storage vessels may be conceptualised along the lines of a possible parallel vessel published from Cârcea-Viaduct, phase 'Dudești-Vinča I' (Nica and Rădoiescu 2002, Fig.11:5).

Lids, Sieves, Miniatures and triangular 'Tables'

Only few sieve fragments were recovered, but the one complete profile (Plate G.3) has smooth walled, medium burnished exteriors, but a smoothed-only inside. The holes pierced from the outside, creating small bulging rings on the interior. Traces of wear, even abrasion/attrition on outer edge, on the larger diameter, indicate that stance of the vessel was with the large mouth downward. The only lids recovered belong to the small-mouth decorated jars, discussed above. They show similar decoration patterns, including the white-fill. The tops of such lids have not been preserved in the sample studied. Only two miniatures were retrieved from the sample studied (not illustrated), an S-shaped rim with a diameter of 5 cm, with highly black burnished in- and outsides, and an everted rim of indistinct shape, also burnished. One rim sherd of a triangular 'table' fragment was found, with a straight rim and white-filled upturned V-shaped grooves with traces of white fill (not illustrated). The absence of this 'Karanovo III' guide fossil in C30/38 is quite remarkable. Triangular 'table' fragments do occur at TELEOR 003, albeit in minor quantities.

4. Evaluation

The Early Dudești assemblage as excavated is interlinked technologically and morphologically, evidencing a powerful pot manufacture tradition. The use of fabrics is limited, and the diversity is nothing more than variations on a basic, standard fabric; fabrics are not significantly linked to specific vessel categories, with the exception of the Soapy Fine fabric preferred for manufacturing intricately decorated jars. Diluted clay slips have been used for covering decorated table wares, but were also applied to the insides of the cooking pots, and the care given to these surfaces is similar to that used in decorating and burnishing the serving and presentation vessels. An interlocking conception of form integrates the different categories and wares, pivoting on shoulders, carinations and (inverted) cones. These structuring elements determine decoration patterning, highlighting shoulder parts, and denying lower bodies. Amphorae, however, may have stroke barbotined lower sides and *plissé* or PBW shoulders. Holemouth pots are impressed all-over, which may be a sign that this kind of surface treatment primarily had a meaning beyond the purely ornamental. The *impresso* may also be a link to the previous Starčevo-Criș period, where holemouths were also impressed and/or barbotined, and the treatment may continue experiences or convictions that a worked-up exterior surface might keep heat longer, which may be useful when assuming these pots were used in stone-cooking. However, compared to the Early Neolithic assemblages, the differences are more striking than the resemblances. Although organic tempering is still used, it is not ubiquitous, and firing technology is changed where vessels were now fired in reducing atmospheres. Purely mineral-tempered vessels are dominating the assemblage. A different category structure is at play during the Early Dudești phase. Beakers and related bowls with one handle, standing on small feet are new elements, and dishes and low S-shaped bowls are replacing Starčevo-Criș more smooth curving, and deeper tablewares. High pedestals replace the solid pedestals of EN times. For highlighting and enhancing visibility of specific vessels, subtle *plissé* decoration is now used instead of straightforward red slips and paints. Clay is now worked into, instead of 'around' it: vessel surfaces are now conceived as 'open', they can be attacked with incision tools, either to create ripples or intricate patterns subsequently closed again with white filling material. Pottery is conceived now in a detached way, assembled out of various elements: bases, lower bodies, upper bodies, legs, handles, decoration. Not only can it be worked into, it can also be added upon through handles no longer smoothed into the profile like the knob handles of the EN, but thrust through the vessel wall and assembled. The horn- and strap handles of the Early Dudești phase open up vessel shape. Bases were built of coils in the early Neolithic, and coils built up the subsequent body. Middle Neolithic bases are distinct construction elements: a slab of clay serving as foundation for the assemblage.

5. Regional assessment

The Early Dudești assemblage as excavated from C30/38 has good general parallels in the Northern Bulgarian site of Samovodene, phases B₁-B₂ (Stanev 2002, Figs. 156-173; Elenski 2002, Figs. 4-5; Elenski 2003, *passim*). Samovodene provides specific parallels for the more salient types such as particular shapes of horn handles, legged bowls with horn handle, pear-shaped beakers (where it has to be noted that the cylindrical beakers so characteristic for Karanovo III and Veselinovo, also present at Samovodene, Stanev 2002, Fig. 161) are as yet not attested at TELEOR 003), the high-shouldered holemouth pots with *impresso*, and a nice parallel with our amphora type (Stanev 2002, Fig. 169). Samovodene B₁-B₂ shows a consistent and homogeneous assemblage, which is fully compatible with that of TELEOR 003, demonstrating a solid cultural connection between the regions just north and south of the Danube. This reliability is less in evidence but certainly present when comparing the Teleorman valley material with the region to the west, Oltenia. Contemporary assemblages are present on sites including Cârcea-Viaduct, Leu, Cleanov, Fărcașu de Sus, Fărcașu de Jos, Hotărani, etc., cf. Nica 1976). Due to an unclear data presentation coupled with a rigid typo-chronological perspective, it is hard to single out clear-cut assemblages from any of these sites to parallel our material. Best parallels seem to be present among what Nica labels Early Dudești I and II (Nica 1976, Figs. 4-9 - all illustrated material from Fărcașu de Sus). Comparable pottery comes from Gârlești (Nica 1994, Figs. 3-6), where at least the large storage jars from 'late' Gârlești are conceptually reminiscent of our small-mouth decorated jars (Nica 1994, Fig. 8:1, 3). From Fundeni there are striking parallels for the large storage vessels with cordon at the neck-body junction, as well for decorated storage jars with neat grooved décor (Dolinescu Ferche 1964, Fig. 2:6, 7). Cârcea-Viaduct, too, has good general parallels with Early Dudești TELEOR 003, including decorated storage jars (Nica 1986, Fig. 3:3-10), the decorated table wares, pedestaled bowls (Nica 1986, Fig. 3:18), horn handles, etc. Further south, in Bulgarian Thrace, best parallels seem to exist in the Karanovo III rather than IV levels, both at the

type site (cf. Hiller and Nikolov 1997, Figs. 7-13, 52-55), as well as at Veselinovo and Drama, and further west, near Plovdiv, at Jasatepe I (both the lower and upper levels) (Detev 1959) with particularly strong parallels in the pear-shaped beaker type with horn handle. Parallels with Karanovo III at the type site are particularly strong concerning the small table ware of dishes with *plissé* on shoulders, with *impresso* holemouth pots (typically provided with an impressed lip as in TELEOR 003), dishes with interior thickened lips, and the general occurrence of horn handles and legs. Though the material from levels Karanovo II-III is quite fragmented, and less clearly presented (Hiller and Nikolov 1997, Figs. 14-17) this earlier material would conform quite well to our material. The Karanovo II assemblage seems more linked to an Early Neolithic tradition than to Early Dudești, and would therefore precede the TELEOR 003 assemblage (absence of horn handles, legs, carinated dishes, absence of salient categories including pear shaped beakers/mugs, *impresso* pots much less ubiquitous, etc, cf. Hiller and Nikolov 1997, Figs. 18-25, 31-41, 56-59).

6. Late Dudești - C34

C34 is a circular depression with a depth of about 30 cm, disturbed by a subrecent feature, and situated at spits 90/100-130 cm below the surface. From U.1480 come several large, joinable fragments of collared bowls and holemouth pots. The general aspect of the Dudești sherds is comparable to that noted from contemporary features C24, C26 and C31, as well Dudești sherds intrusive in earlier features C33 and C35, in that they display abraded, sandpapy and damaged surfaces and rounded edges. The largest, joining sherds in C22 are lying quite flat in a horizontal plane at about 110 cm below surface, suggesting simultaneous discard. From U.1480, 120 cm below surface, come two complete profiles of holemouth pots one with *impresso* decoration, the other with the outside scraped in overlapping strokes (Vessels 2004/38 and 2004/39) (Plates N.3 and O.1). From the same unit derives a nearly complete, four-legged bowl with two horn handles, Vessel 2004/40 (Plate M). The individual parts of these vessels are lying flat on the surface in discrete, joining clusters, spread out as if crushed by a weight. The circumstances for deposition can only be speculated upon. The bowl has been heavily used and reused, it possibly being valuable (legs broken off, but stumps pared down to fit as low legs).

Overall, the Dudești component of C34 is strongly fragmented, with nearly 80% of the bulk smaller than 5 cm in size (Figure 12). Simultaneously, there are many joining sherds, two complete profiles and a nearly complete bowl. Possibly, the sherd families represent an additional deposition of refuse on top of an already existing dump location (into which 37 heavily abraded Starčevo-Criș sherds were also mixed).

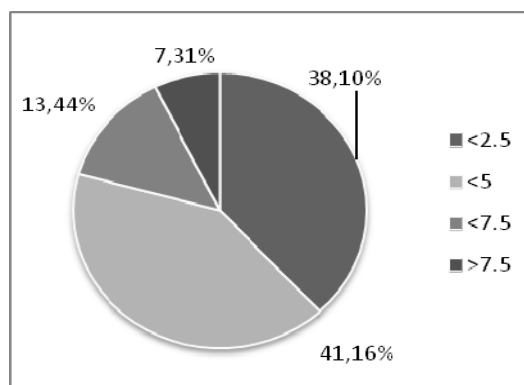


Figure 12. TELEOR 003, S19, Late Dudești feature C34 fragmentation ($n=588$).

TELEOR 003, S.19, Fragmentarea din Gr.34, Dudești târziu (588 fragmente)

The Dudești material from C34 represents a slightly later development from the earlier phase just discussed. There are subtle shifts in the various methods used for surface roughening; SFRW pot bases are beginning to resemble Vădastra pot bases (see below); pot forms are now less pronouncedly biconical, with less emphasis on strong inflexion points; collared bowls are becoming the favoured bowls shape, and small horn handles are now seeming to be more associated with collared bowls than they were with restricted globular bowls as was the case in the C37 and C30/38 samples. While the proportions of the Plain Burnished Ware including subgroups with *plissé* or grooved/incised decoration are about equal compared to the Surface-Roughened group, striking is that now, in C34, only 4% of the SFRW still consists of *impresso* pottery (Figure 13).

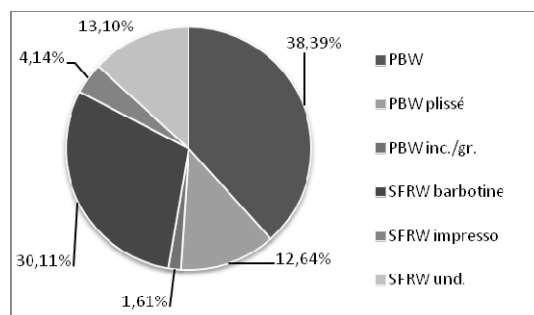


Figure 13. TELEOR 003, C34. Relative proportions of Late Dudești surface treatments (n=435).

TELEOR 003, C34. Proportțiile relative ale modului de tratare al suprafețelor ceramicii Dudești târziu (435 fragmente).

Compared to the Early Dudești evidence from both C30/38 and C37, this is a dramatic decrease from 15% to 4%; on the other hand, the amount of *plissé*-decorated vessels has increased strongly from nearly 5% to over 12% in C34 (Figure 14). Both tendencies fit well in a trend that will result in the ensuing Vădastra phase, where *impresso* surface roughening is virtually absent, while *plissé* décor is even more present (see below).

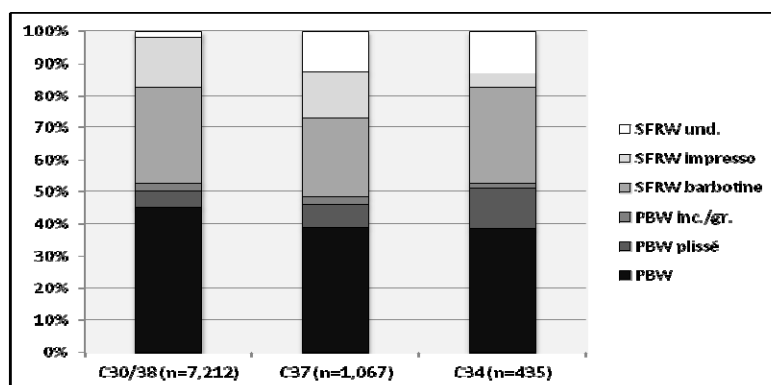


Figure 14. TELEOR 003. Comparison of Early (C30/38 and C37) and Late Dudești (C34) surface treatments.

TELEOR 003. Date comparative ale modului de tratare al suprafețelor ceramicii Dudești timpuriu (C30/38 și C37) și Dudești târziu (C34).

6.1. Categorisation and quantification

The category structure established for the Early Dudești assemblage from C30/38 is changed only slightly during the Late Dudești phase. In Table 8 I have indicated shifts where obsolete or non-occurring categories are put in brackets, while new categories are put bold. Two new subordinate-level categories, viz., IVi restricted collared bowls, and Ve PBW holemouth pots expand the structure.

POTTERY

A. OPEN FORMS (4)

- I. Cups ($D \leq 10$ cm; $H < D$) (2)
 - a. Carinated cups
 - b. [Everted cups]
- II. [Beakers ($D \leq 12$ cm; $H \geq D$) (2)]
 - a. [Collared beakers]
 - b. [Inturned-rim beakers]
- III. Dishes ($H \leq \frac{1}{2}D$) (7)
 - a. [Small-sized carinated dishes ($D \leq 15$ cm)]
 - b. Medium-sized carinated dishes ($D > 15$ cm)
 - c. [Large-sized carinated dishes ($D > 24$ cm)]
 - d. [Everted dishes]
 - e. SFRW thick-walled dishes/Basins
 - f. Interior thickened lip dishes
 - g. Small straight-walled dishes
- IV. Bowls ($H > \frac{1}{2}D$; $H \leq D$; $D > 10$ cm) (9)
 - a. [Deep everted bowls]

- b. *[Thick-lipped holemouth bowl]*
 - c. *[Small-sized carinated bowls]*
 - d. *[Small, everted-rim bowls with horn handle]*
 - e. *[Holemouth bowls with horn handle]*
 - f. *[Hemispherical bowls]*
 - g. S-shaped bowls
 - h. Collared bowls
 - i. **Restricted collared bowls**
- B. CLOSED FORMS (4)
- V. SFRW Pots (5)
 - a. Small-sized holemouths ($D \leq 15$ cm)
 - b. Medium-sized holemouths ($D > 15 \leq 25$ cm)
 - c. *[Large-sized holemouths ($D > 25$ cm)]*
 - d. Collared holemouths
 - e. **PBW holemouths**
 - VI. Amphorae (1)
 - a. S-shaped with large horn handle
 - VII. Jars (2)
 - a. Decorated jars with small mouth diameter
 - b. S-shaped jars
 - VIII. SFRW Storage vessels with cordon (1)
 - a. Large-sized, thick-walled, wide mouth S-shaped
- C. SPECIAL FORMS (4)
- IX. *[Lids]*
 - X. *[Sieves]*
 - XI. *[Miniatures]*
 - XII. *[Triangular 'tables']*

Table 8. Category structure of TELEOR 003 ceramic assemblages, Late Dudești phase. Within the superordinate category of *POTTERY* the syntax is A. COVERT CATEGORY; I. Basic-level category; a. subordinate category.

TELEOR 003. Formele ceramice Dudești târziu. A. categorii principală; I. categorii de bază; a. categorii subordonată.

Attempting to quantifying the relative frequency of these categories, a first step is separating the total sherd bulk into diagnostic and non-diagnostic sherds, which results in a reduction of the total 588 items to 97 diagnostics only (Table 9).

C34	
Complete vessels/profiles	3
PBW rims (incl. decorated rims)	33
SFRW rims	16
Undetermined rims	0
PBW bases (incl. fenestrated body sherds)	15
SFRW bases	5
Undetermined bases	8
PBW handles (incl. decorated)	7
SFRW handles	1
Legs	0
Decorated body sherds	9
Triangular table fragments	0
Total diagnostics	97
Body sherds	491
Grand total	588

Table 9. TELEOR 003, Pit C34. Raw count of Late Dudești ceramics, split in diagnostic sherds and body sherds (body sherds are plain (undecorated) PBW and SFRW sherds).

TELEOR 003, Gr.C34. Numărătoarea brută a fragmentelor ceramice Dudești târziu, împărțite în fragmente diagnosticate și fragmente de corp de vase (acestea din urmă sunt din categoriile: cu suprafața netezită - nedecorată, lustruită și aspră la pipăit).

Out of these 97 items only rim sherds are reliably assessable vis-à-vis categorisation, and this leads to another reduction resulting in 49 sherds and complete profiles attributable to a basic-level category for C34 (Table 10).

	Rims	Accum. radius	<i>Eve</i>	Brokenness
Cups	3	60%	0.6	5.0
Dishes	8	110%	1.1	7.27
Bowls	22	330%	3.3	6.39
• 1 complete	1	30%	0.3	
Pots	9	140%	1.4	6.11
• 2 complete	2	40%	0.4	
Amphorae	2	30%	0.3	6.67
Jars	2	20%	0.2	10
Total	49		7.6	Mean: 6.91

Table 10. TELEOR 003, Pit C34. Late Dudești - Minimum number of vessels on basic category level, using percentage factor of rim radius, including three complete/extended profiles.

TELEOR 003, Gr.C34, Dudești târziu. Numărul minim de vase din categoriile de bază calculat pe baza procentului de buze, incluzând trei profiluri complete.

Brokenness of the C34 diagnostics having a mean value of 6.91 is comparable to the mean value of 6.42 for Early Dudești feature C30/38 (Table 7), and likewise significantly lower than the mean values reached for pit C37 (mean: 8.81). This is confirmed the many joins occurring in the sample, as most clearly exemplified by the two complete pot profiles (Plate N.3, O.1), the complete bowl (Plate M), and by several other fragments joining into extended sherd profiles (cf. Plates J.5, K.5-6, L.1-3, 7). Using the *eves* as being the more reliable measure to calculate relative occurrence of the basic-level categories yields the following result (Figure 21).

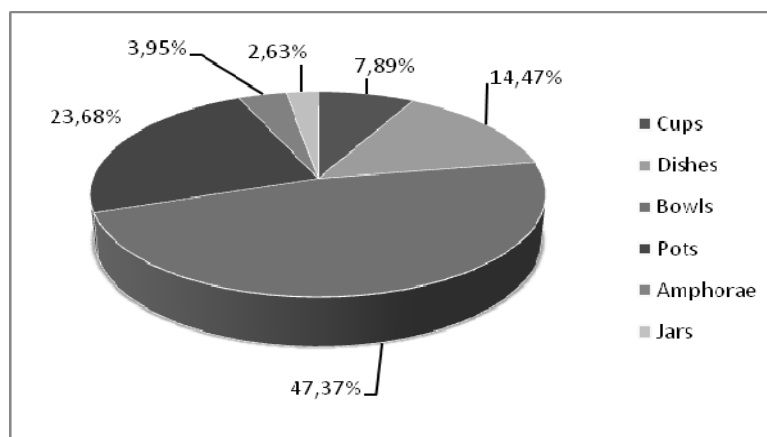


Figure 21. TELEOR 003, C34. Relative distribution of Late Dudești basic-level categories, based on diagnostic rim sherds (n=49, *eves* 7.6).

TELEOR 003, Gr.C34. Distribuția relativă a categoriilor ceramice de bază, Dudești târziu, conform fragmentelor de buză diagnosticate (49 fragmente, echivalentul estimat al vaselor 7,6).

Bowls are strongly represented with nearly 50 percent of the total. Rather than interpreting this as a true reflection of category use during the Late Dudești stage, it seems feature C34 is biased favourably towards bowls. Put otherwise, preferably bowls have been discarded in this feature.

The new subordinate-level category of restricted collared bowls (IVi) connects many of the Late Dudești features in Sondages S19/S22, and is my main argument for their contemporaneity. One fragment was found together with large storage vessel from C24 (Vessel 2004/34) (Plate Q.3), another similar piece was found with the complete vessels from C31 (Plate R.3), and several occur in C34 (Plate K.5-9). Such bowls are well made, covered with diluted clay slips, and oblique *plissé* decoration on the shoulders. Having distinct low collars, mouth and base diameters are approximately of the same dimensions, while strong inflexion points occur about midway on the body, which may

carry small knobs (Plate K.5). A complete example, having two small strap handles placed opposite each other, was found in the special deposition of feature C31 (Vessel 2004/36, Plate S).

These typical features of surface finish, decoration and proportion recur in the subordinate group of normal collared bowls (Vh) (Plates L and M). It is with these specific bowls that small horn handles are associated, set opposite each other. The complete bowl (Vessel 2004/40) (Plate M) additionally has four sturdy legs and two tiny knobs. Although such bowls were noted already in Early Dudești assemblages, they clearly represent a later development, certainly so when seen in conjunction with their restricted counterparts of category Vi.

Also deviating from the Early Dudești assemblage is the basic-level category of pots. The strongly biconical shapes with high shoulders and deep conical bodies of that phase have now developed into more rounded profiles, often with midpoints about halfway on the body (Plate N.1-3, from C34, Plate T from C25). Importantly, occasional bases tend to be thinned along their outer zone, thickening again in the centre (a good example on Plate T.1). This same feature will be noted specifically on the Vădastra SFRW pots, and again suggests the later, or perhaps *intermediary* stage of this particular Dudești assemblage situated between the Early Dudești and Vădastra timeframes. Importantly, lip treatments on Late Dudești SFRW pots are still in the earlier tradition, consisting of an additional coil, which is rolled out, pressed outward on the body, and subsequently impressed with the fingers or a tool (cf. Plates N.1-2, O.1-2, R.1, and T.2 in particular).

Decorated jars (subordinate-level category VIIa), which were so characteristic for the Early Dudești phase seem to remain part of the Late Dudești stage as well, as is exemplified by several decorated body sherds (Plate P.3-5, and possible lid fragment Plate P.7). Motifs seem to consist of rectilinear, crosshatched meanders alternating with plain zones. Traces of white fill still preserved confirm linkage of these fragments with their earlier counterparts. These pieces also exhibit the same manufacturing details as the Early Dudești examples, having scraped interiors and well-burnished outsides.

The SFRW storage vessel with cordon, recovered in C24 (Plate Q.1-2), provides another link to the Early Dudești phase. Fragments of similar cordoned vessels turned up in C30/38, and this one is particularly illustrative of this category, although large parts of its body are not preserved, preventing a reliable reconstruction of its original shape.

Comparing basic-level categories among the three Dudești features in Sondage 19-22 demonstrates the rather similar distribution for the two Early Dudești features C30/38 and C37 (Figure 22). Late Dudești C34 distribution seems deviating, due to the very large amount of bowls to the expense of pots. As mentioned, however, there could have been bias at play in the C34 sample, where especially bowls seem to have been deposited. We would need a larger sample of the Late Dudești phase to have this pattern confirmed.

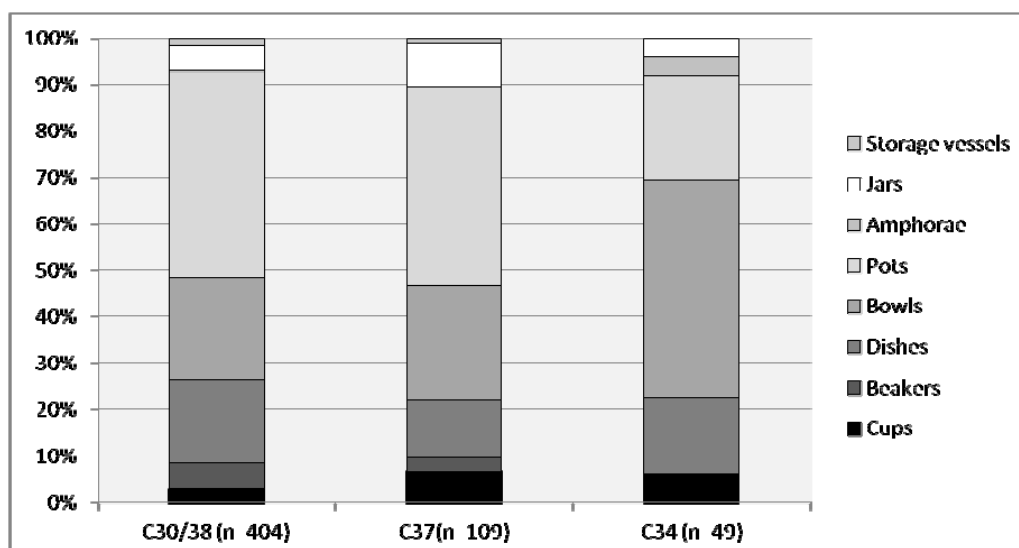


Figure 22. TELEOR 003, Sondage 19. Comparison of Early and Late Dudești basic-level categories in C37, C30/38 and C34.

TELEOR 003, S.19. Comparație între categoriile ceramice de bază Dudești timpuriu și Dudești târziu, în C37, C30/38 și C.34.

7. The Vădastra evidence - Feature C22

Pit C22 extends ends between 70/80 cm and 160/170 cm below surface, and was excavated in 10 spits of 10 cm thickness each. Complex 22 is a small pit, but very full of large sherds, all lying more or less flat, as if deposited in layers. Mixed with the pottery are animal bones, stone and bone tools and small finds. The many large sherds from this feature make up for some 20 larger sherd families, some of which have a complete profile, although no fully complete vessel was retrieved. This would mean that vessels were already broken and discarded because of that. Together with the layering observed we have probably a series of consecutive rubbish depositions over an unknown period.

Spit/ Vessel No.	1 70- 80	2 80- 90	3 90- 100	4 100- 110	5 110- 120	6 120- 130	7 130- 140	8 140- 150	9 150- 160	10 160- 170	
01			X			X					Holemouth
02								X	X		Holemouth
03								X	X	X	Holemouth
04			X	X	X						Holemouth
05											Holemouth
06									X	X	Holemouth
07		X	X	X						X	Holemouth
08		X	X		X			X			Holemouth
09		X	X	X		X					Holemouth
10								X			Holemouth
11								X	X	X	Dec. jar
12				X	X		X				Dec. pot
13			X	X				X			Cup
14											Beaker
15		X					X		X	X	Dec. pot
16			X	X	X	X	X				Large jar
17							X				Cup
18		X	X	X	X						Large jar
19					X		X				Holemouth
20			X	X	X						Holemouth
Total	0	5	9	8	7	3	5	6	5	5	

Table 11. TELEOR 003, Sounding 20, Pit C22 Vessels 01-20. Occurrence of joins per spit (vessel 14 from North profile).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22, vasele 0-20. Numărul de asamblări ale fragmentelor ceramice pe unități altimetrice (vasul 14 provine din profilul de nord).

Six vessels come from the deepest three spits 8-10 (Vessels 02, 03, 05, 06, 10, 11); four vessels come from the upper spits 2-5 solely (vessels 01, 04, 07, 09 (the sherd from spit 6 comes from outside pit 22), 18, 20; while three vessels really crosscut the whole depth of the pit: vessels 08, 13 and 15; and three more vessels cluster in between: vessels 12, 16 and 19. It seems as if at least the lower three spits represent one single discard event, including five SFRW holemouth pots and the non-complete remains of a large decorated storage jar. However, four vessels have joining fragments both in this deepest cluster as well as in the upper spits (vessels 07, 08, 13 and 15). Also the four upper spits might represent a discrete discard event, yielding four vessels, all again being SFRW holemouth pots.

For a first assessment it is useful to discern the basic ware groups present in the pit, which gives a first insight in the proportions of the major surface treatment classes, which I have used to make a preliminary ordering of the assemblage, as well as the degree of intrusion by earlier or later material (Figure 23).

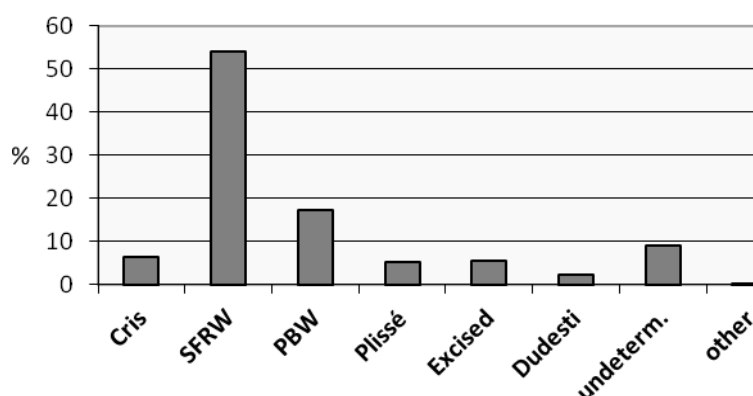


Figure 23. TELEOR 003, Sounding 20, Pit C22. Main diagnostic categories (n=2,551).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Principalele categorii de fragmente ceramice diagnosticate (2551 fragmente).

The graph includes all ceramics found in the pit, including the large fragments and complete profiles mentioned above. Starčevo-Criș are present also here as a significant noise factor (6.39%), as are Early Dudești sherds - both materials (9.66% of the total amount) possibly gotten into the pit due to cleaning operations and sweeping away older items lying around on the contemporary Vădastra occupation area. The 10% of indeterminate sherds indicated on the graphic represent mainly small sherds on which the surface treatment could not be determined either due to severe abrasion or to tiny size making discernment ambiguous. The 'other' concerns 4 ceramic pieces in total of which two loamers, one painted body sherd and one sieve fragment, which may belong to either Dudești or Vădastra.

Splitting out the diagnostic Vădastra material only, the proportions in the primary 'ware' groups become more precise (Figure 24).

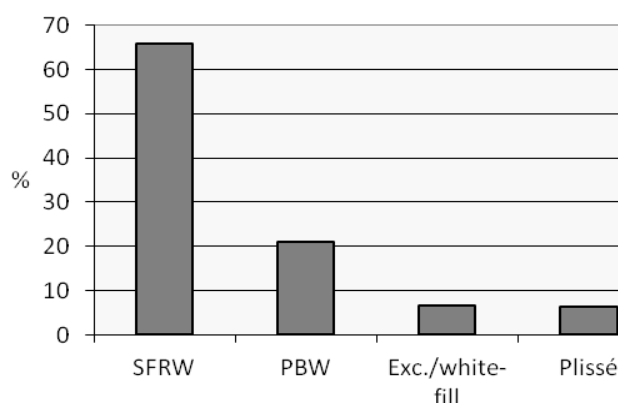


Figure 24. TELEOR 003, Sounding 20, Pit C22. Vădastra ware groups and decoration treatments (n=2,091).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Categoriile de suprafețe ceramice Vădastra și modul de decorare (2091 fragmente).

7.1. Technology

Fabric wise, Vădastra potters inserted themselves fully in the Early-Late Dudești tradition. The same fabrics continued in use, that is, Fine Gritty, Fine Chaff, Standard Gritty, Coarse Gritty, and the 'special' Fine Soapy fabric. There are some very slight differences although I am not sure if these have meaning. Among the sample, I have noted the occasional occurrence of sherds without any visible temper, limited to some fine tableware categories. Such a fabric has not been observed among the Early Dudești sample from C30/38 nor from Late Dudești C34. The Fine Gritty fabric in Vădastra times does show very thin interior and exterior margins on a fresh break (buff/black/buff), where these could not be perceived in the Dudești sample. This might mean that vessels in this fabric were also fired in a reduced atmosphere, but were slowly cooled in air instead of left sitting in the ashes (cf. Rye 1981: 117). It follows that also manufacturing methods remain unchanged from the earlier tradition. Coil building was predominantly used for producing the finer tablewares, the holemouth pots and the larger jars and storage vessels. The basic surface treatments of burnishing and surface roughening also continue. However, *impresso* techniques are almost completely abolished in the

Vădastra phase, and this is a good marker for distinguishing otherwise rather similar assemblages. *Plissé* and white-fill techniques are fully within the tradition, although methods of working into the vessels to prepare the white fill seem to have been more rigorous and bold, with added techniques of excision (the removal of clay). New is the use of red paint, occasionally applied after firing (i.e., encrusted), although I am doubtful to regard this as a decoration (see further below). Firing methods must have been the same, where I have noted a possible methodological difference post-firing.

In the following graphic I have set out the use of fabrics between the two ware groups, viz. the Plain Burnished Ware (PBW) and the Surface-Roughened Ware (SFRW) (Figure 25).

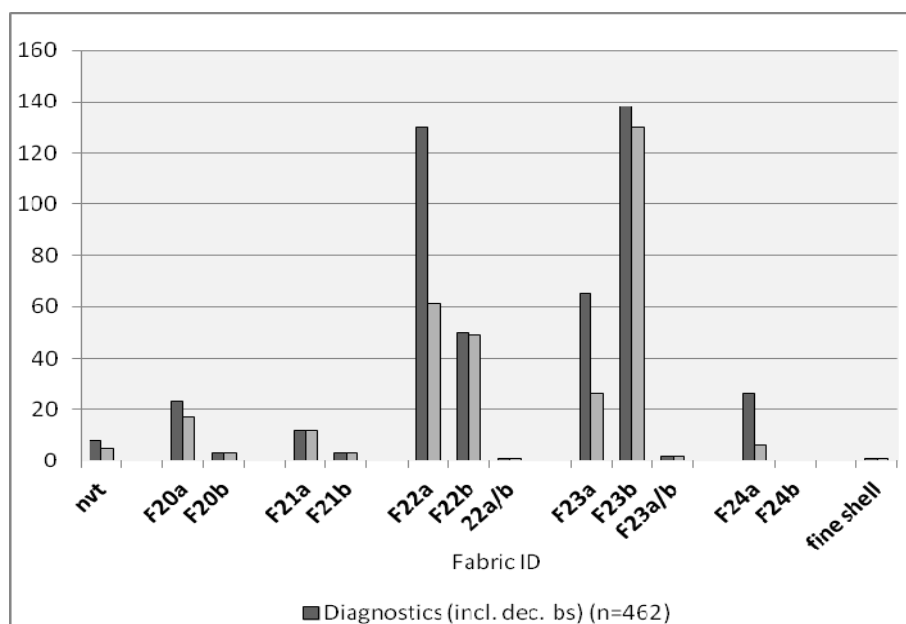


Figure 25. TELEOR 003, Vădastra pit C22. Fabric distribution among diagnostic sherds; a represents Plain Burnished Ware, b Surface-Roughened Ware.

TELEOR 003, S.20, Gr.C22, Vădastra. Tipul de fabricație raportat la fragmentele ceramice diagnosticate: a. cu suprafața lustruită, b. cu suprafața aspră la pipăit.

From the graph it is immediately clear that the fine fabrics, Fine Chaff (Code F20 in the graph) and Fine Soapy (F24) occur mostly in the PBW group, with only a small component of Fine Chaff present among the SFRW group. While the standard fabric, Standard Gritty (F22) has been used in nearly equal proportions for all Vădastra categories present in C22, the Coarse Gritty fabric F23 is dominated by the SFRW group, denoting that this group, consisting mainly of holemouth pots, evidently favoured a more coarse clay selection and preparation. The moderate amount of chaff added to this fabric may have been favourable to the implied use of most of the SFRW vessel, that is, cooking pots, where the fibres will have played a role in counteracting thermal stress during use involving heat (Rye 1981: 34). However, some of the SFRW holemouths were also manufactured without the addition of fibres: while there are 30 SFRW rims in Standard Gritty fabric, there are 40 in Coarse Gritty; simultaneously, there were counted 62 SFRW bases in Coarse Gritty as opposed to only 13 SFRW bases in Standard Gritty. This could suggest that potters took care especially to temper the bases of the cooking vessels with fibres, while it was obviously not necessary to do so when building the vessel up.

The distribution of fabrics over categories is interesting in itself (Figure 26). Fine Chaff is mostly used for drinking bowls, beakers, a cup and a pedestal fragment, but also three SFRW are in this fabric. The fabric with 'non-visible temper' (nvt) is used exclusively for fine tableware such as cups, beakers, a drinking bowl and another type bowl. Both fabrics are linked with *plissé* decoration. It is remarkable that the chaff added variant of the standard fabric, i.e. the Fine Gritty, is nearly only used for the PBW group and hardly for SFRW, for bowls/drinking bowls, a pedestal fragment, and two flat bases. Two SFRW holemouths and one SFRW dish are also made in Fine Gritty fabric. The Standard Gritty fabric really seems to be the standard ware in the sense that all occurring categories have been manufactured in this fabric, with a slightly less occurrence of SFRW vessels.

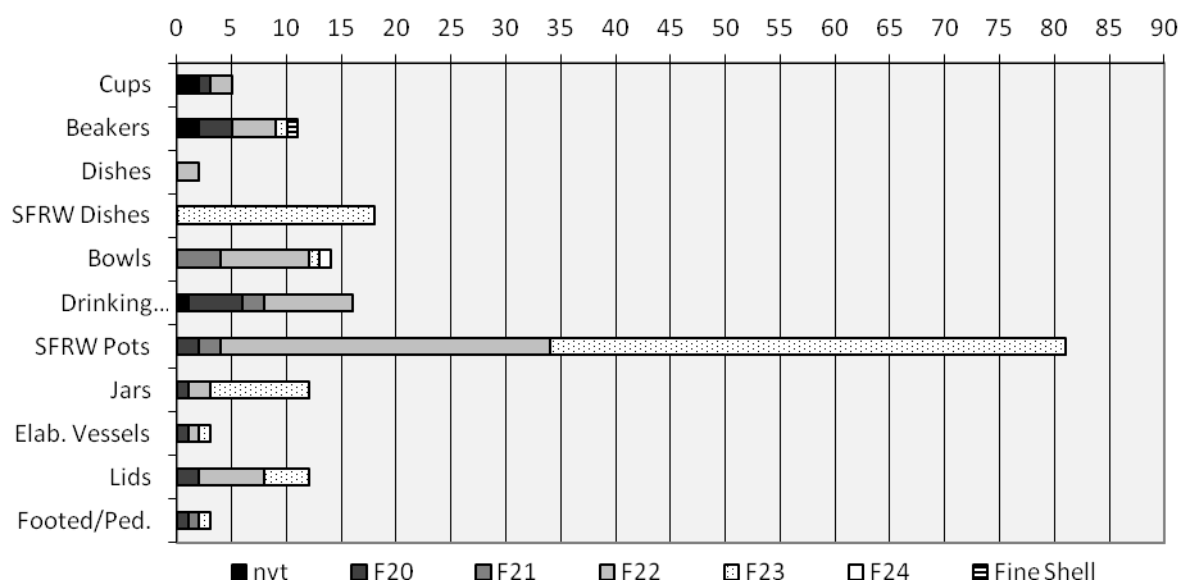


Figure 26. TELEOR 003, Sounding 20. Vădastra Pit C22. Distribution of fabrics and categories.

TELEOR 003, S.20, Gr.C22, Vădastra. Distribuția tipului de fabricație și a categoriilor ceramicii.

Slips are micaceous and possibly diluted on the fine tablewares, as was the case also during the Dudești phase. Fibres, which are thin, elongated, and difficult to recognise are visible in the fracture while the roughening of the vessel (SFRW) obliterates any voids left by the fibres on the exterior, but they are visible on the insides. These fibres are up to 4 mm in length and oriented parallel to surface, confirming coil manufacture. The clay matrix is by nature micaceous (muscovite). Walling of SFRW vessels is often slightly irregular. The white paste used is a carbonate, since it dissolves with a 20% solution of HCl.

7.2. Categorisation

Also here, my basic categorisation rests on the distinction of size and proportion, in particular in relation to cups, beakers, bowls and holemouth pots (Table 12). The separation between PBW and SFRW vessels is again, quite distinct, with the subordinate category of SFRW sloping-sided dishes crosscutting boundaries. Their categorisation as 'dishes' feels somewhat awkward in view of their surface treatment, and it is likely they played a role in food preparation just as did the holemouth vessels. The group of elaborately decorated, large vessels is a rather heterogeneous group, which gathers vessels of different form and outlook, and are difficult to systematise now.

POTTERY

A. OPEN FORMS (4)

- I. Cups ($D \leq 12$ cm; $H < D$) (1)
- II. Beakers ($D \leq 13$ cm; $H \geq D$) (3)
 - a. Collared beakers
 - b. Biconical beakers
 - c. Large-sized beakers
- III. Dishes ($H \leq \frac{1}{2}D$) (3)
 - a. Small-sized carinated dishes ($D \leq 15$ cm)
 - b. Medium-sized carinated dishes ($D > 15$ cm)
 - c. SFRW sloping-sided dishes
- IV. Bowls ($H > \frac{1}{2}D$; $H \leq D$; $D > 10$ cm) (3)
 - a. 'Drinking bowls'
 - b. Carinated bowls
 - c. Hemispherical bowls

B. CLOSED FORMS (3)

- V. SFRW Pots (3)
 - a. Small-sized holemouths ($D \leq 15$ cm, $D:H$ 1:1)

- b. Medium-sized holemouths ($12 < D \leq 25\text{cm}$; $D < H$)
 - c. Large-sized holemouths ($D > 25\text{ cm}$)
 - VI. Jars (2)
 - a. Plain-burnished large-sized jars
 - b. Long-necked, small-sized jars (C32)
 - VII. Elaborately decorated, large-sized vessels (x)
- C. SPECIAL FORMS (3)
 - VIII. Lids
 - IX. Sieves
 - X. Elaborately decorated, small dishes

Table 12. Category structure of TELEOR 003 ceramic assemblages, Vădastra stage. Within the superordinate category of *POTTERY* the syntax is A. COVERT CATEGORY; I. Basic-level category; a. subordinate category.

TELEOR 003. Formele ceramice Vădastra. Subordonarea este următoarea: A. categorii principale; I. categorii de bază; a. categorii subordonate.

Cups, beakers and drinking bowls

The boundaries between cups, beakers and what I have termed 'drinking bowls' are rather fuzzy (Plates U-V for an overview). Are these divisions in fact emic at all? Maybe all cup-, beaker- and small bowl-like vessels with well-burnished surfaces, some kind of *plissé* decoration and occasionally subtly indented lips/rim belong to the common drinking gear for the Vădastra phase, the rippling - as in the subsequent Boian phase (cf. Bailey *et al.* 2004: 145) - suggesting an association with liquids thought through in the act of drinking itself. Blurred as well is the distinction, now, between the drinking bowls and medium-sized carinated and hemispherical bowls (Plate X), the difficulty residing in the size of the vessel (especially its mouth diameter) and its general conceptual 'size', its *physicality*. Not all cups or beakers are decorated either, as the complete beaker from Complex 8 (Sounding 9a) proves (Plate U.6, and U.1, 4-5). Cups represent shallow, handheld vessels probably with small flat bases (given the fact that round bases are not attested in the Vădastra phase (Plate U.1-4)). There also exist very shallow cups or small dishes which seem to be held, or better: supported rather by clasped fingers, with thumb resting on rim, like in the Japanese way of drinking *sake* (Plate U.1-2). Similar, small, handheld cups are first known from the Early Dudești assemblage on the site (see Plate A.1-2).

Beakers

Beakers subsume a variety of 'types', which may or may not represent actual emic categories, separable along presence or absence of décor, the evertedness of shoulders and lips, the accentuation of shoulders. Binding element is proportion and overall size. Vădastra beakers come in at least two varieties with totally differing mouth openings, the one tilting inward, the other outward (Plate U.5-6, U.7-11, resp.). Common to both are the emphasis given to the upper parts in terms of decoration of neck and lips, or by creating a collar. In the biconical category (Plate U.7-11) this very aspect is emphasised through application of rudimentary knobs, demarcating also the division between decorated and non-decorated parts. The lower bodies are left plain and seem perfectly fit to hold these quite large beakers comfortably in one hand, thumb resting on shoulder/widest diameter/knob or even on the rim.

An additional, quite distinct subordinate category is what I have called rather tentatively 'large beakers' (Plate V.1-3), which form in effect fuzzy sets with the drinking bowls (Plate V.6-11), with which they contrast in overall height. Although proportions are rather distinct, both categories share decoration schemes and vessel boundaries, such as rudimentary knobs and small but distinct shoulder zones. The distinct collars of both categories are often decorated with fine horizontal *plissé*. However, the large beakers of Plate V.1-3 would imply, through their general proportions, different ways of handling and feel inside the hand. Although quite large, such beakers would still fit in one hand, where the shoulders would have provided grip and support for the thumb while holding; two hands would probably be needed for lifting and placing back the vessel.

Dishes

Unlike in the preceding Dudești assemblages, PBW dishes rarely occur in Vădastra times. The two examples illustrated may still represent two distinct subordinate categories given their size and proportions (Plate V.4-5). A different kind of open dish or perhaps better be seen as small 'basins' (cf. a similar category in the Early and Late Dudești phases, Plate B.6-7; J.4-7) has surface-roughened exteriors and occasionally indentations along the rim (Plate W.1-6). They are quite large, with sloping

sides and up to 25 cm in diameter. The insides have a medium burnish, while the exteriors have a barbotine coating, which is often finger streaked in vertical parallel strokes. No instances occur with a base preserved, but I assume them to have been flat or slightly concave much like the bases for the holemouth pots, with which this category is linked through its surface treatment. These SFRW dishes are well made, their neatly smoothed insides and carefully finished exteriors combining well with elegant overall form and well-finished lips (Figure 27).



Figure 27. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. SFRW dish (vessel 2004/10).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Strachină cu suprafața aspră la pipăit (vas 2004/10).

'Drinking' bowls

Vessels subsumed under this category are linked with other 'drinking' gear by the rippled decoration and by the careful manufacture and execution of burnish and decoration itself (Plate V.6-11). The aspect is that of an open, inviting, shallow vessel with a height slightly higher than half of the mouth diameter, where also the carination and widest diameter are similar to the mouth width. Lower body and the rim-shoulder part form two contrasting elements of about equal height, and loosely based on superimposed cones. Bases are flat and quite small, *i.e.* 1/3 of the diameter of mouth and belly, creating elegantly swung lower bodies, which are always left undecorated, and contrast with the S-shaped, outswung necks and lips. The one complete bowl has a slightly concave base (Plate V.10), and this might well be the case for the other bowls belonging to this group as well. This particular example has a diameter of 15 cm and a height of 9 cm, making it still possible to be held in one hand, thumb resting on shoulder or knob. The illustrated fragments should be reconstituted along the lines and proportions of the complete bowl. Four knobs will have been distributed on the widest diameter, giving the vessel a slightly square outlook when viewed from above. The decoration scheme is horizontal *plissé* on the neck, and vertical to oblique *plissé* strokes on the small shoulder. Usually the knobs are deftly included in the décor as the strokes tend to curve towards them from both sides. Two examples lack neck decoration (Plate V.7, 9), but otherwise conform to the criteria set forth here, although the lip of the vessel on Plate V.7 is rather squarely finished, instead of having the usual rounded or pointed finish, and this bowl seems somewhat sturdier overall. The association of this group is assumedly with liquids, either for containing liquids and involving presentation, or, more likely because of their 'inviting' aspect, specifically used in the drinking itself (given the close link with the smaller 'drinking' vessels).

Bowls

Vădastra bowls, apart from the drinking bowls just discussed, are typified by vertical-walled, carinated forms, having *plissé* designs on the upper parts, occasional rudimentary knobs on the carination, or also small *plissé* or indentations along the carination (Plate X.1-4). They will have been used in food presentation and/or in consumption. Another set of bowls is more hemispherical shaped (Plate X.7-10),

and one form approaches the drinking bowl, but is larger in diameter (Plate X.10). Some of these bowls carry rather wide-set flutings on the shoulders. A rather ill defined subordinate category is represented by SFRW bowls of various shapes, but all are covered with thin coatings of barbotine on the outside, possibly relating them to the SFRW everted dishes and the holemouth pots (Plate X.5-6).

Pots

Strong form concepts underlie the variously sized holemouth pots of the Vădastra phase, with diameters in the studied sample fluctuating between 9 and 32 cm, although the majority concentrates between 13 and 20 cm, while wall thickness falls between 7 and 10 mm generally, with a mean of 8.75 mm (Table 13; Figure 28). I have distinguished between small-, medium- and large-sized vessels, where the medium class is best represented (Plates Y.1-3; Y.4-6 and Z.1-3; Z.4, resp.).

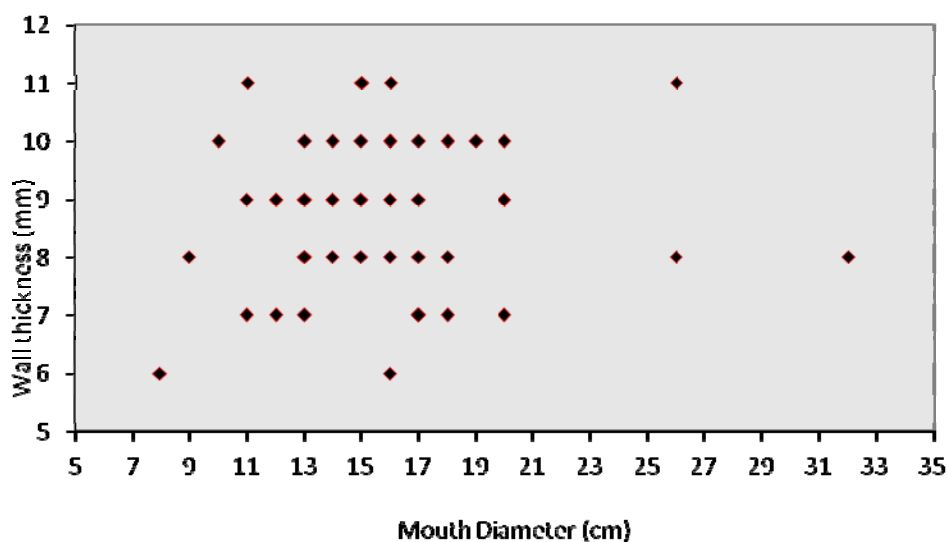


Figure 28. TELEOR 003, Sounding 20, pit C22. Holemouths wall thickness vs. mouth diameter ($n=49$).

TELEOR 003, S. 20, Gr. C22. Grosimea pereților raportată la diametrul gurii (49 fragmente).

	<i>N</i>	Accumulated Thickness (mm)	
6 mm	3	18	3.7%
7 mm	11	77	13.6%
8 mm	20	160	24.7%
9 mm	24	216	29.6%
10 mm	16	160	19.8%
11 mm	6	66	7.4%
12 mm	1	12	1.2%
Total	81	709	

Table 13. TELEOR 003, Sounding 20, pit C22. Wall thickness of SFRW holemouth pots. Mean wall thickness: 8.75 mm.

TELEOR 003, S. 20, Gr. C22. Grosimea pereților oalelor cu suprafața aspră la pipăit. Grosimea medie 8,75 mm.

Vessel bodies are biconical, with bases approximately of similar diameter as the orifices, and heights either equal, or more often in proportions of 1:1.3 - 1:1.5 to the mouth diameters. Rims-shoulders are mostly plainly inverted, but are occasionally slightly pushed outwards to create a small collar (*e.g.*, Plate Y.4-5). Bases of such surface-roughened pots are mostly slightly concave, creating a use-wear circle on the outer edges exposing the non-oxidised subsurfaces of the vessel contrasting with the grey-brown colours of the surrounding areas. Bases are made very thin, down to 2 mm in thickness) (cf. Plate Y.6). On the outside the base to wall transition is sharp, on the inside it is smooth.

The exterior surface of Vădastra pots consists of a thin coating of clay slip all-over, which has a sandpapery feel. Several times this barbotine is streaked with the fingers in parallel strokes or else in curvilinear, often overlapping semi concentric strokes) (Figure 29).



Figure 29. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Holemouth pot (vessel 2004/02).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Oală (vas 2004/02).

The treatment extends just up until the exterior rim of vessels, whereas rim top itself and the insides are smoothed, evenly surfaced and lightly burnished with the individual burnish strokes clearly visible. Often, this finger streaking method is rather carried out with a brush, a stick, or some other tool, creating thin stripes parallel to one another. Occasionally, the barbotine coating is slightly thicker, and small blobs or smears are created standing out from the surface (Figure 30).



Figure 30. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Holemouth, base fragment (vessel 2004/09).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Fragment de oală, partea inferioară (vas 2004/09).

Also observed are sherds where a thicker clay solution has been 'smitten' against the vessel walls, resulting in isolated blobs - a method occasionally called *Schlickbewurf*. The inflexion points of pots are often accentuated/ marked by a single, finger-impressed appliqué ridge (Plates Y.2, 5-6, Z.2).

The smooth finishing off of the pots' insides reminds of the preceding phases, although now this is not as neatly taken care of as previously in the Starčevo-Criș and Dudești stages. Diluted clay slips are not observed. Outside colours are mostly shades of brown-grey: 10YR 6/3, 10YR 5/3 (brown, pale brown), 10YR 6/2, 10YR 5/2 (light brownish grey, greyish), or 2.5Y 6/2,3, 2.5Y 5/2,3. Occasionally 7.5YR 5/4 (brown) and 7.5YR 4/1 (dark grey) occur as well. Breakage points are usually along the coils, showing horizontal breaking patterns. Many SFRW holemouth rims have attritioned edges at the mouth opening: chips of the lip are worn off, possibly caused by utensils such as spoons or sticks for stirring the contents of the vessels. Occasionally, orifices damaged in this way were cured by paring down the places in question (*e.g.*, vessels 2004/01, 2004/02) (Figure 31).



Figure 31. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Attritioned rim edges of SFRW holemouth pots.

TELEOR 003, S. 20, Gr. C22. Fragmente de buze, uzate pe margine, de la oale cu suprafața aspra la pipăit.

Jars

Apart from an ill-defined subordinate category of long-necked jars not found within the C22 sample, but from another Vădastra pit C32 outside the sample (Plate AA.8)⁴, a single distinct jar category is present among the C22 material. A nearly complete example suggests quite large, up to 36 cm high, jars with a slightly funnel-necked collar and a wide bulging body with a sharp carination towards a conical lower body (Plate AA.1-7). Exteriors are carefully burnished, as are the insides of the collar. While usually plain burnished, one shoulder fragment has an impressed cordon band at the shoulder-neck junction. Interestingly, one jar rim has a thin barbotine coating on the exterior side (Plate AA.5). Another rim fragment suggests that some of these jars were fitted out with handles (Plate AA.3). Jars may have been used for transport of water from the well or river to the house, or else for storage of water within the house, and in the latter case they may have rested in a support of wood, in view of their potential instability when full. Other jar types seem to have existed judging from isolated fragments but I have subsumed these under the 'elaborate vessels' class (Plate AB.1-3).

Elaborately decorated, large-sized vessels

Storage vessels or 'elaborate vessels' are highly and sophisticatedly decorated vessels with high labour input. They are difficult to categorise otherwise, and appear in a variety of forms (Plates AB-AC). There is the wide large bowl type with smooth insides, and a very dense, intricate system of decoration, combining grooving and excision techniques, where the patterns were white-filled originally (Figure 32; Plate AC.3).



Figure 32. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Rim pieces of a single elaborately decorated bowl (vessel 2004/12).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Fragmente de buză, cu decora elaborat, aparținând aceluiași vas (vas 2004/12).

Characteristic are the many fragments of thick-walled body sherds belonging to what seem to be quite large vessels judging from the heavy, large bases, which are slightly concave. The associated shapes of these quite thick-walled vessels cannot be determined with certainty, but possibly we are dealing with large, high-shouldered, storage jars with small mouths, although no complete examples exist, and associated rims are not observed in the C22 sample (Figure 336; Plate AB.3)⁵. They have elaborate white filled excisions and grooves all-over. Their interior surfaces are rather rough, pared down or scraped, suggesting that these could not be reached after finishing the vessel, and thus imply small mouth diameters and/or concomitant large sizes. Wall thicknesses of such sherds measured on a sample of body sherds with such variables ($n=62$) vary between 8 and 16 mm, but have a mean thickness of 10.6 mm. Fabric wise, one fragment is in Fine Chaff, 27 are in the Standard Gritty, 19 in Coarse Gritty, and 15 sherds are in Fine Soapy. Despite this variation, all sherds show the same characteristics of surface treatment and decoration.



Figure 33. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Base and body sherds from lower body of an elaborately decorated storage jar (vessel 2004/11).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Fragmente de bază și de pereți, din partea inferioară a unui vas de provizii, cu decor elaborat (vas 2004/11).

A unique vessel is a highly burnished, thin-walled holemouth with exquisite *plissé* decoration all over the exterior sides (Figure 34; Plate AC.1).



Figure 34. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. PBW holemouth bowl with *plissé* (vessel 2004/15).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Bol, cu suprafața lustruită, decorat cu pliseuri (vas 2004/15).

Body sherds from another jar or deep bowl with vertical neck and wide convex body also have intricate *plissé* decoration in a curvilinear pattern, where the empty areas between these sets of lines are filled with impressed dots (Plate AC.2). Many decorated body sherds occurring in C22, but readily assignable to known categories seem to point to large vessels (possibly of the large jar type), or else also to the large bowls. Other, similar sherds suggest rather smaller-sized vessels of similar form, also carrying with dense décor.

Special forms

Several small, cuplike vessels I have interpreted as lids, having sloping or slightly convex sides (Plate AD.1-3), although I am not sure about this attribution. Alternatively, they represent small cups. Their sides are generally decorated with grooved designs. A rather specific group of vessels are elaborately decorated small dishes with sloping- or convex sides as well, very much resembling the lids (Plate AD.5-7). Despite this resemblance, I have subsumed them under a subordinate category level of their own, because they have neatly smoothed interiors, and because they seem to be linked to footed bases, although no complete profiles are present in the C22 sample (Plate AD.8-9).⁶ Both the rims and the bases are decorated with intricate grooves and excised design, very much similar to the systems used on the elaborately decorated vessels discussed *supra*. Also in the present case, motifs were filled with a white paste (Figure 35).



Figure 35. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Rim fragments of elaborately decorated dishes, with traces of white fill and red encrusted paint on rim tops.

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Fragmente de buze de străchini, cu decor elaborat, cu incrustație cu pastă albă și pictate cu roșu la partea superioară.

Both these dishes and their associated legged bases have encrusted red paint applied on their rim tops and on the base undersides (Figures 36 and 37). The paint, possibly a red ochre pigment, is not very well preserved, applied as it was after firing.



Figure 36; Figure 37. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Footed base fragments of elaborately decorated dishes, with traces of white fill and red encrusted paint.

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Fragmente de baze cu picioare, aparținând unor străchini, decorate elaborat, cu urme de incrustație cu pastă albă și roșie.

More forms suggested by the published and unpublished evidence from the Vădastra site as well as from Crușovu are possibly represented also in C22, but are present only as body sherds. Such forms may include high cylindrical lids (to be linked to the highly decorated storage vessels?), and pedestaled dishes or bowls.⁷ A final group of vessels is made up by sieves or colanders, of which one nice example is complete. It does, however, not come from C22, but from pit C32 outside of the study area (Plate AD.4).

EXKURS

The intricate designs are composed by a variety of techniques: carving or excision (or *champs-levé*) is used to create the hexagon rows and the panels within bordering motifs, all white-filled subsequently; incision or grooving is used to create the various (meandering) spiral forms, but often the two techniques are difficult to separate: for instance, the small dabs creating the hexagons seem alternatively created by short stabbing dashes at the clay similar to short incision/groove dashes. The excised fields in between the bordering motifs are partly cut away, partly grooved away to remove additional clay and to make little channels providing the pattern for the crosshatched filler motifs. The decoration syntax is very intricate and complex. The spiral system, for instance, is complex as well, one single 'spiral-system' covering a large part of pot, meaning that it was carefully planned before. The double groove bands and excised hexagons (occasionally regular hexagons) serve as initial dividing points of the vessel, first to separate shoulder from lower body, than to divide top- and lower vessel bodies into panels. It is highly likely that it is these elements that were executed first and served to order the various parts as well as provide a practical help for the decorator(s), not forgetting that they had to work relatively fast in view of the decreasing workability of the clay. Taking into account the large size of the vessels (occasionally up to 60-70 cm in height), their heaviness, the complex design and drying time, it is probable that more than one person was involved at working on the vessel at the same time. Also it would have been difficult to execute the lower parts of such vessels, difficult to reach, so either the vessel would have been raised or it needed to be tilted slightly. A constant race against time: drying vs. decoration complexity. Also after grooving/excising all patterns and lines had to be filled with white paste, as well as subsequently burnished, which had to be done before the vessel was completely dry, i.e., when it was still in a 'leather hard' state. Finally, the firing process would require a major operation given care extended to the vessel in the first place, and the vessel size. Execution: the lines are really *grooved*, and not *excised*, a term commonly used in Romanian archaeology (and by extension foreign literature dealing with Vădastra) to denote this type of work, with a square-tipped tool, and then filled in, and only then burnished (since the edges of the grooves do not show traces of being affected by a burnishing tool, which would have been the case if the vessel were first burnished, and then 'filled'. During burnishing the fill was pared down as well, and splashes onto the pot surface could be removed and other errors deleted in the process. Not the least, the burnishing would have helped pressing the filler in its locations assuring additional adhesion.⁸ Decoration undoubtedly will have stood in dialectic association with decoration on dress (or tattoo?) and possibly decoration on house and oven walls (not found back as yet), as seems hinted at by elaborately and similarly decorated Vădastra figurines, making use of meanders, excisions (Nica 1980, Figs. 1:6, 5:1, 7:1), where also, notably, figurines, plaques or anthropomorphic elements are incorporated on pottery (Nica 1980, Fig. 10), and also implied by the décor-wise closely related figurine from contemporary Hamangia (from Cerna site) and incised Karanovo IV and Usoe I figurines (Todorova and Vaisov 1993, Figs. 181-182, 185, 189). A link between textiles and decoration has already been suggested by Nica (1980: 41), and by Voinescu and Mateescu (1980). Alexandru Dragoman has linked the Vădastra decorated vessels with funerary practices, Vădastra vessels possibly representing human form. The decoration as a second skin (metaphorical to decorated clothes to the body's 'first' skin) (Dragoman 2009: 100).

8. Assessing quantities

C22 yields a total of 462 diagnostic sherds (out of a total sherds of 2,551), consisting of 197 rims, 110 base fragments, four legs or legged base fragments, 146 decorated body sherds (not counting the ubiquitous surface-roughened ones), as well as five complete vessels (or complete profiles, i.e. restorable on paper, yielding a profile complete from base till rim). While most of the bases, when surface roughened will have belonged to pots, the plain burnished bases are not easily attributable to a basic-level category. Bases scraped or roughened on the insides will have belonged to the large-sized decorated vessels of basic-level category VII.

Estimating vessel equivalents is done on the basis of the rim sherds and complete profiles only, and yields a result of 28 vessels on the basic category level (Table 14), of which five belong to complete profiles. Pots are in the majority, with 14.2 vessels. All the other basic-level categories occur in very low quantities, suggesting that pit C22 was primarily used for discarding pots. Alternatively, Vădastra pots may have had a very high breakage rate (see below).

	Rims	Accum. radius	<i>Eve</i>	Brokenness
Cups	5	60%	0.6	8.33
Beakers	11	170%	1.7	6.47
Dishes	2	20%	0.2	10.0
SFRW dishes	18	270%	2.7	6.67
Bowls	13	160%	1.6	8.13
Pots	77	1,120%	11.2	6.88
Jars	12	300%	3.0	4.0
Elaborate vessels	2	40%	0.4	5.0
Lids	12	160%	1.6	7.5
Complete cup	1	20%	1	5.0
Complete beaker	1	40%	1	2.5
Complete pot	3	180%	3	1.67
Total	157		28	6.12

Table 14. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22. Statistical assessment of basic-level categories based on rim sherds and complete profiles (*eve* of complete profiles counted as 1 each).

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Evaluarea statistică a categoriilor de bază plecând de la numărul fragmentelor de buză și a profilurilor complete (pentru profilurile complete echivalentul estimat al vaselor a fost calculat la 1 pentru fiecare).

Fragmentation

Insight in the degree of fragmentation of the C22 ceramics also comes from the measurement of the radius of the sherds (mostly rim- and base sherds, occasionally also body sherds where the radius was measured). Almost 87% of the measurable sherds from C22 have radiuses less than 20% (Table 15), but in contrast to previously assessed pits, the amount of the smallest radius (10%) is much less.

Radius	%	TOTAL	<i>N</i> bases	<i>N</i> rims	<i>N</i> body sherds
10%	54.04	174	29	132	13
20%	32.92	106	51	49	6
30%	6.52	21	13	5	3
40%	2.48	8	6	2	0
50%	0.93	3	2	1	0
60%	1.24	4	2	2	0
70%	0.62	2	0	2	0
80%	0.62	2	1	1	0
100%	0.62	2	2	0	0
		322			

Table 15. TELEOR 003, Sounding 20. Pit C22, percentage factor distribution of radius measurements in pit C22 (*n*=322), exclusive of the five complete profiles.

TELEOR 003, S.20, Gr.C22. Factorul procentual de distribuție al măsurătorilor razelor fragmentelor ceramice din Gr.C22 (322 fragmente), exclude fiind cele 5 profiluri complete.

In comparison with the Early Dudești pit C30/38, the fragmentation is less strong, with 54% of 10% radii, as opposed to nearly 78% in the earlier pit, and a concomitantly higher presence of 20% radii. Thus, sherd fragments in C22 are larger and the deposition must have been different from, for instance, the Early Dudești pit. Fragments have not been trampled upon to their ultimate breakage points, and possibly the material was not so much deriving from long exposed surface areas cleaned now and then, but rather from more immediate household discard. Possible we deal with primary refuse here. The much less trampled aspect of many C22 sherds suggests that many sherds were discarded in the pit directly when broken, or that they were swept into it not so much from trampled areas as from areas that did not involve much trampling (cf. DeBoer and Lathrap 1979: 133). On the basis of other Vădastra pits, not included in this subsample (e.g. C17 and C32), we may tentatively conclude that Vădastra society tends to use discrete not very big refuse pits to dispose of broken pottery as a primary action. Discarded vessels may have been sitting outdoors for a while, but were not dumped in middens or piles of rubbish. The small size of the Vădastra pits would also suggest that these pits were explicitly dug out for rubbish disposal. Probably related is the fact that the state of abrasion and weathering on the C22 sherds is much less than was measured on the Early Dudești pit C30/38. Sherds were obviously not exposed to weather conditions for a long time after being discarded.

9. Evaluation

Whether the pit was linked to a single household or not, cannot be ascertained. Out of the 20 larger profiles/complete profiles, 12 belong to holemouth pots. It is likely that Vădastra cooking pots were not only heavily used (as visible from the damaged rims) and very likely on a daily basis, were probably moved around a lot and handled a lot as well, but are also in themselves rather fragile (given the thin walls and bottoms). As Arnold has investigated, as a rule more frequently used vessels have shorter lives than not so frequently used ones, and in fact cooking vessels 'have the shortest life of all' (Arnold 1985: 153). Incidentally, Arnold, based on his ethnoarchaeological work, remarks that next to cooking pots it is serving vessels (e.g. 'plates, cups and casseroles') that are broken and replaced slightly less often, (Arnold 1985: 153). In this respect it is also noteworthy that Foster found that vessels used at waist height (table wares, drinking gear) 'lasted longer than utility ware that was used near the ground' (Arnold 1985: 153). It is imaginable that a lot of Vădastra cooking pots were broken due to rough handling or mistreatment, and hot pots full of food being moved (for instance, from fire to eating spot) must have been dropped and their precious contents spilled. To be noted is that the Vădastra pots were light and small enough to be moved around, in contrast to the very heavy Early Dudești cooking vessels. They were mobile and not static. Where the normal use life of cooking pots has been estimated, Arnold mentions between 0.33-1.0 years for a small cooking pot (as well as 1.0 years for milk boiling pots, pots for soaking maize and bean pots, but between 40.0-50.0 for large cooking vessels (Arnold 1985: 152, Table 6.2), and a mean age of a half year for Tzintzuntzan pottery (cf. Foster 1960: 607). Among the Shipibo, Kalinga and Fulani the longevity of cooking vessels is between 0.88-3 years (Arnold 1985: 154, Table 6.3). And then, still we cannot know how many cooking pots were in use simultaneously in one household. If we assume pit C22 to have been used by a single household, and it used two cooking vessels simultaneously, it would mean that the pots were six times replaced, which may have occurred over a time span (based on Arnold's figures) as short as ($6 \times .33 =$) 1.98 years or as long as 18 years, all well within one generation of living. If so, the other vessels discarded may very well have lived their lives during that generation as well, i.e. two decorated, possibly storage/status vessels, two large, possibly storage (or water?) jars, two cups and one beaker. While storage vessels have longer use lives, and hence their infrequency in the pit rather is as expected, the low occurrence of cups and the beaker is an anomaly, drinking vessels having rather short use-lives according to Arnold's figures of much less than one year (Arnold 1985, l.c.). Consequently, if the deposition in C22 would have been a normal one, we would expect a much larger occurrence of drinking vessels, such as beakers, cups and the 'drinking bowls' (of which there is no large profile). Even when counting only the rim eves we have only .6 cups, 1.7 beakers and 1.6 bowls, including 'drinking bowls'.

Apart from a high use of holemouth cooking pots, the image of Vădastra society on the basis of the ceramics from pit C22 seems to be on care in the use and execution of vessels linked with drinking and or presentation of liquids. These vessels are always black burnished and very often decorated with ripples possibly imitating or rather suggesting liquids, *c.q.* a liquid content. The larger sizes occurring among the beakers, and possibly including some of the drinking bowls might hint at communality, *i.e.*, at the drinking together from one bowl (?) or the presentation of drinking together, where the larger bowls would play an intermediary role. I would not immediately want to imply 'feasting', since such acts could very well have taken place regularly and routinely within domestic contexts without any festive basis, as a routine act during (communal) meals. I would not want even to suggest that the care and neatness of these vessels implies a meaning immediately beyond the domestic context, without of course excluding the possibility. In general, the emphasis in Vădastra times seems directed not so much towards *presentation* through serving vessels (dishes), as was the case during the Early Dudești stage, but - 200 years later - rather towards *representation* by way of large, intricately decorated storage vessels. This prefigures a similar move noted in Boian times (Bailey *et al.* 2004).

The Vădastra assemblage is - restructuring the Late Dudești experience, as Late Dudești was restructuring Early Dudești - a world of tools, utensils and ceramic media complete in itself: similar form principles and proportions as observed for the drinking bowls underlay many Vădastra vessels, including several of the small beakers, even the large beakers, many of the other type bowls and even some of the cooking pots. There is a strong awareness of biconality, and a breaking up into lower and upper body not only by giving both elements about equal proportions, but also by accentuating the widest diameter through *impresso* bands or *plissé* zones, in both cases strengthened by four knobs or dimples distributed antithetically. In the case of the holemouth pots, the wideness of the bases has to do with stability, while the mouth has to find a modus between closeness and accessibility. I assume

these vessels to have functioned as cooking pots, in the first place proven by the often-damaged rims through use. Confirming this idea is that inside shoulders are often smudged or blackened, while bases are heavily worn through use, and carry smudge traces as well. The outer edge of often slightly concave bases are always abraded showing the black subsurface colour. The idea is that during Vădastra times the method of stone cooking became obsolete and was replaced by direct heating over a fire, which would explain the very thin centre bases, although thicker bases do occur. Large SFRW holemouth pots with diameters over 25 cm are rare (Plate Z.4), but their presence hints at interesting possibilities for communal meals/cooking, etc.

10. Conclusions

While I have summarised the key points of the individual ceramic assemblages already at the end of each chronological section, a few main points are worth of briefly touching upon. The earliest assemblage treated, the Starčevo-Criș is disruptive with the ensuing phases of the Middle Neolithic period on TELEOR 003. If we look at gestures, the Starčevo-Criș pottery is grasped, held and manipulated with the palm of the hand (or with both palms). Hands enclose globular forms, or support large convex-sided dishes in an offering gesture, hands supporting the sides. There is no help from strong carinations, outward bulging shoulders or large handles. Pottery is treated in a protective way, the hands holding and simultaneously guarding the vessel. It is significant that decoration usually did not involve working the vessel surfaces, cutting it up, but it was rather *adding* to those surfaces by means of paint or slip.

Early and Late Dudești, as well as Vădastra potteries, on the other hand, are different. Although globular, closed forms still occur, also in the tablewares, emphasis is now very much on openness. There are carinations, outwardly convex shoulders and there are large handles enabling easy manipulation. Shape becomes detached from the user. The handles act as an intermediary between user and content. This is particularly the case with vessels used for drinking, such as beakers and small bowls with large horn handles. Form now also is detached from the built environment: feet or legs separate form from surfaces, and they pronounce form more distinctly. Gesture now involve separate fingers and thumb for grasping, holding and manipulating. Vessel surfaces are now frequently worked. *Plissé* or rippling techniques involving deep burnishing of grooves subtly but distinctly alter appearances depending on held position and on the light falling on the vessel. Surfaces are played with, pottery is becoming separated from the user, and pottery is becoming object(s), objects to turn around in the light, reflecting light, exposing shadow. This play with light and shadow, or with black and white, we find back in the specific decoration technique involving white paste to fill grooved and incised patterns. These white patterns purposely contrast with the black vessel surfaces. Blackness is aspired for in Dudești as well as Vădastra tablewares and representative large vessels. The play of light of *plissé* never works so well as on a black surface. Vădastra pottery seems to continue some of the major changes from Early Neolithic ceramics set forth by the Dudești assemblage. Continuity is with the *plissé*-decorated tablewares, and with the use of white fill for representative vessels and their lids. Importantly, however, is a *reversion* perhaps to Early Neolithic concepts of manipulation. Handles are again largely absent in the Vădastra corpus. Vessels are again grasped, held and manipulated with clasped/cupped hands, although separate fingers and thumb come into play where bulging shoulders and carinations are present. In this sense, Vădastra pottery is at once in continuation of the Early Dudești, as it seems to be restructuring much older concepts of dealing with pottery. Importantly, the gestures and concepts just discussed seem to pertain specifically to tablewares, to vessels used in the consuming of food and drink, in their presentation and representation. The trajectory for cooking gear may have moved differently, less dynamic, over the 700 or so year time span we are dealing with. From the Early Neolithic down to the Vădastra phase, cooking pots retain their bag-shaped form, and keep the roughening of their surfaces with *impresso*, with barbotine coatings, with slashes and appliqué bands. However, important changes may appear to have taken place towards the end of our time trajectory. Where in the Early Neolithic (Starčevo-Criș) and first stage of the Middle Neolithic (Early Dudești) cooking may have been done by indirect content heating with help of cooking stones in rather immobile, heavy vessels, starting in the Late Dudești and continuing during the Vădastra phase, people started to cook using pots directly placed over the fire. This implies a major development within cooking and pyrotechnology, and it means that somewhere during the interval between Early Dudești and Vădastra dynamic changes took place, different insights in preparing food were developed. Cooking pots became movable and light, thinner walled and were fitted out with less heavy bases.

This article is dominated by a matter-of-fact statement about sherd study. I have only touched, or glimpsed, at the potential of the materials, fragmentary as they are. The pottery from the Lower Danube Neolithic needs rethinking, the Neolithic of the Lower Danube needs a rethinking.

Acknowledgements

I would like to thank Douglass Bailey for inviting TACB to study the pottery of TELEOR 003 within the context of the Southern Romanian Archaeological project. Thanks are also due to SRAP co-director Radian Andreescu, to Ecaterina Jânțăreanu, former director of the Teleorman County Museum in Alexandria, to Alexandru Dragoman and Sorin Oanță, and to Cristi Mirea for miraculous times.

Notes

- ¹. The use of the word 'phase' is deliberate, and in order to move away from concepts like 'Dudești culture' or 'Vădastra culture'.
- ². Tools used for burnishing can be of many kinds, including bone tools, pebbles, and sherds. A so-called loamer is made from a rounded *impresso* body sherd (U.1687), but remains a single example in C37.
- ³. Possible parallels exist in Veselinovo and Tell Karanovo (Nikolov 1993, Figs. 4:12, 5:8-9).
- ⁴. A complete example is known from the Vădastra type-site (Mateescu 1961, Fig. 2).
- ⁵. A complete example (unpublished) exists from the Vădastra site and is in fact a decorated replica of the large funnel-necked jar type of subordinate category Via (I want to thank Alexandru Dragoman for allowing me insight in the unpublished Vădastra pottery).
- ⁶. A complete form does exist among the unpublished pottery from the Vădastra site.
- ⁷. Mateescu 1957, Fig. 8 - lid; 1959, Fig. 5 - pedestaled dish.
- ⁸. Găță has demonstrated that the calcareous white paste conjoined easily and naturally with the clay body (Găță and Mateescu 1987: 222).

References

- Arnold, D. (1985) *Ceramic theory and cultural process*. Cambridge: Cambridge University Press.
- As, A. van, L. Jacobs and L. Thissen (2004) 'Preliminary data on Starčevo-Criș and Dudești pottery from TELEOR 003, Teleorman river valley, southern Romania', *Leiden Journal of Pottery Studies* 20: 121-7.
- Bailey, D., Andreescu, R., Thissen, L., Howard, A., Macklin, M. and Mills, S. (2004) 'Landscape archaeology of Neolithic southcentral Romania: aims, methods and preliminary results of the Southern Romania Archaeological Project', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 51(2000): 131-51.
- Comșa, E. (1956) 'Rezultatele sondajelor de la Dudești și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 7(1-2): 41-52.
- (1971) 'Données sur la Civilisation de Dudești', *Prähistorische Zeitschrift* 46: 195-249.
- (1990) 'Les rapports de la culture Vinča avec les cultures de la zone du Danube inférieur', in D. Srejović and N. Tasić (eds.) *Vinča and its world, International symposium. The Danubian region from 6000 to 3000 B.C. [Belgrade, Smederevska Palanka, October 1988]*, pp. 149-53. Beograd.
- DeBoer, W. and Lathrap, D. (1979) 'The making and breaking of Shipibo-Conibo ceramics', in C. Kramer (ed.) *Ethnoarchaeology. Implications of ethnography for archaeology*, pp. 102-38. New York: Columbia University Press.
- Detev, P. (1959) 'Materiali za praistoriyata na Plovdiv (Materiaux de la préhistoire de Plovdiv)', *Godishnik Narodna Archeologicheski Muzei Plovdiv* 3: 3-80.
- Dolinescu Ferche, S. (1964) 'Câteva date referitoare la cultura Dudești', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 15(1): 113-9.
- Dragoman, A. (2009) 'Notes on Vădastra excised pots', *Studii de Preistorie* 6: 95-112.
- Elenski, N. (2002) 'Stratigrafskyat profil na neolitnoto selishte Samovodene, Velikoturnovsko, ot archeologiceskite proucvanya prez 2000 godina', in *Iubileen Sbornik 2001*, pp. 17-25, Veliko Turnovo.

- (2003) 'Kultova shahta ot kultov kompleks v neolitnoto selishte Samovodene (A cult shaft from a cult assemblage at Samovodene Neolithic site)', *Arheologiya* 44: 39-48.
- Foster, G. (1960) 'Life-expectancy of utilitarian pottery in Tzintzuntzan, Michoacán, Mexico', *American Antiquity* 25: 606-9.
- Gâță, G. and Mateescu, C. (1987) 'Concerning the white paint employed for decorating the pottery of Vădastra II phase at Vădastra', *Quartär* 37-38: 201-24.
- Hiller, S. and Nikolov, V. (eds.) (1997) *Karanovo. Die Ausgrabungen im Südsektor 1984-1992*. Salzburg-Sofia: Verlag Ferdinand Berger and Söhne.
- Lazăr, C. and Soficaru, A., *nd*. Preliminary report over the human bones from TELEOR 003. [internal SRAP ms.].
- Mateescu, C. (1957) 'Săpături arheologice de la Crușovu (reg. Craiova, r. Corabia).', *Materiale și Cercetări Arheologice* 3: 103-14.
- (1959) 'Săpături arheologice de la Vădastra', *Materiale și Cercetări Arheologice* 6: 107-15.
- (1961) 'La plus ancienne phase de la civilisation de Vădastra, Vădastra I, à la lumière des nouvelles fouilles de Vădastra', in G. Bersu (ed.) *Bericht über den V. internationalen Kongress für Vor- und Frühgeschichte, Hamburg 1958*, pp. 529-34, Berlin: Verlag Gebr. Mann.
- Mikov, V. (1939) 'Selishtna mogila ot bronzovata epoha do s. Veselinovo (Tell près du village de Veselinovo)', *Izvestiya Archeologiceski Institut Sofia* 13: 195-227.
- Mirea, P. (2005a) 'Considerații asupra locuirii Dudești din sud-vestul Munteniei', *Studii de Preistorie* 2(2003-2004): 75-92.
- (2005b) 'Câteva date despre locuirea Neo-Eneolitică din zona Alexandriei', *Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie* 14: 13-40.
- (2006) *Culturile Boian și Vădastra din Bazinele Vedei și Teleormanului* [unpublished thèse de referat, Bucharest 'Vasile Pârvan' Institute of Archaeology].
- (2011) 'A Neolithic microlandscape - the story of Complex 40 from Măgura-Buduiasca (TELEOR 003), Teleorman County, Southern Romania', in S. Mills and P. Mirea (eds.) *The Lower Danube in prehistory: landscape changes and human-environment interactions*, pp. 241-56, Bucharest: Ed. Renaissance.
- Naidenova, E. (2000) 'Câteva date despre așezarea culturii Vădastra de la Ostrov, punctul 'Gârloto' jud. Vrața (Bulgaria)', *Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie* 12: 28-31.
- Naidenova, E., Ghanetovski, G. and Nica, M. (2001) 'Brenița, o așezare neolitică din bazinul râului Iskăr - Bulgaria', *Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie* 13: 23-28.
- Neagu, M. (2000) 'Comunitățile Dudești-Cernica din Centrul și Sud-Estul Câmpiei Române', în M. Iacob, E. Oberländer-Târnoaveanu și F. Topoleanu (ed.) *Istro-Pontica. Muzeul Tulcea la a 50-a aniversare. Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate (1955-2000)*, pp.53-66, Tulcea: Institutul de Cercetări Eco-Muzeale.
- Nica, M. (1976) 'La culture de Dudești en Olténie', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Série* 20: 71-103.
- (1980) 'Reprezentările antropomorfe în cultura Vădastra, descoperite în așezările Neolitice de la Hotărani și Fărcașele, Județul Olt', *Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie* 2, 27-57.
- (1986) 'Săpăturile arheologice din așezările neolitice de la Cîrcea, jud. Dolj', *Materiale și Cercetări Arheologice* 1982: 16-21.
- (1994) 'Câteva date despre așezarea Neo-Eneolitică de la Gârlești (com. Mischii, jud. Doj)', *Arhivele Olteniei. Serie Nouă* 9: 3-22.
- Nica, M. and Rădoiescu, L. (2002) 'Așezări și locuințe Neolitice descoperite pe teritoriul Olteniei', *Arhivele Olteniei. Serie Nouă* 16: 7-25.
- Nikolov, V. (1993) 'Spätneolithische Siedlungen in Thrakien: das Problem Karanovo IV', *Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde* 2: 157-190.
- Rye, O. (1981) *Pottery technology. Principles and reconstruction*. Washington: Taraxacum.
- Stanev, P. (2002) *Samovodene. Neolitna selishna mogila*, Faber: Veliko Turnovo.
- Thissen, L. (2008) 'The pottery of Phase VB', in J. Roodenberg and S. Alpaslan Roodenberg (eds.) *Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia. The Ilipinar Excavations, Volume III*, pp. 91-115, Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- (2012) 'Starčevo-Criș pottery from TELEOR 003, S Romania', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 5-45.
- Todorova, H. and Vaisov, I. (1993) *Novo-kamennata epoha v Balgaria*. Sofia: Nauka i Izkustvo.
- Voinesco, J. and Mateescu, C. (1980) 'Figurine anthropomorphe en argile de Vădastra en rapport avec un rituel d'accouchement du Néolithique Moyen au Bas-Danube', *L'Anthropologie* 84: 183-97.

PLATE A	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
A.1	19-C30-38/1822	F.22a	rim	I and E medium burnished, E possibly plissé but worn off	very dark grey	9	10 %
A.2	19-C30-38/1762	F.22a	rim	I medium burnished, E highly burnished; wide fluting	black	9	20 %
A.3	10D/707	F.22a	complete profile	I medium burnished, E highly burnished; plissé	black	5	40 %
A.4	19-C38/1777	F.20a	body sherd	I rough, E scraped; medium-high burnished; plissé	black	9 on carination	10 %
A.5	19-C30/1726	F.22a	rim	I and E medium burnished	dark grey	12	10 %
A.6	19-C30-38/1642	F.22a	rim	I and E medium burnished; shallow plissé	grey brown	12	20 %
A.7	19-C30-38/1809	F.22a + lime inclusions	rim	I and E medium-high burnish; indistinct plissé		15	10 %
A.8	19-C38/1342	F.22a	rim	I medium burnished, E high burnish; plissé	secondary fired	17	10 %
A.9	19-C38/1854	F.22a	rim	I medium burnished, E highly burnished diluted clay slip; shallow plissé	black	18	10 %
A.10	C19-C30/1814 [non-joining fragment in 21-C32/1680]	F.21a	rim	I and E highly burnished; shallow burnished grooves, also on rim top	very dark grey	15	10 %
A.11	19-C38/1874	F.22a	rim	wide, shallow plissé		20	10 %

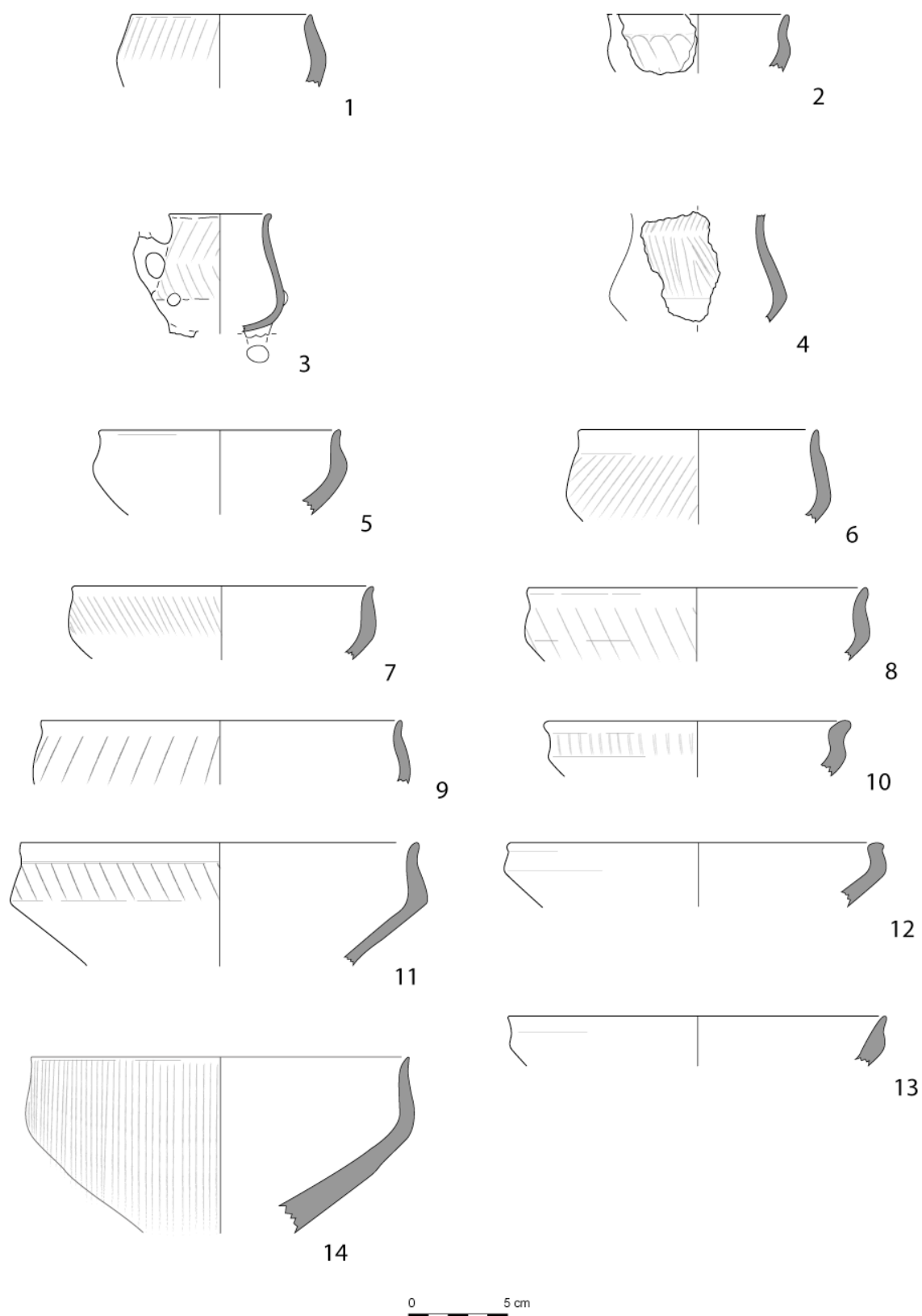


Plate A. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-2 Cups, 3-4 Beakers, 5-6 small-sized Dishes, 7-14 medium-sized Dishes.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Cupe (1-2), pahare (3-4), străchini de dimensiuni mici (5-6), străchini de dimensiuni medii (7-14).

A.12	19-C38/1889	F.21a	rim	I and E medium burnished		19	10 %
A.13	19-C38/1807	F.22a	rim	I low burnished, E medium burnished		19	10 %
A.14	19-C30/1728	F.22A	rim; thickening towards lower body indicates pedestal base	I and E medium burnished	very dark grey	19	10 %

PLATE B	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
B.1	19-C38/1889	F.22a	rim	I and E medium burnished		22	10 %
B.2	19-C38/1521 + 1501 + 1354 + 1581 Vessel 2004/31	F.20a ~ F.21a	complete profile, 50% complete	E highly burnished diluted clay slip; I medium burnished	E very dark grey (10YR 3/1); I dark grey (10YR 4/1)	23 rim 7 base 8 height	50 %
B.3	19-C38/1601	F.20a	rim	I medium burnished, E highly burnished diluted clay slip	brown-dark grey	26	10 %
B.4	19-C38/1868	F.22a	rim	medium burnished	I grey brown, E black	18	10 %
B.5	19-C30/1785	F.22a	rim; thickening towards lower body indicates pedestal base	I and E low-medium burnished	dark brown-grey	16	10 %
B.6	19-C38/1866	F.22b	rim	E pared down		20	10 %
B.7	19-C38/1870	F.22b	rim	I low burnished, E roughened	I black	19	10 %
B.8	19-C38/1826	F.21a	pedestal base	I scraped, E medium burnished; base edge knife-finished		7	20 %
B.9	19-C30/1790	F.22a	pedestal base	I scraped, E medium-high burnish	black	8	20 %
B.10	19-C30/1779	F.20a	pedestal base with fenestrations	medium burnished			

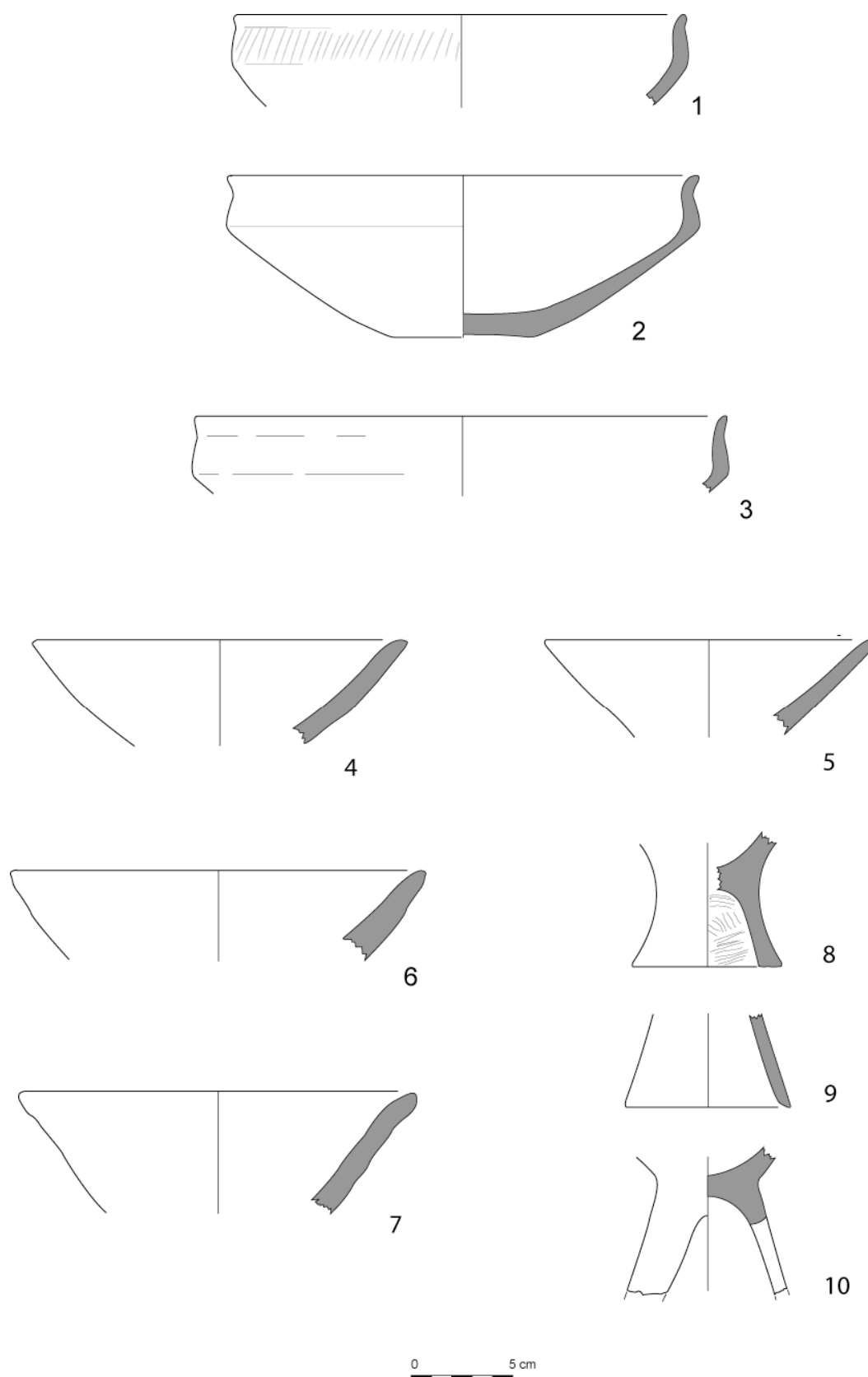


Plate B. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-3 large-sized Dishes, 4-5 everted Dishes, 6-7 Basins, 8-10 Pedestal Bases.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Străchini de dimensiuni mari (1-3), străchini evazate (4-5), castroane (6-7), baze-pedestal (8-10).

PLATE C	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
C.1	19-C38/1195	F.22a	rim	I and E medium burnished		20	10 %
C.2	19-C38/1853	F.22a	rim	I medium-high burnish; E low-medium burnish; plissé	I light brownish grey~pale brown (10YR 6/2~3); E light yellowish brown (10YR 6/4)	21	10 %
C.3	19-C38/1868	F.21a	rim	I and E medium-high burnish; possibly plissé on I lip but abraded	dark grey	23	10 %
C.4	19-C38/1778	F.21a	rim	I and E medium-high burnish; plissé	I and E pinkish grey-strong brown (7.5YR 6/2-5/6)	29	10 %
C.5	19-C38/1762	F.23a	rim	I low burnished, E medium burnished	I brown-dark grey; E reddish brown	25	10 %
C.6	19-C30/1779	F.22a	rim	medium burnished; indistinct traces of plissé on rim top		14	10 %
C.7	19-C38/1617	F.22a + lime	rim	medium burnished	greyish	26	10 %
C.8	19-C38/1601	F.21a	rim	I and E high burnish	very dark grey	23	20 %

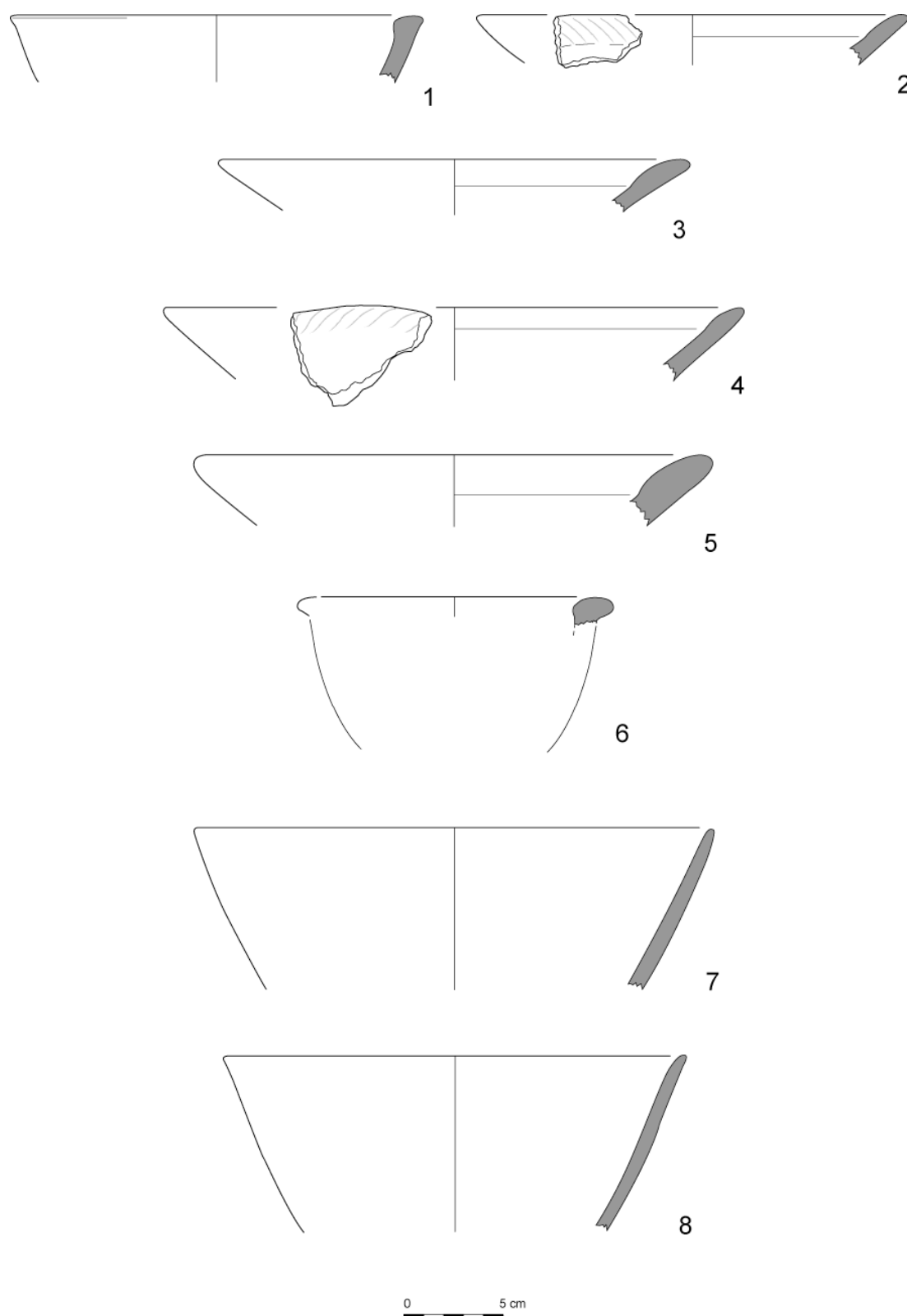


Plate C. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-5 thickened-rim Dishes, 6 straight-walled Dish, 7-8 everted Bowls.
 TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Străchini cu buza îngroșată (1-5), strachină cu pereții drepți (6), castroane evazate (7-8).

PLATE D	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
D.1	19-C38/1712	F.22a	rim	I I smoothed only; E medium-high burnished	very dark grey	10	10 %
D.2	19-C38/1194	F.22a	rim	I and E highly burnished; plissé all over		9	10 %
D.3	19-C38/1712	F.22a	rim	I low burnished, E medium-high burnish		10	10 %
D.4	19-C30/1345	F.22a	rim, broken off handle	I and E medium burnished	black	10	10 %
D.5	19/C38/1853	F.22a	handle	medium burnished	greyish brown 2.5Y 5/2		
D.6	19-C38/1787	F.22a	handle	medium burnished			
D.7	19-C30/1796	F.20a	handle	medium burnished			
D.8	19-C38/1870	F.22a	rim	I and E medium burnished	black	15	20 %
D.9	19-C38/1868	F.22a	rim	medium burnished, may have had plissé all over, abraded		12	20 %

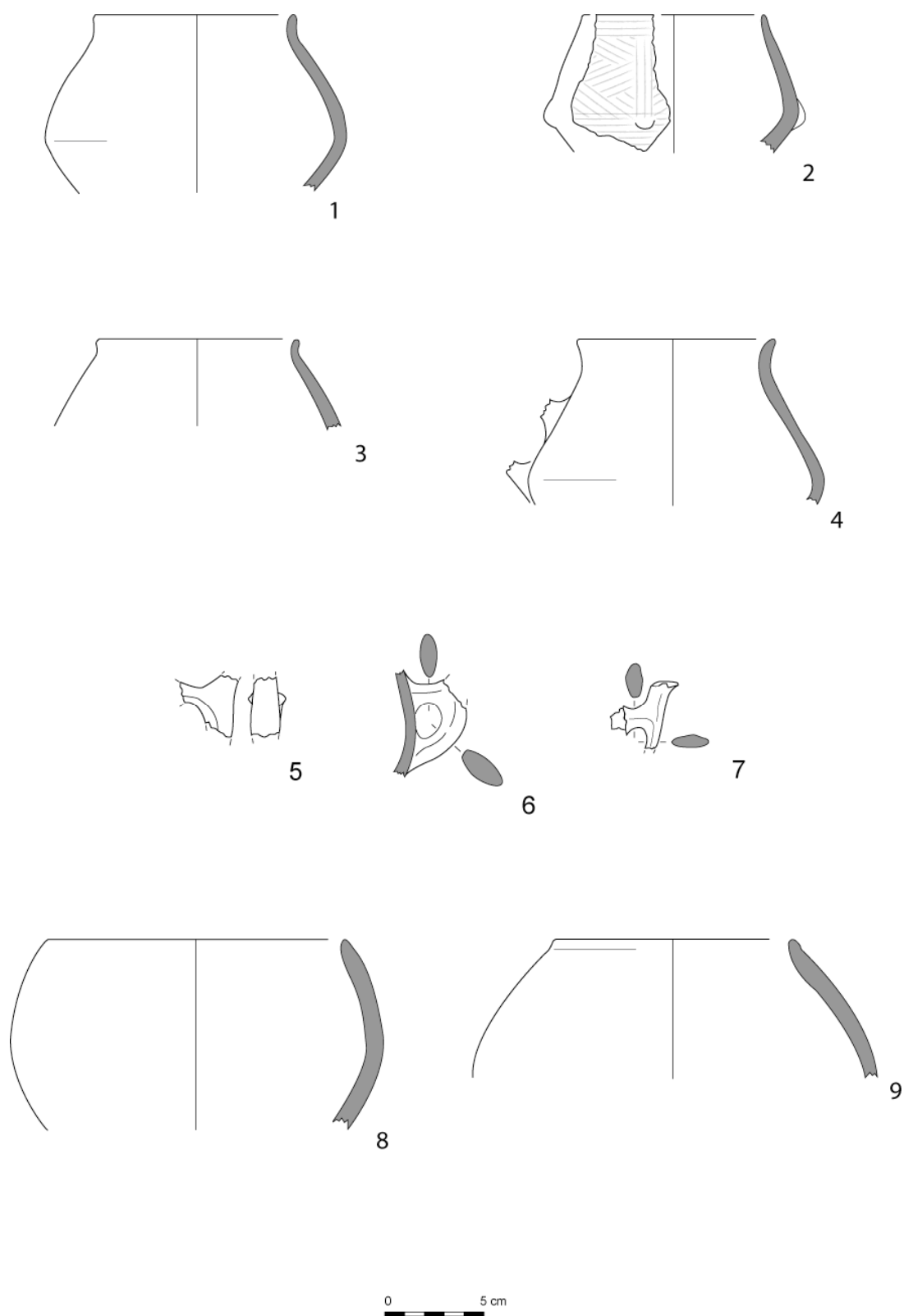


Plate D. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-4 one-handed Bowls (everted rim), 5-7 small-sized horn handles, 8-9 one-handed holemouth Bowls.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Castroane cu buza evazată, cu o toartă (1-4), torți de tip corn de dimensiuni mici (5-7), bol cu buza nediferențiată, cu o toartă (8-9).

PLATE E	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
E.1	19-C38/1617	F.22a	rim	medium burnished	secondary fired to very pale brown 10YR 7/3-4	20	10 %
E.2	19-C30/1796	F.22a + shell	rim	I and E medium burnished	dark grey	18	10 %
E.3	19-S12/737	F.22a	rim	I and E medium burnished; shallow plissé	dark brown - grey	19	20 %
E.4	19-C38/1729	F.21a	rim	I and E medium burnished, plissé	light brownish grey 10 YR 6/2	17	10 %
E.5	19-C30/1851	F.21a	rim	I low-medium burnished, E highly burnished; plissé	I and E black	23	10 %
E.6	19-S12/714	F.23a + sparse shell	rim	I medium burnished, E highly burnished, shallow plissé all over	very dark grey	33	10 %

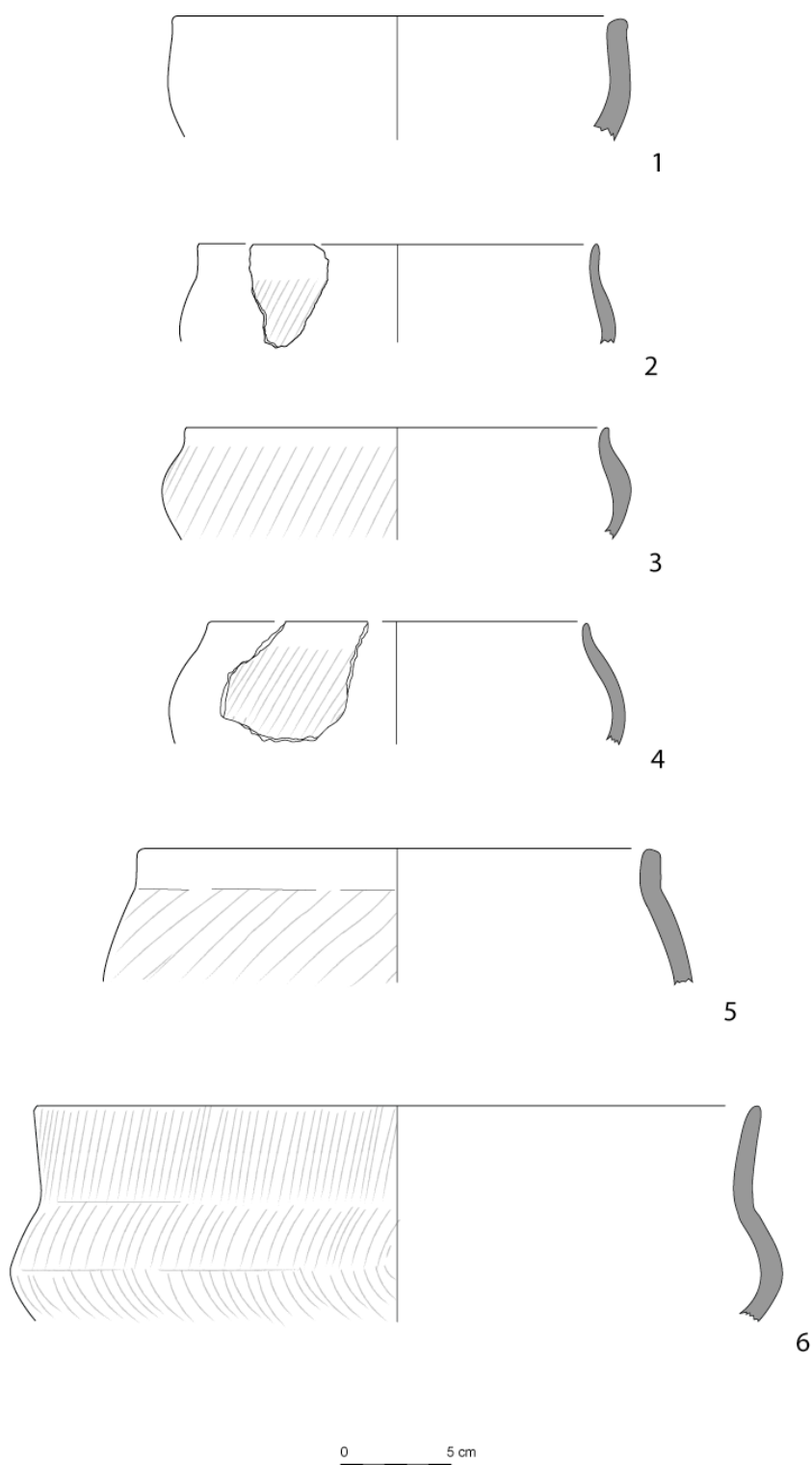


Plate E. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1 hemispherical Bowl, 2-4 S-shaped Bowls, 5-6 large Bowls.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Castroane semisferice (1), castroane profilate (2-4), castroane de mari dimensiuni (5-6).

PLATE F	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radiu s
F.1	19-C30/1769	F.21b	rim	I medium burnished, E roughened and grooved; E lip impressed		7	20 %
F.2	19-C38/1874	F.22b	rim	I medium burnished; E nail <i>impresso</i>		12	20 %
F.3	19-C30/1851	F.22b	rim	I diluted clay slip (mica shimmer), medium burnished, E fingerstreaked barbotine	very dark grey I and E	16	10 %
F.4	19-C30/1822	F.23b	rim	I well-smoothed, diluted clay slip, medium burnished; E fingerstreaked barbotine	I dark grey 10YR 5/1-4/1; E very pale brown 10YR 7/3	16	10 %
F.5	19-C38/1581 + 1354 + 1342 + 1225 + 1598 + 1253 + 1729 + 1447 + 1517 Vessel No. 2004/33	F.23b	complete vessel, c. 60%	I medium burnished shoulder, below smoothed only; E smoothed, pseudo-nail <i>impresso</i> all over in regular rows; E lip thickened and finger-impressed	I upper parts blackish, lower body brownish; E brown - grey brown	26 rim 14.5 base 23 height weight 2480g	50 % rim 100 % base

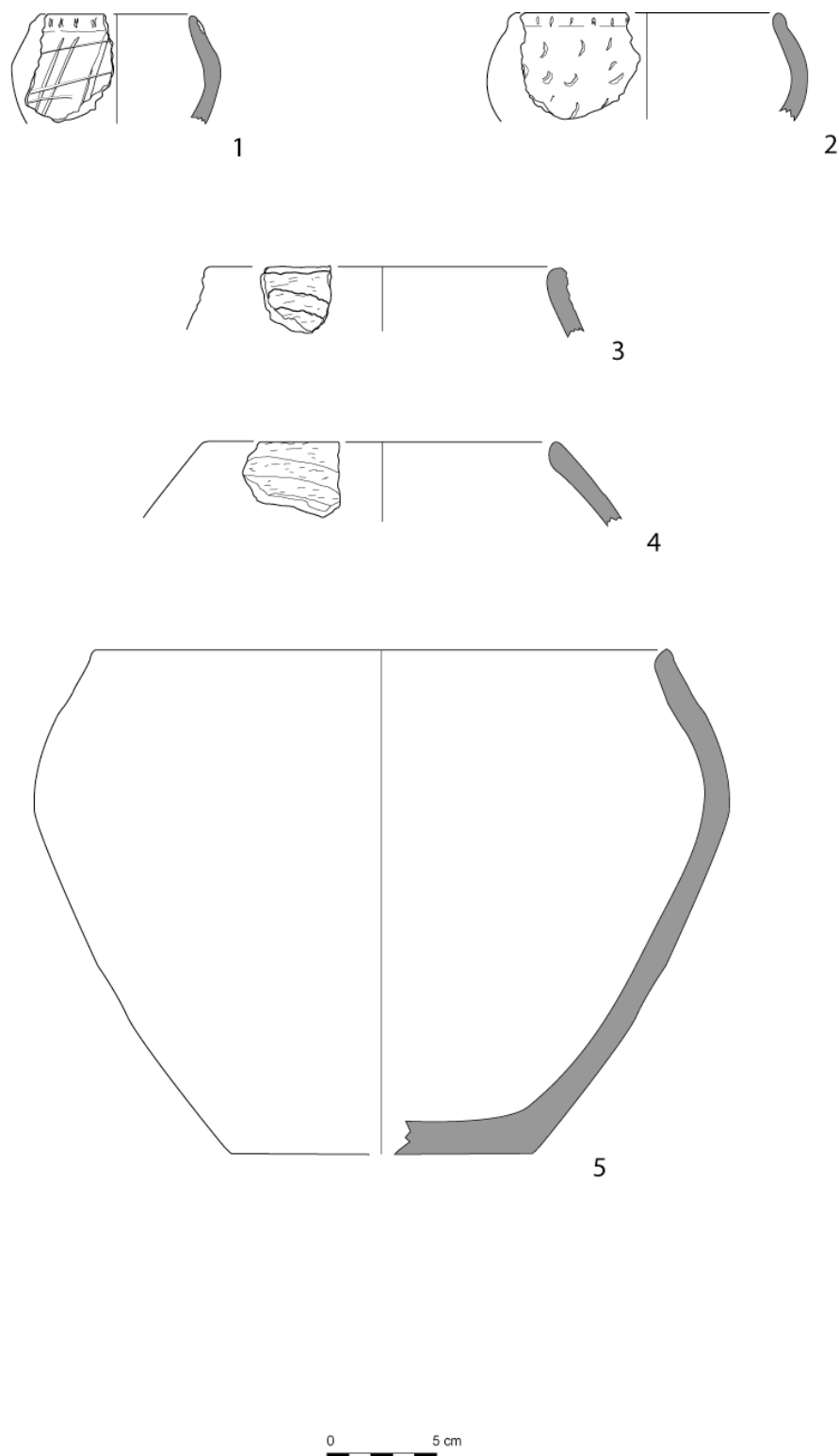


Plate F. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-2 small-, 3-4 medium-, and 5 large-sized holemouth Pots.
 TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Oale de mici dimensiuni (1-2), de dimensiuni medii (3-4) și de dimensiuni mari (5).

PLATE G	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
G.1	19-C38/1700 + 1699 + 1435 + 1342 + 669 + 1253 + 1225 + 1458 Vessel No. 2004/30	F.21b	complete for c. 50 %; no base preserved; weight 4290g	I diluted lay slip, medium burnished, very well smoothed; E smoothed, pseudo-nail <i>impresso</i> medium burnished	I dark grey-very dark grey 10 YR 4/1-3/1; E brownish yellow (10 YR 6/6) to dark grey (10 YR 4/1)	32 rim	80 %
G.2	19-C38/1868	F.21a	rim			16	10 %
G.3	19-C38/1549 + 1501 + 1581 + 1458 + 1475 Vessel No. 2004/32	F.22a	complete, c. 50 % preserved weight 240g	I smoothed only, E smoothed, medium burnished; holes pierced from outside	dark grey	top 5 base 11 height 11cm; Ø holes c. 2.5mm	top 50% base 40%
G.4	19-C30/1814	F.24a	rim	I smoothed only, E medium burnished, thin incision and shallow grooves, white-filled	I grey (10YR 5/1), E grey (10 YR 6/1-5/1)	11	20 %
G.5	19-S12/711	F.24a	rim	I lightly scraped, E medium-high burnish; incision	very dark grey	10	10 %

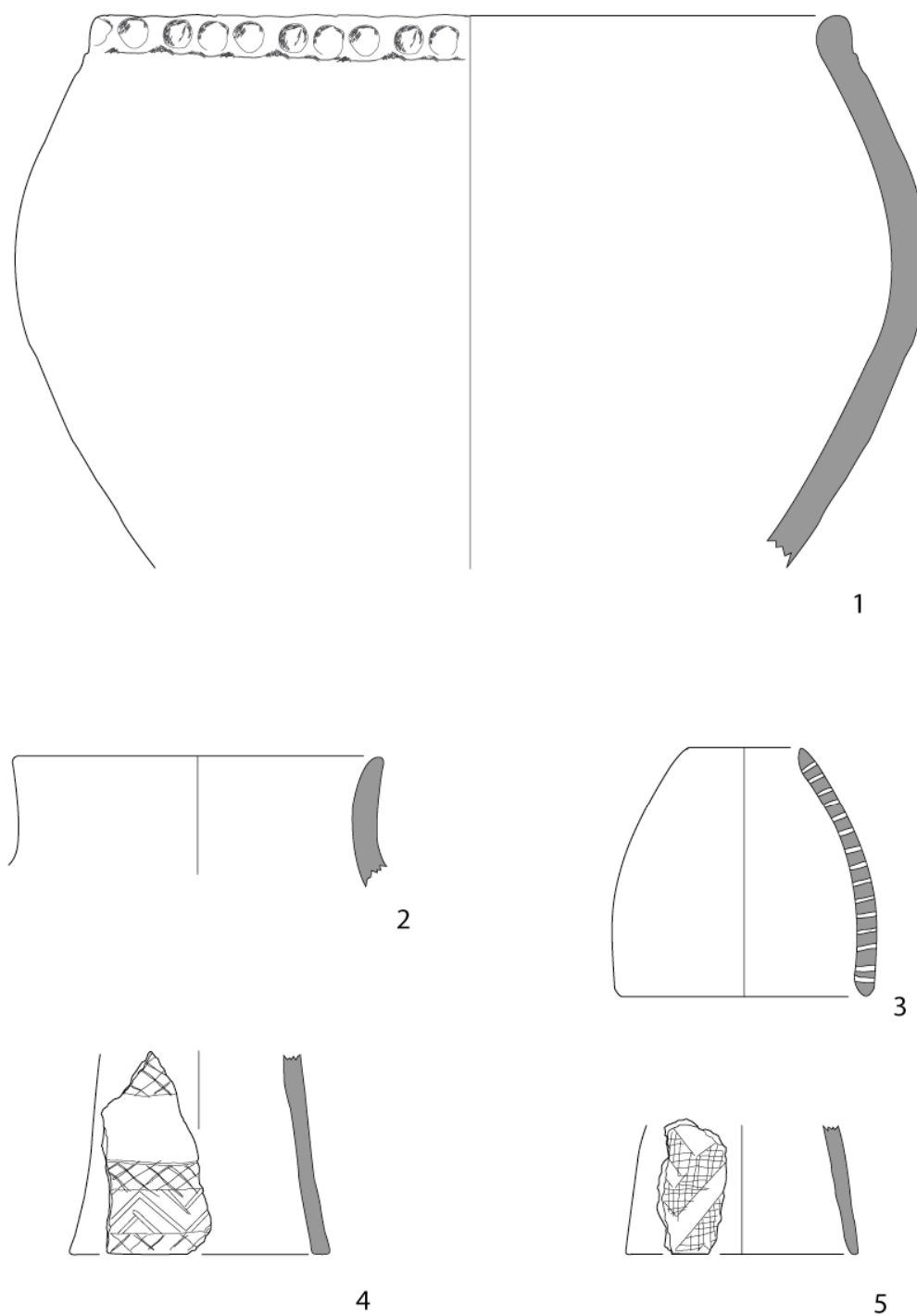


Plate G. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1 large-sized holemouth Pot, 2 S-shaped Jar, 3 Sieve, 4-5 decorated-jar Lids.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Oală de dimensiuni mari (1), vas cu profil în S (2), strecurătoare (3), capace decorate (4-5).

PLATE H	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
H.1	19-C30/1885	F.22a/b	rim	I lightly scraped/smoothed, I lip and E rim medium burnished, shoulder light stroke barbotine	I and E very dark grey	8	20 %
H.2	19-C38/1840	F.21a	rim, handle	medium burnished; 3 appliqué pellets on neck	black	13	30 %
H.3	19-C30/1796	F.21a	handle	I medium burnished, E highly burnished, indistinct traces of plissé on handle top	black		
H.4	8-C5 1.70-1.84		handle	E thin barbotine coating all over	black		
H.5	10D/1033		handle	highly burnished, plissé	black		
H.6	19-C38/1854	F.22a/b	handle	I medium burnished, E stroke barbotine	dark grey		
H.7	19-C38/1854	F.22b	base	I well-smoothed, medium burnished; E stroke barbotine	E dark grey, I black	16	20 %
H.8	19-C38/1833	F.22b	base	I very well smoothed, medium burnished; E thin barbotine coating	I black, E very dark grey	13	20 %

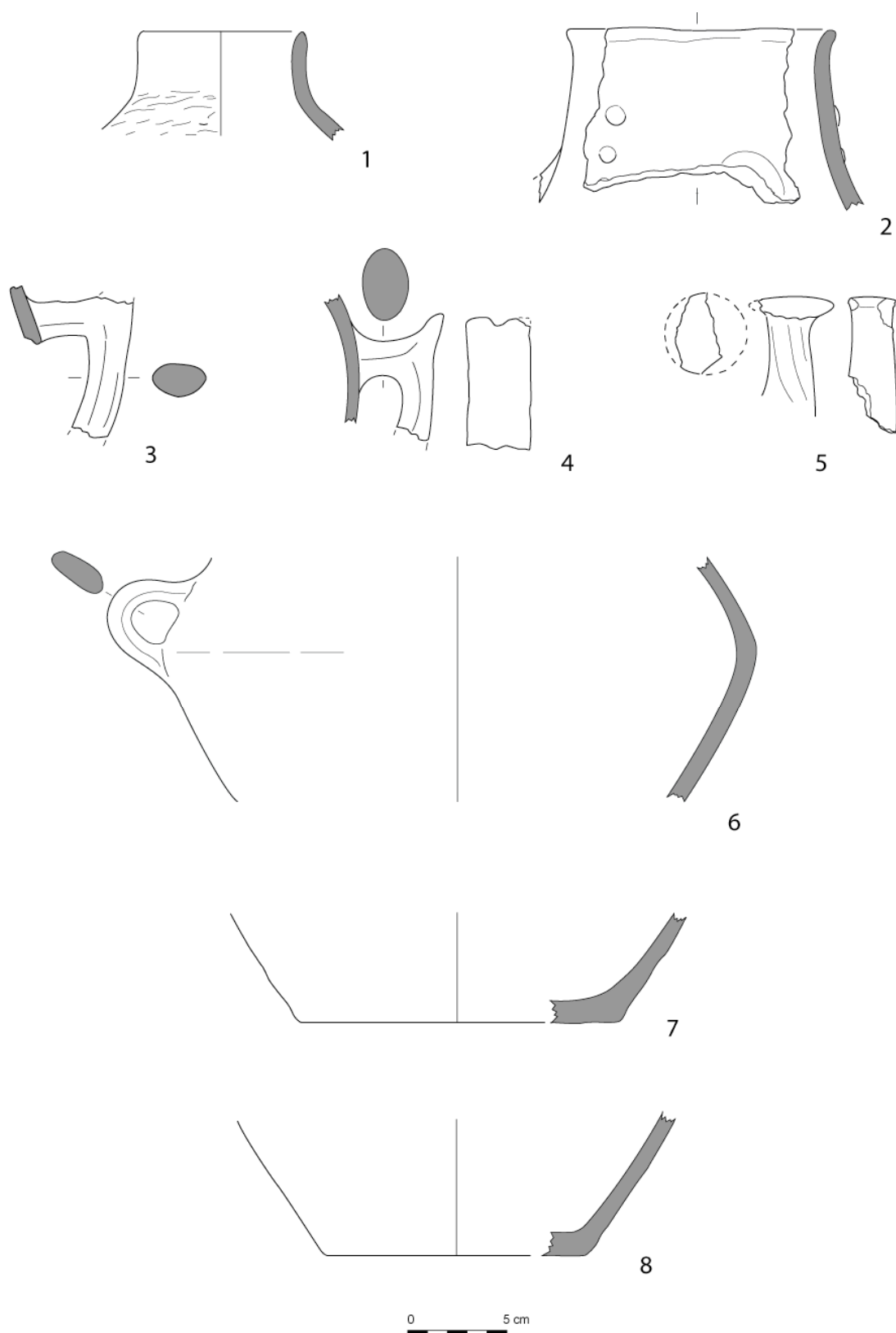


Plate H. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-8 Amphora rim-, handle- and base fragments.

TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Fragmente de buze, torți și baze de vase amforoidale (1-8).

PLATE I	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
I.1	19-C38/1870	F.22a	rim and body sherd non joining	I and E well- smoothed, medium burnished; circumfering cordon appliqué with finger <i>impresso</i>	grey	30	10 %
I.2	19-C38/1729	F.23b	original rim (neck) chipped off, vessel reused	I medium burnished, E stroke barbotine and cordon with finger <i>impresso</i>	I dark grey E pale brown	35	10 %
I.3	19-C38/1729	F.23b	body sherd	I medium burnished, E stroke barbotine and cordon with finger <i>impresso</i>			
I.4	10D/868	F.22b	handle	stroke barbotine	pale brown		
I.5	19-C38/1868	F.23b	base	I originally smoothed, flakes off; E roughened	II paled	16	20 %
I.6	19-C38/1866	F.21b	base	I low-medium burnished; E stroke-barbotined coating	E black	18	20 %

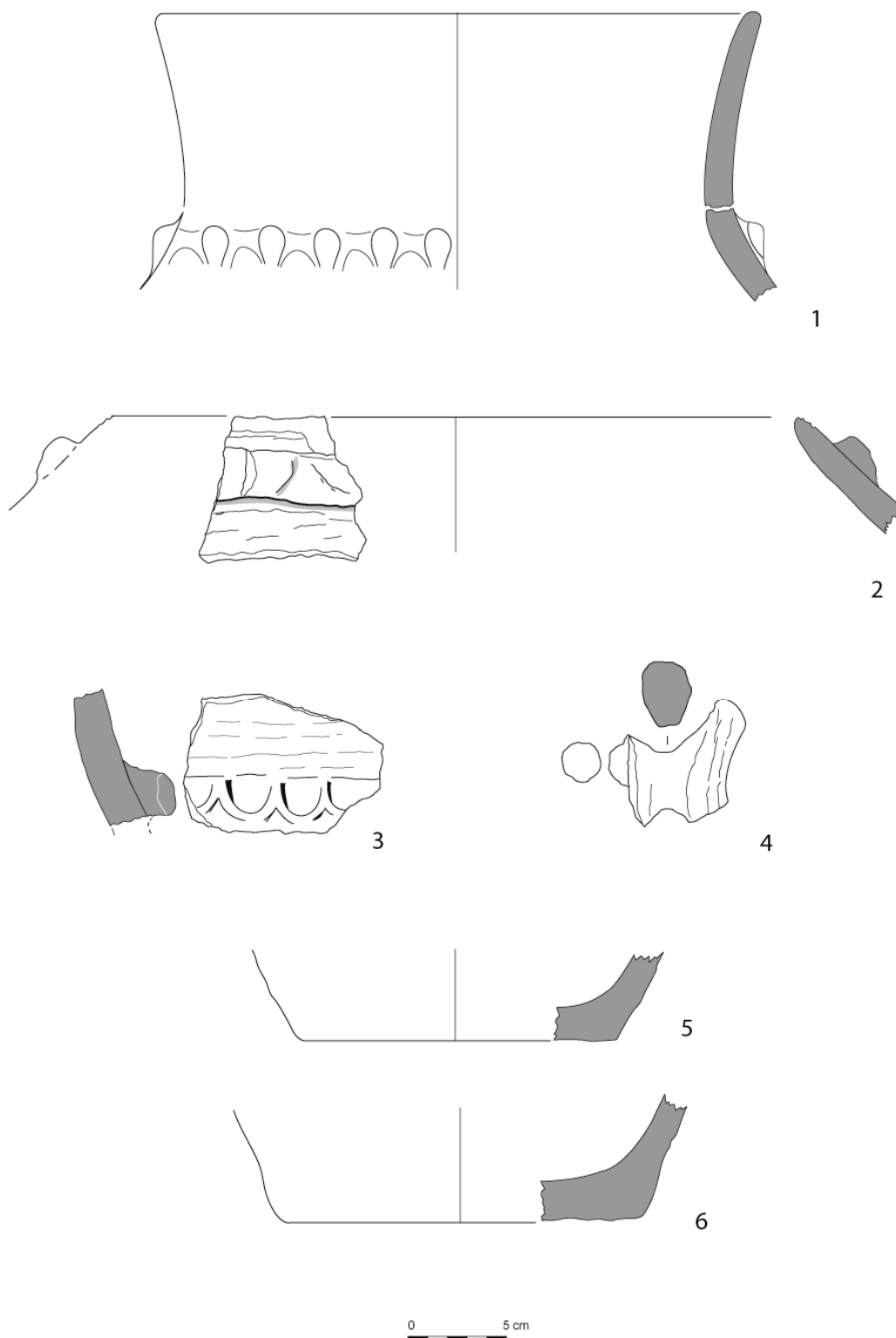


Plate I. TELEOR 003 *Early Dudești*. 1-5 Storage Vessel rim-, body-, handle- and base fragments. TELEOR 003, *Dudești timpuriu*. Fragmente de buze, corp, torți și baze de vase de provizii (1-5).

PLATE J	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
J.1	S20-C34/1400	PBW	rim	diluted clay slip, E plissé, medium burnished I and E	greyish brown	6	20 %
J.2	S20-C34/1295	PBW	rim	diluted clay slip, medium burnished I and E	secondary fired: 7.5YR 7/4 ~ 6/4 (pink ~ light brown)	9	30 %
J.3	S20-C34/1446	PBW	rim	I lightly scraped, I+E medium burnished	greyish brown	21	20 %
J.4	S20-C34/1480	SFRW	rim	E streaked barbotine, I diluted clay slip, medium burnished, rim top plissé	secondary fired: 7.5YR 7/4 (pink)	22	10 %
J.5	S20-C34/1480	SFRW	rim (3 non-joining pieces)	E random barbotine, I diluted clay slip, high burnished	E greyish brown, I very dark grey	35	30 %
J.6	S20-C34/1480	SFRW	rim	E random barbotine, I diluted clay slip, high burnished	dark grey	36	10 %
J.7	S20-C34/1399	SFRW	rim	E streaked barbotine, I and rim top medium burnished	secondary fired: E greyish pink, I greyish brown	38	10 %

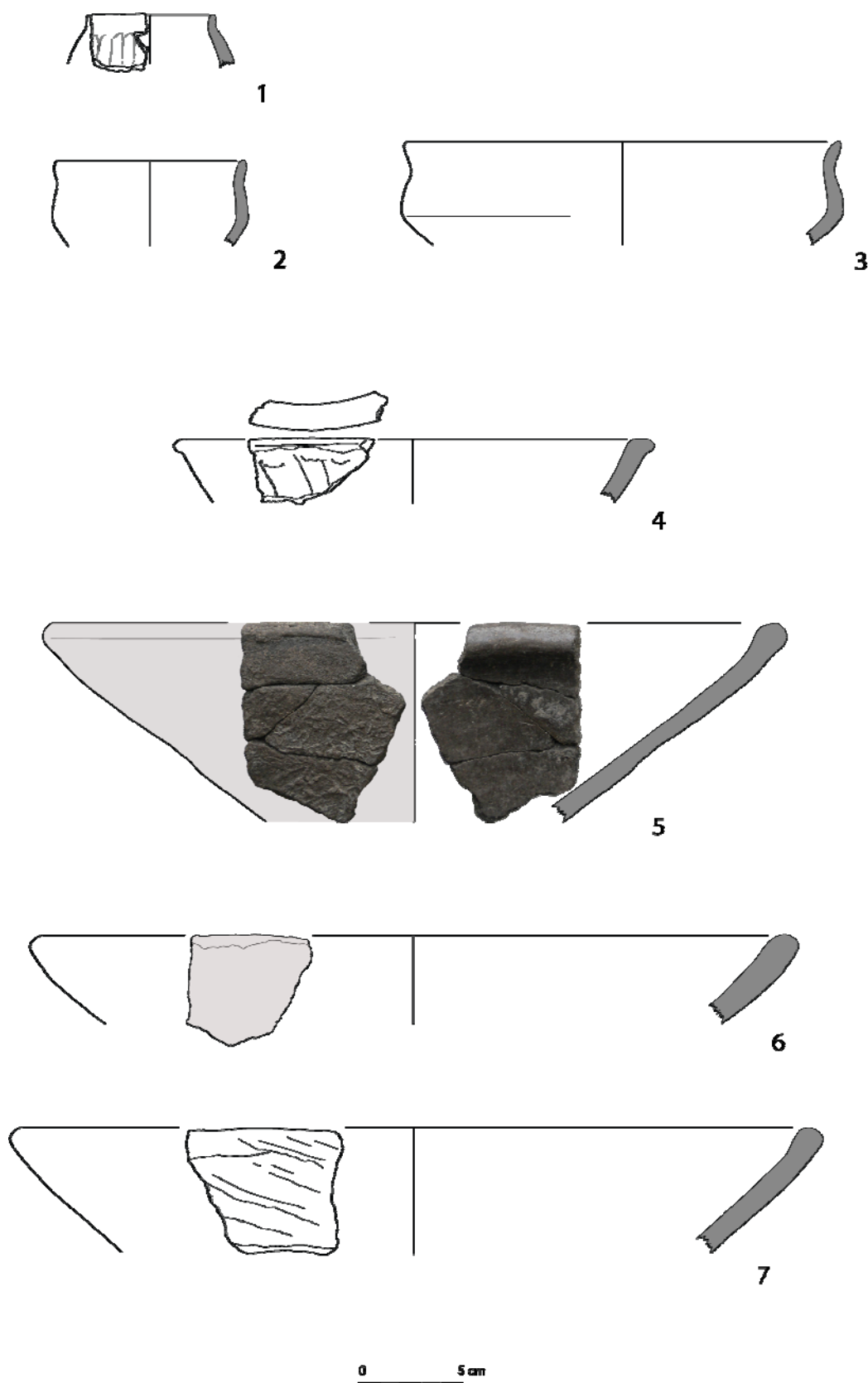


Plate J. TELEOR 003 *Late Dudești*. 1-2 Carinated cups, 3 Medium-sized carinated dish, 4 SFRW dish, 5-7 Interior thickened lip dishes.

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Cupe carenate (1-2), străchini carenate de dimensiuni medii (3), străchini cu suprafața exterioară aspră la pipăit (4), străchini cu buza îngroșată la interior (5-7).

PLATE K	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
K.1	S20-C34/1239	PBW	rim	E medium burnished, I low burnished	dark grey	12	10 %
K.2	S20-C34/1480	PBW	rim (3 joining pieces)	medium burnished	dark greyish black	11	10 %
K.3	S20-C34/1295	PBW	rim	E and I lip diluted clay slip, E plissé, medium burnished	E black, I dark grey	12	10 %
K.4	S20-C34/1295	PBW	pedestal base (8 sherds joining in 2 separate clusters)	E diluted clay slip, medium burnished, I scraped	secondary fired: ochre	11	60 %
K.5	S20-C34/1394+1446+1239	PBW (F22)	rim (6 joining pieces)	E diluted clay slip, E plissé, knob, medium~high burnished, I low~medium burnished	greyish brown	11	30 %
K.6	S20-C34/1480	PBW	base (5+8 joining pieces)	E diluted clay slip, plissé, medium~high burnished, I medium burnished	E dark grey, I black	8	50 %
K.7	S20-C34/1399	PBW (F21)	rim	E diluted clay slip, plissé, E+I medium burnished	secondary fired: 7.5YR 5/3 (brown)	13	20 %
K.8	S20-C34/1480	PBW	rim	E+I diluted clay slip, E plissé, high burnished	very dark grey	14	10 %
K.9	S20-C34/1480	PBW	rim	E medium burnished, I scraped, low burnished	E greyish brown, I dark grey	14	20 %

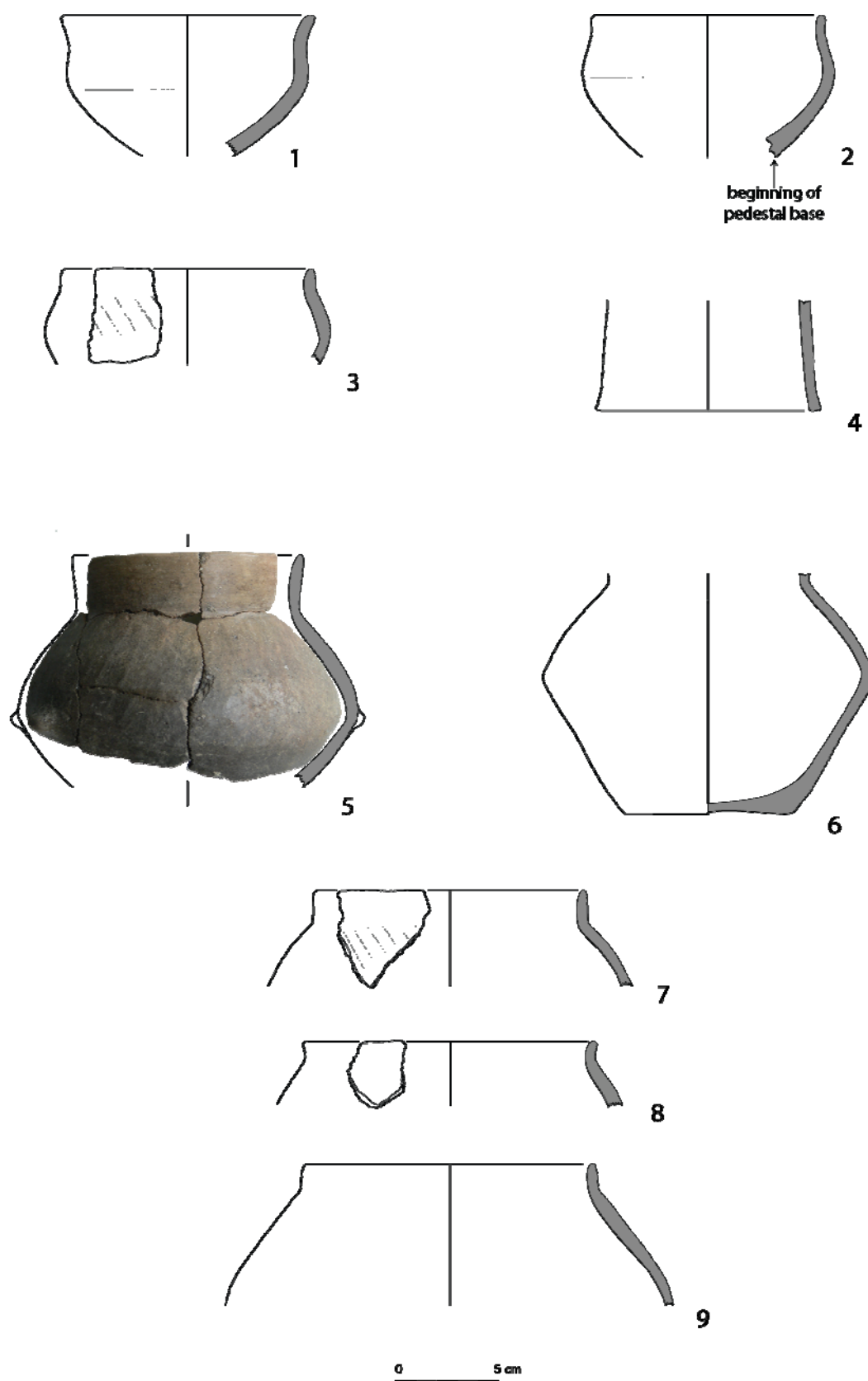


Plate K. TELEOR 003 *Late Dudești*. 1-3 S-shaped bowls, 4 Pedestal base possibly associated with such bowls, 5-9 Restricted collared bowls.

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Boluri cu profilul în S (1-3), bază-pedestal posibil asociată cu asemenea bol (4), castroane cu gât scurt (5-9).

PLATE L	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
L.1	S20-C34/1480	PBW	rim (3 joining pieces)	E and I lip diluted clay slip, E plissé, E+I lip medium~high burnished, I low~medium burnished	greyish brown	16	30 %
L.2	S20-C34/1446	PBW	rim (3 joining pieces)	E diluted clay slip, plissé, high burnished, I medium burnished	E brown ~ greyish black, I greyish brown	19	10 %
L.3	S20-C34/ 1480+1481	PBW	rim + handle attachment (7 joining pieces)	E and I lip diluted clay slip, plissé, medium burnished	greyish brown	19	30 %
L.4	S20-C34/1394	PBW	body sherd + handle	worn surfaces, probably medium ~ high burnished	greyish brown	14	10 %
L.5	S20-C34/1480	PBW	body sherd + handle	worn surfaces, medium burnished	greyish brown	n.m.	10 %
L.6	S20-C34/1480	PBW	body sherd + handle	diluted clay slip, E plissé, medium burnished	brown black	n.m.	10 %
L.7	S20-C34/ 1400+1446+1480	PBW	base (6 joining pieces)	E diluted clay slip, plissé, high burnished, I low ~ medium burnished	7.5 YR 6/4 (light brown)	13	10 %



Plate L. TELEOR 003 *Late Dudești*. 1-6 Collared bowls and associated horn handles, 7 Base associable with a larger variant of a collared bowl.

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Boluri cu gât, asociate cu torți de tip corn (1-6), bază provenită de la un bol cu gât de dimensiuni mari.

PLATE M	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
M.1	S20-C34/1480 Vessel 2004/40	PBW (F22)	complete	E slip, plissé, 2 knobs, medium ~ high burnished, I diluted clay slip/wash, smoothed only	greyish brown	23	nd



Plate M. TELEOR 003 *Late Dudești*. Restored Collared bowl, showing pared down legs.

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Castron cu gât scurt, restaurat, la care se observă picioarele rupte și egalizate.

PLATE N	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
N.1	S20-C34/ 1480+1545	SFRW	rim (2 joining pieces, and 1 non-joining rim)	E+I scraped in oblique and horizontal strokes, E 1-direction nail <i>impresso</i> , I smoothed and lightly burnished, E rim nail impressed	E dark greyish black, I black	12	30 %
N.2	S20-C34/ 1480+1146+1400	SFRW	rim (2 joining pieces + 5 non-joining pieces) NB. profile extended with non-joining sherds	E scraped and finger smoothed, tool <i>impresso</i> , I smoothed and low burnished in horizontal strokes, E rim finger impressed	E greyish brown, I dark grey	15	20 %
N.3	S20-C34/ 1480+1481+1446 +1394 Vessel 2004/39	SFRW (F22)	complete profile (2 non-joining clusters)	E top half scraped or wiped, 1-direction nail <i>impresso</i> , E lower body scraped in horizontal and oblique, overlapping strokes, I medium~high burnished E lip oblique slashes	E greyish brown, I dark greyish black	13 (rim) 12 (base)	10 % (rim) 30 % (base)

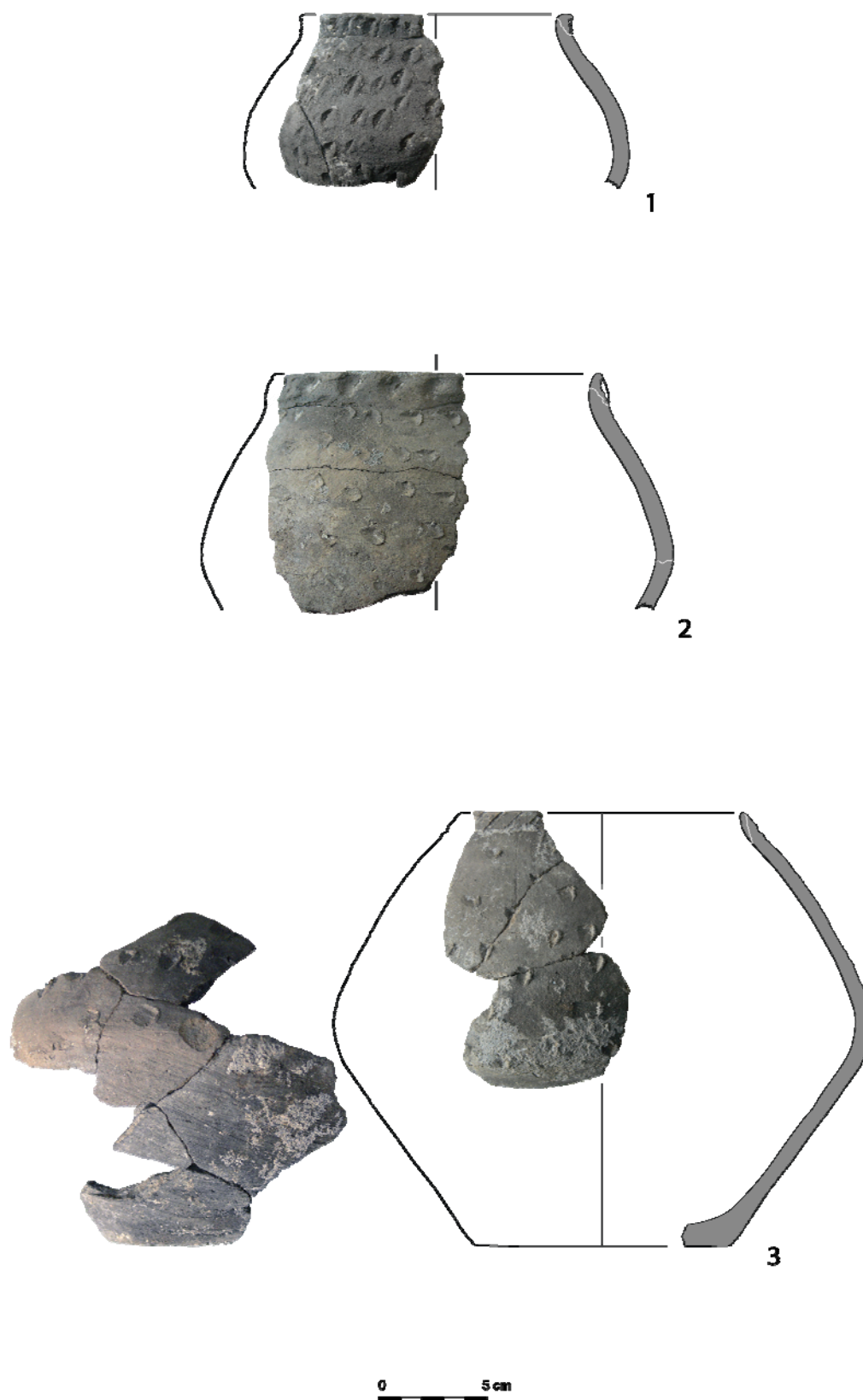


Plate N. TELEOR 003 *Late Dudești*. 1-3 Small-sized holemouth pots, with indication of coiling at mouth zones.

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Oale de dimensiuni mici, cu indicarea zonei de modelare a gurii (1-3).

PLATE O	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
O.1	S20-C34/1480 Vessel 2004/38	SFRW (F22)	complete profile (2 non- joining clusters)	E scraped in random overlapping strokes, I medium burnished, E lip oblique slashed	E dark grey, I dark greyish black	22 (rim) 16 (base)	30 % (rim and base each)
O.2	S20-C34/ 1480+1399+1400 +1446+1239	SFRW	rim (19 sherds in total - 3 non- joining clusters)	abraded, E scraped heavily, 1-direction nail <i>impresso</i> , smoothed and medium burnished, flaked off, E lip nail impressed	dark grey ~ ochre	32	10 %

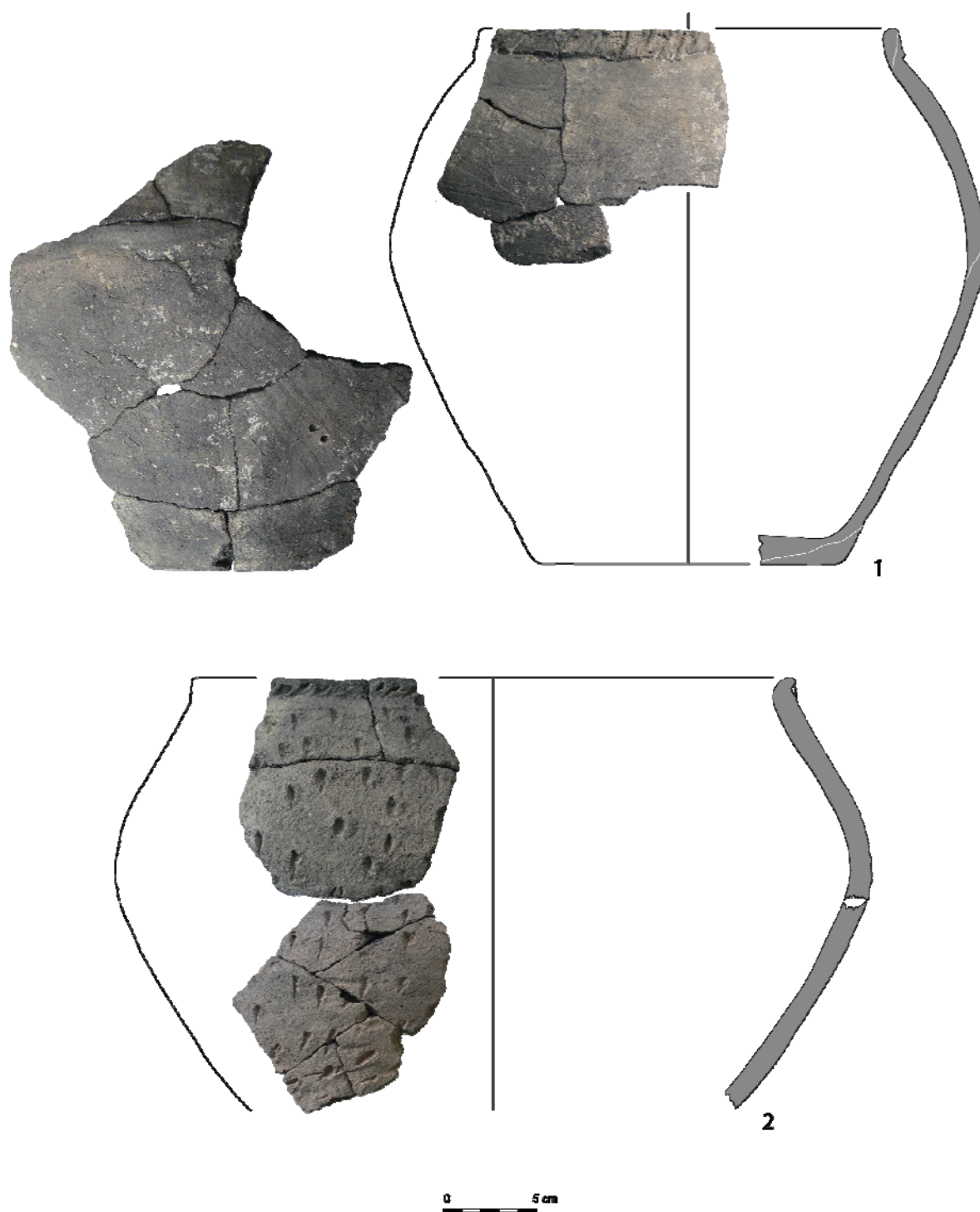


Plate O. TELEOR 003. *Late Dudești*. 1 Medium- and 2 Large-sized holemouth pots.
TELEOR 003, *Dudești târziu*. Oale de dimensiuni medii (1) și mari (2).

PLATE P	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
P.1	S20-C34/1295	SFRW	rim	E random barbotine, I medium burnished	secondary fired: 7.5YR 7/4 ~ 6/4 (pink ~ light brown)	30	10 %
P.2	S20-C34/1295	SFRW (F21)	rim (3 joining pieces)	E scraped, thin coating of finger streaked barbotine in vertical direction, I fully abraded	dark greyish black NB 1 rim piece secondary fired to pink	14	20 %
P.3	S20-C34/1295	PBW	body sherd	E incised and white filled originally, medium burnished, I scraped	brown	n.m.	10 %
P.4	S20-C34/1295	PBW	body sherd (from same vessel as U.3, no join)	E incised and white filled originally, medium burnished, I scraped	E brown, I greyish brown	n.m.	10 %
P.5	S20-C34/1295	PBW	body sherd (from same vessel as U.3-4, no join)	E incised and white filled originally, medium burnished, I scraped	dark grey	n.m.	10 %
P.6	S20-C34/1399	PBW	rim	diluted clay slip, medium burnished I+E	secondary fired: 7.5YR 7/4 (pink)	9	10 %
P.7	S20-C34/1480	PBW	body sherd	E incised and white filled originally, medium burnished, I scraped	black	n.m.	10 %
P.8	S20-C34/1480	PBW	loamer made from a necked vessel (IVh)	medium burnished, arrows indicate use traces	dark grey		

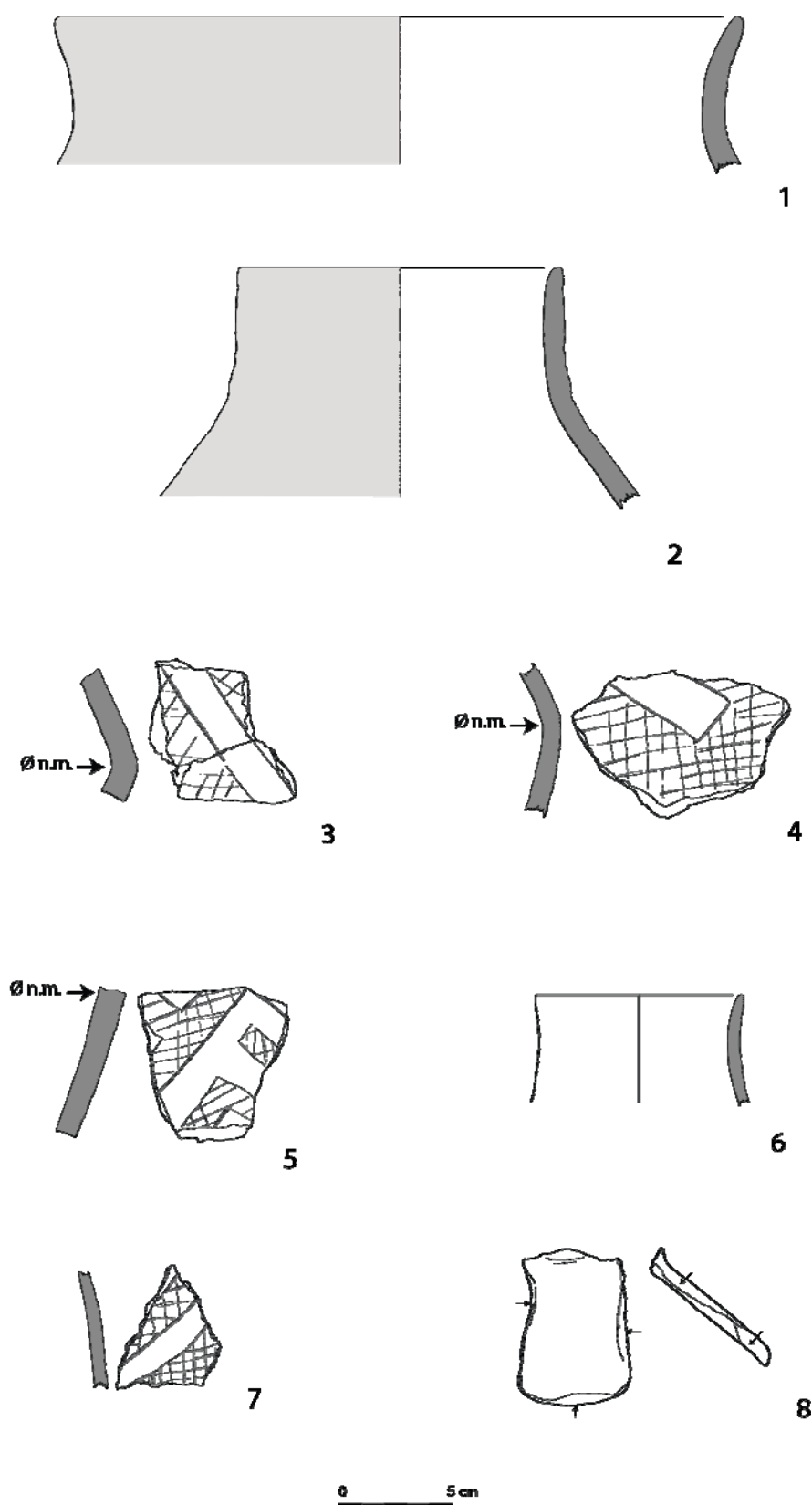


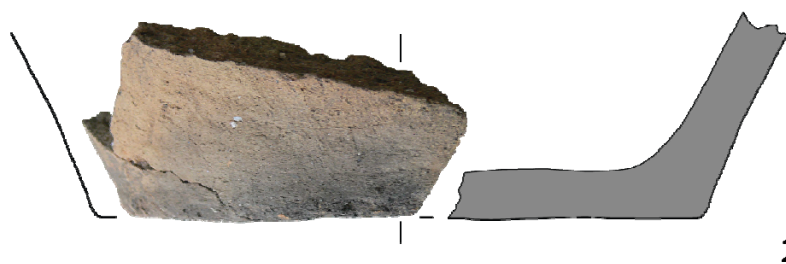
Plate P. TELEOR 003. *Late Dudești*. 1-2 Amphorae, 3-5 Body sherds from Decorated jars, 6 PBW jar, 7 Possible Lid fragment, 8 Loamer (pot scraper).

TELEOR 003, *Dudești târziu*. Vase amforoidale (1-2), fragmente de vase decorate (3-5), vas cu suprafața exterioară lustruită (6), posibil fragment de capac (7), netezitor (răzuitor) (8).

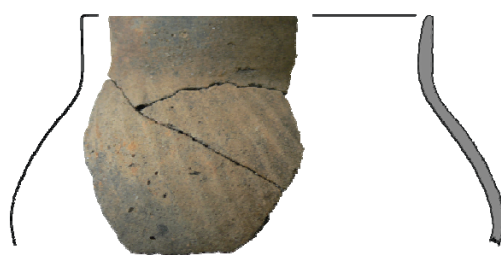
PLATE Q	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
Q.1	S22-C24 Vessel 2004/34	SFRW (F22)	rim	E+I rim low-medium burnished, E below cordon finger streaked barbotine, I smoothed only below rimzone, cordon	secondary fired: pinkish orange	31	20 %
Q.2	S22-C24 Vessel 2004/34	SFRW	base	E lightly scraped or wiped, finger streaked, E base zone finger smoothed and lightly burnished, smudge traces, I horizontally scraped and pared down in regular strokes	secondary fired: pinkish orange30	30	30 %
Q.3	S22-C24/1190	PBW	rim (3 joining pieces)	abraded surfaces, medium burnished originally	black originally, now showing subsurface colour	13	20 %



1



2



3



Plate Q. TELEOR 003. *Late Dudești*. 1-2 Rim and base from Storage vessel, 3 Restricted collared bowl.
 TELEOR 003, *Dudești târziu*. Buza și baza unui vas de provizii (1-2), bol cu gât scurt (3).

PLATE R	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
R.1	S22-C31 Vessel 2004/35	SFRW (F22)	rim (several non-joining clusters)	E scraped horizontally and obliquely, 1-direction fingertip <i>impresso</i> alternating with deep slashes, I medium burnished, E rim fingertip impressed, subsequently burnished, I surface flaked off through use	black	22	100 %
R.2	S22-C31/ 1418+1371 Vessel 2004/37	SFRW (F22)	complete profile	E thin barbotine coating, lightly scraped or wiped, deep tool <i>impresso</i> , I medium burnished	E: 10YR 5/1 ~ 5/2 (grey ~ greyish brown), blackened base zone, I black (dark grey near base)	17 (rim) 12 (base)	40 % (rim) 90 % (base)
R.3	S22-C31/1371	PBW (F22+shell)	rim (2 joining pieces)	abraded surfaces, E medium burnished originally, I scraped below rimzone, low burnished	greyish brown	15	10 %

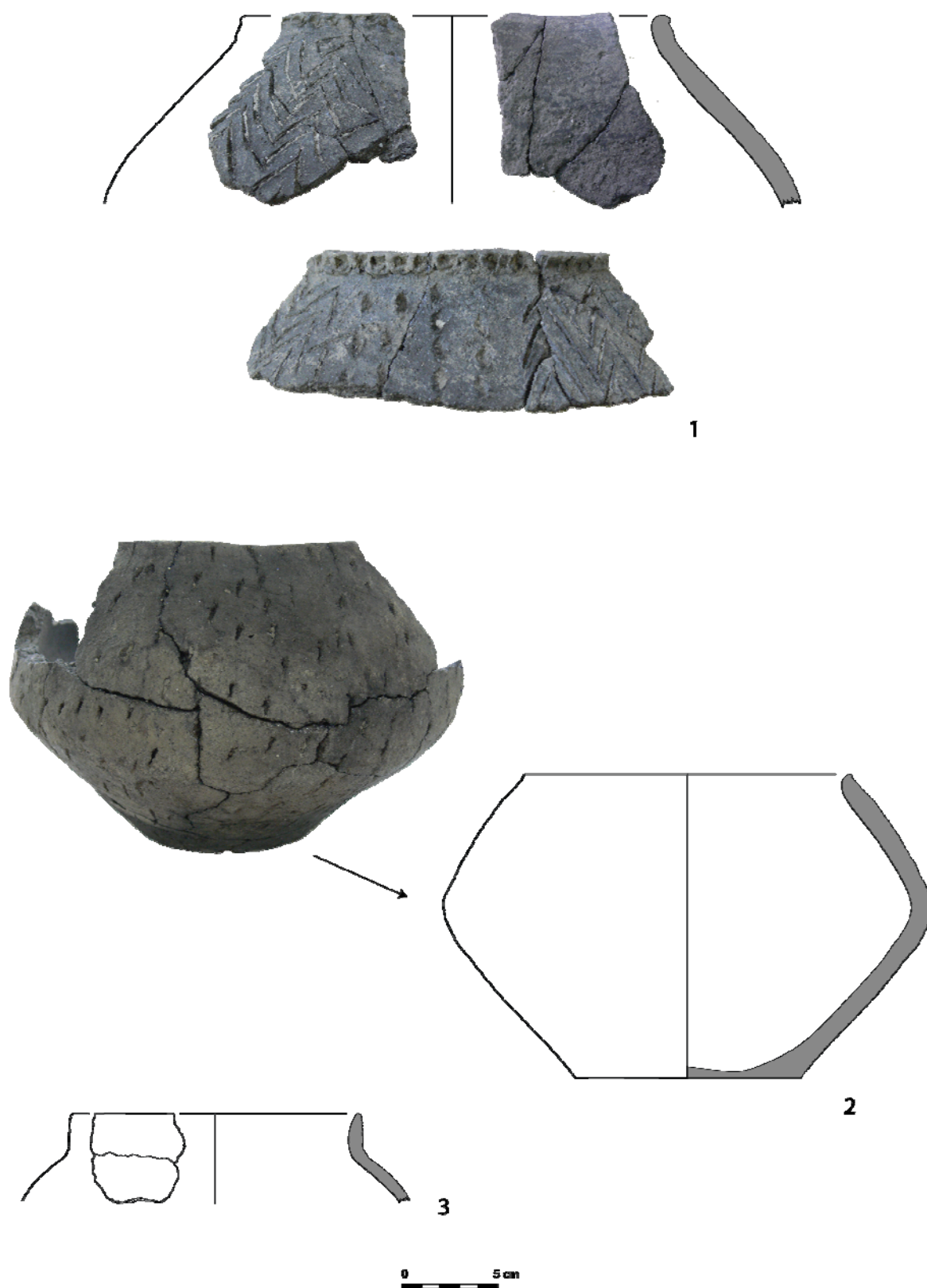


Plate R. TELEOR 003. *Late Dudești* 1-2 Medium-sized holemouth pots, 3 Restricted collared bowl.
 TELEOR 003, *Dudești târziu*. Oale de dimensiuni mijlocii (1-2), bol cu gât scurt (3).

PLATE S	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
S.1	S22-C31/1418 Vessel 2004/36	PBW (F22)	complete	E surface worn, E rim and shoulder diluted clay slip, plissé, highly burnished originally, lower body medium burnished in horizontal strokes; I rim medium burnished, I shoulder low burnished, lower zones smoothed only, I pock marked	E: 10YR 4/1~3/1 ~ 10YR 4/2 (dark greyish brown); I: 10YR 4/1 (dark grey)	16~17 (rim) 9 (base)	70 % (rim) 100 % (base)



Plate S. TELEOR 003. *Late Dudești*. Restricted collared bowl.
TELEOR 003, *Dudești târziu*. Bol cu gât scurt.

PLATE T	Provenance	Ware	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
T.1	S19-C25/ 1238+1290 Vessel 2004/43	SFRW (F22)	complete profile	E barbotine coating brushed horizontally, subsequently finger streaked vertically; I pared down, smoothed and burnished lightly	E: 5YR 5/4 (reddish brown); I: 7.5YR 3/1 (very dark grey)	16 (rim) 15 (base)	60 % (rim) 60 % (base)
T.2	S19-C25/1599 Vessel 2004/42	SFRW (F23)	complete profile (2 joining pieces)	E smoothed with a wet hand, pared down with spatula, 1- direction nail <i>impresso</i> ; I diluted clay slip, smoothed, lightly burnished	E: 7.5YR 6/4 (light brown) - 7.5 YR 6/2 (pinkish grey) - 5/2 (brown); I: fire clouded: black - 7.5YR 5/4 ~ 4/6 (brown- strong brown)	18 (rim) 15 (base)	20 % (rim and base each)

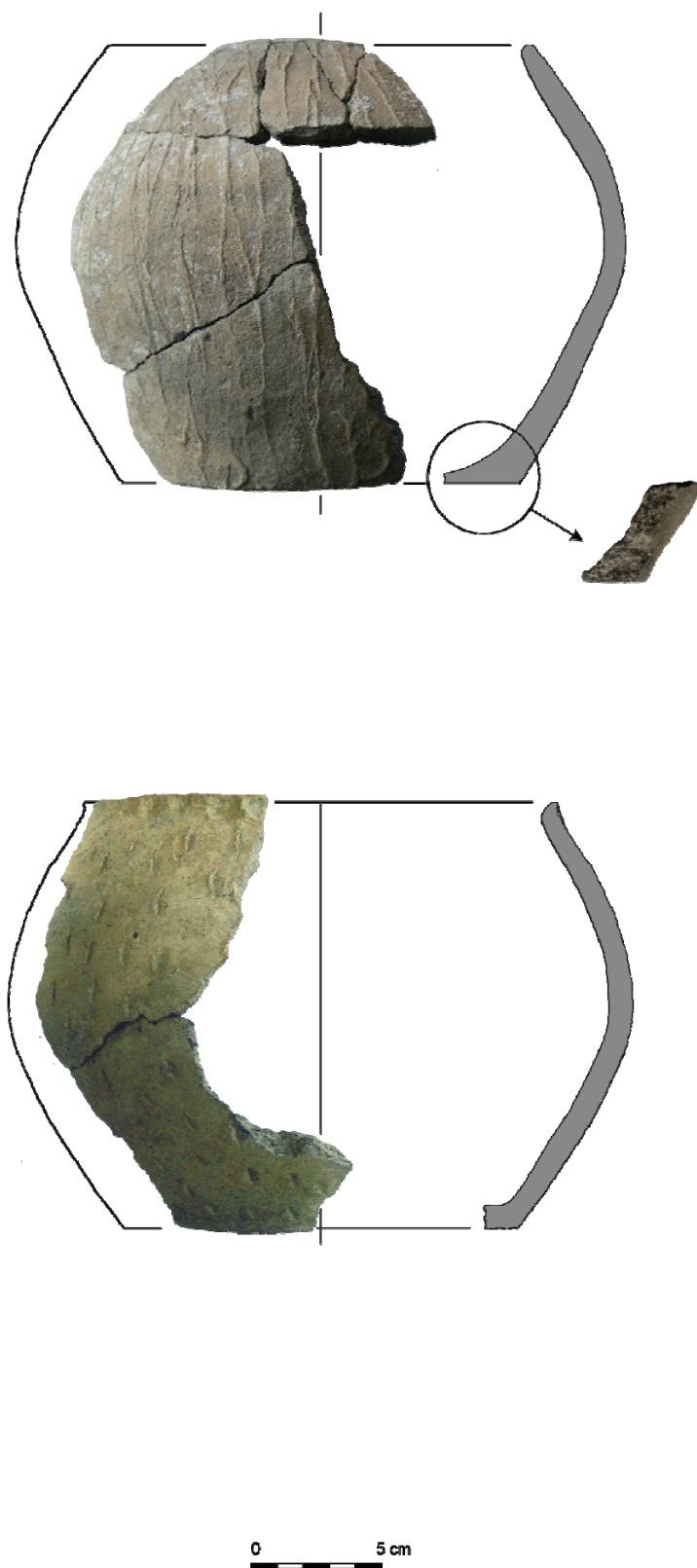


Plate T. TELEOR 003. *Late Dudești*. 1-2 Medium-sized holemouth pots.
TELEOR 003, *Dudești târziu*. Oale de dimensiuni mijlocii (1-2).

PLATE U	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
U.1	S20-C22/1794	F22a	rim	I and E low burnished	black	8	10 %
U.2	S20-C22/1753	F20a	rim	I and E highly burnished; plissé, indentations along rim	black	10	20 %
U.3	S10C-C9/555	F22a	complete profile; height 6.5 cm	I and E medium burnished, worn; very shallow plissé	grey black	10	10 %
U.4	S20-C22/1222 vessel 2004/13	F22a	complete profile; height 8 cm			12	
U.5	S20-C22/1662	F22a	rim	very eroded surface; originally medium-high burnished	brownish	9	20 %
U.6	S9a-C8	F22a	completely preserved; height 8.6 cm	medium burnished	brownish	8.5	100 %
U.7	S20-C22/1430	F20a	rim	medium burnished; shallow plisse; indentations on rim	black	11	10 %
U.8	S10B-C17/570	F22a	complete profile; height 8 cm	I slightly worn, E clay-slip, medium burnished; base use-wear traces; shallow plissé; knob		8	20 %
U.9	S20-C22/1634 vessel 2004/17	F23a	rim; just broken above base join	I medium burnished but heavily abraded, E medium burnished; knob	black	7	20 %
U.10	S20-C22/1223	F20a	rim	I and E medium burnished, E shallow plissé, knob	black	10	30 %
U.11	S20-C22/N profile	F22a	complete profile; height 12.5 cm	I low-medium burnished, E medium-high burnished; E base use-wear; plissé on shoulder and on lower body	black	11	40 %

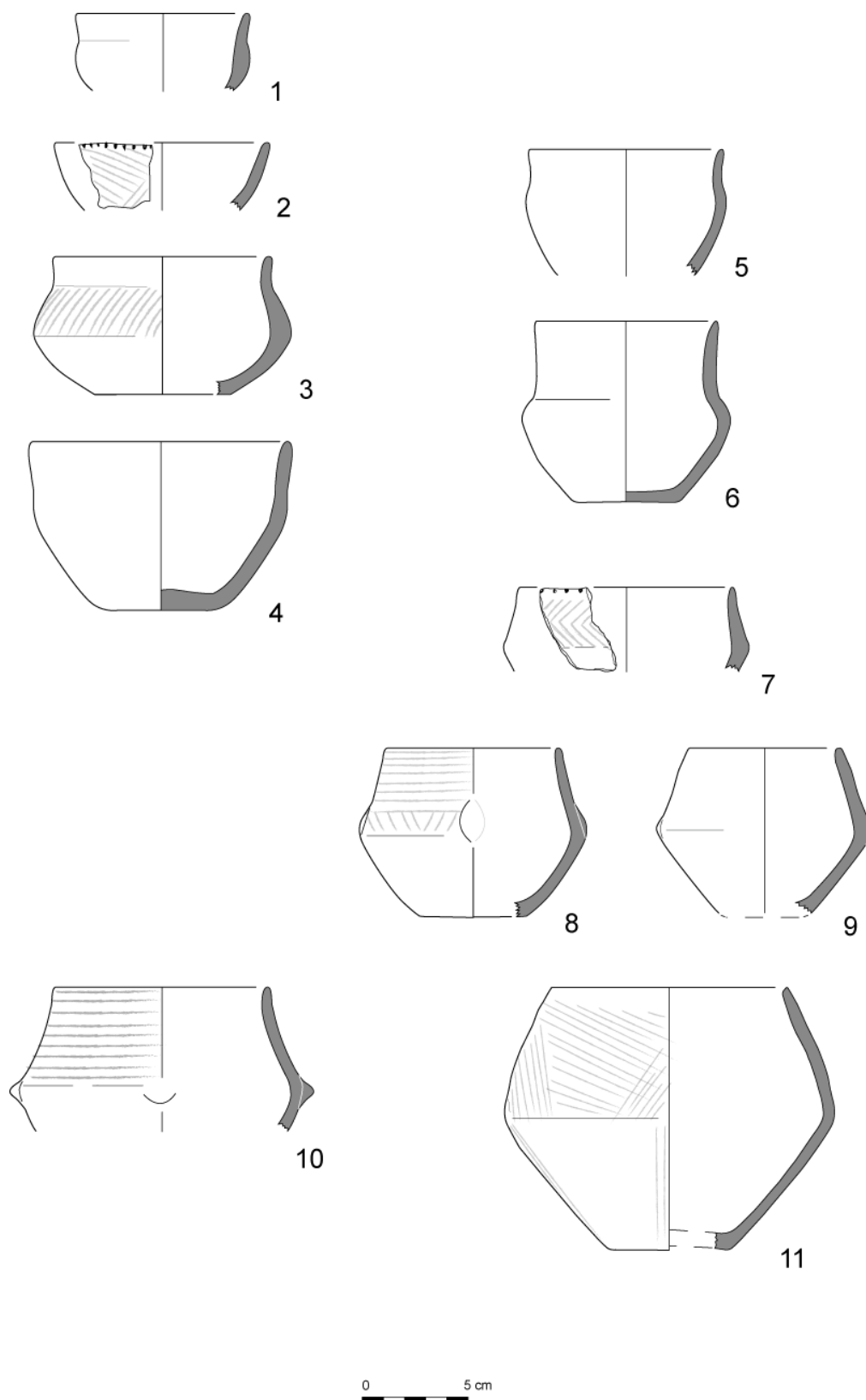


Plate U. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-4 Cups, 5-6 collared Beakers, 7-11 biconical Beakers.
 TELEOR 003, *Vădastra*. Cupe (1-4), pahare cu gât (5-6), pahare bitronconice (7-11).

PLATE V	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
V.1	S19-C32/1709+ 1828+1816 vessel 2004/23	F22a	rim	I and E medium burnished, very well made; plissé	brownish grey	12	50 %
V.2	S19-C32/1761+ 1775+1685+ 1765+1567+1819 vessel 2004/24	F22a	rim	I medium burnished, E medium-high burnished (diluted clay- slip); plissé	dark greyish brown	13	40 %
V.3	S20-C22/1333	non visible temper	rim	I medium burnished, E medium-high burnished; plissé, knobs	black	13	30 %
V.4	S20-C22/1219	F22a	rim	I and E medium burnished, slightly abraded		15	10 %
V.5	S10C/411	F21a	rim	I and E clay slip, medium burnished	brown- black	20	10 %
V.6	S20-C22/1410	F21a	rim	I medium burnished, E high burnished, plissé	black	12	10 %
V.7	S20-C22/1664	F20a	rim	I and E medium burnished, plissé	pale brown	16	10 %
V.8	S10B-C17/609	F22a	rim	I and E slip, E high burnished; plissé	black	18	10 %
V.9	S20-C22/1332	F22a coils indicated	rim	I and E high burnished; plissé and indentations on shoulder	black	16	10 %
V.10	S19-C32/1658+1761 vessel 2004/22	F22a	complete profile height 10 cm	I low-medium burnished, E high burnished, diluted clay slip, well made; plissé, knobs	E dark brown- grey, I very dark grey	15	40 %
V.11	S20-C22/1794	F20a	rim	I and E high burnished	black	15	10 %

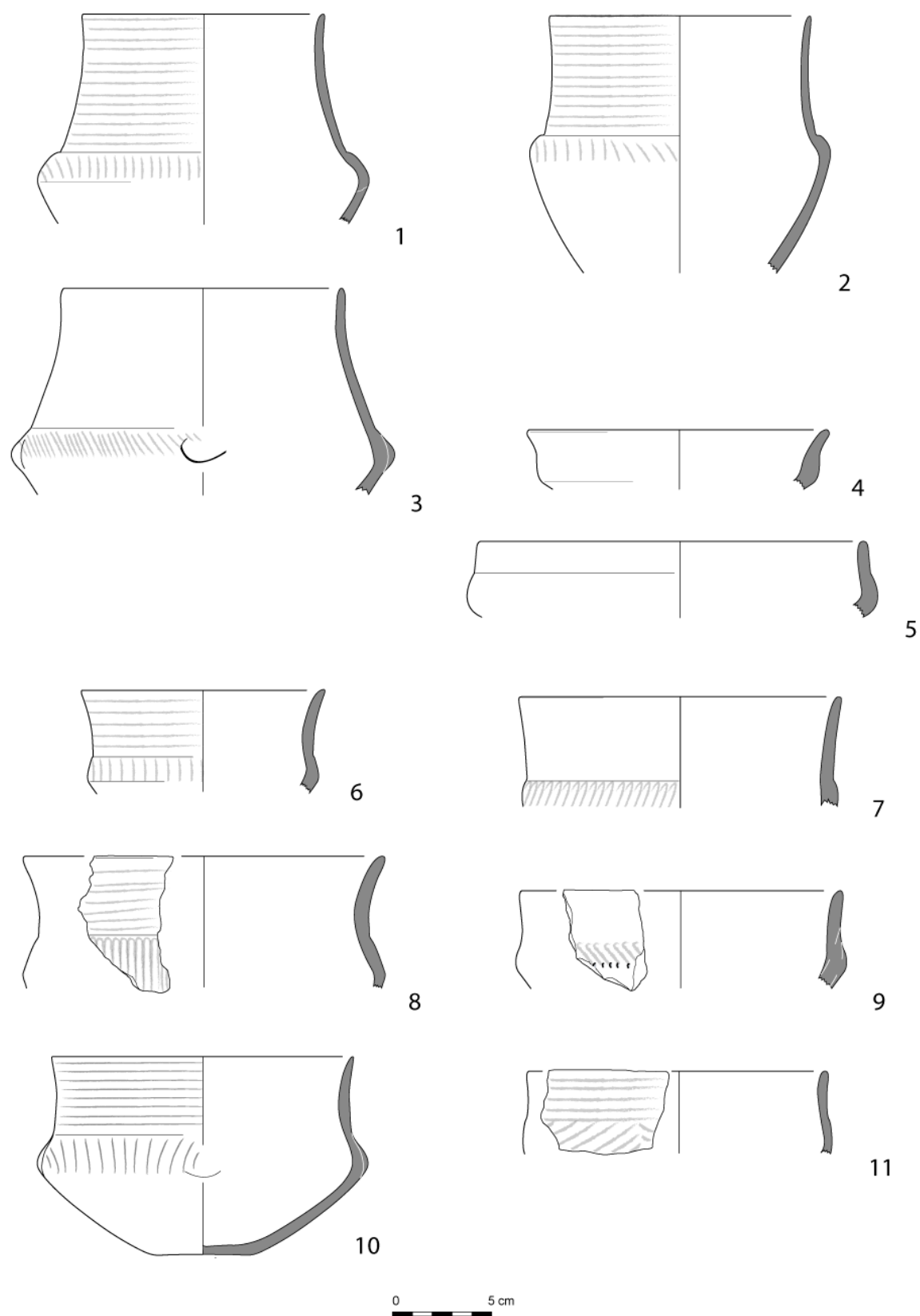


Plate V. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 large Beakers, 4-5 Dishes, 6-11 drinking Bowls.

TELEOR 003, *Vădastra*. Pahare de dimensiuni mari (1-3), străchini (4-5), boluri pentru băut (6-10).

PLATE W	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
W.1	S20-C22/1327	F23b	rim	I medium burnished, E roughened		30	10 %
W.2	S20-C22/1662	F23b	rim	I medium burnished, E roughened		26	10 %
W.3	S20-C22/1219	F223b	rim	I medium burnished, E roughened		25	20 5
W.4	S20-C22/1662+N profile vessel 2004/10	F23b	rim	I medium burnished, E fingerstreaked barbotine	E 7.5YR 6/6 (reddish yellow), I 10YR 5/3 (brown)	25	30 %
W.5	S10C/407	F22b	rim	I medium burnished, E fingerstreaked barbotine, tool <i>impresso</i> along folded-over rim	I black, E grey black	25	10 %
W.6	S20-C22/1264	F21b	rim	I medium burnished, E roughened in horizontal strokes	black	33	10 %

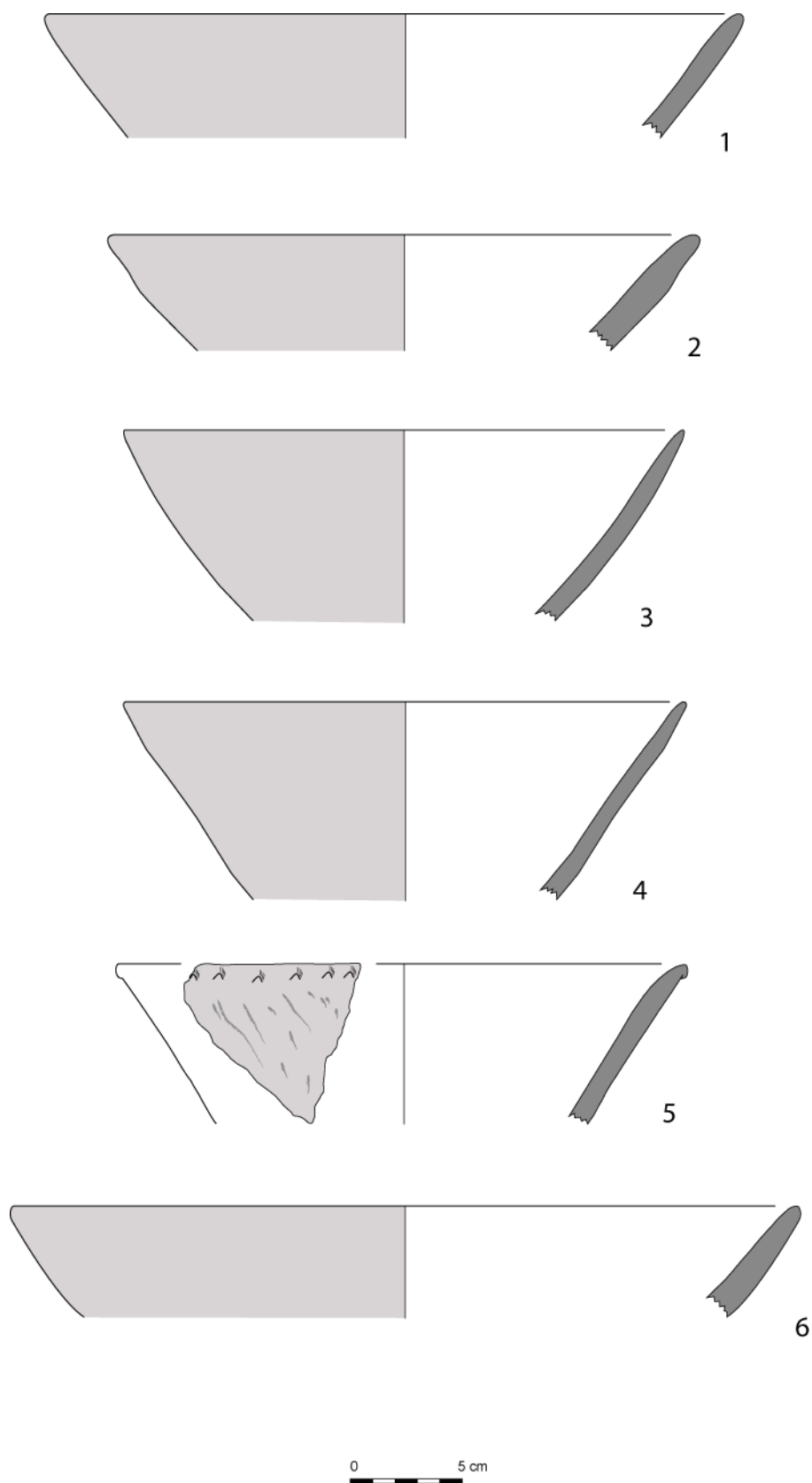


Plate W. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-6 SFRW Dishes.

TELEOR 003, *Vădastra*. Străchini cu suprafața exterioară aspră la pipăit (1-6).

PLATE X	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
X.1	S20-C22/N profile	F23a	rim	I and E high burnished, plissé	black	15	20 %
X.2	S20-C22/1717	F21a	rim	I and E highly burnished, shallow plissé	E 10YR 6/4 (light yellowish brown) I 7.5 YR 6/6 (reddish yellow)	18	20 %
X.3	S20-C22/1552	F24a	rim	I low burnished, E medium-high burnished; shallow plissé, knob	E black, I grey black	17	10 %
X.4	S20-C22/1223	F22a	rim	I and E medium burnished, indentations	E grey brown, black top, I black	17	20 %
X.5	S20-C22/1222	F23b	rim	I smoothed, E thin barbotine coating, roughened		14	20 %
X.6	S10B-C17/588	F21b	rim	I rough, E surface roughened	E brown, I black	17	10 %
X.7	S20-C22/1634	F21a	rim	I low burnished, E medium-high burnished	grey brown	16	10 %
X.8	S20-C22/1222	F22a	rim	I smoothed, E medium burnished	grey black	21	10 %
X.9	S20-C22/1634	F21a	rim	I low-medium burnished, E medium-high burnished, plissé	grey black	22	10 %
X.10	S10C/436	F22	rim	I medium burnished, E medium burnished and clay slip, plissé	blackish	20	10 %

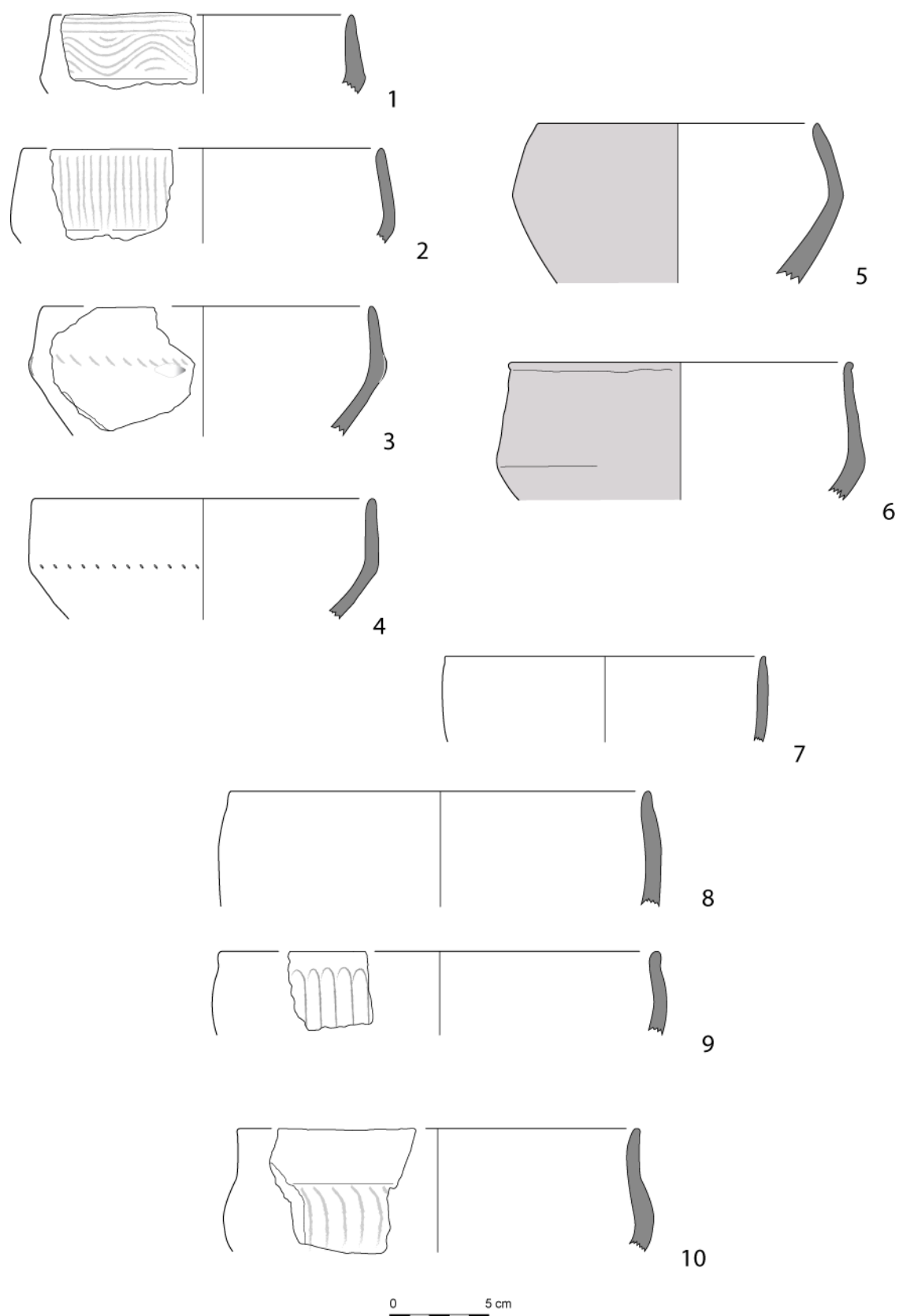


Plate X. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-4 carinated Bowls, 5-6 SFRW Bowls, 7-10 hemispherical Bowls.

TELEOR 003, *Vădastra*. Boluri carenate (1-4), boluri cu suprafața exterioară aspră la pipăit (5-6), boluri semisferice (7-10).

PLATE Y	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
Y.1	S120-C22/1808	F20b	rim	I smoothed, E thin coating of barbotine, implement <i>impresso</i> along rimzone	dark brown - grey	8	10 %
Y.2	S20-C22/1717+1752 vessel 2004/05	F23b	nearly complete; height 10 cm	I smoothed only, E thin coating of barbotine, vertically stroked, tool <i>impresso</i> along rim, appliqué band + tool <i>impresso</i> on belly	10YR 3~4 values (dark grey ~ brownish)	10	100%
Y.3	S20-C22/1808+N profile vessel 2004/06	F23b	complete profile; height 14 cm	I smoothed only, E very thin barbotine coating all over, stroked in partly overlapping arcs with a small tool. E rimzone lightly burnished after roughening	E 10YR 6/3 (pale brown), I same but growing dark grey towards rimzone (10YR 4/1)	15	40 %
Y.4	S20-C22/1264+1223+1222+1219+1332 vessel 2004/07	F23b	rim	I well-smoothed, E thin coating of barbotine stroked with fingers in roughly overlapping arcs, raised dimples	E 7.5YR 5/4 (brown), I likewise, smudged towards I rimzone	19	60 %
Y.5	S20-C22/1261+1219+1410+1223+1662+1808 vessel 2004/08	F22b	rim	I very well smoothed, lightly burnished, E thin barbotine, alternating finger- and tool-strokes in vertical direction; appliqué band with <i>impresso</i>	E 7.5YR 6/6 (reddish yellow), I 10YR 3/1 (very dark grey)	17	40 % +30 % (non-joining)
Y.6	S20-C22/1222+1264+1223+1265+1530+1332+1219 vessel 2004/09	F22b	complete profile; height 21 cm	I well-smoothed, E thick barbotine coating smeared with fingers into arcs above carination, vertical strokes below; appliqué band with <i>impresso</i> ; raised dimples	E 7.5YR 6/4 (light brown), I 2.5YR 7/2 ~6/2 (light grey ~ grey)	16	40 %

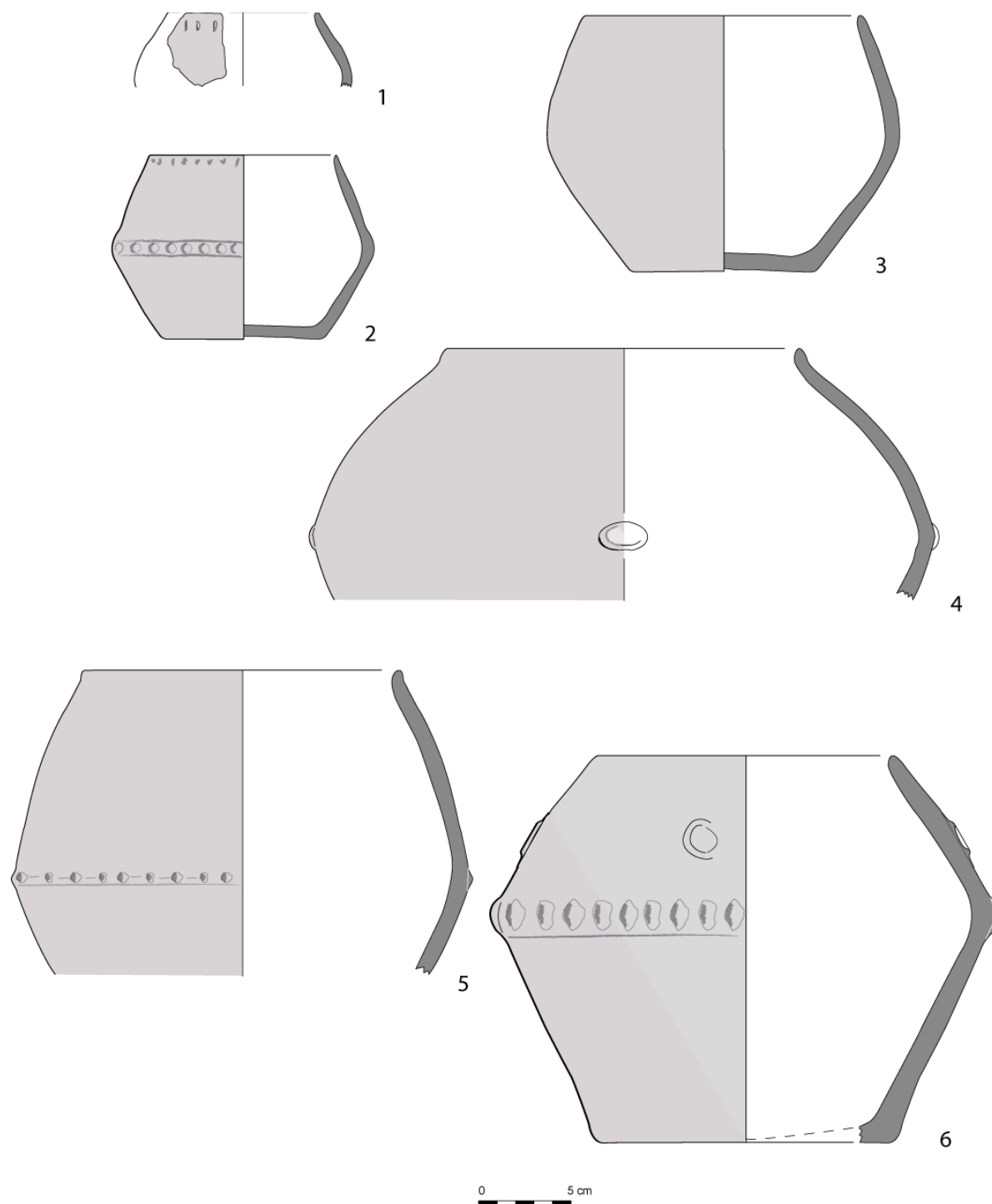


Plate Y. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 small-sized SFRW Pots, 4-6 medium-sized SFRW Pots.

TELEOR 003, *Vădastra*. Oale cu suprafața exterioră aspră la pipăit, de dimensiuni mici (1-3), de dimensiuni mijlocii (4-6).

PLATE Z	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
Z.1	S20-C22/1265+ 1550 vessel 2004/01	F23b	rim	I smoothed and lightly burnished, E thin barbotine coating; I and E quite abraded; very shallow appliqué with slight depressions	E 10YR 6/4~7/4 (pale brown), I 10YR 5/1~5/2 (greyish brown)	20	50 %
Z.2	S20-C22/1794+ 1662+N profile	F22b	rim	I fingersmoothed in horizontal and oblique directions; E thin barbotine coating roughened with a cloth (?), overlapping arcs stroked with a tool	E 7.5YR 5/2~3 (brown), I 7.5YR 4/2 (brown)	15	40 %
Z.3	S20-C22/1718+ 1794+1662+ 1751 vessel 2004/03	F23b	rim	I smoothed, lightly burnished, E thin barbotine, cloth roughened, tool-stroked arcs, E rimzone slightly burnished subsequently and dimpled; small shallow knobs	E 7.5YR 5/2~4 (brown), I 7.5YR 4/1~3/1 (very dark grey)	20	60 %
Z.4	S20-C22/1264	F23b	rim	I medium burnished, E barbotine with shallow finger strokes, rim medium burnished		29	10 %

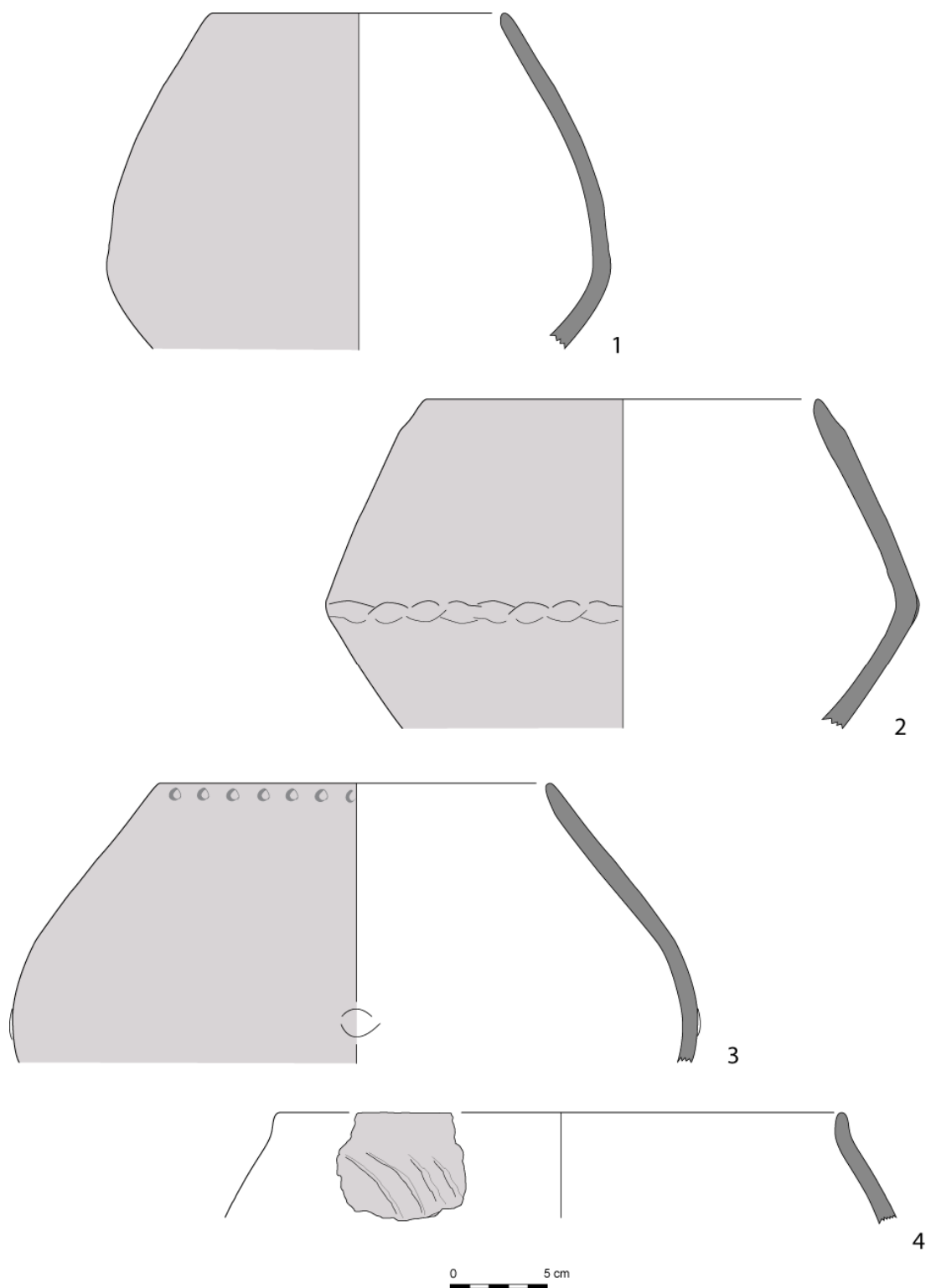


Plate Z. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 medium-sized SFRW Pots, 4 large-sized SFRW Pot.

TELEOR 003, *Vădastra*. Oale cu suprafața exterioară aspră la pipăit, de dimensiuni mijlocii (1-3), de dimensiune mare (4).

PLATE AA	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
AA.1	S20-C22/1264	F23a	rim	I and E medium burnished	black	14	10 %
AA.2	S20-C22/1327	F23a	rim	I and E medium burnished		20	20 %
AA.3	S10-C17/570	F22a	rim, with beginning of handle on shoulder	I and E slip, medium burnished	deep black	12	30 %
AA.4	S20-C22/1808	F22a	body sherd	I scraped, lightly burnished, E likewise, and smoothed; impressed appliqué cordon	I and E black	18 on I neck	20 %
AA.5	S20-C22/1182	F23b	rim	E thin coating of barbotine, roughened	I grey brown, E brown black	13	20 %
AA.6	S20-C22/1327+ 1219+1332+ 1227+1410+ 1222+1261+ 1328+1333 vessel 2004/18	F23a	rim	I low-medium burnished down until carination, I lower body scraped and smoothed; E micaceous diluted clay slip all over, medium-high burnished	I and E 2.5Y 3/1 (very dark grey)	18	80 %
AA.7	S20-C22/1430	F23a	base	I scraped, smoothed, E medium burnished	brown	15	20 %
AA.8	S19-C32/1775 vessel 2004/25	F22a	nearly complete profile, neck- rim not preserved	I roughish, E diluted clay slip, highly burnished, plissé; very well made	E very dark grey black, I dark grey	11 on widest diameter	

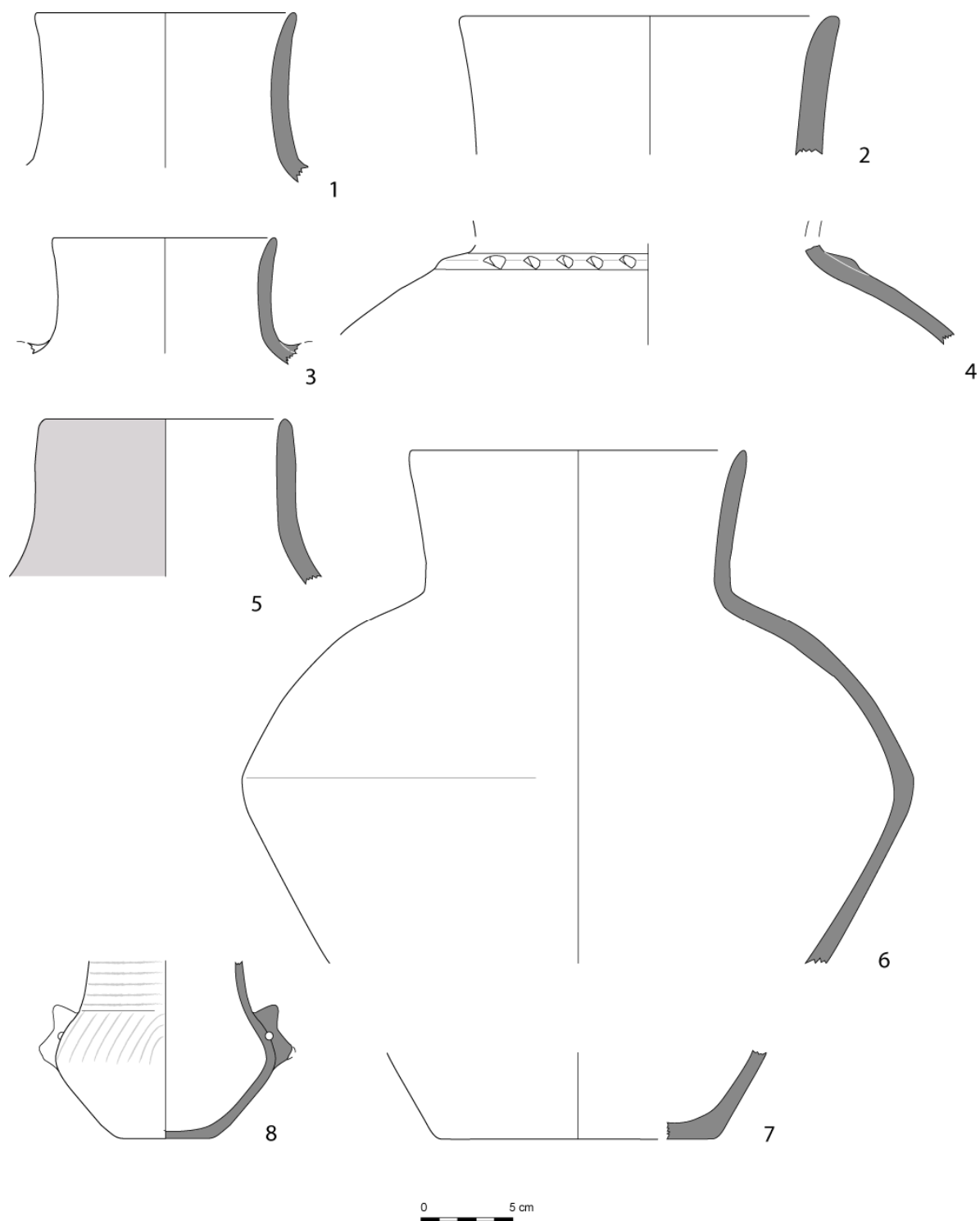


Plate AA. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-7 large-sized Jars, 8 long-necked small Jar.
 TELEOR 003, *Vădastra*. Vase de dimensiuni mari (1-7), vas cu gâtul înalt (8).

PLATE AB	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
AB.1	S10B-C17/588	F22a	rim	I medium burnished, E slip, medium-high burnished	black	26	10 %
AB.2	S10B-C17/570	F22a	body sherd	I unworked, E medium-high burnished; grooved, curvilinear pattern, possibly white-filled originally	black	30 on widest diameter	20 %
AB.3	S20-C22/1808+ 1794+1662+ N profile	F23a	base	I scraped, E medium burnished, grooved and excised motifs, white filled	black	20	40 %

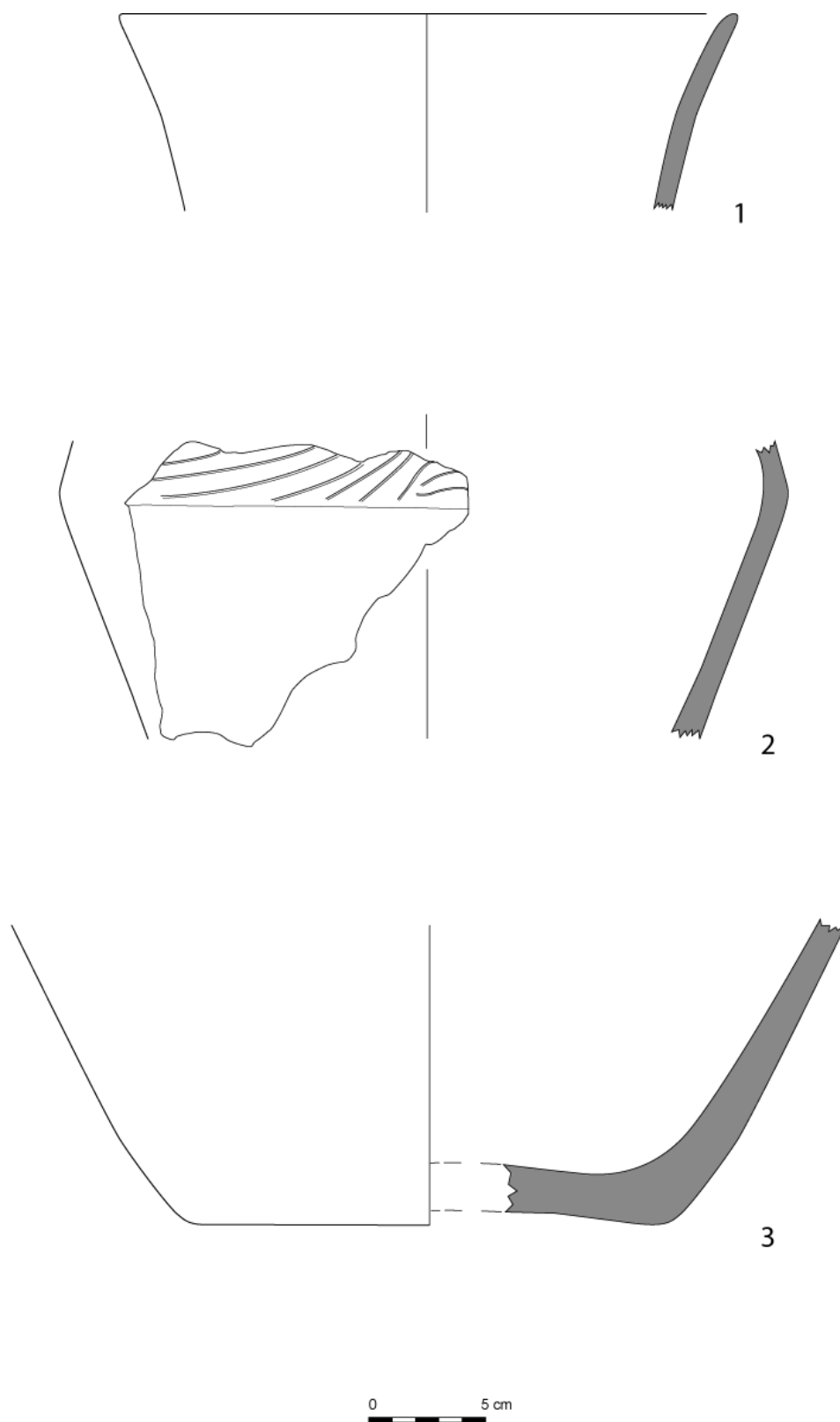


Plate AB. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 elaborately decorated Jars.
TELEOR 003, *Vădastra*. Vase cu decor elaborat (1-3).

PLATE AC	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
AC.1	S20-C22/1222+ 1751+1732+ 1634 vessel 2004/15	F20a + very sparse chaff	rim	I low-medium burnished, E highly burnished, very well made, plissé above carination	brown	23	10 %
AC.2	S10B-C17/609	F22a	body sherd	I smoothed, I neck medium burnished, E clay slip, medium burnished; plissé and <i>impresso</i> with tooltip originally white filled	black	30 on widest diameter	
AC.3	S20-C22/1429+ 1634+1430+ 1327 vessel 2004/12	F22a	rim	I rim-neck zone well-smoothed, E medium burnished; grooved and excised decoration all over, white filled	I and E 10YR 5/2~3 (greyish brown~ brown)	35	30 %

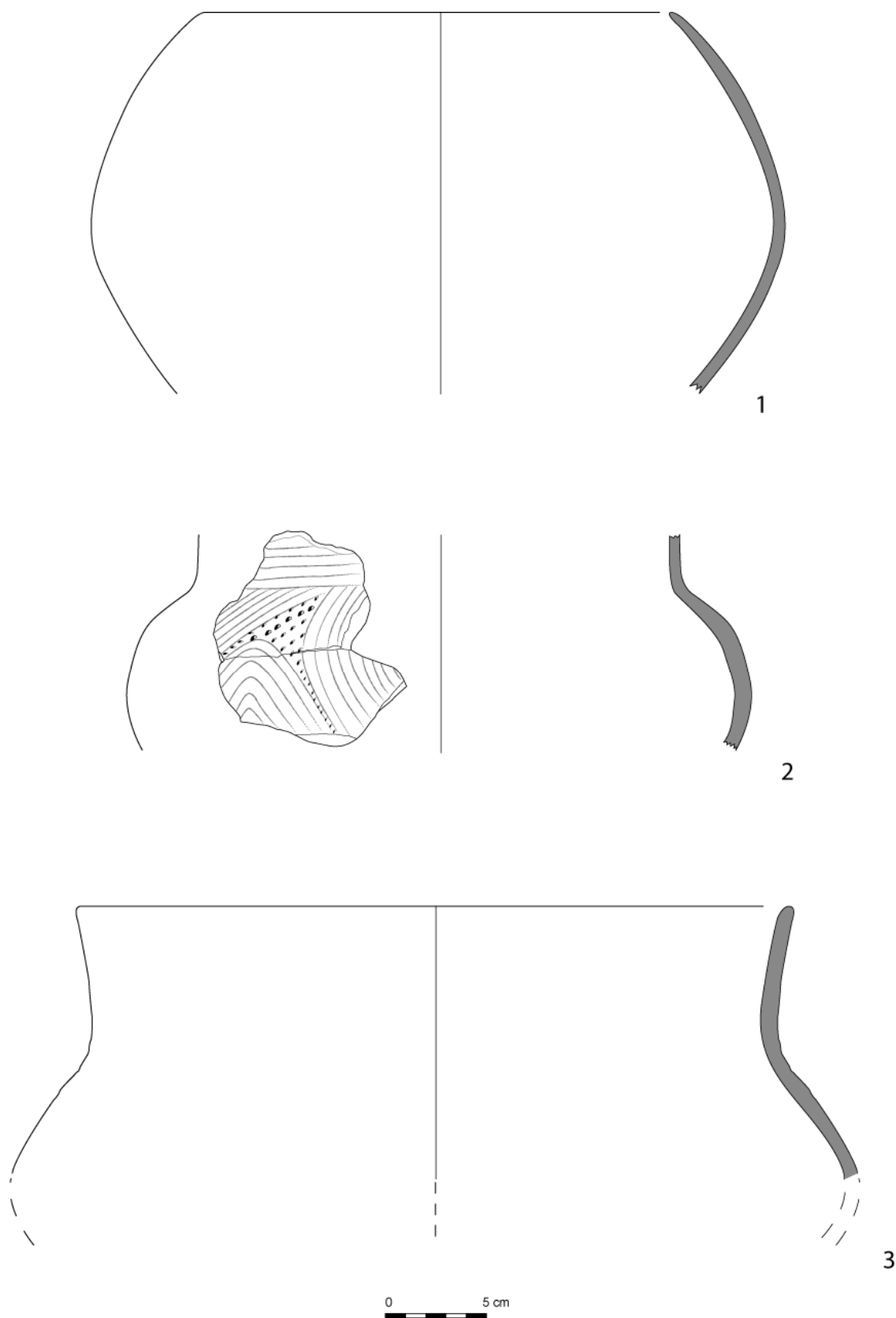


Plate AC. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 elaborately decorated Vessels.
TELEOR 003, *Vădastra*. Vase cu decor elaborat (1-3).

PLATE AD	Provenance	Fabric	Vessel part	Surface treatment	Colour	Ø cm	Radius
AD.1	S20-C22/1222	F20a	rim	I rough, E medium burnished, small excisions, white filled	black	15	20 %
AD.2	S10B-C17/588	F20a	rim	I rough, E clay slip, medium burnished, grooved, white filled	black	12	10 %
AD.3	S20-C22/1332	F23a	rim	I and E medium burnished, small excisions, white filled	greyish brown black	17	20 %
AD.4	S19-C32/1451+1811+1775+1572+1689+1800+1743 vessel 2004/27	F23a	50 % complete; height 14 cm	I and E smoothed, sieve holes (Ø 6 mm) regularly distributed	pale grey	4 (top) 17 (base)	50 %
AD.5	S20-C22/1718	F22a	rim	I and E medium burnished, thinly grooved, originally white filled	orange brown (secondary fired)	17	10 %
AD.6	S20-C22/1662	F22a	rim	I and E medium burnished, grooved and excised, white filled; rim encrusted red paint over white	black	20	10 %
AD.7	S20-C22/1808	F23a	rim	I and E medium burnished, grooved and excised, white filled; rim encrusted red paint over white	black	12	20 %
AD.8	S20-C22/1265	F23a	legged base	I rough, haphazardly burnished, E medium burnished, E base and legs red encrusted paint, lined with a white filled groove	black		
AD.9	S20-C22/1222	F22a	legged base	I and E medium burnished, E grooved and white filled, base red encrusted paint	black		

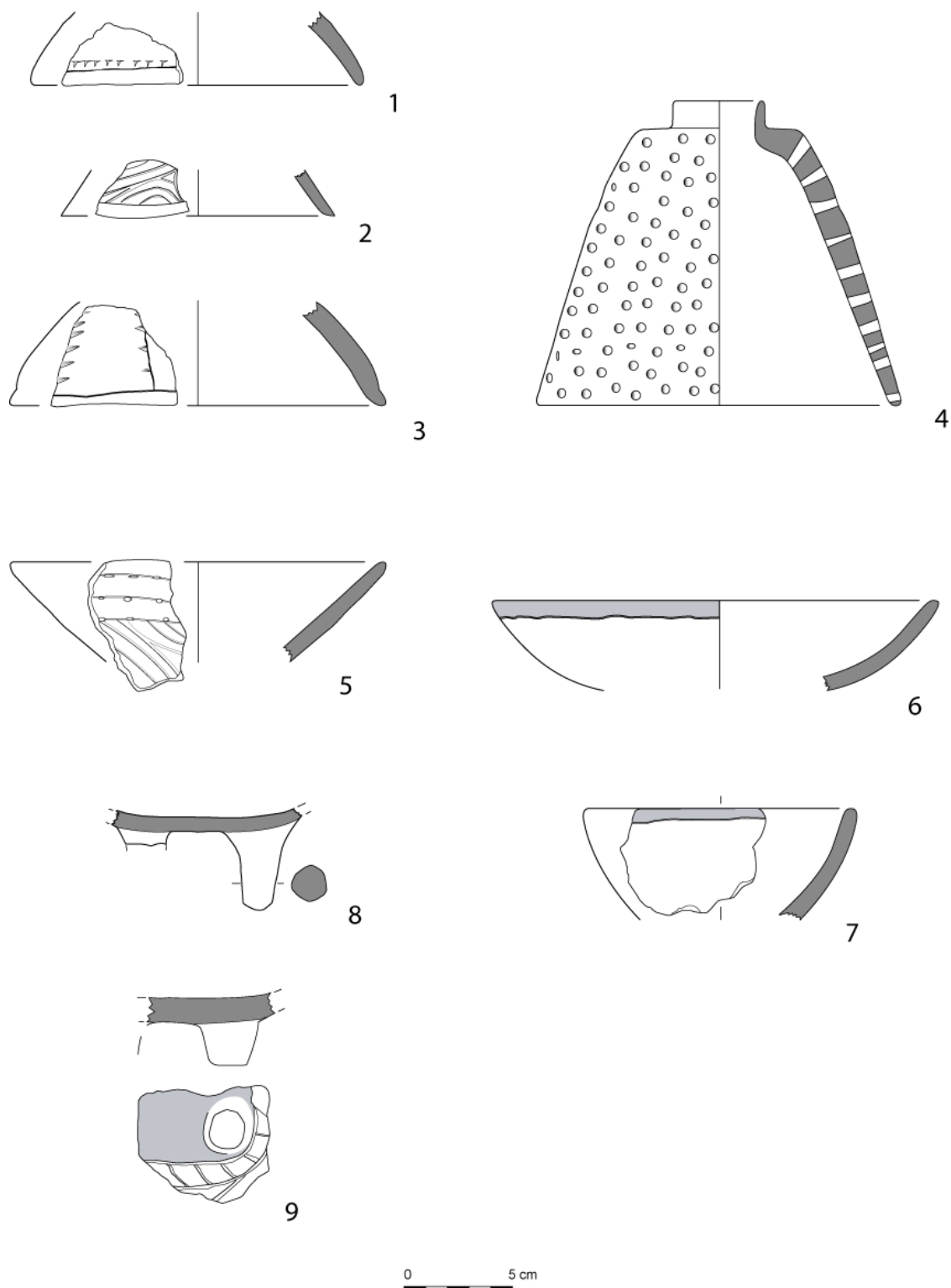


Plate AD. TELEOR 003 *Vădastra*. 1-3 Lids, 4 Colander, 5-9 elaborately decorated Dishes and associated legged base parts.

TELEOR 003, *Vădastra*. Capace (1-3), strecurătoare (4), străchini cu decor elaborat, asociate cu baze cu picioare (5-9).

THE PROVENANCE OF NEOLITHIC AND CHALCOLITHIC STONE TOOLS FROM SITES IN TELEORMAN COUNTY, ROMANIA

Otis CRANDELL*

Abstract: This article examines the raw materials used to produce the artefacts found at five sites in Teleorman County, Romania. These sites range from the Neolithic (Starčevo-Criș, Dudești, and Vădastra) to the Chalcolithic (Gumelnița A2 and B1). In larger surrounding area, there are numerous sources of knappable raw materials suitable for producing tools. These materials are described and compared by macroscopic and microscopic means. The artefacts were similarly analysed in order to help determine their provenance. Among other things, this study indicates that the populations at these settlements predominantly used locally available materials.

Rezumat: Acest articol analizează materiile prime, utilizate pentru producerea de artefacte, găsite în cinci situri din județul Teleorman, România. Datează din neolitic (Starčevo-Criș, Dudești și Vădastra) și eneolitic (Gumelnița A2 și B1). În zona înconjurătoare, există numeroase surse de materii prime adecvate pentru producerea de unelte prin cioplire. Materialele sunt descrise și comparate din punct de vedere macroscopic și microscopic. Artefactele au fost analizate în mod similar, în scopul de a ajuta la determinarea provenienței lor. Printre altele, studiul indică faptul că populațiile din aceste așezări, utilizau, în principal, materiale disponibile pe plan local.

Keywords: lithic artefacts; Balkan flint; Neolithic; Chalcolithic; provenance.

Cuvinte cheie: artefacte litice; silex balcanic; neolitic; eneolitice; proveniență.

Introduction

The lithic artefacts used in this study came from five sites in Teleorman County - Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș', Măgura 'Buduiasca', Beciu 'Rusca Scărișoreanu', Poroschia 'Râpe' and Vitănești 'Măgurice'. They were made available by the Teleorman County Museum in Alexandria. These sites have all been extensively excavated in recent years and numerous artefacts were available from these sites. The knapped stone lithic assemblages at Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș', Măgura 'Buduiasca' and Vitănești 'Măgurice' are comprised of over 1000 artefacts. Those from Beciu 'Rusca Scărișoreanu' and Poroschia 'Râpe' are comprised of over 500 artefacts. Due to the large assemblages (including lithic artefacts) it was possible to study them in detail. These sites are also within a relatively small geographic area and represent almost a complete time span from the early Neolithic to the late Chalcolithic. (See the map in Figure 1 for the locations of the sites.) This made them ideal for a diachronic study of raw material usage. These sites from Teleorman are listed chronologically from oldest (Starčevo-Criș) to youngest (Gumelnița) in Table 1.

Sites	Starčevo-Criș			Dudești	Vădastra	Boian	Gumelnița	
	I	II	III				A2	B1
Măgura - 'Boldul lui Moș Ivănuș'	x			x	x			
Măgura - 'Buduiasca'			x	x	x			
Beciu - 'Rusca Scărișoreanu'				x				
Poroschia - 'Râpe'				x				
Vitănești - 'Măgurice'							x	x

Table 1. Sites from Teleorman County indicating the cultures present at each.

Siturile analizate din județul Teleorman, cu apartenența culturală a fiecăruia.

* Geology Department, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania; otis.crandell@ubbcluj.ro

Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș'. The early levels of the Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș' site correspond to the Starčevo-Criș levels analysed in earlier excavations at Măgura 'Buduiasca' (Andreescu et al. 2007; 2008a; 2009b). The settlement at this site is attributed to the early Neolithic (Starčevo-Criș) as well as the late Neolithic (Dudești and Vădastra culture). There are also sporadic post-Neolithic remains from the Bronze Age, the first Iron Age, the 4th century, the late Medieval period and the modern period. The importance of the Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș' and Măgura 'Buduiasca' site is that a whole sequence of the early to late Neolithic has been documented here (Andreescu et al. 2007; 2008a; 2009b). The lithic materials are represented by a series of tools and production flakes, mostly made from flint. The flint has a variety of colours such as greyish-yellow, greyish white, grey, brown and greyish-black. From the early Neolithic, there were found a series of blades, bladelets, blade segments (some with traces of polish, indicating that they were sickle blades) and scrapers. Also from the early Neolithic, researchers have found over 20 pieces of black, opaque obsidian in the form of blades, flakes and a core fragment, as well as pieces of rock crystal (including a blade, a bladelet and a flake). From the late Neolithic there were blades and scrapers made from a black and grey flint. In isolation, researchers found pieces of rock crystal and quartzite. There was also found a hand axe made from green schist, with the use edge well ground (Andreescu et al. 2007; 2008a; 2009b). The artefacts used in this study were from the Neolithic contexts.

Măgura 'Buduiasca'. The primary culture found at this site was Dudești. In addition to Dudești materials, there are also ceramics attributed to the Starčevo-Criș III, Vădastra I, and Karanovo III-Veselinovo Neolithic cultures. Previous research of the Vădastra contexts has observed that less than half of the lithic artefacts found at this site are finished products and identified a large number of cores and hammerstones. These observations led to the hypothesis that the raw material was processed and the tools were produced at the site (Mirea 2009).

Beciu 'Rusca Scărișoreanu'. At 'Rusca Scărișoreanu' research has identified traces of a flat settlement with Neolithic Dudești occupation. Among the materials discovered were tools made of flint (Mirea 2005b).

Poroschia 'La Râpe'. Near Poroschia, at the location known as 'La Râpe', there is a Neolithic (Dudești culture) settlement with a large number of flint tools. Isolated fragments of pottery associated with the Bojan and Gumelnița cultures have also been identified at the site (Spiru 1996: 48; Mirea 2005b: 76-7, 79; 2005a: 23; 2006; Mirea and Pătrașcu 2006: 42). The materials from this study came only from the Dudești settlement.

Vitânești 'Măgurice'. The research at this settlement site is important because all three phases of the Gumelnița culture (A1, A2 and B1) are present in the stratigraphy. Many artefacts have been discovered through excavations. The flint or chert artefacts include blades and blade fragments, scrapers and arrow heads (Andreescu and Borțun 1995; Andreescu et al. 1996; 2008b; 2009a).

Geological occurrences of sources of siliceous lithic materials

All geological materials in this study were analysed macroscopically. Some samples were also analysed with a Nikon stereomicroscope, and optical microscopy in plan-polarised light on petrographic thin sections was carried out using a Nikon microscope at the Babeș-Bolyai University geology department. Based on similar macroscopic and microscopic characteristics, geological sources were grouped into source areas (e.g. Balkan flint, Danube chert, Moldavian flint, South Carpathian chert, etc.). Artefacts were visually compared to geological samples. The geological source groups for most of the artefacts were predicted based on similarity with those geological groups.

There are three main high quality materials in the larger region. In particular, these materials are flint from the Moldavian Plateau, obsidian from the Western Carpathians and from the Anatolian region, and locally available flint from along the lower Danube and within the Dobruja region. These materials are very good quality for making stone tools. Research in adjacent regions indicates that these three materials were transported over long distances (Comșa 1975; 1976; 1982; Crandell 2008; 2012b). (See the map in Figure 2 for the locations of the source areas.) In addition, there are several materials available more locally. The most notable of these are Southern Carpathian chert, Southern Carpathian menilite, Dobrogea chert and a possible local variety of Balkan flint - the so-called Oltenian flint.

Obsidian

The two nearest obsidian sources areas are the Western Carpathian Mountains, mainly in Hungary and Slovakia (Ryzhov et al. 2005; Biagi et al. 2007; Rosania et al. 2008), and the Aegean and Anatolian region. Chemical analysis of artefacts can distinguish between various sources of obsidian (Oddone et al. 1999; Ryzhov et al. 2005; Biró 2006: 271; Kasztovszky and Biró 2006: 303;

Biagi *et al.* 2007; Rosania *et al.* 2008), but macroscopically and microscopically it is very difficult. Although the Anatolian and Aegean sources are slightly closer, studies from elsewhere in the Carpathian region indicated that all artefacts analysed came from Western Carpathian sources. (See for example, Salagean *et al.* 1988: 73-86; Constantinescu *et al.* 2002; Biagi *et al.* 2007). This may be due to a limited number of geochemical studies of obsidian in this area. All obsidian, regardless of where it came from, can be considered a long distance imported material.

Flint from the Moldavian Plateau

Moldavian flint consists of chert (flint) nodules in Upper Cretaceous (Cenomanian) chalky marl outcropping along the Upper Prut and Dniester Rivers, flint pebbles and cobbles in the alluvial sediments of the same rivers and the surface between them, and cobbles in the Badenian conglomerates outcropping near these rivers (Simionescu 1897; Văscăuțanu 1923; 1925; Macovei and Atanasiu 1934: 179-181; Alba *et al.* 1960: 9-23; Chelărescu *et al.* 1961; Saulea *et al.* 1966; Mutihac and Ionesi 1974; Ionesi and Costea 1993; Chettraru 1995a; 1995b; Chirica *et al.* 1996). In the archaeological literature it is referred to as 'Prut flint', 'Dniester flint', 'Moldavian flint' and 'Volhynian flint' (Barfield 2004; Połtowicz-Bobak 2005; Ryzhov *et al.* 2005; Biagi and Voytek 2006; Sytnyk *et al.* 2007; Boghian 2009; Szakmány *et al.* 2011). Crandell (2012a) has provided a detailed description of this material. (See Figure 4 for examples.)

Balkan flint

In the Dobruja region of Romania and Bulgaria and along the lower part of the Danube River there are abundant sources of good quality flint, the so-called 'Balkan flint' (Jolkičev 2007; Nachev 2009; Biagi and Starnini 2010; 2011). (See Figure 3 for a map of the source area.) Current research in Bulgaria indicates that several different materials from that region are referred to as 'Balkan flint' (Gurova 2008; Nachev 2009; Biagi and Starnini 2010; Bonsall *et al.* 2010). One of these materials from the Late Cretaceous chalk formations along the Danube and in Dobruja is a true flint. In Romania it is sometimes referred to as Murfatlar type flint but is also referred to as Dobruja flint and Moesian flint. (Macovei and Atanasiu 1934: 203-207; Ciocârdel 1953: 157; Ciocârdel and Popovici 1954: 322; Chiriac 1957: 93, Table B; Macovei 1958: 368; Ianovici *et al.* 1961: 47, Table 3; Chiriac 1964: 336; Brana 1967: 421-422; Mutihac and Ionesi 1974: 99-101; Chiriac *et al.* 1977; Chiriac 1981: 12-22; Ionesi 1988: 112). This material was located within the former territories of the Dudești, Hamangia, Boian and Gumelnița cultures.

The flint from Dobruja can be distinguished from Moldavian flint by microscopic analysis and often by visual analysis. Macroscopically this material ranges from greys to yellows and orange. Common colours include 2.5YR 5/1 (reddish grey) to 2.5YR 5/8 (red) and 2.5Y 7/2 (light grey) to 2.5Y 7/8 (yellow) and 2.5Y 5/4 (light olive brown) (Munsell Color 2009). More whitish and more opaque spots with high calcite content also appear. (See Figure 5 for examples). Both flints are almost completely composed of very fine, equigranular quartz. Other than where the quartz is mixed with calcite, Fe oxide or Fe hydroxide, both are relatively devoid of other minerals. Occasional larger quartz crystals (25µm being common, and up to 50µm) or opals appear. (See Figures 6 and 7 for microscopic images of these materials.) The difference between them is that Balkan flint samples show a noticeably higher amount of Fe oxides and hydroxides, i.e. goethite and hematite, which causes the yellow, orange and red colours of this type of flint. Although Fe oxides and hydroxides were found in the Moldavian flint samples as well such pieces were much less common and were smaller and more spread out than those found in the Balkan flint samples. Petrographically both of the flints can easily be distinguished from the other knappable lithic resources from the nearby area such as the chert found in the limestone of the Southern Carpathians. These other materials are described below.

Balkan flint and Oltenian flint

The main material in Muntenia and Dobruja is Balkan flint. This material is described above in the section on high quality materials. It should be noted that in the western part of this area, in the areas of Oltenia and Muntenia along the Danube, a dark brown or dark brown-grey to black variant of flint is much more commonly found in the alluvial deposits and as artefacts (in addition to the main yellow variant). Like the variety already described, this material is fine grained, matt, and translucent to sub-translucent (occasionally being opaque). (See Figure 8-c for examples.) Microscopically it is composed of fine grained quartz with iron and occasional areas of higher calcium carbonate content. There is no significant difference between this brown variety and the yellow variety more common in Dobrogea. (See Figure 9-c and for example microphotos of this material.)

Eugen Comşa referred to this material as 'Oltenian Flint' (Comşa 1975; 1976; 1987). Very few samples showing intermediary characteristics were found. In addition, a few pieces that appeared to have been fractured and cemented back together showed a mixing of the Oltenian variety and a carbonate rich variety (some found *in situ*). A few samples with mixed appearances have been found at outcrops. (See Figures 8-b and 5-e for examples of mixed types.) It is presumed that both of these materials come from the same sources because of the occasional intermediary samples and those with mixed materials. It is possible that the brown-grey colour variation is something specific to an environmental event that occurred in the western part of the source area during the genesis of this material. A few similar samples were also collected from chalk outcrops in Dobrogea but it appears to be very uncommon there. It is also possible that it is from a source area in Bulgaria with a petrogenesis completely different from that of the yellow flint.

Dobrogea chert

There are two materials present in Dobruja which can be considered chert. One is from Upper Jurassic limestone (Oxfordian and Kimmeridgian) and the other from the middle part of the Cretaceous (Aptian to Turonian) (Brandabur and Patrulius 1967; Chiriac 1968a; 1968b; Mirăuță *et al.* 1968). In Romania these materials can be found in Tulcea, Constanta and Mangalia. Based on the literature it appears that these materials (or similar materials) are also present in the limestone formations just south of the border in Dobrudzha (Southern Dobruja) and along the Danube as far as Nikopol (across from Teleorman County in Romania) (Biagi and Starnini 2010). This material is common in the alluvial deposits along the Danube (often found in the same deposits along with Balkan flint). The material varies in colour from yellowish-beige to medium-dark browns and light to dark greys often with a brownish tint. In Munsell notation, the main colours are as follows. The variations of light grey-brown are 10YR-2.5Y 9.5-8/1-3, 2.5Y-5Y between 5/1, 8/1 & 8/4, 10Y 8/1 - 4/1 and N 9.5/ - 5/. The dark browns are 7.5YR between 4/1, 2.5/1 and 2.5/2, 10YR around 4/1, 2/1 and 3/3, and 2.5Y around 3/1, 2.5/1 and 3/2. The dark oranges vary from 7.5YR-10YR between 4/6, 3/4 and 3/6 (Munsell Color 2009). This material is often opaque but some samples are sub-translucent. It is usually matt and has a medium-fine to coarse texture. It has a relatively good conchoidal fracture, although microflaking may occur on the surfaces and the heterogeneous composition and occasional pores or voids can cause a slightly unpredictable fracture. The material is, however, durable and well suited for producing tools. (See Figure 10 for examples.) In thin section the grain size is similar to that of other cherts and likewise is varied in size. It often contains a large amount of calcium carbonate. This likely contributes to its opaque, pastel appearance. It often contains Fe. Many of the samples analysed contained fossil remains of shells (bivalves and gastropods). (See Figure 11 for example microphotos.) Visually, there is an overlap with Balkan flint. For this reason it is hard to determine with certainty the origin of some of the samples found in the alluvial deposits on the left (north) side of the Danube (for example the one shown in Figure 8-a.) This may be the same material that Bulgarian researchers such as Gurova and Nachev refer to as Luda Gora or Dobrudzha flint (actually a chert) (Gurova 2008; Nachev 2009; Biagi and Starnini 2010; Bonsall *et al.* 2010).

South Carpathian chert

In the Southern Carpathians from Argeş to Prahova chert can be found in limestone outcrops (Filipescu 1938; Gherasi *et al.* 1966; Patrulius 1969: 41). This chert is generally a medium to dark brown or greyish-brown (sometimes with a slight orange tint), sub-translucent to opaque, with lustre varying from matt to waxy, and having a medium to medium-fine grained surface. In Munsell notation the colours vary from 10YR-5Y between 8/1, 6/1 and 6/2, 5Y-10Y 2.5-7/1, and N 7-2.5/ (Munsell Color 2009) with occasional pieces varying slightly. In petrographic thin section they are composed primarily of quartz. Most of the quartz is microcrystalline but also occurs in a microfibrinous form (chalcedony), as large individual crystals, and as clusters of crystals. There is a slight variation in quartz grain size but most samples of this material have a general grain size that is noticeably larger than that of either of the mentioned flints (which also tend to be more equigranular than the cherts). Southern Carpathian chert also contains occasional Fe oxides and hydroxides, and calcite. They are similar to the flints in origin and sometimes in appearance, but in addition to the quartz size the cherts often have more calcite spread throughout the material, as well as in spots of high quantity. They tend to contain less calcium carbonate and fossil remains than the Dobrogea-Danube cherts.

Menilite (liver opal)

Menilite (and menilitic shale) can be found in Eocene layers from Argeş to Prahova (Grujinschi 1972; Mutihac and Ionesi 1974; Alexandrescu *et al.* 1994). This material is a type of opal containing bitumen. These meniltes are various shades of brown (usually a medium to dark shade) with some being orange or reddish-brown. They are usually waxy or glassy but may also be matt. They range from opaque to translucent but mostly they are sub-translucent. Many samples break along existing fractures or along bedding and are therefore unsuitable for use as tools. Some samples though will break conchoidally and can be used to make tools.

Results of the artefact analyses

Based on initial macroscopic analyses it appears that all of the artefacts were made from locally available materials. The three categories of local materials, based on visual characteristics, are as follows. One is a translucent yellow or yellow-brown flint which matches the characteristics of Balkan flint (of the Murfatlar-Moesian variety). Another is a dark brown material which is often translucent to sub-translucent but sometimes opaque. This category fits the description of Oltenian flint (or the Oltenian variety of Balkan flint). The third visual category is an opaque material with a low chroma, usually whitish or greyish with a yellow, yellow-brown (beige) or dark brown colour but often the chroma is so low that it is a slight yellowish or slight brownish grey. This category matches materials found in the alluvial materials along the Danube. It may be a variety of flint or it may be chert nodules eroded out of the limestone formations on the opposite side of the Danube. It is also possible that it is from another origin on the south side of the Danube. Categories one and two are fine grained. The third category is often fine grained but some artefacts were medium to medium-fine grained. All categories have a generally matt lustre. Macroscopically the artefacts appear very much like the lithic materials locally available in or near to the Danube. (See Figure 12 for examples of artefacts.) As some of the other raw material previously mentioned share similar characteristics, microscopic analyses were carried out on some of the artefacts to further characterise them in more detail. Fifteen artefacts were thin sectioned and analysed microscopically to verify if they were from the Moldavian Plateau or the Southern Carpathians. (See Figure 13 for example microphotos of the artefacts.) In all cases the artefacts matched the characteristics of the Balkan and Oltenian flints and Dobrogea cherts.

The locally available flint and chert cobbles consist of the regular Balkan flint variety, the Oltenian variety and chert, but the proportions of each are not the same in each assemblage. The reason for these differences are unknown. Possible reasons include a preference for materials with specific appearances or a change in provisioning strategies that led each population to collect raw materials from areas which coincidentally have more of a particular material type. The distributions are as follows:

Măgura - 'Boldul lui Moş Ivănuş' (Starčevo-Criş-I)

High frequency: light to dark yellowish and brownish greys (local chert or flint)

Medium frequency: translucent yellow (Balkan flint) and translucent dark brown (Oltenian flint)

Măgura - 'Buduiasca' (Starčevo-Criş-III)

High frequency: transparent yellow (Balkan flint)

Medium frequency: transparent dark brown (Oltenian flint)

Low frequency: medium dark yellowish and brownish greys (local chert or flint)

Poroschia - 'Râpe' (Dudeşti)

High frequency: light to dark yellowish and brownish greys (local chert or flint)

Medium frequency: translucent yellow (Balkan flint) and translucent dark brown (Oltenian flint)

Măgura - 'Buduiasca' (Dudeşti)

High frequency: transparent dark brown (Oltenian flint)

Medium-Low frequency: brown-grey (local chert or flint)

Low frequency: translucent and sub-translucent yellow (Balkan flint)

Beciu - 'Rusca Scărişoreanu' (Dudeşti)

High frequency: greys (local chert or flint)

Medium frequency: translucent yellow (Balkan flint) and translucent dark brown (Oltenian flint)

Măgura - 'Buduiasca' (Vădastra)

High frequency: dark brown to light greys (local chert or flint)

Medium frequency: light yellow-grey (local chert or flint)

Low frequency: transparent dark brown (Oltenian flint)

Infrequent: translucent yellow (Balkan flint)

Vitănești - 'Măgurice' (Gumelnița)

High frequency: opaque medium light yellow (light beige) to brown-grey (local chert or flint)

Medium frequency: opaque to sub-translucent medium grey-brown (local chert or flint)

Low frequency: opaque dark brown (Oltenian flint)

Infrequent: translucent yellow (Balkan flint), translucent dark brown (Oltenian flint), and sub-translucent red-orange (Balkan flint)

Almost all artefacts are tools. The majority are end scrapers and blades (or blade fragments). The next most common tool category is scrapers. The least common tool types are projectile points, axes, cores, hand knives and (unknapped) pounding spheres. (See Figures 14 and 15 for examples of tools.) The projectile points tend to be made of a fine grained, medium brown-grey, translucent to sub-translucent material with small whitish or blackish spots. They match the characteristics of regular Balkan flint and the Oltenian variety. Some of the blades and end scrapers appear heat treated or burnt. Axes appear to be made of opaque varieties of light brown (greyish-brown, beige, reddish brown, etc.). Their textures vary from medium-coarse to fine grained.

Conclusions

Based on the analyses of these artefacts it appears that the Neolithic and Chalcolithic populations of this area were almost exclusively using the nearest available material. This is not surprising as there is a large amount of high quality flint nearby. In addition to using the local flint they also appear to have been using the local chert which is of a (slightly) lower quality than the flint. This would suggest that they were not being highly selective of the quality of the materials for simple tools (such as blades and scrapers). For more refined tools, such as projectile points, they do show a preference for flint. The presence of obsidian artefacts also indicates that they were involved in some sort of long distance trade networks. The obsidian artefacts may also indicate that they were exchanging things even if they were not needed. That is if obsidian is merely serving the same functional purpose as flint. Since obsidian is in fact sharper than flint it is possible that the obsidian tools had a specialised purpose.

Acknowledgements

The study was financed by the PN-II-ID-PCE-2011-3-0881 project, granted by the Romanian Ministry of Education and Research. The artefacts analysed in this study were made available at the Teleorman County Museum by Dr. Pavel Mirea who also helped by identifying the cultures present at the archaeological sites and providing background information on the excavations from which the artefacts came. Prof. Dr. Corina Ionescu (Babeș-Bolyai University, Geology Department) also contributed invaluable advice and information to this study.

References

- Alba, C.N., Gheorghiu, C. and Popescu, I. (1960) 'Depozitele sedimentare de la Rădăuți-Prut', *Comunicări de Geologie-Geografie* 1(1957-1959): 9-23.
- Alexandrescu, G., Frunzescu, D. and Cehlarov, A. (1994) 'Recurrence de l'olistostrome de type slon dans les gypses inférieurs de la Vallée de Teleajen (Synclinal de Slănic)', *Studii și Cercetări de Geologie* 39: 71-82.
- Andreescu, R.R. and Borțun, C. (1995) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Vitănești - Măgurice', *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1994*, București: CIMEC, <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=136>, [accessed: 14 February 2013].
- Andreescu, R.R., Borțun, C. and Mirea, C. (1996) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Vitănești - Măgurice', *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1995*, București: CIMEC, <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=315>, [accessed: 14 February 2013].
- Andreescu, R.R., Mirea, P., Moldoveanu, K. and Torcică, I. (2009a) 'Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' ', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman* 1: 75-92.
- Andreescu, R.R., Mirea, P., Pompilia, Z., Bălășescu, A., Radu, V., Haită, C., Bailey, D.W., Mills, S., Thissen, L., van As, A. and Jacobs, L. (2007) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Măgura - Buduiasca - Boldul lui Moș Ivănuș', in M.V. Angelescu and F. Vasilescu (eds.) *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006. A XLI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 29 mai-1 iunie 2006*, București: CIMEC.

- Andreescu, R.R., Mirea, P., Pompilia, Z., Torcică, I., Dumitru, M., Nica, T., Bălăşescu, A., Radu, V., Haită, C. and Beldiman, C. (2009b) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Măgura - Buduiasca - Boldul lui Moş Ivănuş', in M.V. Angelescu, I. Oberländer-Târnoveanu, F. Vasilescu, O. Cîrstina and G. Olteanu (eds.) *Valachica 21-22/ 2008-2009 - Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2008. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 27-30 mai 2009*, pp. 144-6, București: CIMEC.
- Andreescu, R.R., Mirea, P., Torcică, I., Pompilia, Z. and Dumitru, M. (2008a) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Măgura - Buduiasca - Boldul lui Moş Ivănuş', in M.V. Angelescu and F. Vasilescu (eds.) *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași, 14-17 mai 2008*, pp. 195-8, București: CIMEC.
- Andreescu, R.R., Moldoveanu, K., Olaru, C., Bălăşescu, A., Radu, V., Haită, C., Mirea, P., Torcică, I., Zaharia, P. and Dumitru, M. (2008b) 'Raport asupra sapaturilor arheologice de la Vitănești - Măgurice', in M.V. Angelescu and F. Vasilescu (eds.) *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași, 14-17 mai 2008*, pp. 327-8, București: CIMEC.
- Barfield, L. (2004) 'Lithics, culture and ethnic identity', *Lithics. Journal of the Lithic Studies Society* 25: 65-77.
- Biagi, P., Gratuze, B. and Bouchetta, S. (2007) 'New data on the archaeological obsidians from the Banat and Transylvania (Romania)', in M. Spataro and P. Biagi (eds.) *A Short Walk through the Balkans: the First Farmers of the Carpathian Basin and Adjacent Regions*, Società per la preistoria e protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia, Quaderno 12, pp. 129-48, Trieste.
- Biagi, P. and Starnini, E. (2010) 'A source in Bulgaria for Early Neolithic 'Balkan flint' ', *Antiquity*, 84(325), <http://www.antiquity.ac.uk/projgall/biagi325/> [accessed: 14 February 2013].
- (2011) 'First discovery of Balkan flint sources and workshops along the course of the Danube river in Bulgaria', in M. Dizdar (ed.) *Panonski prapovijesni osviti: Zbornik radova posvećenih Korneliji Minichreiter uz 65. obljetnicu života*, pp. 69-81, Zagreb: Institut za Arheologiju.
- Biagi, P. and Voytek, B. (2006) 'Excavations at Pestera Ungureasca (Caprelor) (Cheile Turzii, Petresti de Jos, Transylvania) 2003-2004: A preliminary report on the chipped stone assemblages from the Chalcolithic Toarte Pastilate (Bodrogresztur) layers', *Analele Banatului, Serie Nouă, Arheologie - Istorie* 14(1): 177-202.
- Biró, K.T. (2006) 'Carpathian obsidians: myth and reality', in J. Pérez-Arantegui (ed.), *Proceedings of the 34th International Symposium on Archaeometry*, pp. 267-77, Zaragoza: Institución 'Fernando el Católico'.
- Boghian, D.D. (2009) 'Din nou despre unele surse de materie primă pentru confecționarea utilajului litic al comunităților complexului cultural precucuteni-cucuteni', *Suceava - Anuarul Complexului Muzeal Bucovina* 34-36: 117-46.
- Bonsall, C., Gurova, M., Hayward, C., Nachev, C.I. and Pearce, N.J.G. (2010) 'Characterization of 'Balkan flint' artefacts from Bulgaria and the Iron Gates using LA-ICP-MS and EPMA', *Interdisciplinari isledvanya* 22-23: 9-18.
- Brana, V. (1967) *Zacaminte nemetalifere din Romania*, București: Ed. Tehnică.
- Brandabur, T. and Patrușiu, D. (1967) *Geological Map of Romania, scale 1:200,000, 45 Călărași Sheet*, București: Romanian Geological Institute.
- Chelărescu, A., Nichita, O. and Mihul, A. (1961) 'Zăcămintul de nisip alb de la Miorcani-Hudești, sursa de materie primă pentru sticlă fină', *Studii și Cercetări Științifice (Fizica și științe tehnice), Academia Republicii Populare Române, filiala Iași*, 12(1): 67-77.
- Chețraru, N. (1995a) 'Bobulești VI - O stațiune de la începutul paleoliticului superior în Moldova', *Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei* 2: 138-72.
- (1995b) 'Contribuții la cunoașterea paleoliticului inferior în Moldova', *Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei*, 2: 93-138.
- Chiriac, M. (1957) 'Contributions a l'étude de la faune des échinides Crétacés de la Dobrogea du Sud', *Revue de Géologie et de Géographie, Académie de la République Populaire Roumaine* 1: 61-95, pl.1-13.
- (1964) 'Asupra unor iviri de turonian la E de Medgidia', *Studii și Cercetări de Geologie, Geofizică, Geografie, Secția Geologie* 9(2): 329-39.
- (1968a) *Geological Map of Romania, scale 1:200,000, 46 Constanța Sheet*, București: Romanian Geological Institute.
- (1968b) *Geological Map of Romania, scale 1:200,000, 50 Mangalia Sheet*, București: Romanian Geological Institute.
- (1981) *Amoniti cretacici din Dobrogea de Sud. Studiu biostratigrafic*, București: Ed. Academiei R.S.R.

- Chiriac, M., Bărbulescu, A., Neagu, T. and Dragastan, O. (1977) 'La Dobrogea centrale et du sud pendant le Jurassique et le Crétacé', *Revue Roumaine de Géologie, Géophysique et Géographie - Série de Géologie* 21: 145-53.
- Chirica, V., Borziac, I.A. and Chetaru, N.A. (1996) *Gisements du paléolithique supérieur ancien entre le Dniestr et la Tissa*, Bibliotheca Archaeologica Iassiensis 5. Iași: Ed. Helios.
- Ciocârdel, R. (1953) 'Geologia regiunii Andreiașul (Putna). Contribuțiuni la cunoașterea geologiei Dobrogei Centrale', *Dări de Seamă ale Ședințelor. Comitetul Geologic* 37(1949-1950): 153-61.
- Ciocârdel, R. and Popovici, M. (1954) 'Date privind sursele de apă de la Caragea Dermen (regiunea Constanța)', *Dări de Seamă ale Ședințelor. Comitetul Geologic* 38(1950-1951): 321-24.
- Comșa, E. (1975) 'Le silex de type 'Balkanique'', *Peuce* 4: 5-19.
- (1976) 'Les matières premières en usage chez les hommes Néolithiques de l'actuel territoire Roumain', *Acta Archaeologica Carpathica* 16: 239-49.
- (1982) *Neoliticul din România*, Ed. Științifică și Enciclopedică.
- (1987) *Neoliticul pe teritoriul României: considerații*, Biblioteca de Arheologie 48. București: Ed. Academiei R.S.R.
- Constantinescu, B., Bugoi, R. and Sziki, G. (2002) 'Obsidian provenance studies of Transylvania's Neolithic tools using PIXE, micro-PIXE and XRF', *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B: Beam Interactions with Materials and Atoms* 189(1-4): 373-7.
- Crandell, O.N. (2008) 'Regarding the Procurement of Lithic Materials at the Neolithic Site at Limba (Alba County, Romania): Sources of Local and Imported Materials', in R.I. Kostov, B. Gaydarska and M. Gurova (eds.) *Geoarchaeology and Archaeomineralogy. Proceedings of the International Conference, 29-30 October 2008 Sofia*, pp. 36-45, Sofia: Publishing House 'St. Ivan Rilski'.
- (2012a) 'Lithic Sources Available to Prehistoric Populations in the Banat Region, Romania', in V. Cotiugă and S. Caliniuc (eds.) *Interdisciplinary Research in Archaeology. Proceedings of the First Arheoinvest Congress, 10-11 June 2011, Iași, Romania*, British Archaeological Reports, International Series 2433, pp. 69-78, Oxford: Archaeopress.
- (2012b) 'Petrographic Evidence of Intercultural Trade During the Chalcolithic; Examples from Neamț County, Romania', in V. Diaconu (ed.) *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis 28, pp. 147-58, Piatra Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Filipescu, M.G. (1938) 'Le calcaire de Bădila (Buzău) et quelques considérations sur l'enveloppe du sel', *Comptes Rendus des Séances, Institut Géologique de Roumanie* 22: 4-8.
- Gherasi, N., Manilici, V. and Dimitrescu, R. (1966) 'Studiul geologic și petrografic al masivului Ezer-Păpușa', *Anuarul Comitetului Geologic* 35: 47-96.
- Grujinschi, C. (1972), 'Oligocenul în facies de Slon din regiunea Slon-Berteia Prahova', *Buletinul Institutului de Petrol - Gaze și Geologie. Geologie tehnică*, 18: 17-22.
- Gurova, M. (2008) 'Towards an understanding of Early Neolithic populations: a flint perspective from Bulgaria', *Documenta Praehistorica* 35: 111-129.
- Gurova, M. and Nachev, C. (2008) 'Formal Early Neolithic flint toolkits: archaeological and sedimentological aspects', in R.I. Kostov, B. Gaydarska and M. Gurova (eds.) *Geoarchaeology and Archaeomineralogy. Proceedings of the International Conference, 29-30 October 2008 Sofia*, pp. 29-35, Sofia: Publishing House 'St. Ivan Rilski'.
- Ianovici, V., Giuscă, D., Mutihac, V., Mirăuță, O. and Chiriac, M. (1961) *Privire generală asupra geologiei Dobrogei*, Ghidul excursiilor, D., București: Asociația Geologică Carpato-Balcanică.
- Ionesi, L. (1988) *Geologia României. unitati de platforma si orogenul nord dobrogean*, Iași: Universitatea 'Al.I. Cuza'.
- Ionesi, L. and Costea, C. (1993) 'Exoscopia granulelor de cuarț din nisipurile badeniene de Alba-Miorcani (Platforma Moldovenescă)', *Analele Științifice ale Universității 'Al.I. Cuza'* 38-39(2): 273-7.
- Jolkičev, N. (2007) 'The Cretaceous/Paleogene boundary in the Eastern Fore Balkan. (Luda Kamchya Defile - locality of Chudnite Steni)', *Review of the Bulgarian Geological Society* 68(1-3): 41-5.
- Kasztovszky, Z. and Biró, K.T. (2006) 'Fingerprinting Carpathian obsidian by PGAA: first results on geological and archaeological sources', in J. Pérez-Arantegui (ed.) *Proceedings of the 34th International Symposium on Archaeometry*, pp. 301-8, Zaragoza: Institución 'Fernando el Católico'.
- Macovei, G. (1958) *Geologie stratigrafică cu privire specială la teritoriul României*, București: Ed. Tehnică.
- Macovei, G. and Atanasiu, I. (1934) 'L'évolution géologique de la Roumanie. Crétacé', *Anuarul Institutului Geologic din România* 16(1931): 63-280.
- Mirăuță, O., Mutihac, V. and Brandabur, T. (1968) *Geological Map of Romania, scale 1:200,000, 38 Tulcea Sheet*, București: Romanian Geological Institute.

- Mirea, P. (2005a) 'Câteva date despre locuirea neo-eneolitică din zona Alexandriei', *Argesis. Studii și Comunicări - Seria Istorie* 14: 14-29.
- (2005b) 'Considerații asupra locuirii Dudești din sud-vestul Munteniei', *Studii de Preistorie* 2: 75-92.
- (2006) 'Câteva date despre locuirea Boian din sud-vestul Munteniei', *Argesis. Studii și comunicări - Seria Istorie* 15: 11-30.
- (2009) 'On Vădastra Habitation in Southern Romania: Context and results from the Teleorman Valley', in V. Cotiugă, F.A. Tencariu and G. Bodi (eds.) *Itenaria in praehistorica. Studia In honorem magistri Nicolae Ursulescu*, pp. 281-93, Iași: Ed. Universității 'Al.I. Cuza'.
- Mirea, P. and Pătrașcu, I. (2006) *Alexandria: repere arheologice și numismatice*, Ploiești: Ed. Musica Viva.
- Munsell Color (2009) *Munsell Soil-Color Charts*, Michigan: Munsell Color, X-Rite, Grand Rapids.
- Mutihac, V. and Ionesi, L. (1974) *Geologia României*, București: Ed. Tehnică.
- Nachev, C. (2009) 'Flint Raw Materials in Bulgaria', in I. Gatsov and Y. Boyadzhiev (eds.) *The First Neolithic Sites in Central/South-East European Transect Volume I: Early Neolithic Sites on the Territory of Bulgaria*, pp. 57-8, BAR, Oxford: Archaeopress.
- Oddone, M., Márton, P., Bigazzi, G. and Biró, K. (1999) 'Chemical characterisations of Carpathian obsidian sources by instrumental and epithermal neutron activation analysis', *Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry* 240(1): 147-53.
- Patrulus, D. (1969) *Geologia Masivului Bucegi și a Culoarului Dâmbovicioarei*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- Połtowicz-Bobak, M. (2005) 'The Magdalenian Period in Poland and Neighbouring Areas', *Archaeologia Baltica* 7: 21-8.
- Rosania, C.N., Boulanger, M.T., Biró, K.T., Ryzhov, S., Trnka, G. and Glascock, M.D. (2008) 'Revisiting Carpathian obsidian', *Antiquity* 82(318), <http://antiquity.ac.uk/projgall/rosania/index.html> [accessed: 11 November 2011].
- Ryzhov, S., Stepanchuk, V. and Sapozhnikov, I. (2005) 'Raw material provenance in the Palaeolithic of Ukraine: state of problem, current approaches and first results', *Archeometriai Műhely* 2005(4): 17-25.
- Salagean, M., Pantelica, A., Daraban, L. and Fiat, T. (1988) 'Provenance studies of obsidian from the Neolithic settlement of Partza in South-Western Romania', in P.T. Frangopol, V.V. Morariu, (eds.) *First Romanian Conference on the Application of Physics Methods in Archaeology, Cluj-Napoca, 5-6 November 1987*, pp. 73-86, Bucharest: Central Institute of Physics (Romania).
- Saulea, E., Popescu, I. and Bratu, E. (1966) *Geological Map of Romania, scale 1:200,000, 1 Darabani Sheet*, Bucharest: Romanian Geological Institute.
- Simionescu, I.T. (1897) 'Creta Superioară și calcarele cu Lithothamnium pe malul Prutului', *Archiva Societății de Științe Iași* 8.
- Spiru, I. (1996) *File de istorie teleormăneană*, Alexandria: Ed. Teleormanul Liber.
- Sytnyk, O., Koulakovskaya, L., Usik, V., Geneste, J.-M., Meignen, L., Bohuts'ky, A. and Haesaerts, P. (2007), 'Molodove V. Doslidzhennya musterskih poslenya u 1998-1999 rokah', in I. Isaievych, V. Baran, L. Matskevych, and O. Sytnyk (eds.) *Materiali i doslidzhennya z arheology Prikarpatya i Volini*, p. 424, Lviv: Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Szákmany, G., Starnini, E., Horváth, F. and Bradák, B. (2011) Investigating Trade and Exchange Patterns in Prehistory: Preliminary Results of the Archaeometric Analyses of Stone Artefacts from Tell Gorzsa (South-East Hungary), in I.T. Memmi (ed.) *Proceedings of the 37th International Symposium on Archaeometry 12th-16th May 2008, Siena, Italy*, Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.
- Turbanti-Memmi, I. (ed.) (2011) *Proceedings of the 37th International Symposium on Archaeometry, 13th - 16th May 2008, Siena, Italy*, pp. 311-19, Berlin, Heidelberg: Springer.
- Văscăuțanu, T. (1923) 'Asupra Cretaceului Superior din Nordul Basarabiei', *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Științifice (Seria 3)* 1: 287-99.
- (1925) 'Asupra formațiunilor mediterane din nordul Basarabiei', *Analele Academiei României, Memoriile secțiunii științifice (Seria 3)*, 3 (Mem. 6): 239-56.

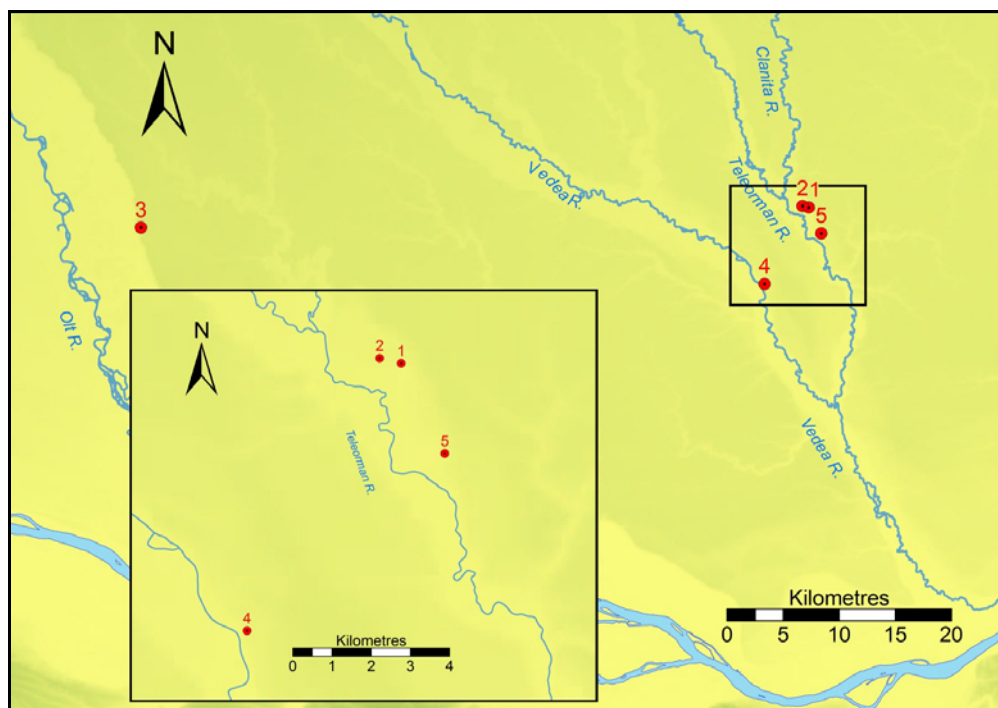


Figure 1. Map showing the location of the archaeological sites. 1. Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș'; 2. Măgura 'Buduiasca'; 3. Beciu 'Rusca Scărișoreanu'; 4. Poroschia 'Râpe'; 5. Vitănești 'Măgurice'.

Harta cu amplasarea siturilor arheologice. 1. Măgura 'Boldul lui Moș Ivănuș'; 2. Măgura 'Buduiasca'; 3. Beciu 'Rusca Scărișoreanu'; 4. Poroschia 'Râpe'; 5. Vitănești 'Măgurice'.

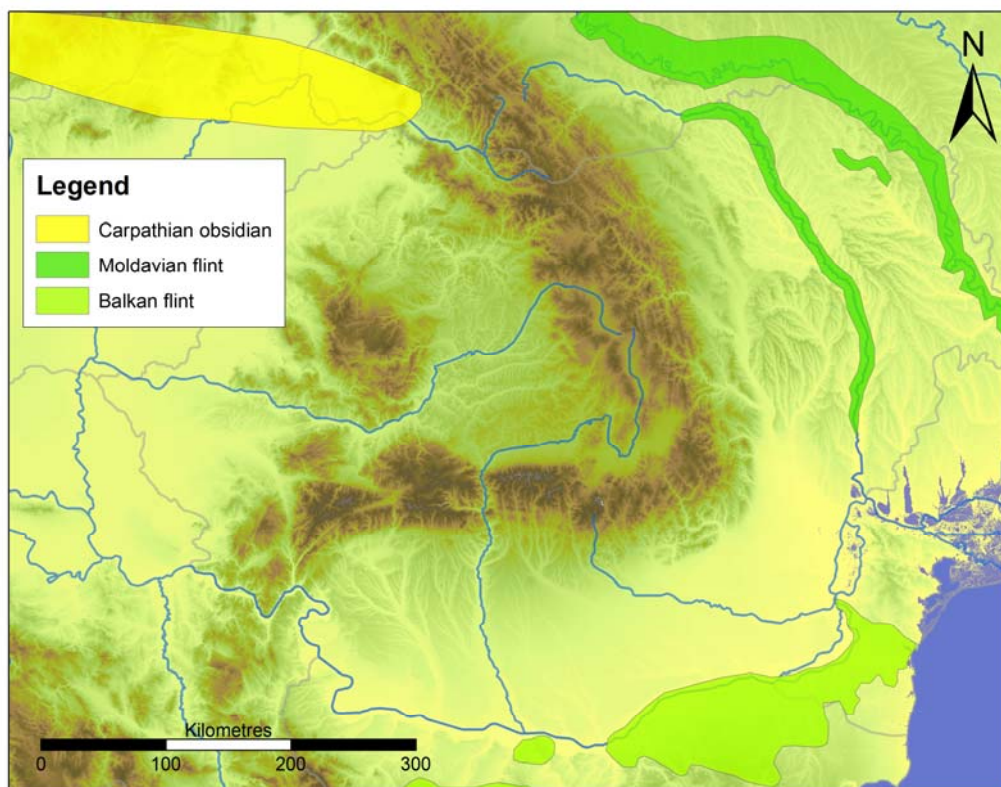


Figure 2. Map of high quality materials mentioned in this article.

Harta materialelor de calitate superioară menționate în articol.

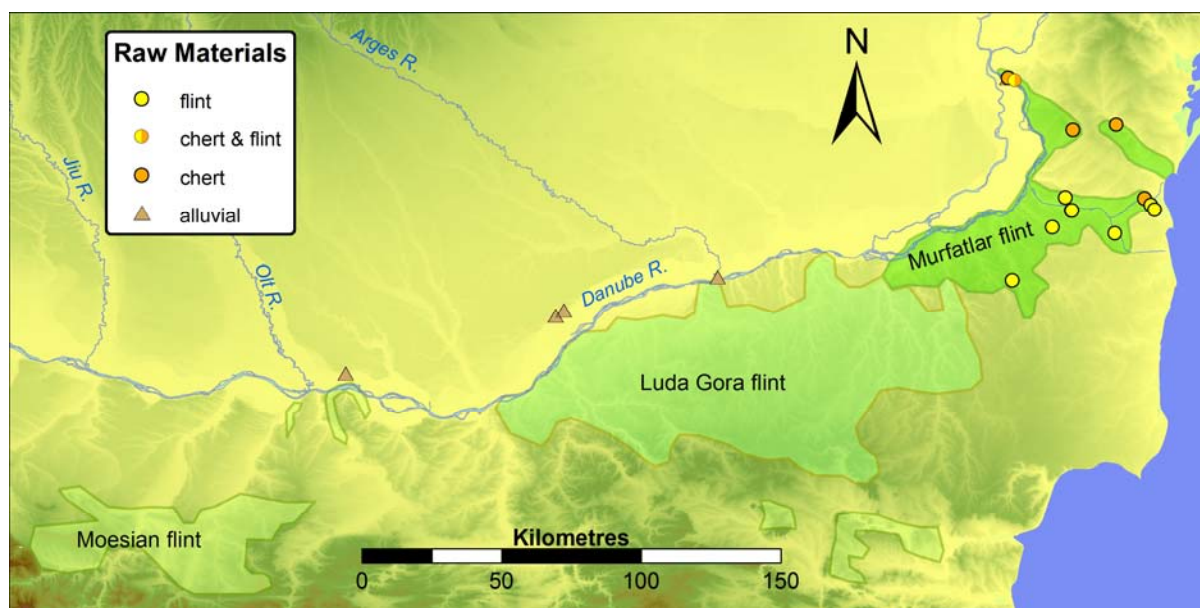


Figure 3. Locations in the Lower Danube and Dobrogea area where samples were collected and the general areas along the Danube where raw materials occur *in situ* (based on the author's own research as well as information from Brandabur and Patrulius 1967; Chiriac 1968a; 1968b; Mirăuță *et al.* 1968; Gurova and Nachev 2008).

Zone de la Dunărea de Jos și Dobrogea de unde au fost recoltate probe și amplasarea zonelor aflate de-a lungul Dunării în care materiile prime apar *in situ* (după cercetările personale ale autorului și informațiile de la Brandabur și Patrulius 1967; Chiriac 1968a; 1968b; Mirăuță *et al.* 1968; Gurova și Nachev 2008).

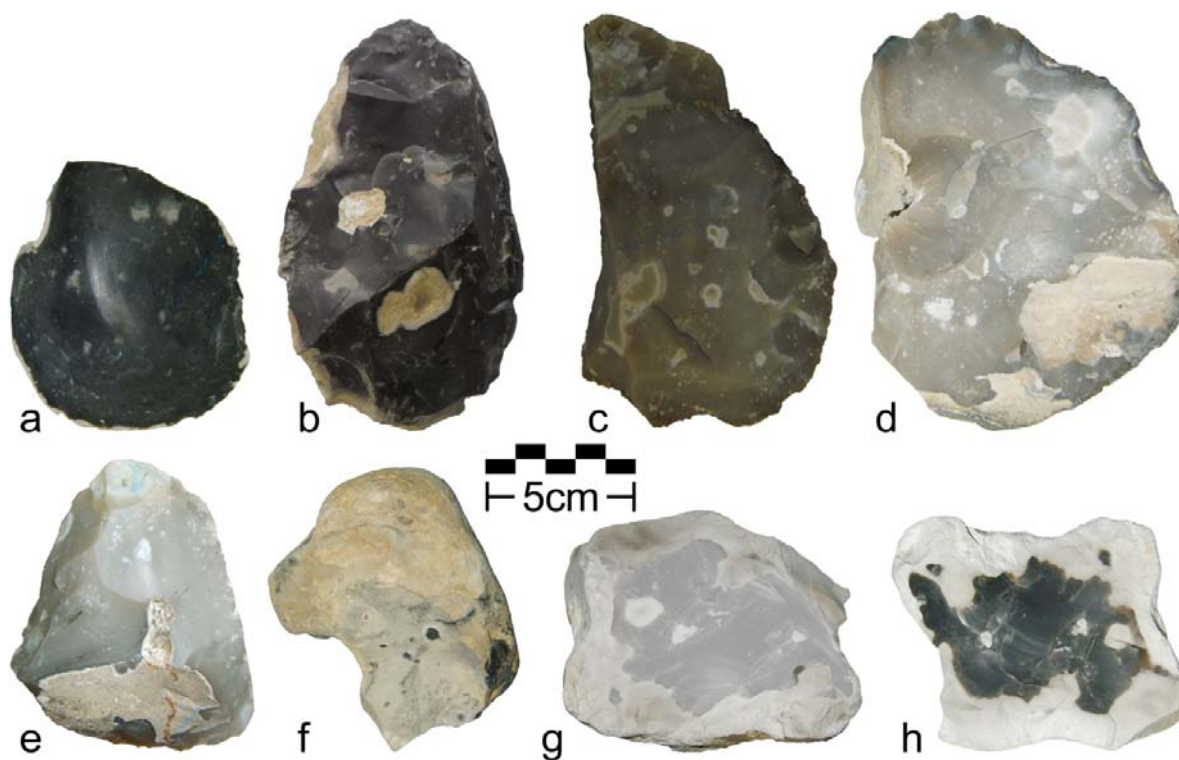


Figure 4. Photos of Moldavian flint. a) Crasnaleuca, b) & c) Miorcani flint mine, d) Sorooca, e) & f) Miorcani flint mine, g) Ripiceni, h) Miorcani flint mine.

Silex moldovenesc: a) Crasnaleuca, b-c) mina de silex Miorcani, d) Sorooca, e-f) mina de silex Miorcani, g) Ripiceni, h) mina de silex Miorcani.

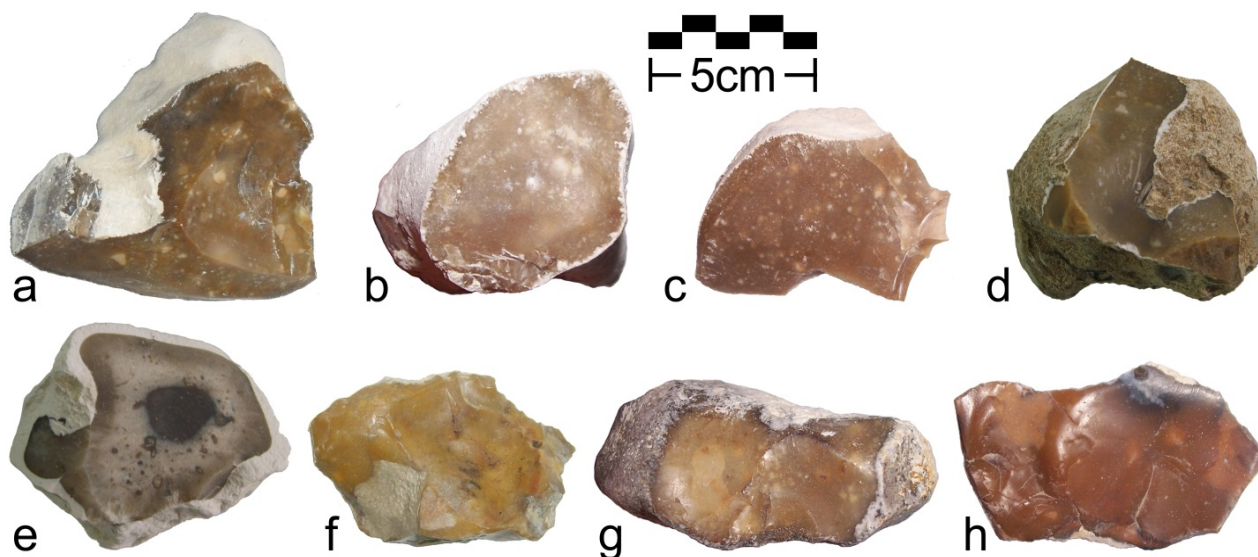


Figure 5. Photos of Balkan flint. a) to c) Murfatlar, d) Ovidiu, e) Hârșova, f) Mircea Vodă, g) & h) Remus Oprean.

Silex balcanic. a-c) Murfatlar, d) Ovidiu, e) Hârșova, f) Mircea Vodă, g-h) Remus Oprean.

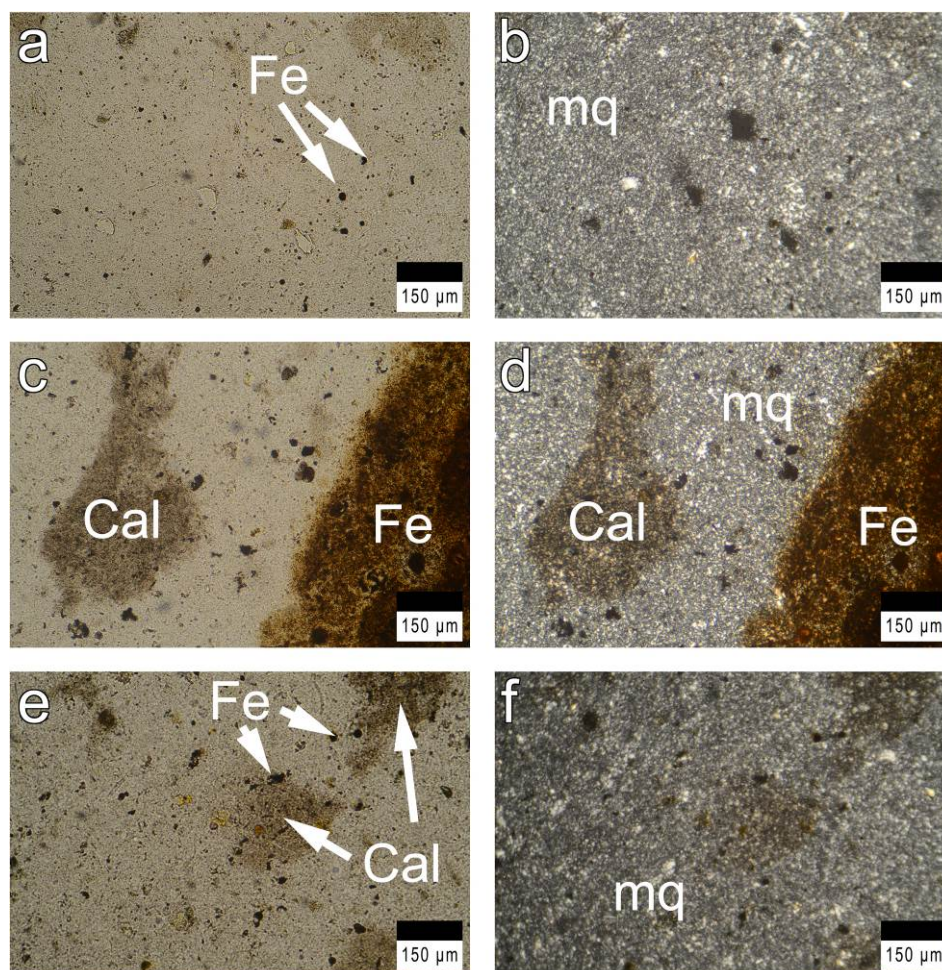


Figure 6. Microphotos (polarized light) of Balkan flint. a) & b) Murfatlar; c) & d) Remus Oprean; e) & f) Hârșova. Left side, one polarizer (1P). Right side, the same with crossed polarizer (+P). Abbreviations: Fe for iron, mq for microgranular quartz, Cal for calcite.

Microfotografii ale silexului balcanic (în lumină polarizată). a-b) Murfatlar, c-d) Remus Oprean, e-f) Hârșova. În stânga, o singură lentilă polarizantă (1P). În dreapta, aceeași imagine cu lumină polarizată încrucișat (+P). Abrevieri: Fe pentru fier, mq pentru cuarț microgranular, Cal pentru calcit.

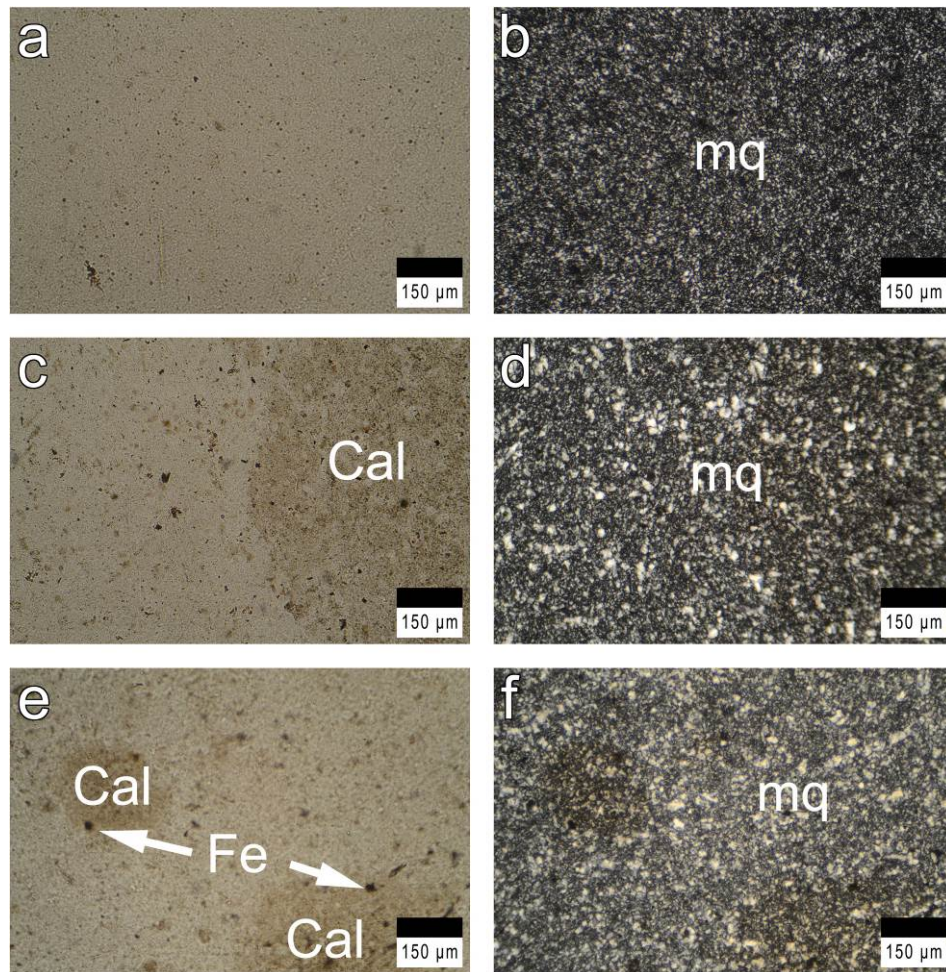


Figure 7. Microphotos (polarized light) of Moldavian flint. a) & b) flint from Miorcani flint mine; c) & d) flint from Crasnalueca; e) & f) Ripiceni. Left side, one polarizer (1P). Right side, the same with crossed polarizer (+P). Abbreviations: mq for microgranular quartz, Cal for calcite, Fe for iron.

Silex moldovenesc, microfotografii în lumină polarizată. a-b) de la mina de silex Miorcani, c-d) de la Crasnalueca, e-f) de la Ripiceni. În stânga, o singură lentilă polarizantă (1P). În dreapta, aceeași imagine cu lumină polarizată încrucișat (+P). Abrevieri: mq pentru cuarț microgranular, Cal pentru calcit, Fe pentru fier.

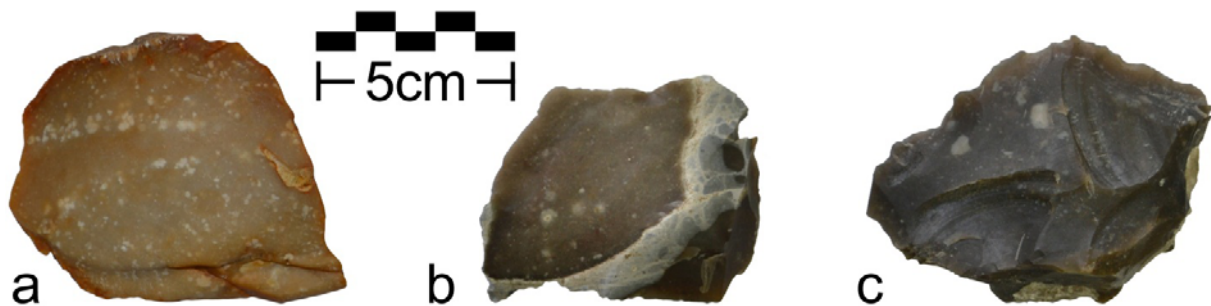


Figure 8. Samples of lithic material from alluvial deposits in Muntenia. a) Ciuperceni (Teleorman County, Romania); b) Ghizdaru, c) Bălănoaia quarry (Giurgiu County, Romania).

Probe de material litic din depozite aluviale din Muntenia. a) Ciuperceni (județul Teleorman, România); b) Ghizdaru, c) cariera Bălănoaia (județul Giurgiu, România).

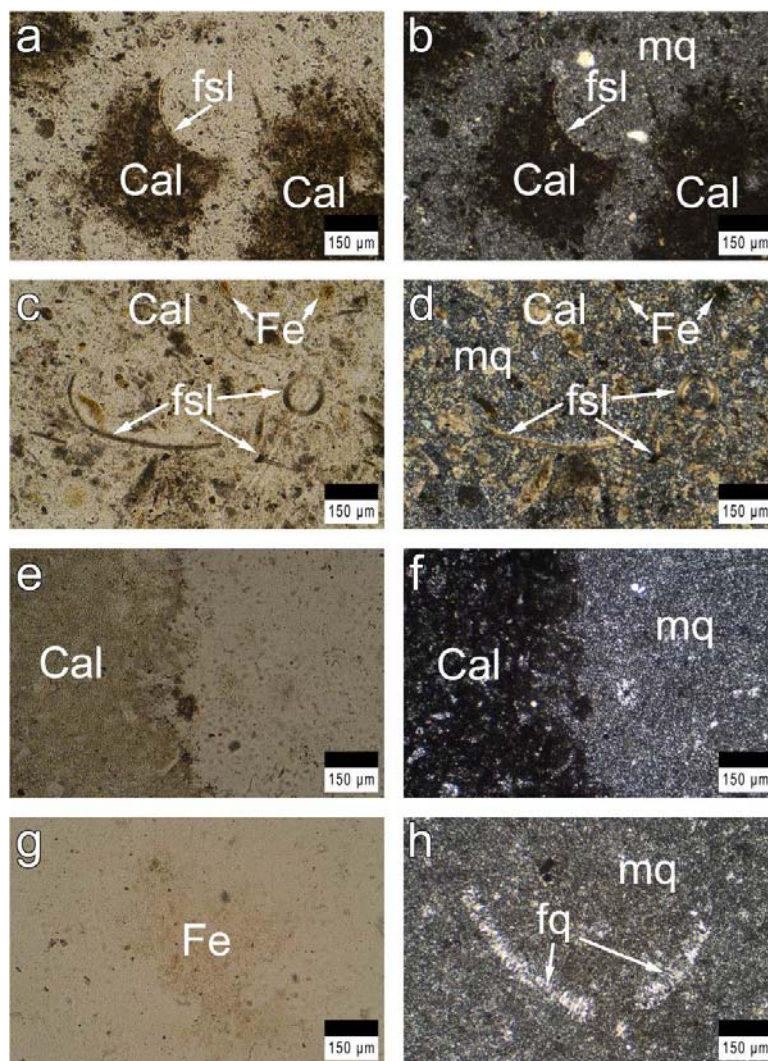


Figure 9. Microphotos (polarized light) of alluvial samples. a) & b) Ciuperceni; c) & d) Oltenița (Călărași County); e) & f) Ghizdaru; g) & h) Bălănoaia. Left side, one polarizer (1P). Right side, the same with crossed polarizer (+P). Abbreviations: fsl for fossil, Cal for calcite, mq for microgranular quartz, Fe for iron, fq for Fibrous quartz.

Microfotografii de probe aluviale (în lumină polarizată). a-b) Ciuperceni, c-d) Oltenița (Călărași County), e-f) Ghizdaru, g-h) Bălănoaia. În stânga, o singură lentilă polarizantă (1P). În dreapta, aceeași imagine cu lumină polarizată încrucișată (+P). Abrevieri: fsl pentru fosilă, Cal pentru calcit, mq pentru cuarț microgranular, Fe pentru fier, fq pentru cuarț fibros.

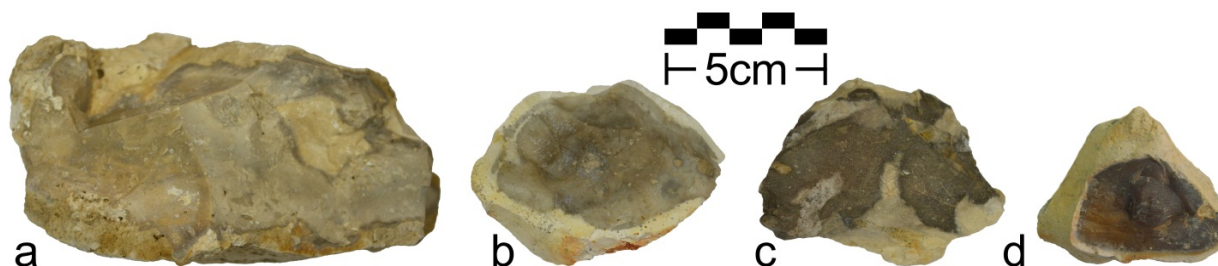


Figure 10. Samples of chert from the Dobrogea area of Romania. a) Hârșova; b) Gălbiori; c) Cheia; d) Hârșova (Constanța County).

Probe de chert din Dobrogea (România). a) Hârșova, b) Gălbiori, c) Cheia, d) Hârșova (județul Constanța).

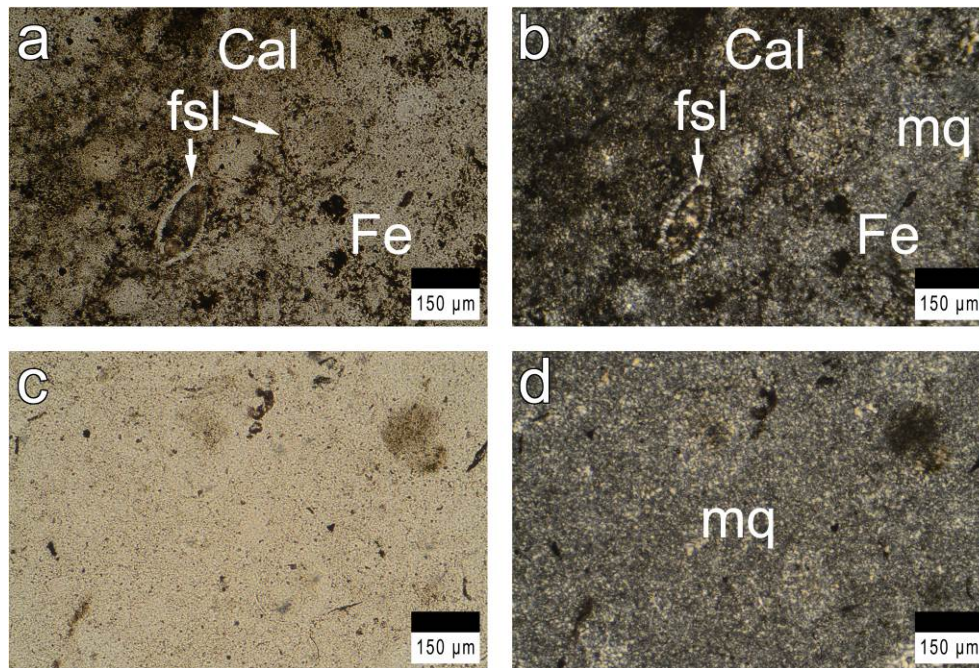


Figure 11. Microphotos (polarized light) of limestone chert samples. a) & b) Hârşova; c) & d) Gălbiori. Left side, one polarizer (1P). Right side, the same with crossed polarizer (+P). Abbreviations: Cal for calcite, fsl for fossil, Fe for iron, mq for microgranular quartz.

Microfotografii ale silicolitelor de tip chert din calcare (în lumină polarizată). a) Hârşova, b) Gălbiori. În stânga, o singură lentilă polarizantă (1P). În dreapta, aceeaşi imagine cu lumină polarizată încrucişat (+P). Abrevieri: Cal pentru calcit, fsl pentru fosilă, Fe pentru fier, mq pentru cuarţ microgranular.

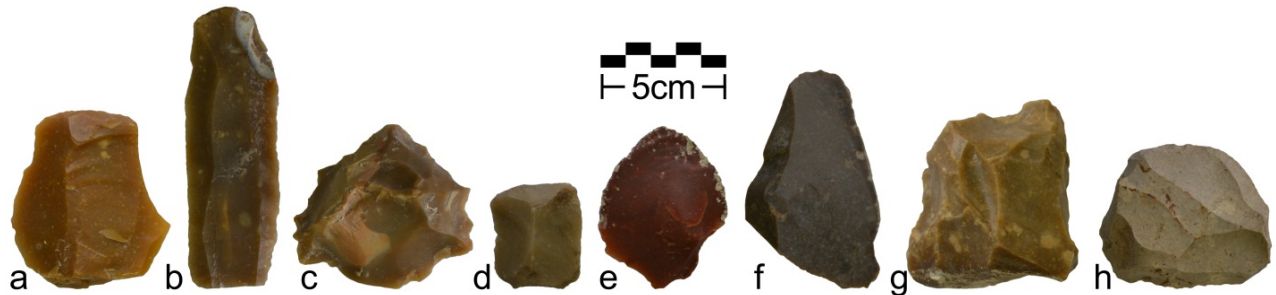


Figure 12. Photos of artefacts. Category 1: a) Beciu 'Rusca Scărişoreanu' (artefact 01, year 2000), b) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2555, year 2006), c) Măgura 'Buduiasca' (artefact 2414, year 2005), d) Poroschia 'Râpe' (artefact 03), e) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2535, year 2006). Category 2: f) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2550, year 2006). Category 3: g) Poroschia 'Râpe' (artefact 04), h) Poroschia 'Râpe' (artefact 02, year 2000).

Fotografii ale artefactelor. Categoria 1: a) Beciu 'Rusca Scărişoreanu' (artefact 01/2000), b) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2555/2006), c) Măgura 'Buduiasca' (artefact 2414/2005), d) Poroschia 'Râpe' (artefact 03), e) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2535/2006). Categoria 2: f) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2550/2006). Categoria 3: g) Poroschia 'Râpe' (artefact 04), h) Poroschia 'Râpe' (artefact 02, anul 2000).

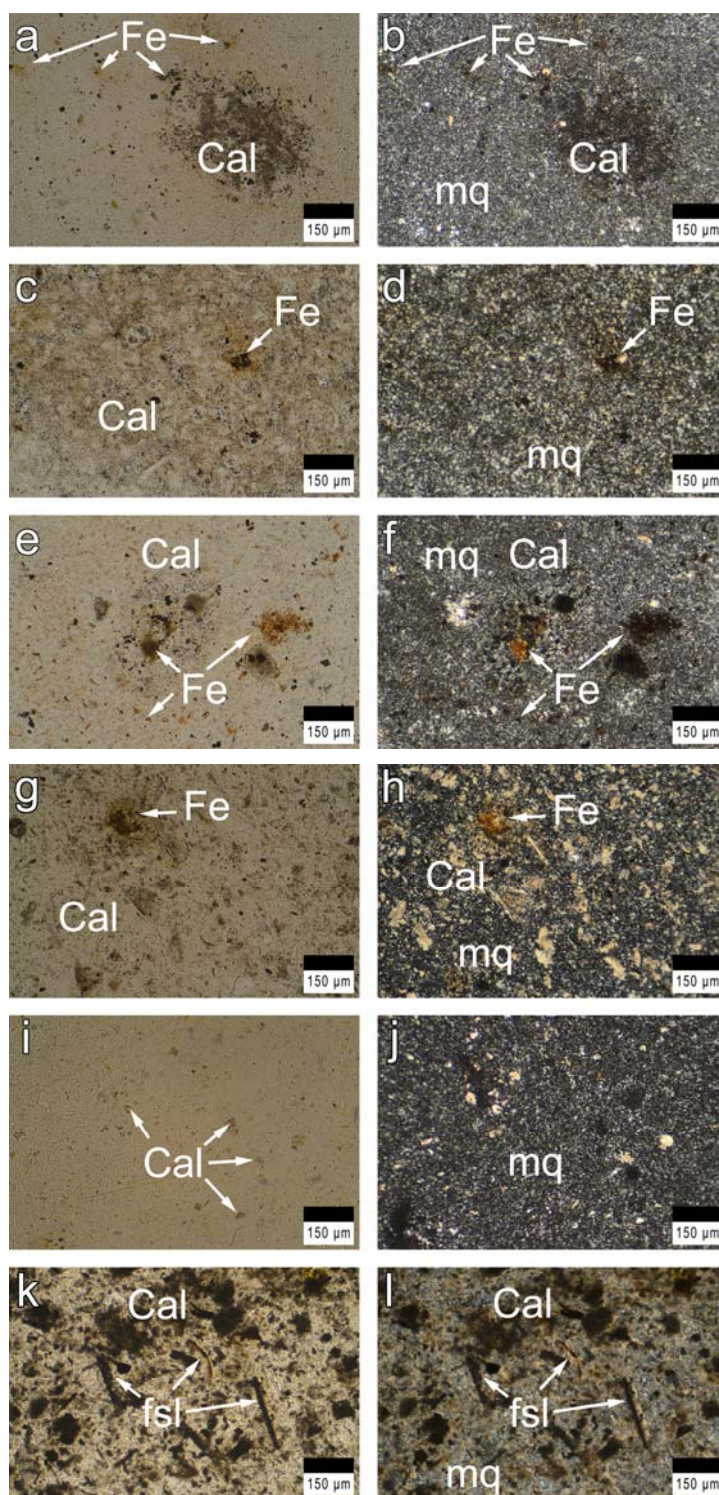


Figure 13. Microphotos (polarized light) of artefacts. a) & b) Beciu 'Rusca Scărișoreanu' (artefact 01), c) & d) Măgura 'Buduiasca' (artefact 2414), e) & f) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2535), g) & h) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2550), i) & j) Poroschia 'Râpe' (artefact 04), k) & l) Poroschia 'Râpe' (artefact 02). Left side, one polarizer (1P). Right side, the same with crossed polarizer (+P). Abbreviations: Cal for calcite, fsl for fossil, Fe for iron, mq for microgranular quartz.

Microfotografii ale artefactelor (în lumină polarizată). a-b) Beciu 'Rusca Scărișoreanu' (artefact 01), c-d) Măgura 'Buduiasca' (artefact 2414), e-f) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2535), g-h) Măgura 'Buduiasca-Boldu' (artefact 2550), i-j) Poroschia 'Râpe' (artefact 04), k-l) Poroschia 'Râpe' (artefact 02). În stânga, o singură lentilă polarizantă (1P). În dreapta, aceeași imagine cu lumină polarizată încrucișat (+P). Abrevieri: Cal pentru calcit, fsl pentru fosilă, Fe pentru fier, mq pentru cuarț microgranular.



Figure 14. Photos of projectile points from Vitănești.
Vârfuri de săgeată de la Vitănești.

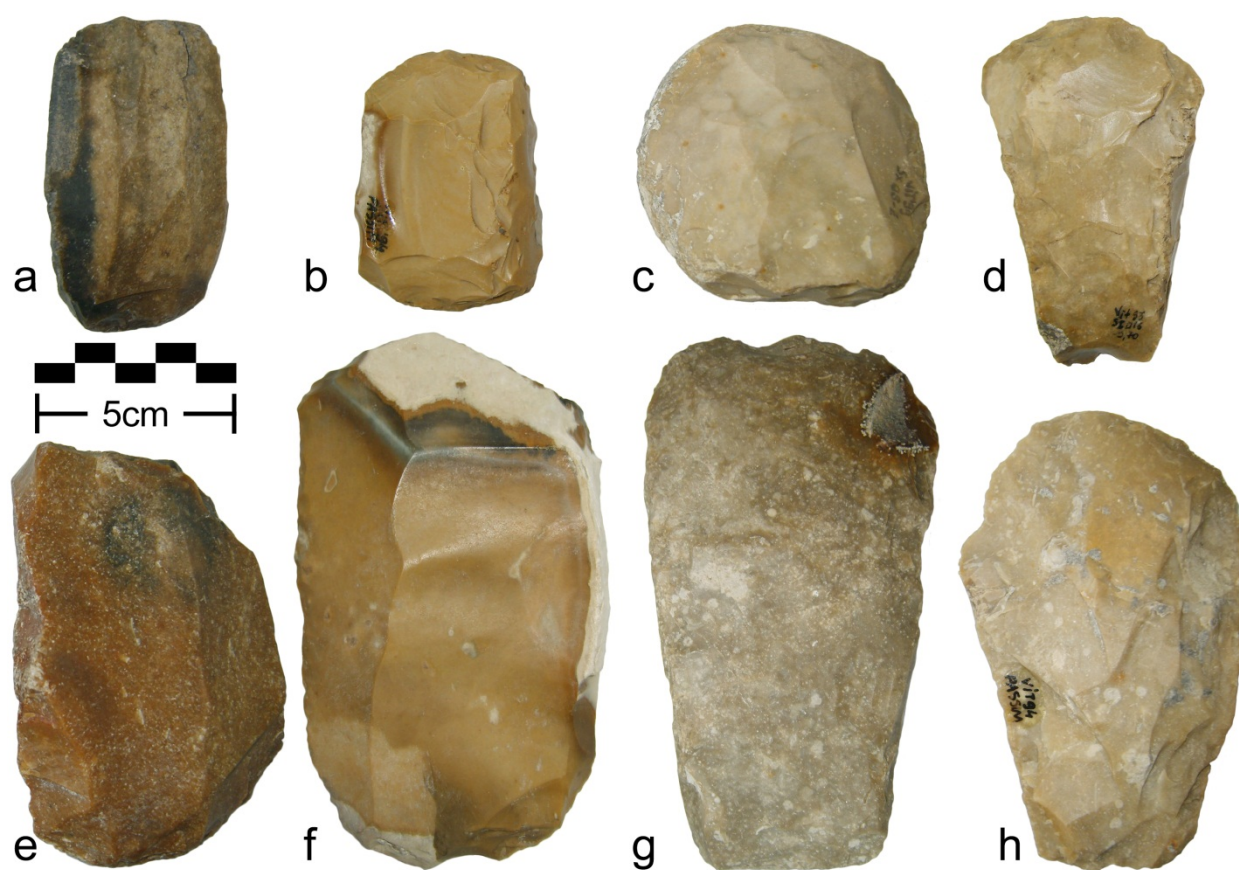


Figure 15. Photos of a core (a) and axes (b-h) from Vitănești.
Nuclee (a) și topoare (b-h) de la Vitănești.

NOTE ASUPRA UNUI COMPLEX DESCOPERIT ÎN AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE LA VITĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN

Radian-Romus ANDREESCU *

Katia MOLDOVEANU *

Abstract: *This article provides a reinterpretation of an old discovery from Vitănești tell settlement, Teleorman County. It concerns an unusual construction made of burnt clay which was initially interpreted as a 'cult complex'. Analysis of the construction method and the context of discovery led us to the conclusion that the complex had special construction elements demonstrating that Eneolithic settlement space was dynamic and in which many different activities took place.*

Rezumat: *Acest articol are ca obiectiv reinterpretarea unei descoperiri mai vechi făcută în așezarea tell de la Vitănești, jud. Teleorman. Este vorba despre o construcție din lut ars, mai neobișnuită, care inițial a fost interpretată ca un 'complex de cult'. Analiza modului de construcție și a contextului descoperirii a dus la concluzia că pe lângă elementele constructive inedite, complexul de la Vitănești demonstrează faptul că spațiul unei așezări eneolitice era unul dinamic, în care se desfășurau tot felul de activități.*

Keywords: *Eneolithic; use of space; settlement; clay architecture; function.*

Cuvinte cheie: *eneolitic; utilizarea spațiului; așezare; arhitectură din lut; funcție.*

Așezarea de tip *tell* de la Vitănești, cunoscută sub numele de 'Măgurice', se află pe Valea Teleormanului, la circa 7 km de orașul Alexandria (Planșa I.1). *Tell*-ul are o formă relativ rotundă, cu diametrele la partea superioară de circa 40-45 m, la partea inferioară de 80x60m și o înălțime maximă de circa 6 m (Andreescu, Mirea și Apope 2003: 71-87) (Planșa II).

În ani 1995 și 1996 lucrările de la Vitănești s-au concentrat în cele trei suprafețe de 10x10m deschise în jumătatea sud-estică a *tell*-ului, unde s-a cercetat ultimul nivel de locuire aparținând fazei B1 a culturii Gumelnița (Planșa I.2). Săpăturile au scos la lumină resturile a trei locuințe, una distrusă de incendiu, a doua parțial arsă și a treia neincendiată (Planșa III.1). Aceasta din urmă, L3/95, se afla în marginea de est a așezării (Planșa III.2). Deși a primit indicativul L3/95, complexul găsit în suprafața A-G nu are elemente care să ateste existența unei locuințe. Resturile acestui complex acopereau o suprafață de circa 20 m pătrați, aflat la 10-15 cm sub suprafața solului. Era format din mase disparate, relativ dure, dintr-un lut cenușiu-deschis, cu urme de vegetale în compoziție (Planșa IV.1). Unele din aceste mase aveau prinse în ele fragmente ceramice. Nu a putut fi identificat nici un element constructiv, pereți, podea sau alte amenajări precum vetre sau cuptoare. Nu este clar ce funcție a avut această construcție care, nefiind arsă, a fost supusă unei puternice degradări de către factori naturali. În al doilea rând, aflată la o adâncime foarte mică sub suprafața solului, ea a fost distrusă de lucrările agricole (se mai cunoșteau urme de plug pe masele de chirpici) precum și de diverse intervenții moderne. Din aceste cauze nu putem preciza dacă este într-adevăr o locuință sau o anexă plasată la marginea așezării.

Cercetarea zonei din jurul acestei construcții a dus la descoperirea unui interesant complex, plasat la nord-vest de aceasta (Planșa IV.1). Din păcate, ca și construcția descrisă mai sus, complexul a fost distrus aproape în totalitate de lucrările agricole și intervențiile moderne, din el rămânând doar câteva elemente.

O descriere sumară a acestui complex, C1/1995, a fost făcută într-un articol despre primele zece campanii de cercetări arheologice de la Vitănești (Andreescu, Mirea și Apope 2003: 78). În acest articol vom detalia analiza acestei interesante descoperiri.

În timpul cercetărilor în carourile E3-F3 din suprafața A-G au apărut, la circa 20 cm sub suprafața solului, bucăți din chirpici ars¹ (Planșa IV). Unele bucăți erau relativ masive, chiar fățuite, câteva erau concave, iar una dintre ele avea baza rotunjită (Planșele V.1, VII.1). Pe câteva bucăți se cunoșteau urme ce proveneau de la pari de lemn. Între aceste resturi se găsea partea superioară a unei masive plăci verticale de 8-9 cm grosime. Ridicându-se bucățile de chirpici care erau amestecate fără a avea o dispunere coerentă, s-a constatat că acest complex se continua în adâncime. Sub acestea se aflau alte resturi alcătuite din mici fragmente de chirpici ars, amestecate cu chirpici

* Muzeul Național de Istorie a României, Calea Victoriei, nr. 12, sect. 3, 030026, București, România; radian_romus@yahoo.com; katia_moldoveanu@yahoo.com

pulverizat. Între resturile degajate se afla o bucată dintr-o placă de lut fățuită ($L=27$ cm, $gr.=12$ cm). După ridicarea ei a apărut o altă placă, plasată spre nord, care părea ruptă și prăbușită spre exterior. Se prefigura un complex format din două plăci verticale, cu o distanță de circa 80 cm între ele, una dintre ele fiind parțial ruptă și prăbușită spre exterior (Planșa V.2). Cele două plăci erau orientate aproximativ est-vest. Prima placă descoperită (sau placa mare) era mai lată la bază ($gr.=24$ cm) păstrată pe o lungime de 80 cm, groasă de 8-9 cm, cu o înălțime de 34 cm (partea superioară era ruptă). La bază, pe partea interioară, avea lipit un fragment dintr-o altă placă groasă de 8 cm, lângă ea fiind descoperită și o bucată concavă din lut.

În concluzie, placa mare stătea pe un fel de talpă de 24 cm lățime și avea, cel puțin la bază, adăugate mai multe lipituri, unele dintr-un material friabil, cu mult nisip. Miezul plăcii era însă din lut compact, dur, cu multe vegetale în compoziție (fapt vizibil în special în zona bazei lățite).

Cele mai interesante detalii constructive au fost observate la cea de a doua placă, paralelă cu placa mare, plasată la circa 80 de cm spre nord. Ca și prima placă, avea un fel de talpă, baza era mai lată îngustându-se spre partea superioară ($I=20$ cm). Capătul de sus al plăcii era rotunjit, detaliu care ne-a intrigat. Examinând restul de placă prăbușit în exterior am avut surpriza să constatăm ca aceasta avea la bază o suprafață concavă. A doua placă era de fapt alcătuită din două elemente, o primă placă mai lată la bază, îngustată la partea superioară care era rotunjită, peste care venea o alta care avea baza scobită, concavă și care se îmbina de fapt cu prima (Planșele V.2, VII.3). Acest detaliu se observă numai la placa mică, cea mare fiind lucrată dintr-o singură bucată (la care se adăuga ulterior alte lipituri).

În exteriorul plăcii marii erau mai multe fragmente de chirpici, unele masive, probabil desprinse din ea. Tot în exteriorul acestei plăci a fost descoperită o bucată masivă de lut, care avea o forma asemănătoare unui postament circular cu un diametru de 20-25 de centimetri, aflat în poziție secundară, răsturnat. Lutul din care era făcut conținea foarte puține vegetale și mult nisip, fiind extrem de friabil (la demontare bucata s-a dezintegrat).

Între cele două plăci se aflau, la partea superioară fragmente de chirpici, unele pulverizate. Sub ele se afla un strat gros de cenușă, cărbune și arsură amestecat cu fragmente ceramice. La bază se afla un strat de cenușă de circa $60 \times 45 \times 10$ cm. Îndepărtarea lui a scos la lumină un pat de lut galben amenajat la baza complexului (Planșa V.3).

În partea de vest a complexului se afla o șanțuire adâncă de 10 cm care se pare că delimita această ciudată amenajare. La exteriorul acestui complex, spre sud, s-a degajat o zonă relativ circulară cu urme de arsură și cenușă, alături de alte bucăți de chirpici care par a proveni tot din acest complex (Planșa V.4). O zonă asemănătoare pare a fi plasată în dreapta complexului, spre nord.

În partea de sud au fost descoperite câteva plăcuțe de vatră, în poziție secundară, a căror legătură cu complexul nu este foarte clară (puteau fi remaniate de lucrările agricole).

În concluzie, cercetările arheologice au scos la lumină următoarele elemente care s-au mai păstrat din această construcție. În primul rând resturile a două plăci paralele, orientate est-vest, plasate la circa 80 cm una de cealaltă. Prima placă era formată dintr-o singură bucată la care s-au alipit ulterior altele (cel puțin în zona bazei), în timp ce a doua era formată din două plăci îmbinate. În jurul lor au fost descoperite bucăți de chirpici de diferite forme și mărimi, unele fățuite, care probabil făceau parte din acest complex. Între cele două plăci au fost descoperite urme de arsură, cenușă, cărbune, dar și material arheologic. La baza, între plăci, era amenajat un pat de lut galben. La exterior, în dreapta și stânga complexului s-au conturat două zone cu urme de arsură și cenușă. Un alt element este un fel de postament circular plasat în apropierea plăcii mari.

Complexul era plasat în apropierea unei construcții a cărei funcțiune este incertă (locuință, anexă) aflată la marginea estică a așezării.

Desigur întrebarea firească care se pune este: ce reprezintă acest complex ?

În cazul de față au fost descoperite câteva elemente deosebite care ne-au făcut să utilizăm în momentul descoperirii denumirea de 'complex de cult'. Astfel, printre resturile de chirpici dintre cele două plăci a fost descoperită o bucată din lut compact care are forma unui corn (Planșa VII.2). O altă bucată fragmentară pare să provină tot de la un astfel de obiect, iar o mică piesă din lut pare a fi o aplică în formă de corn. Tot între cele două plăci a fost descoperit un scăunel ($I=4,1$ cm) cu spătarul format din două elemente în formă de coarne (Planșa VI.2,4). O piesă deosebită este reprezentată de o placă rotundă ($d=6,9 \times 6,4$ cm; $gr.=1,2$ cm) care are pe o față mici impresiuni (Planșa VI.1,3), acest tip de piesă fiind singular, cel puțin până acum (Andreescu, Mirea și Apope 2003: 78, Pl.7/3). Prezența acestor elemente ne-au făcut să denumim atunci, descoperirea ca reprezentând un 'complex de cult'. Termenul este vag, în sensul că sub această denumire se pot imagina tot felul de lucruri și tocmai din această cauza devine ambiguu atunci când trebuie explicată o situație punctuală cum este cea de față. De altfel

această funcție atribuită complexului ține și de o mentalitate mai veche, prezentă în cercetarea arheologică, aceea de a atribui un caracter cultic acelor construcții, amenajări care ies din tiparele obișnuite și care au anumite elemente particulare, cum ar fi, spre exemplu, statuete antropomorfe. Nu întotdeauna însă, în opinia noastră, o construcție este de cult numai pentru că în interiorul ei s-au descoperit anumite artefacte precum statuete antropomorfe. Este foarte greu însă să faci distincția între o *construcție de cult și una obișnuită dar care are piese sau anumite amenajări, care pot fi puse în legătură cu viața spirituală*, subiectivitatea cercetătorului jucând un rol major într-o astfel de atribuire².

Ce reprezintă totuși complexul arheologic scos la lumină între anii 1995-1996 în așezarea de tip *tell* de la Vitănești? Vom încerca să analizăm elementele acestui complex precum și contextul în care a fost descoperit.

Construcția pare a fi fost destul de bine realizată, cel puțin la început dacă judecăm după calitatea bucăților de chirpici descoperite. Se pare că, ulterior, construcția a suferit unele reparații (dovadă sunt lipiturile adosate plăcii mari) dar materialul folosit acum nu mai este de calitate, este friabil, de aceea s-a și desprins de placă.

Ce formă avea acest complex? Este foarte greu de spus, singurele păstrate *in situ* fiind resturile celor două plăci. Fața acestuia ar fi putut fi spre est, aici plăcile fiind finisate, spre vest însă (în ceea ce ar trebui să fie spatele) plăcile sunt rupte. Pe de altă parte, spre vest nu există nici un element care să ne sugereze faptul că acest complex ar fi fost închis pe această latură. Aici există o șanțuire și apoi o intervenție modernă, o groapă, precum și deranjamente provocate de vizuinile animalelor sălbatice (acestea din urmă au cauzat și ele importante distrugerii nivelurilor superioare de locuire).

Este puțin probabil ca acest complex să fi fost format doar din două plăci paralele. Resturile din chirpici descoperite între păci și alături de ele sugerează faptul că această construcție era ceva mai complexă. Astfel, probabil că cele două plăci erau unite între ele cu un element care ar fi putut avea o formă curbată dacă luăm în considerație bucățile concave de chirpici descoperite la interiorul plăcilor. Nu este exclus ca această construcție să fi avut la interior, între plăci și alte elemente, poate un fel de poliță, pe care s-ar fi aflat piese precum scăunelul și placa rotundă, aflată spre partea superioară a complexului.

Un fapt cert este că această construcție a avut legătură cu focul. La bază, pe un pat de lut galben, era o lentilă compactă de cenușă groasă de circa 10 cm. Peste ea era un amestec de cenușă, cărbune, materiale arheologice și arsură care pare a proveni de la elemente din lemn.. Lentila de cenușă de la bază nu pare a fi legată de momentul distrugerii complexului, ci este mai degrabă rezultatul unei (sau unor) arderi anterioare.

Legătura acestui complex cu focul ne poate determina să luăm în calcul posibilitatea ca el să reprezinte un cuptor, dar este foarte greu de spus datorită gradului de distrugere a complexului. Pe de-o parte nu avem garanția că era închis și spre latura vestică spre a forma un cuptor. Pe de altă parte este ciudat modul de construcție al uneia dintre plăci, făcută din două elemente care se îmbină și care este, poate, improprie pentru a fi folosită la construcția unui cuptor.

Ce reprezintă și cum arăta totuși acest complex? Experiența căpătată de-a lungul anilor în cercetarea civilizației gumelnițene (sau neolitice în general) ne-a făcut să fim mult mai rezervați în emiterea unor afirmații tranșante (de tipul 'complex de cult'). Arhitectura acestei civilizații este destul de puțin cunoscută, pe de-o parte datorită cercetărilor insuficiente, de obicei practicate pe suprafețe mici, pe de altă parte datorită stării de conservare, de multe ori precară, a construcțiilor. În aceste condiții este destul de dificil să definești o anumită construcție și mai ales să încerci o reconstituire a ei. Bazată pe elemente insuficiente, o reconstituire poartă o puternică amprentă subiectivă, fiind în fapt mai mult ceea ce își imaginează cercetătorul sau arhitectul că este, decât ceea ce era în realitate.

În aceste cazuri mult mai importantă ni se pare evidențierea tuturor elementelor și a contextului în care a fost făcută descoperirea, astfel că o descoperire relativ similară, mai completă, sau și cu alte elemente, pot duce la o reconstituire cât mai apropiată de realitate a construcției respective.

Complexul descoperit la Vitănești are prea puține elemente, în opinia noastră, pentru a încerca o reconstituire. Vom încerca în schimb să evidențiem toate descoperirile arheologice care ar putea fi legate de el. Alături de resturile construcției propriu-zise sunt câteva elemente care merită a fi remarcate.

În primul rând acele materiale din lut care reprezintă, mai mult sau mai puțin clar, un corn de animal (*bos primigenius*?). La nivelul civilizației neo-eneolitice reprezentarea coarnelor din lut sau prezența bucraniilor nu este ceva neobișnuit. Astfel de exemple găsim la Çatal Hüyük, celebrul sit din Anatolia, unde au fost descoperite numeroase bucranii și coarne încastrate în banchete (Mellaart 1971: 70-8). Astfel de reprezentări de coarne sau bucranii sunt întâlnite și pe unele modele de construcții, cum ar fi cele de la Căscioarele (Dumitrescu 1968: 382-4) sau Promahon Topolnica (Koukpoli-Chryssanthaki *et al.* 2007: 60, fig.25 a-b).

În restul așezării de la Vitănești nu au mai fost descoperite alte asemenea obiecte din lut, în schimb spre nord de complexul C1 au fost descoperite resturile unui craniu de *bos primigenius* (care nu pare a fi totuși în relație directă cu complexul).

Un alt obiect interesant este scăunelul care are spătarul format din două elemente arcuite care amintesc de niște coarne. În așezările gumelnițene (inclusiv la Vitănești) au fost descoperite numeroase astfel de scăunele de diferite forme (Comșa 1995: 97-105).

Cel mai ciudat obiect descoperit în interiorul complexului este placa rotundă cu mici impresiuni pe față. Nu a mai fost descoperit în așezare un asemenea obiect și nici nu cunoaștem până acum un obiect asemănător descoperit în alte așezări.

Zona din jurul acestui complex prezintă și ea câteva particularități interesante. În părțile laterale, spre fața complexului, erau două zone cu urme de arsură și urme vagi de cenușă. Zonele nu se delimitează foarte clar datorită deranjamentelor ulterioare și nu este foarte clar ce reprezintă. O ipoteză ar fi aceea că ele reprezintă zone în care au fost arse anumite materiale (nu au fost găsite urme de cărbuni). Pe de altă parte nu ar fi exclus ca arsura și urmele de cenușă să provină de la o structură din lemn care proteja această construcție. O situație asemănătoare a fost descoperită într-un nivel inferior de la Vitănești, unde, peste o vatră, a fost găsită prăbușită o structură de lemn care probabil o proteja (Andreescu, Mirea și Apope 2003: 76).

Revenind la construcția noastră, am încercat să identificăm urme de pari care să susțină structura de protecție dar nu am găsit decât una care ar fi putut aparține ipoteticei construcții. Situația nu este însă deosebită deoarece la Vitănești nu am găsit până acum urme de pari care să indice conturul unor construcții.

Sintetizând toate elementele descrise mai sus putem concluziona următoarele. În marginea de est a așezării, lângă o construcție (locuință/anexă), se afla un complex din lut format din două plăci, probabil unite la partea superioară. Acest complex pare a fi avut atașate coarne din lut iar printre obiectele care se găseau pe el (sau poate pe vreun fel de amenajare gen poliță) se aflau un scăunel și o placă cu impresiuni. Complexul pare a fi avut o legătură cu focul după cum o dovedește lentila de cenușă de la baza lui. Alături de el se mai aflau și alte elemente, unul dintre ele fiind un postament relativ circular. Zonele de arsură din apropierea lui denotă fie niște arderi intenționate, fie sunt resturile unei structuri de lemn care proteja complexul.

Scopul și funcția acestui complex rămân necunoscute. Nu pare a fi fost un simplu cuptor, cu atât mai puțin o vatră. Vetrele exterioare sunt bine-cunoscute în așezările gumelnițene, și, generalizând acest aspect, am putea spune că în afară de vetre, în așezări se mai găseau și alte amenajări, alte construcții care nu au fost foarte bine puse în evidență de cercetările arheologice, centrate în primul rând pe identificarea locuințelor.

Existența unor coarne din lut, descoperirea resturilor unui craniu de *bos primigenius* pe acest nivel precum și prezența a numeroase oase aparținând acestei specii ne facem să ne punem întrebarea dacă nu cumva acest complex are legătură cu acest animal, sau mai precis cu vânărea lui. De altfel acest ultim nivel se remarcă prin prezența masivă a oaselor de animale sălbatice care par să ateste un rol important al vânătoriei, cel puțin pentru perioada de dinainte de distrugerea așezării prin incendiere (materialul osteologic de pe ultimul nivel este în curs de prelucrare).

Concluzia pe care vrem să o subliniem în încheiere este aceea că importanța așa-numitului complex de cult descoperit la Vitănești nu rezidă numai din ineditul elementelor din care este alcătuit. Demn de subliniat ni se pare faptul că el demonstrează că în spațiul unei așezări existau diverse amenajări, construcții, că acel spațiu era unul dinamic, cu activități diverse (inclusiv cultice), și nu un spațiu static în care erau numai niște construcții pe care le catalogăm de obicei ca fiind locuințe.

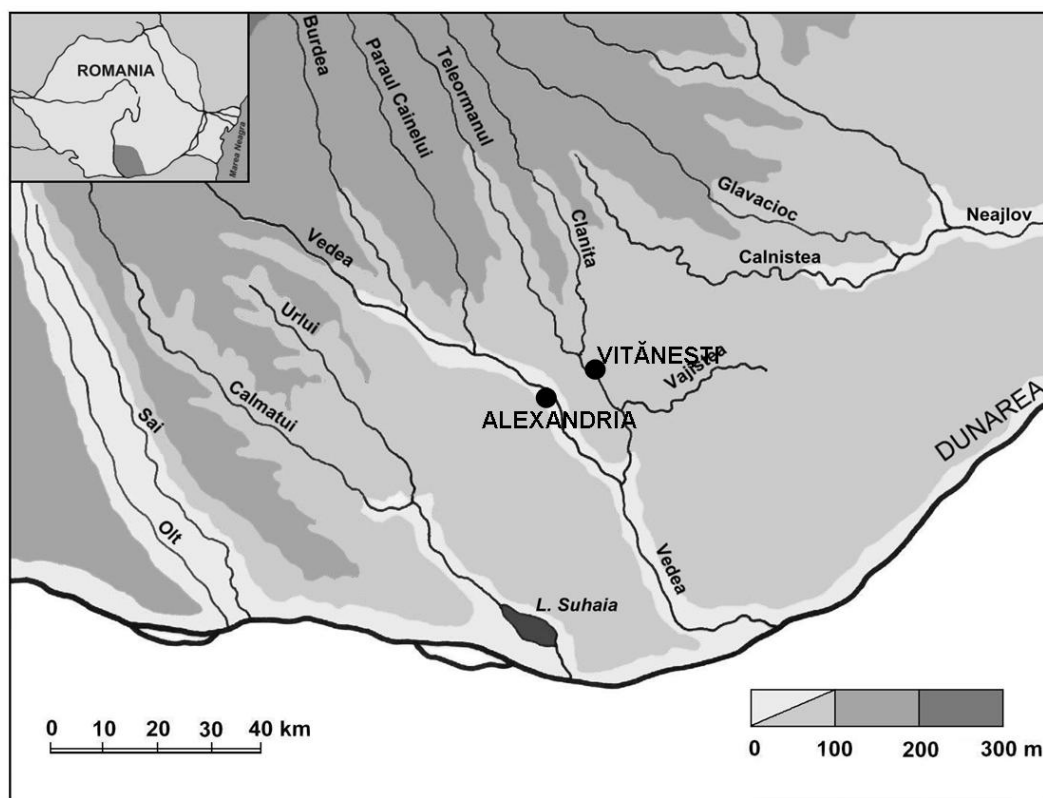
Note

¹ Vom folosi termenul de 'chirpici', deși el este impropriu. Chirpicul desemnează o bucată în formă de cărămidă din lut amestecat cu paie uscată la soare. A intrat însă în uzul general noțiunea de 'chirpici' care definește o bucată de orice formă sau mărime din lut amestecat cu paie, de obicei arsă. Pentru utilizarea termenului de chirpici în arheologie vezi Moldoveanu 2012.

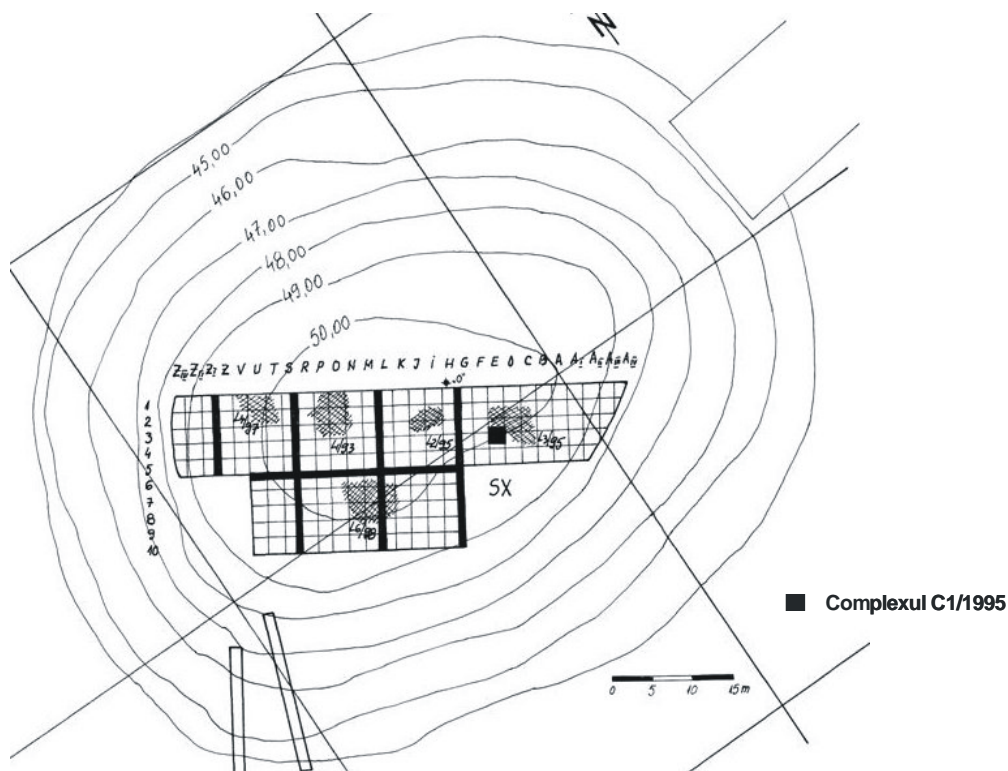
² Vorbind la modul general, spre exemplu, prezența unui altar într-o locuință nu-i conferă acesteia un caracter cultic. Poate fi vorba de o locuință obișnuită în care proprietarul și-a amenajat un altar fără ca prin aceasta să schimbe funcția locuinței.

Bibliografie

- Andreescu, R., Mirea, P. şi Apope, Şt. (2003) 'Cultura Gumelniţa în vestul Munteniei. Aşezarea de la Vităneşti, jud. Teleorman', *Cercetări Arheologice* XII: 71-88.
- Comşa, E. (1995), 'Piese de mobilier', în *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, pp. 97-105, Bucureşti: Ed. Academiei Române.
- Dumitrescu, H. (1968) 'Un modèle de sanctuaire découvert dans la station énéolithique de Căscioarele', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* XII: 381-94.
- Koukpoli-Chryssanthaki, C., Todorova, H., Aslanis, I., Vajov, I. and Valla, M. (2007) 'Promahon-Topolnica. A Greek-Bulgarian Archaeological Project', in H. Todorova., M. Stefanovich and G. Ivanov (eds.) *The Struma/Strymon River Valley in Prehistory, Proceedings of the International symposium Strymon Praehistoricus, Kjustendil - Balgoevgrad (Bulgaria) and Serres - Amphipolis (Greece), 27.09.-01.10.2004*, Sofia.
- Mellaart, J. (1971) *Çatal Hüyük. Une des premières cités du monde*, Paris: Jardin des Arts/ Tallandier.
- Moldoveanu, K. (2012) *Arhitectură preistorică. Mileniile VII-IV a.Chr. la Dunărea de Jos* (teză de doctorat).



1



2

Planșa I. 1. Harta cu amplasamentul sitului de la Vitănești; 2. Planul parțial al nivelului Gumelnița B1 (1993-1999).
1. Vitănești site location; 2. Gumelnița B1 level plan (1993-1999).



1



2

Planșa II. 1. Vedere aeriană a sitului de la Vitănești; 2. Vedere dinspre est a sitului.

1. Aerial view of Vitănești site; 2 View of the site from the east.



1



2

Planșa III. 1. Aspecte de șantier, campania 1995. 2. 'Locuința' L3/1995 (în planul îndepărtat C1/1995).
1. 1995 campaign excavations; 2. The 'house' L3/1995 (C1/1995 in background).



1



2

Planșa IV. 1. L3/1995; 2. Complexul C1/1995.

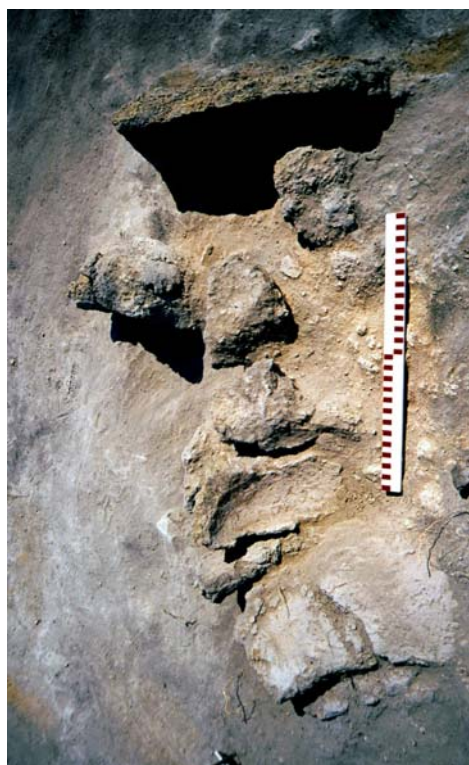
1. L3/1995; 2. Complex C1/1995.



2



4



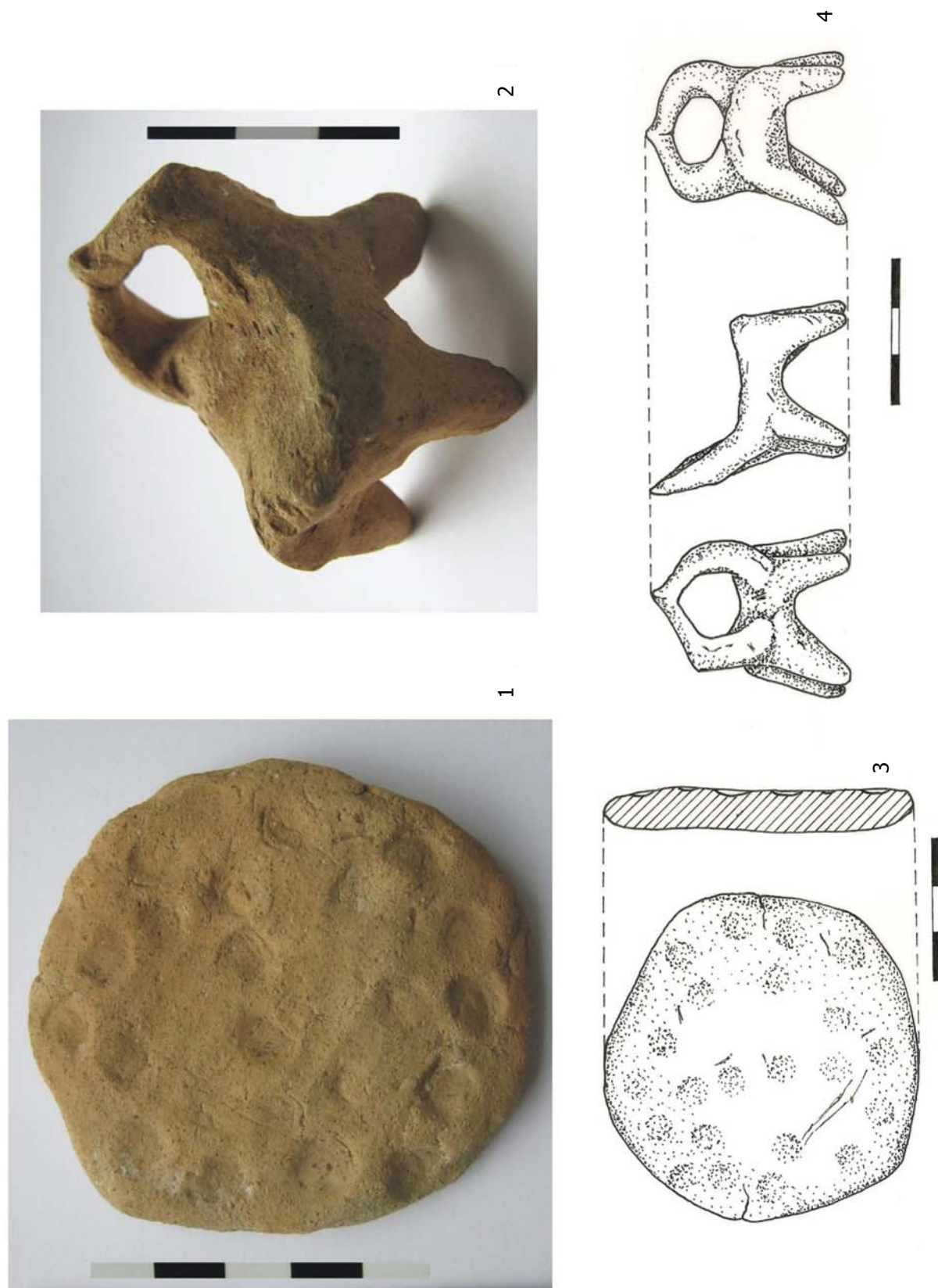
1



3

Plansa V. Complexul C1/1995. 1. Partea superioară a resturilor complexului; 2. Cele două plăci *in situ*; 3. Lentila de cenușă de la baza complexului; 4. Zonă de arsură la sud de complex.

Complex C1/1995. 1. Top of complex remains; 2. The two plaques *in situ*; 3. Ash layer at the complex base; 4. Burnt area at the south of the complex.



Planșa VI. Complex C1/1995. 1- 4. Scaunel și placă cu impresiuni.
Complex C1/1995. 1- 4. Stool and plaque with impressions.



1



3



2

Planșa VII. Complexul C1/1995. 1, 3. Fragmente de chirpici; 2. Corn din lut.
Complex C1/1995. 1, 3. Burnt clay fragments; 2. Clay horn.

CERAMICA DIN LOCUINȚA NR. 5 DE LA SULTANA 'MALU ROȘU'. ANALIZĂ PRIMARĂ (II)

Theodor IGNAT*, Vasile OPRIS**,
Cătălin LAZĂR**

Abstract: *This article provides new data to that already published concerning the fragmentary ceramic assemblage from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu'. This study will focus on determining pottery functionality based on interpretation of volumetric data, and morphological (shape) and technological characteristics (surface treatment and paste composition). Macroscopic features are discussed following detailed petrographic analysis and information from experimental archeology.*

Rezumat: *Acest articol completează datele deja publicate despre lotul ceramic fragmentar din locuința nr. 5 de la Sultana - Malu Roșu'. Studiul de față va pune accentul pe determinarea funcționalității vaselor ceramice așa cum rezultă din interpretarea datelor volumetrice, a caracteristicilor morfologice legate de formă și tehnologice legate de tratarea suprafețelor și compoziția pastei. Elementele observate macroscopic sunt completate de analize petrografice detaliate, la care se adaugă informațiile obținute pe baza arheologiei experimentale.*

Keywords: *Gumelnița culture; pottery; volumetry; petrographic analysis; experimental archaeology.*

Cuvinte cheie: *cultura Gumelnița; ceramică; volumetrie; analize petrografice; arheologie experimentală.*

Introducere

În numărul anterior al acestei reviste publicam o primă parte a studiului ceramicii din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu', ce a luat în discuție ceramica fragmentară, dar și vasele complete, din perspectiva tipologiei și morfologiei formelor, categoriilor de pastă, decorului etc. (Ignat *et al.* 2012). Datorită unor condiții obiective, tipurile de analize aplicate asupra lotului în discuție nu au cuprins toate metodele aplicabile. Pentru a completa aceste aspecte și pentru definitivarea studiului, în cadrul acestui articol vom analiza tehnologia de producție a recipientelor ceramice din locuința nr. 5, volumetria vaselor, funcționalitatea acestora, dar și datele obținute în urma analizelor cu raze X și petrografice. Toate acestea vor oferi o imagine mai amplă asupra lotului ceramic din locuința nr. 5.

În ceea ce privește contextul descoperirii, amintim că așezarea de tip *tell* de la Sultana 'Malu Roșu' se află în sud-estul României (Planșa I.1), pe terasa înaltă a lacului Mostiștea (Andreescu și Lazăr 2008), iar locuința nr. 5 reprezenta o construcție bi-camerală (Planșa I.2-3), incendiată, atribuită fazei A2 a culturii Gumelnița. Restul detaliilor contextuale și stratigrafice legate de această locuință au fost prezentate în prima parte a acestui studiu (Ignat *et al.* 2012).

Aspecte metodologice

Tehnologia de producție a vaselor ceramice preistorice a suscitat din totdeauna interesul arheologilor, de-a lungul timpului fiind elaborate diverse studii în această direcție (Shepard 1965; Whallon Jr. 1972; Rye 1981; Rice 1987; Arnold 1988; Vitelli 1989; Sinopoli 1991; Orton, Tyres și Vince 1995; Thissen 2012 etc.). Pe baza acestor direcții de cercetare, dar și pe baza studiilor interdisciplinare realizate pe lotul din locuința nr. 5, vom căuta să lămurim anumite aspecte tehnologice privind modalitățile de realizare a ceramicii.

Buletinele de analiză compozițională și structurală ale fragmentelor ceramice au fost realizate în urma examinării prin procedeele petrografice clasice, trei dintre acestea fiind esențiale:

1) analiza microscopică a secțiunilor subțiri, cu grosime de 0,02 mm, efectuate perpendicular pe suprafața fragmentelor ceramice (Grimshaw 1971; Rice 1987: 348-50; Gašparič 2004: 207-8);

* Muzeul Municipiului București, Bdul I.C. Brătianu nr. 2, sector 3, 030171, București, România;
theodor_ignat@yahoo.com

** Muzeul Național de Istorie a României, Calea Victoriei, nr. 12, sect. 3, 030026, București, România;
vasilelieopris@yahoo.com; lazarc@arheologie.ro

2) analiza prin metoda difracției RX a pulberii obținute prin mojararea unei părți din fragmentele ceramice (Grimshaw 1971; Klein și Hurlbut 1993; Spataro 1999; Gašparič 2004: 208; Bugoi *et al.* 2008:196-8; Frabbri *et al.* 2008);

3) analiza chimică a aceleiași pulberi, efectuată la microscopul cu fluorescența RX (Gašparič 2004; Varvara *et al.* 2008: 11-2).

Cele mai importante informații au fost obținute pe baza analizei microscopice, acestea fiind utilizate în descrierea componentelor structurale majore ale ceramicii, respectiv *pasta*, *incluziunile* și *sistemul de pori*. În plus, la informațiile obținute prin cele trei metode, s-au adăugat și datele rezultate prin examinarea macroscopică a fragmentelor ceramice.

Probele din locuința nr. 5 analizate din perspectiva acestor criterii au fost în număr de nouă, acestea fiind selectate pe baza elementelor morfologice, structurale și compoziționale (formă, tipologie, cromatică, tip de pastă și degresanți observați macroscopic în urma studierii arheologice a lotului ceramic), în vederea obținerii unui eșantion reprezentativ pentru elementele vizate. Astfel, datorită acestei reprezentativități, datele obținute pot fi extrapolate asupra întregului lot din locuința nr. 5, evident avându-se în vedere marja de eroare specifică acestui tip de probabilitate, dar și principiul incertitudinii (Petrehus și Popescu 2005).

Trebuie subliniat că analizele prin metode interdisciplinare de laborator asupra ceramicii și a altor materiale arheologice sunt utilizate la scară largă, existând numeroase studii de referință în acest sens (Shepard 1965; Rice 1985; Spataro 1999; Gašparič 2004). Însă, în România, studiile de acest tip asupra tehnologiei ceramice sunt puțin numeroase (Constantinescu *et al.* 2005; Bugoi *et al.* 2008; Varvara *et al.* 2008; Fabbri *et al.* 2008).

În privința analizelor de volumetrie s-au avut în vedere formele vaselor, modul de tratare al suprafețelor interioare, dar și categoriile de pastă, toate aceste caracteristici fiind în directă legătură cu funcționalitatea (Rice 1987: 208). Pentru calcularea volumetriei s-au luat în considerație atât vasele complete sau reîntregibile, precum și fragmentele care în urma procesului de restaurare au condus la obținerea unor profile complete. Modalitățile de estimare volumetrică au fost diferite, în funcție de elementele menționate anterior¹, marja de eroare apreciată fiind de $\pm 3\%$.

Referitor la funcționalitatea ceramicii ne-am raportat la elementele prezentate anterior, la care s-au adăugat alte studii de specialitate dedicate acestei problematice (Tringham *et al.* 1992; Merkyte 2005; Bodi și Solcan 2009; 2010; Reingruber 2012 etc.). Suntem conștienți de faptul că, pentru definitivarea acestui studiu funcțional, ar fi fost necesare și efectuarea unor analize a resturilor organice reziduale (Craig 2002; 2004; Gibson și Stern 2006 etc.), dar acest lucru nu a fost posibil în acest stadiu al cercetării, datorită lipsei unei finanțări corespunzătoare.

În final, mai amintim că majoritatea datelor obținute, precum și alte ipoteze legate de ceramica culturii Gumelnița, au fost verificate și la nivel experimental, în cadrul etapei a III-a (2012) a proiectului *Arhitectură & Arheologie Experimentală*². Aceste studii experimentale, de manufacturare, uscare și ardere, au completat setul de date obținute din cadrul celorlalte segmente de analiză.

Rezultate și discuții

Din perspectivă tehnologică, fragmentele ceramice din locuința nr. 5 provin de la vase lucrate manual. Folosirea colacilor a putut fi observată pe puține fragmente, în special pe cele provenite de la vase înalte și cu pereți groși. Totuși, o plasticitate bună a pastei face ca rupturile să nu apară întotdeauna în zona de legătură a colacilor (Thissen 2012: 9), un rol important în modul de crăpare al unui vas avându-l și porii rămași în pastă.

Sistemul de pori reprezintă un factor important și în stabilirea categoriilor de pastă. Astfel, porozitatea mică (caracterizată prin dimensiuni mici ale porilor și densitate redusă raportată la întreaga matrice) este specifică ceramicii din pastă fină, iar porozitatea mare (caracterizată prin dimensiuni mari ale porilor și densitate crescută raportată la întreaga matrice) este specifică ceramicii din pastă grosieră (Planșa II.1).

Din lotul de ceramică provenit din locuința nr. 5, pentru probele analizate microscopic, s-au înregistrat o serie de informații interesante în privința sistemului de pori, pentru fiecare categorie de pastă în parte (Tabel 1).

Astfel, în medie, pentru ceramica fină, sistemul de pori reprezintă circa 10-15% din matrice (Probele 10 și 19). La polul opus se află ceramica grosieră, pentru care sistemul de pori ocupă între 20-30% din întreaga matrice (Probele 13, 16A, 26). Modul de organizare și distribuție al sistemului de pori oferă informații interesante despre tehnologia de modelare a vaselor. Grosimea mai mare a pereților ceramicii din pastă semifină și grosieră face ca în miezul fragmentului ceramic să fie prezenți pori de dimensiuni mai mari (Probele 23, 13, 16A), iar la suprafața lui, acolo unde acțiunea meșterului

olar este directă, porii să aibă dimensiuni mai mici. Totuși, trebuie să avem în vedere faptul că modul de distribuție al porilor în matricea vaselor nu trebuie absolutizat, deoarece în cadrul fiecărei categorii de pastă există unele excepții (de exemplu Proba 17 pentru categoria de pastă fină sau Proba 26 pentru categoria de pastă grosieră - Tabel 1). Însă, dincolo de aceste excepții care, cel mai probabil, întăresc regula generală de producție a vaselor și reflectă anumite carențe tehnologice sau de experiență, modul de organizare al sistemului de pori se constituie într-un indice important în privința procesului de prelucrare la mână a vaselor. Astfel, alinierea porilor paralel cu suprafața vasului, sugerează folosirea unor dispozitive ce permiteau olarului o rotire lentă a vasului în jurul propriei axe³.

Categorii de pastă	Nr. probă	Dimensiunile porilor (mm)	Sistemul de pori (suprafața ocupată)
Fină	10	0,10 – 1,20	10 - 15 %
	17	0,10 – 1,20	30 - 35 %
	19	≤ 0,60	≈ 15%
Semifină	5	0,10 – 1,50	15 - 20 %
	8	0,05 – 1,20	15 - 20 %
	23	0,80 – 1,00	15 - 20 %
Grosieră	13	≤ 1,00	20 - 25 %
	16A	0,05 – 0,90	25 - 30 %
	26	0,05 – 1,20	15 - 20 %

Tabel 1. Distribuția procentuală a suprafeței ocupate de pori în matricea vaselor descoperite în locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

Percentage of the surface pores in the matrix of the vessels from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

În urma datelor obținute din diversele analize realizate, dar și pe baza celor obținute din partea experimentală, putem afirma că din perspectivă tehnologică, vasele mici au fost lucrate dintr-o singură bucată de lut, iar cele mari, închise, au fost confecționate din colaci. În ceea ce privește vasele deschise de mari dimensiuni (străchini și castroane), pentru realizarea acestora a fost folosită fie o roată lentă (Voinea 2005: 31), fie un tipar⁴ (Reingruber 2011: 48).

O altă direcție a studiului nostru a fost reprezentată de evaluarea tipurilor de degresanți utilizați, atât din perspectivă compozițională și structurală, cât și cantitativă, în raport cu categoriile de pastă stabilite.

Analizele macroscopice asupra compoziției și calității pastei ne arată că degresantul cel mai frecvent folosit pentru ceramica de la Sultana 'Malu Roșu' (în toate loturile ceramice examinate, nu numai în cazul celui din locuința nr. 5) îl constituie cioburile pisate (82% - Planșa II.2). Acestea erau folosite de obicei singular, dar le găsim și în combinație cu alte materiale precum nisipul sau mica. Prezența în pasta vaselor a unor elemente precum calcarul, poate chiar și nisipul, nu o considerăm intenționată și în relație directă cu degresantul, acestea putând reprezenta componente structurale ale argilei folosite pentru confecționarea vaselor (Bouquillon 2007: 30).

Tipurile de degresanți identificate în lotul ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu', atât din perspectivă compozițională, cât și cantitativă, sunt prezentate în cadrul tabelului 2.

Degresant	Categorii de pastă			Total
	Fină	Semifină	Grosieră	
Lipsă degresant	7	5	1	13
Calcar	1	1	-	2
Nisip	12	30	1	43
Cioburi pisate	12	90	30	132
Cioburi pisate + calcar	2	17	1	20
Cioburi pisate + nisip	-	66	36	102
Cioburi pisate + mică	-	7	1	8
Total	34	216	70	320

Tabel 2. Tipuri de degresant folosite pentru ceramica descoperită în locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'.

Temper types used for the pottery from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu'.

Din această succintă trecere în revistă a degresanților utilizați (Tabel 2), se poate observa o distribuție relativ unitară a procentului de cioburi pisate pentru toate cele trei categorii de pastă. Diferența este făcută de dimensiunile acestor incluziuni nonplastice, dar și de porozitate.

Date importante privind funcționalitatea și eficacitatea acestor tipuri de degresanți au fost obținute în urma experimentării modalităților de realizare a ceramicii gumelnițene, în cadrul proiectului *Arhitectură & Arheologie Experimentală*. Astfel, pentru confecționarea ceramici au fost selectate mai multe surse de lut din apropierea așezării de tip *tell*⁵, iar pentru manufacturarea vaselor s-au folosit mai multe tipuri de degresant (conform datelor obținute în urma analizelor macroscopice și a celor microscopice pentru loturile ceramice gumelnițene din așezarea de la Sultana 'Malu Roșu'), în vederea unei înregistrări corecte a modului în care se comportă vasele ceramice în cadrul procesului de confecționare, uscare și ardere. Ca degresant au fost folosite cioburi pisate, pleavă și resturi vegetale tocate, nisip și scoici pisate. Aceste elemente au fost utilizate atât singular, cât și în combinații de câte două, respectiv trei tipuri de degresanți, în vederea respectării datelor oferite de ceramica gumelnițeană din săpătura arheologică. Datele rezultate ne permit să afirmăm că folosirea ca degresant a cioburilor pisate în pasta vaselor a reprezentat una dintre cele mai eficiente soluții tehnologice, cu un comportament bun în toate cele trei etape de lucru. Modelarea s-a făcut cu lejeritate, iar vasele nu au crăpat în timpul procesului de uscare și mai ales în cel de ardere.

Fragmentele ceramice pisate au aceleași proprietăți fizico-chimice cu viitoarele vase, și credem că folosirea lor ca degresant reducea mult riscul de a avea rebuturi în urma procesului de ardere. De asemenea, faptul că un procent de 82% din eșantionul ceramic analizat conținea cioburi pisate sugerează o producție locală de ceramică, după cum au sesizat unii autori pentru alte loturi ceramice (Tringham *et al.* 1992: 373). Această alegere tehnologică conferă rezistență vaselor de mari dimensiuni, acestea menținându-și forma, în intervalul de uscare, până la momentul arderii (Tringham *et al.* 1992: 376). Desigur că nu trebuie excluși din această ecuație factori ce țin de tradiție (Merkyte 2005: 85), resurse naturale disponibile, dar și efortul de procurare și preparare al degresantului (Bouquillon 2007: 30). Însă, cel puțin pentru comunitățile gumelnițene de la Sultana 'Malu Roșu', considerăm că acestea nu constituiau impedimente majore. Astfel, alegerea și preferința evidentă față de acest tip de degresant, manifestată de meșterii olari gumelnițeni, reflectă o soluție relativ simplă, bazată pe resurse accesibile, ce nu implicau eforturi mari de colectare sau preparare. Totodată, din perspectivă tehnologică, acest tip de degresant este extrem de eficace în procesul de manufacturare al recipientelor ceramice, ceea ce conduce sub aspect economic la o producție mare de vase.

Datele obținute în urma studiului arheologic macroscopic sunt confirmate de analizele petrografice efectuate pe lotul ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Compoziția mineralogică și structurală a probelor analizate este sintetizată în cadrul tabelului 3.

		Categorii de pastă							
		Ceramică fină			Ceramică semifină			Ceramică grosieră	
Nr. probă		10	17	19	5	8	23	13	16A 26
Matrice (pasta - %)		45-50	50-55	≈ 60	45-50	50-55	55-60	45-50	45-50 70-75
Incluziuni solide (%)	Granoclaste	8-10	10-15	≈ 20	10-15	10-15	10-15	10-15	5-10 5-8
	Litoclaste carbonatice	10-15	5-15	≈ 5	3-5	3-5	3-5	8-10	3-5 ≈ 0,5
	Litoclaste oxidice	-	-	-	0.5-1	-	-	-	- ≈ 1
	Litoclaste silicolitice	-	-	≈ 2-5	-	-	1-3	-	- ≈ 0,5
	Fragmente ceramice	15-20	-	≈ 10	15-20	20-25	5-10	10-15	20-25 2-5

Tabel 3. Componentele structurale ale materialului ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

Structural components of the ceramic fabric from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

O direcție de studiu distinctă a analizei efectuate pe lotul ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' a constituit-o modul de tratare al suprafețelor interioare și exterioare. Pentru aceasta a fost disponibil un eșantion de 320 de fragmente ceramice, pentru care a fost posibilă aplicarea acestui criteriu de analiză. Precizăm că toate fragmentele au fost determinate din punct de vedere al formei, fapt ce ne-a fost de un real folos pentru aplicarea altor direcții de studiu (funcționalitatea vaselor).

Pentru tratarea la interior, distincția dintre *netezit* și *lustruit* (Planșa IV.1), în cazul lotului din locuința nr. 5, prezintă un evident caracter funcțional. Astfel, considerăm că majoritatea vaselor ce au fost

lustruite la interior au avut cel mai probabil o destinație legată de consumul de alimente, precum și transportul sau stocarea de lichide. În aceeași măsură, considerăm că tratamentul prin simpla netezire sugerează intenția utilizării vaselor respective pentru alimente solide. Totuși, pentru aceste observații trebuie să exprimăm unele rezerve, în condițiile în care o bună parte din vasele care au fost lustruite la interior provin din categoria vaselor de formă tronconice, cu deschidere mare la gură (de exemplu străchini și castroane). Forma acestor vase tradusă într-un raport supraunitar între diametrul maxim și înălțimea totală ($D_{\max}/h \leq 2$), ne determină să considerăm puțin probabilă utilizarea respectivelor vase ca recipiente pentru transportul și stocarea de lichide, fapt sesizat și de alți autori (Bodi și Solcan 2010: 318).

Datele rezultate în urma analizei procentuale ne indică faptul că cea mai mare parte a fragmentelor au fost netezite la interior (64%), proporția fragmentelor lustruite fiind mai mică - doar 36% (Planșa IV.1). Raportarea acestui tip de informație la categoriile de pastă (Tabel 4) reflectă concluziile la care am ajuns și în prima parte a acestui studiu (Ignat *et al.* 2012: 108-9), referitoare la atenția acordată vaselor și a caracterul lor în raport cu persoana care le utilizează, precum și frecvența cu care acestea sunt folosite și înlocuite. Toate acestea se traduc în maniera în care meșterul olar 'tratează' vasul, în funcție de destinația sa finală (Merkyte 2005: 87; Ignat *et al.* 2012: 108-9).

Tratare suprafață	Categorii de pastă			Total
	Fină	Semifină	Grosieră	
Netezire	15	138	52	205
Lustruire	19	78	18	115
Total	34	216	70	320

Tabel 4. Tratarea suprafețelor la interior în raport cu categoriile de pastă pentru fragmentele determinabile din locuința nr. 5.

The interior surface treatment related to the fabric categories of diagnostic potsherds from dwelling no. 5.

Tratarea suprafețelor exterioare, pe lângă rolul strict funcțional, servea probabil și unui scop estetic. În studiul anterior am argumentat potențialul de element decorativ al barbotinei pe vasele gumelnițene (Ignat *et al.* 2012: 111), fapt sesizat de altfel și de alți autori (Todorova 2003: 292; Merkyte 2005: 86). Tratarea suprafeței exterioare prin lustruire nu este considerată, în majoritatea cazurilor, drept decor, însă, ca și în cazul barbotinei și a proeminențelor, prin tratarea diferențiată a suprafeței vaselor (Planșele V și VI - Vas 21), se creează un efect cel puțin estetic, dacă nu decorativ.

Datele obținute în privința acestui criteriu de analiză, în raport cu categoriile de pastă, sunt sintetizate în tabelul 5. Precizăm că aparenta diferență de fragmente analizate (320 vs. 346), în ceea ce privește modalitățile de tratarea suprafețelor interioare față de cele exterioare, nu este reală, deoarece unele fragmente au fost dublate atunci când s-au luat în calcul modalitățile de tratare a suprafețelor exterioare și prezența concomitentă a mai multor elemente.

Tratare suprafață	Categorii de pastă			Total
	Fină	Semifină	Grosieră	
Netezire	11	100	44	155
Lustruire	23	93	18	134
Barbotină	1	40	16	57
Total	35	233	78	346

Tabel 5. Tratarea suprafețelor la exterior în raport cu categoriile de pastă pentru fragmentele determinabile din locuința nr. 5.

The exterior surface treatment related to the fabric categories of diagnostic potsherds from dwelling no. 5.

Analiza procentuală a tratării suprafețelor exterioare a eșantionului ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' (Planșa IV.2) sugerează utilizarea vaselor din pastă fină în activități de servire și consumare a hranei, atât din perspectivă individuală, cât și colectivă. Tratarea atentă, prin lustruirea suprafețelor, asigură un impact vizual mai mare, întrucât vasele din această categorie erau destinate unei utilizări frecvente, cel mai probabil zilnică (Merkyte 2005: 86; Bodi și Solcan 2010).

Observăm că folosirea barbotinei pe suprafețele exterioare nu este foarte frecventă. Astfel, pentru 34 de fragmente s-a putut calcula diametrul la bază, iar pentru 27 dintre fragmente s-au obținut valori cuprinse între 9,5–15,5 cm (Planșa VI - vasele 15 și 499). Interesant este și faptul că

66% dintre acestea au formă bitronconică. Aceste precizări sunt necesare întrucât în cazul sitului de la Pietrele, jud. Giurgiu, în urma analizei materialului ceramic în relație cu datele arheobotanice, s-a putut face o legătură între vasele mari, de forme închise (bitronconice și piriforme), decorate cu barbotină și stocarea de produse cerealiere (grâu spelt, orz și linte) (Reingruber 2012: 145-6). Asociația între forma vaselor cu barbotină și stocarea de cereale sugerează un posibil rol de marker de conținut al acestei maniere de tratare a suprafețelor exterioare, ceea ce ar putea face parte dintr-un complex sistem de simboluri receptate și decodificate similar de către membrii diverselor comunități, în relațiile de putere și, mai ales, de schimb (Budja 2001: 29).

O altă problematică tratată parțial în prima parte a studiului dedicat lotului ceramic din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' o constituie arderea (Ignat *et al.* 2012). La acel moment, datorită unor cauze obiective, ne-am referit strict la tipurile de ardere din perspectiva mediului de ardere, nu a temperaturilor. Însă, în urma datelor obținute prin metoda difracției RX și a analizei microscopice a mineralelor ce se transformă la diverse temperaturi, pentru probele analizate din locuința nr. 5⁶, putem prezenta acum și temperaturile de ardere (Tabel 6).

În general, analizele ne arată că fragmentele arse reducător au atins temperaturi mici, cuprinse între 600-650°C, mergând într-un singur caz până la 800°C, pe când fragmentele arse oxidant, au atins temperaturi de 900-950°C.

Aparent, această variabilitate a temperaturilor de ardere, cuprinsă între 600°C și 950°C, în opinia unor autori sugerează o ardere a vaselor într-o structură de combustie tip groapă, acoperită la un moment dat cu pământ (Merkyte 2005: 78, fig. V.6). Aceasta ipoteză nu poate fi adoptată *de facto*, în primul rând deoarece, deocamdată, pentru situl de la Sultana 'Malu Roșu' nu au fost identificate instalații de ars ceramică⁷, iar, în al doilea rând, locuința nr. 5 este una incendiată, ceea ce ridică problema arderii secundare a materialelor ceramice⁸.

Categorii de pastă	Nr. probă	Formă vas	Temperatura (°C)
Fină	10	tronconică	900 - 950
	17	tronconică	600 - 700
	19	indeterminabilă	600 - 650
Semifină	5	tronconică	900 - 950
	8	sferică	600 - 650
	23	tronconică	600 - 650
Grosieră	13	indeterminabilă	900 - 950
	16A	tronconică	700 - 800
	26	bitronconică	800 - 850

Tabel 6. Distribuția temperaturilor de ardere a lotului ceramic descoperit în locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

The distribution of firing temperatures of the ceramic assemblage from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu' ($n=9$).

O altă direcție de studiu a constituit-o calcularea volumelor. Din păcate, pentru locuința nr. 5 au putut fi întregite și restaurate un număr de 10 vase, plus 5 profile întregi, ceea ce constituie un eșantion redus.

Astfel, din pastă fină sunt prezente 5 vase (dintre care 2 sunt profile întregi), de formă tronconică, cu volume cuprinse între 0,05 și 2,5 litri, media lor fiind de 1,07 litri (Planșa V).

Din pastă semifină avem un număr de 7 vase (între care 2 sunt reprezentate de profile întregi), cu capacitatea cuprinsă între 0,4 și 25 de litri, cu o medie de 8,64 litri (Planșa V). Din perspectiva formelor, 5 au forme tronconice (un capac, un vas tronconic simplu, o strachină, un castron și un vas piriform) și 2 forme bitronconice (Planșa V). Vasele de formă bitronconică sunt prevăzute în partea inferioară cu câte 4 apucători, de formă alungită destinate manipulării.

În ceea ce privește categoria de pastă grosieră, din păcate au fost restaurate doar 3 vase (2 capace și un vas tronconic simplu) (Planșa V), vasul tronconic având un volum de 10,5 litri.

În general, calcularea volumelor pentru un lot ceramic dintr-un complex de tip locuință, poate oferi indicii despre capacitatea de stocare a indivizilor ce au locuit în aceasta. Evident, în această ipoteză suntem conștienți de faptul că nu toate recipientele de stocaj, utilizate de comunitățile preistorice, au fost confecționate din ceramică. Exemplele etnografice sugerează că pentru anumite categorii de

produse puteau fi folosite recipiente din lemn, nuiele împletite, piei, textile, cutii de lut nears, însă toate acestea sunt aproape imposibil de identificat în săpăturile arheologice (Merkyte 2005: 94).

În altă ordine de idei, pe loturi mari de vase al căror volum a fost calculat, teoretic este posibilă identificarea unor elemente privitoare la capacitatea optimă a vaselor de diverse forme. Din păcate, nu putem aplica o astfel de formulă în cazul lotului din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu', datorită eșantionului numeric (Planșa V).

Cântărirea ceramicii din locuința nr. 5 a reprezentat un alt demers menit să completeze informațiile legate de acest lot, atât în vederea stabilirii gradului de fragmentare, dar și pentru completarea datelor legate de funcționalitate⁹. Rezultatele obținute pentru lotul de ceramică fragmentară din locuința nr. 5 sunt prezentate sintetic în tabelul 7¹⁰. Acest tip de informație este deosebit de util în cazul studiilor comparative dintre diversele loturi ceramice provenite din complexe diferite.

Categorii de pastă	Nr. fragmente	Masă totală (g)	Media (g/fragment)
Fină	208	3838	18,5
Semifină	1393	41678	29,9
Grosieră	630	31618	50,6
Total	2231	85704	38,4

Tabel 7. Gradul de fragmentare al ceramicii descoperite în locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'.

The degree of fragmentation in ceramics from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu'.

Ultimul aspect asupra căruia ne vom opri în paginile acestui studiu se referă la funcționalitatea ceramicii din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' (Planșa VI). După cum arătam și anterior, acesta reprezintă unul dintre cele mai complicate aspecte interpretative, mai ales în absența unor studii complementare (Craig 2002; 2004). Totuși, pe baza diferitelor direcții de studiu aplicate, precum și a informațiilor interdisciplinare, se pot propune unele ipoteze de lucru. Datele cumulate din tratarea suprafețelor interioare și superioare, volumetria și greutatea vaselor, relaționate cu informațiile privind contextul descoperiri, precum și anumite aspecte morfologice particulare, pot conduce la identificarea funcționalității, cel puțin la nivel ipotetic.

Astfel, cele două vase bitronconice din pastă semifină (Planșa V - nr. 13 și 15), cu capacități de 18 litri, respectiv 25 de litri și o masă de 5,6 kg, respectiv 6,7 kg, s-ar putea încadra din punct de vedere funcțional în categoria vaselor de stocaj și/sau transport pe termen/distanță scurte (Bodi și Solcan 2010: 319). De asemenea, cele două capace realizate din pastă grosieră (Planșa V - nr.11 și 12), cu diametre de 18,4 cm și 30 cm pot fi asociate, cu o oarecare marjă de eroare, celor două vase sus menționate.

Vasul tronconic din pastă grosieră (Planșa VI - nr. 1890), are o trăsătură morfologică interesantă, la partea superioară, sub buză, prezentând o proeminență rotunjită, perforată transversal ($\varnothing=1$ cm), înainte de ardere (dinspre interiorul vasului către exterior), ceea ce ne indică faptul că servea probabil la scurgerea de lichide. Prezența proeminenței perforate, capacitatea de 10,5 litri și forma sa tronconică, cu o deschidere la gură de 38 cm, sugerează că acesta reprezenta cel mai probabil un recipient pentru păstrarea/transportul lichidelor pe termen/distanțe scurte.

După cum o demonstrează descoperirile din alte așezări, vasele tronconice (străchini, castroane), de dimensiuni medii și mici, sunt în general descoperite lângă structurile de combustie, considerându-se că erau utilizate în consumul de alimente solide¹¹ (Merkyte 2005; Reingruber 2012). În cazul locuinței nr. 5, vasele de acest tip (Planșa V - nr. 15-17, 20, 21, 452, 453, 499, 1890, 1911, 2045) se concentrează în camera a doua, în zona de N și NE a locuinței, ceea ce poate demonstra că această zonă ar fi fost folosită pentru servirea hranei.

Vasele bitronconice de mici dimensiuni sunt de asemenea asociate procesului de servire a hranei, colectiv sau individual (Planșa VI). Forma indică posibila lor folosire pentru stocarea/transferul de lichide. De asemenea, acest tip de vase sunt descoperite în general în apropierea vetrelor, după cum o demonstrează descoperirile din alte situri (Merkyte 2005; Reingruber 2012). În locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' vasul 15 (Planșa VI) a fost descoperit în apropierea zonei pentru servirea mesei și în apropierea unei structuri rectangulare, probabil laviță (Andreescu și Lazăr 2008).

Recipientele pentru prepararea hranei, datorită manipulării intense și expunerii repetate la șocuri termice, au o durată de utilizare mică, în general sub un an. Se pare că cele mai potrivite forme pentru acest scop sunt vasele de formă tronconică (castroanele și vasele piriforme cu deschidere mare la gură) (Tringham *et al.* 1992: 377; Merkyte 2005: 89; Reingruber 2012: 150, fig.11). Alți autori

consideră că vasele pentru gătit sunt puțin înalte, cu gura restrânsă, au pereții groși, baza mare pentru o absorbție bună de căldură, și, în general sunt nedecorate (Bodi și Solcan 2010: 317), fiind confecționate din pastă grosieră, întrucât datorită structurii matricei (porozitate crescută și incluziuni non-plastice de dimensiuni mari), acestea au o toleranță sporită la șocuri termice, însă una scăzută la șocuri mecanice (Bodi și Solcan 2009: 224-7).

Din punct de vedere al formei și capacității volumetrice, în lotul din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' sunt prezente două astfel de vase (Planșa V - nr.14 și 499), ce pot fi incluse în categoria funcțională sus menționată. Însă pe nici unul dintre ele nu se observă urme de ardere secundară specifice utilizării pe foc și nici urme de reziduuri acumulate la interior, în zona superioară. Totuși aceste observații nu pot fi considerate contra-argumente față de interpretarea funcțională propusă, deoarece se cunoaște din studiile etnografice că sunt atestate modalități de pregătire a hranei, fără o expunere directă pe foc.

Din categoria vaselor mari de stocaj (peste 40-50 litri) nu a fost identificat nici un exemplar în inventarul locuinței nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Acest fapt poate avea legătură cu etapa de abandon a acestui complex de locuire. Astfel de vase sunt mai dificil de produs, făcându-le astfel extrem de valoroase și prin urmare, se poate ca ele să fi fost recuperate înaintea abandonării.

În general, pentru obținerea unor informații legate de funcționalitatea recipientelor ceramice sunt necesare eșantioane mari de vase complete. După cum constatau unii autori, evoluția la nivel de formă și decor a ceramicii poate reflecta schimbări ale comportamentelor legate de consumul de hrană și băuturi (Sherratt 2002: 62).

Dincolo de aceste ipoteze, trebuie să avem în vedere că nu întotdeauna vasele sunt utilizate strict conform destinației inițiale. Exemplele etnografice și cele contemporane ne demonstrează că anumite tipuri de vase, create în anumite scopuri, pot fi utilizate de către posesori în alte scopuri. În aceste condiții, identificarea aspectelor funcționale ale vaselor preistorice reprezintă un veritabil *puzzle*, cu numeroase piese lipsă.

Concluzii

În cele două părți ale acestui studiu am prezentat datele obținute din analizarea materialului ceramic (complet și fragmentar) provenit din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu', dintr-o perspectivă modernă. Rezultatele acestui demers ne demonstrează că, o abordare cvasi-completă a cercetării, pornind de la recoltarea corectă și completă a materialelor din teren și terminând cu diversele tipuri de analize aplicate eșantionului propus, vin să aducă informații de o importanță capitală în înțelegerea anumitor aspecte economice, sociale, demografice, evenimențiale și comportamentale ale comunităților preistorice. Aceste aspecte, identificate direct sau indirect prin studiul materialelor ceramice, în funcție de acuratețea analizelor utilizate și a datelor complementare înregistrate (contextuale și stratigrafice), pot fi de un real folos pentru reconstituirea trecutului îndepărtat și înțelegerea anumitor circumstanțe particulare.

Din păcate, în România, cu puține excepții, cercetarea ceramicii gumelnițene se rezumă doar la studiul vaselor complete sau restaurabile, la care se adaugă profilele întregi, ceea ce nu face decât să creeze o imagine distorsionată asupra acestei categorii de materiale arheologice și, inherent, conduce la construirea unor ipoteze de lucru fragmentare, incomplete sau chiar eronate. În opinia noastră, această situație nu poate fi justificată (nici măcar circumstanțial) și acceptată *de facto*, dezideratul final al oricărei cercetări fiind acela de a fi exhaustivă.

Dintr-o altă perspectivă, acest studiu vine să confirme faptul că materialele ceramice pot fi încă considerate, sub anumite aspecte, drept 'fosilă directoare', dar nu în sensului tradițional al expresiei, ci din perspectivă modernă, ca element cheie, prezumtibil de a releva aspecte invizibile ale comunităților umane din trecut.

În final, după cum arătam și anterior, avem speranța că datele oferite în cele două părți ale acestui studiu vor conduce la lărgirea bazei informaționale privind ceramica comunităților gumelnițene, iar pe de altă parte să constituie un punct de reflecție și de modificare a percepției arheologilor față de cercetarea materialelor ceramice.

Mulțumiri

În primul rând dorim să mulțumim colegilor Anca Luca, Daniela Dimofte și Marin Șecleman (Facultatea de Geologie București) pentru diversele analize complementare realizate pe lotul ceramic din locuința nr. 5.

Acest articol este publicat în cadrul proiectului de cercetare exploratorie finanțat de CNCS - UEFISCDI, cod depunere PN-II-ID-PCE-2011-3-1015.

Note

- ¹. Pentru vasele de dimensiuni mici (până în 2 litri), volumul a fost calculat cu orez. După ce vasul a fost umplut cu orez, cantitatea rezultată a fost măsurată cu o cană gradată în centilitri. Pentru vasele de dimensiuni mari am folosit pelete din polistiren expandat. Măsurarea a fost făcută cu o găleată gradată de 10 litri. Pentru profilele complete volumul a fost calculat cu ajutorul softului Pot_Utility1.05.
- ². Proiectul *Arhitectură & Arheologie Experimentală* a fost inițiat de Muzeul Național de Istorie a României, în colaborare cu Asociația Română de Arheologie, Primăria Comunei Mânăstirea (jud. Călărași), Muzeul Dunării de Jos Călărași și Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Călărași, cu sprijinul Universității de Arhitectură și Urbanism 'Ion Mincu' București. Inițial, în intervalul 2010-2011, acest proiect a avut drept scop reconstituirea unei locuințe preistorice aparținând culturii Gumelnița (a doua jumătate a mileniului V î.Chr.) și urmărirea în timp a modului de degradare a acesteia. În 2012 s-a avut în vedere extinderea obiectivelor inițiale, în scopul unei înțelegeri mai bune a modului de viață preistoric. Astfel, s-a urmărit efectuarea unor activități și obiecte specifice civilizației Gumelnița. Activitățile vizate implică prelucrarea unor materii prime specifice perioadei respective (lemn, os, corn, silex, piatră, lut, piele etc.), care să permită obținerea unor obiecte asemănătoare cu cele preistorice (unelte, arme, piese de podoabă, accesorii vestimentare). Ceramica a constituit un segment aparte al acestui proiect, fiind confecționate numeroase vase ceramice similare celor specifice culturii Gumelnița, respectându-se atât morfologia acestora, cât și tipurile de pastă utilizate. Rezultatele acestui proiect vor face obiectul unui studiu separat.
- ³. La nivelul preistoriei din zona Balcanică, un astfel de dispozitiv este atestat într-o locuință din așezarea de la Lîga, atribuită complexului cultural Krivodol-Sălcuța-Bubanj, dar și în alte situri eneolitice sau din epoca bronzului (Mikov 1966: figs. 10-11; Merkyte 2005: 76).
- ⁴. Ipoteza utilizării unor tipare pentru confecționarea unora dintre vasele gumelnițene este cunoscută în literatura de specialitate (Voinea 2005; Reingruber 2011), dar neverificată experimental. În cadrul proiectului *Arhitectură & Arheologie Experimentală* a fost verificată și această ipoteză a tiparului, care, conform datelor etnografice, nu trebuie să fie neapărat un obiect distinct. Astfel, prin săparea în sol a unui negativ de strachină gumelnițeană, în care, ulterior, a fost mulat lut amestecat cu cioburi pisate (32% densitate), s-au obținut două străchini asemănătoare cu cele descoperite în așezarea de la Sultana 'Malu Roșu'.
- ⁵. Sursele utilizate în cadrul experimentului constituie, în bună parte, zone de extragere a lutului folosite încă de către comunitățile din satul Sultana, acestea fiind situate pe malul lacului Mostiștea, nu mai departe de 1 km distanță față de așezarea de tip *tell*. Lutul extras din acestea prezintă caracteristici diferite, atât din punct de vedere structural, cât și compozițional. Studiul legat de stabilirea surselor de lut utilizate de către comunitățile gumelnițene ce au locuit pe *tell*-ul de la Sultana 'Malu Roșu', nu este finalizat, la acest moment aflându-se în derulare mai multe analize și experimente de laborator. Acesta este unul dintre motivele pentru care nu am inclus în acest articol o discuție despre sursele de lut utilizate pentru lotul ceramic din locuința nr. 5.
- ⁶. Probele analizate din perspectiva temperaturilor de ardere ($n=9$) au fost selectate atent, ele reflectând caracteristicile întregului lot din locuința nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu' ($n=1771$), atât din perspectiva caracteristicilor macroscopice (forme, decor, cromatică, textură, porozitate, etc.), cât și a celor microscopice, legate de caracteristicile compoziționale și structurale ale pasteii. În aceste condiții, rezultatele obținute pot fi extrapolate, cu rezervele de rigoare, la întregul lot.
- ⁷. Până la acest moment, în așezarea de la Sultana 'Malu Roșu' sau în vecinătatea acesteia, nu au fost descoperite structuri de ardere a ceramicii. Putem presupune că aceste activități se desfășurau pe malul lacului, în apropierea surselor de lut și de apă, în exteriorul zonelor locuite. Din păcate, gradul de eroziune accentuat, la care sunt supuse malurile lacului Mostiștea, mai ales după procesul de amenajări funciare din anii '70 - '80 ai secolului al XX-lea, face imposibilă depistarea în prezent a unor astfel de complexe.
- ⁸. În cadrul proiectului de arheologie experimentală din vara anului 2012 (vezi nota 2), s-a procedat și la arderea vaselor ceramice manufacturate cu această ocazie. În acest scop au fost testate trei tipuri de structuri de combustie, concretizate în două cuptoare și o groapă. Însă, pentru siguranța rezultatelor postulate, preferăm să nu folosim comparativ datele respective, cel puțin la acest moment, mai ales că anul acesta

experimentul de ardere a ceramicii va fi reluat, iar pe de altă parte, există un experiment de ardere în laborator a diverselor tipuri de lut. Dacă datele vor coincide, atunci rezultatele vor face obiectul unui studiu separat.

⁹. Această ultimă observație este valabilă doar pentru vasele complete sau cele reîntregibile.

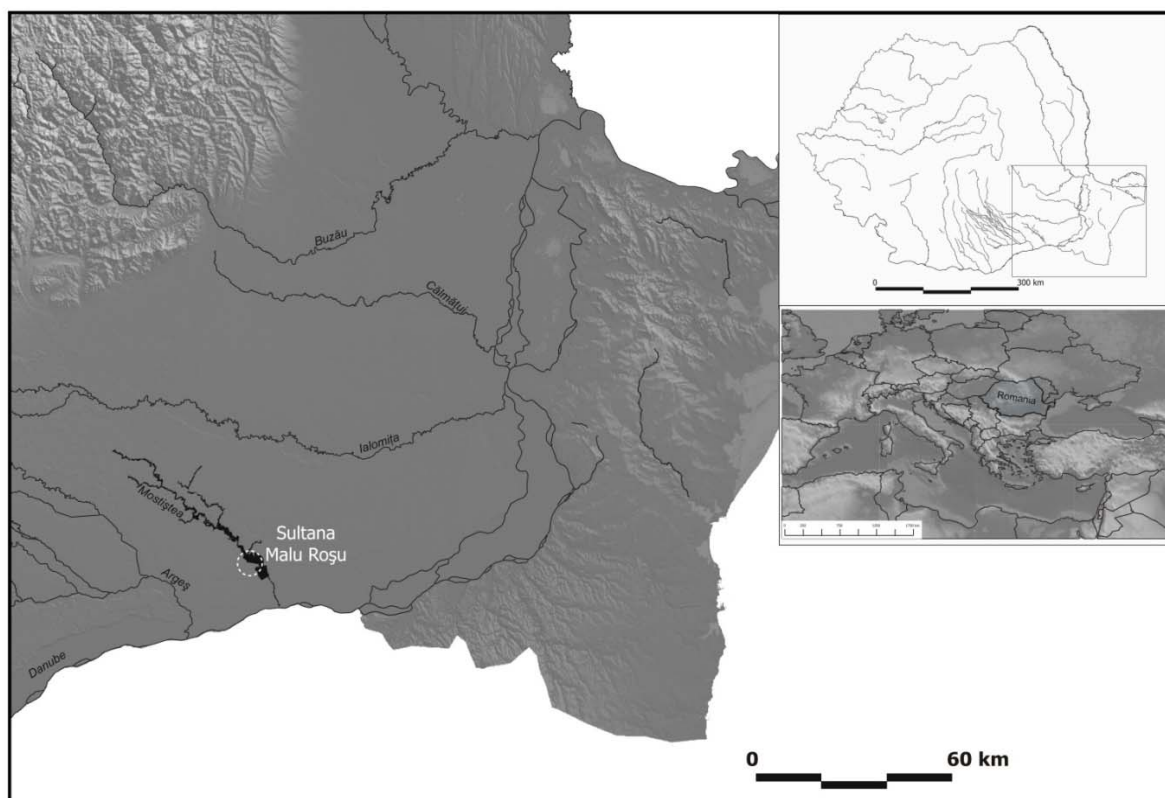
¹⁰. Precizăm că numărul total de fragmente prezentat în tabelul 7 ($n=2231$) este diferit de cel prezentat inițial ($n=1766$ fragmente + 5 vase) (Ignat *et al.* 2012: 107), deoarece, la acel moment, fragmentele restaurate și reîntregite au fost considerate ca un singur individ, pe când în tabelul 7 au fost luate în calcul toate fragmentele, inclusiv cele din vasele restaurate.

¹¹. Chiar dacă aceste tipuri de vase au suprafețe interioare bine lustruite, morfologia buzelor (de obicei invazate), face ca transferul de lichide din aceste vase să fie dificil (Merkyte 2005; Reingruber 2012).

Bibliografie

- Andreescu, R. și Lazăr, C. (2008) 'Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana-Malu Roșu', *Cercetări Arheologice* XIV-XV: 55-76.
- Arnold, D.A. (1985) *Ceramic Theory and Cultural Process*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bodi, G. și Solcan, L. (2009) 'Criterii de stabilire a funcționalității vaselor ceramic pe baza analizei pastei. Studiu de caz: Ceramica cucuteniană de la Hoisești', *Arheologia Moldovei* XXXII: 221-35.
- (2010) 'Considerații asupra unei posibile tipologii funcționale a formelor ceramice Cucuteniene specifice fazei A', *Arheologia Moldovei* XXXIII: 315-23.
- Bouquillon, A. (2007) 'History of Ceramics', în P. Boch și J.-C. Niepce (eds.) *Ceramic Materials. Processes and Applications*, pp. 30, London: Wiley.
- Budja, M. (2001) 'The transition to farming in Southeast Europe: perspectives from pottery', *Documenta Praehistorica* XXVIII: 27-47.
- Bugoi, R., Constantinescu, B., Pantos, E. și Popovici, D. (2008) 'Investigation of Neolithic ceramic pigments using synchrotron radiation X-ray diffraction', *Powder Diffraction* 23 (3): 195-9.
- Constantinescu, B., Bugoi, R., Niculescu, Gh., Popovici, D. și Mănușu-Adamesteanu, Gh. (2005) 'Study on Pigments for Ceramics and Glass Using X-ray Methods', în M. Uda, G. Demortier și I. Nakai (eds.), *X-rays for Archaeology*, pp. 163-72, Dordrecht: Springer.
- Craig, O. (2002) 'The Development of Dairying in Europe: potential evidence from food residues on ceramics', *Documenta Praehistorica* XXIX: 97-107.
- Craig, O. (2004) 'Organic analysis of «food crusts» from sites in the Schelde valley, Belgium: a preliminary evaluation', *Notae Praehistoricae* 24: 209-17.
- Fabbri, B., Gualtieri, S., Varvara, S. și Gligor, M. (2008) 'Archaeometric characterisation of Foeni pottery from Alba Iulia-Lumea Nouă archaeological site (Romania)', în C. Cosma, S. Varvara și M. Gligor (eds.), *Vârste absolute prin metode nucleare de datare*, pp. 128-39, Cluj-Napoca: Ed. Quantum.
- Gašparič, A. Z. (2004) 'Archaeometrical analysis of Neolithic pottery from Divača region, Slovenia', *Documenta Praehistorica* XXXI: 205-20.
- Gibson, A. și Stern, B. (2006) 'Report of the University of Bradford Pilot Project into the Absorbed Residue Analysis of Bronze Age Pigmy Cups from Scotland, England and Wales', în A. Gibson (ed.) *Prehistoric Pottery: Some Recent Research*, pp. 69-78, BAR International Series 1509, Oxford: Archaeopress.
- Grimshaw, R.W. (1971) *The chemistry and Physics of Clays and allied ceramic materials*, London: John Wiley & Sons.
- Ignat, T., Opreș, V., Voicu, M., Andreescu, R.R. și Lazăr, C. (2012) 'Ceramica din locuința nr. 5 de la Sultana-Malu Roșu. Analiză primară (I)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 101-32.
- Klein, C. și Hurlbut, C.S. jr. (1993) *Manual of Mineralogy, 21st Edition*, New York: John Wiley & Sons.
- Merkyte, I. (2005) 'Lîga. Copper Age Strategies in Bulgaria', în K. Randsborg (ed.) *Acta Archaeologica* 76 (1), *Acta Archaeologica Supplementa* VI, *Centre of World Archaeology*, pp. 67-94, København: Blackwell Munksgaard.
- Orton, C., Tyres, P. și Vince, A. (1993) *Pottery in Archaeology*, Cambridge Manuals in Archaeology, Cambridge: Cambridge University Press.
- Petrehus, V. și Popescu, S.A. (2005) *Probabilități și Statistică*, București: Universitatea Tehnică de Construcții București.

- Reingruber, A. (2011) 'Soziale Differenzierung in Pietrele', în S. Hansen și J. Müller (eds.) *Sozialarchäologische Perspektiven: Gesellschaftlicher Wandel 5000-1500 v. Chr. zwischen Atlantik und Kaukasus: Internationale Tagung 15.-18. Oktober 2007 in Kiel*, pp. 43-54, Darmstadt: Zabern Philipp von GmbH.
- (2012) 'Copper-Age House Inventories from Pietrele: Preliminary Results from Pottery Analysis' în R. Hofmann, F.-K. Moetz și J. Müller (eds.) *Tells: Social and Environmental Space, Proceedings of the International Workshop 'Socio-Environmental Dynamics over the Last 12,000 Years: The Creation of Landscapes II (14th -18th March 2011)' in Kiel*, Volume 3, pp. 139-52, Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Rice, P.M. (1987) *Pottery Analysis (A Sourcebook)*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Rye, O.S. (1981) *Pottery Technology: Principles and Reconstruction (Manuals on archeology)*, Washington D.C.: Taraxacum.
- Shepard, A.O. (1965) *Ceramics for the archaeologist*, Washington D.C.: Carnegie Institution of Washington.
- Sherratt, A. (2002) 'Diet and cuisine: farming and its transformations as reflected in pottery', *Documenta Praehistorica* XXIX: 61-71.
- Sinopoli, C.M. (1991) *Approaches to Archaeological Ceramics*, New York: Springer.
- Spataro, M. (1999) 'La caverna dell'edera di Aurisina (TS): studio acheometrico delle ceramiche', în *Attidella Societa per la Preistoria e Protoistoria della regione Friuli - Venezia Giulia XI*: 63 -89.
- Thissen, L. (2012) 'Starcevo-Criș pottery from TELEOR 003, S Romania'. *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 5-46.
- Todorova, N., (2003) 'The ornamentation of late chalcolithic pottery from Yunatsite tell, Pazardzhik District, Systematization and Analysis', în L. Nikolova (ed.) *Early symbolic systems for communication in southeast Europe*. Volume I, pp. 291-311, BAR International Series 1139, Oxford: Archaeopress.
- Tringham, R., Brukner, B., Kaiser, T., Borojevic, K., Bukvic, L., Steli, P., Russell, N., Stevanovic, M. și Voytek, B. (1992) 'Excavations at Opovo, 1985-1987: Socioeconomic Change in the Balkan Neolithic', *Journal of Field Archaeology* 19(3): 351-86.
- Varvara, S., Fabbri, B., Gualtieri, S., Ricciardi, P. și Gligor, M. (2008) 'Archaeometric characterisation pf the neolithic pottery discovered at Alba Iulia-Lumea Nouă archaeological site (Romania)', *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Chimia* LIII (1): 5-13.
- Vitelli, K.D. (1989) 'Were pots first made for foods? Doubts from Franchthi', *World Archeology* 21 (1): 20-9.
- Voinea, V. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița - Karanovo VI. Fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex Ponto.
- Whallon Jr., R. (1972) 'A New Approach to Pottery Typology', *American Antiquity* 37(1): 13-33.



1

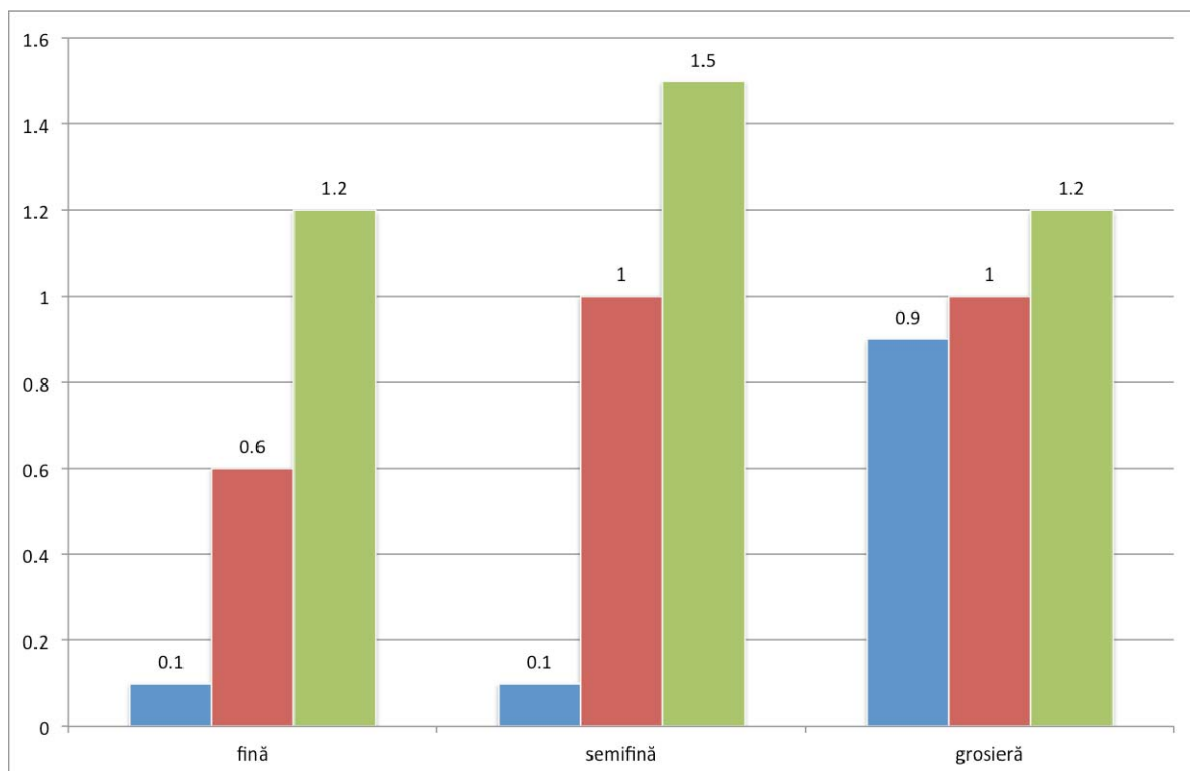


2

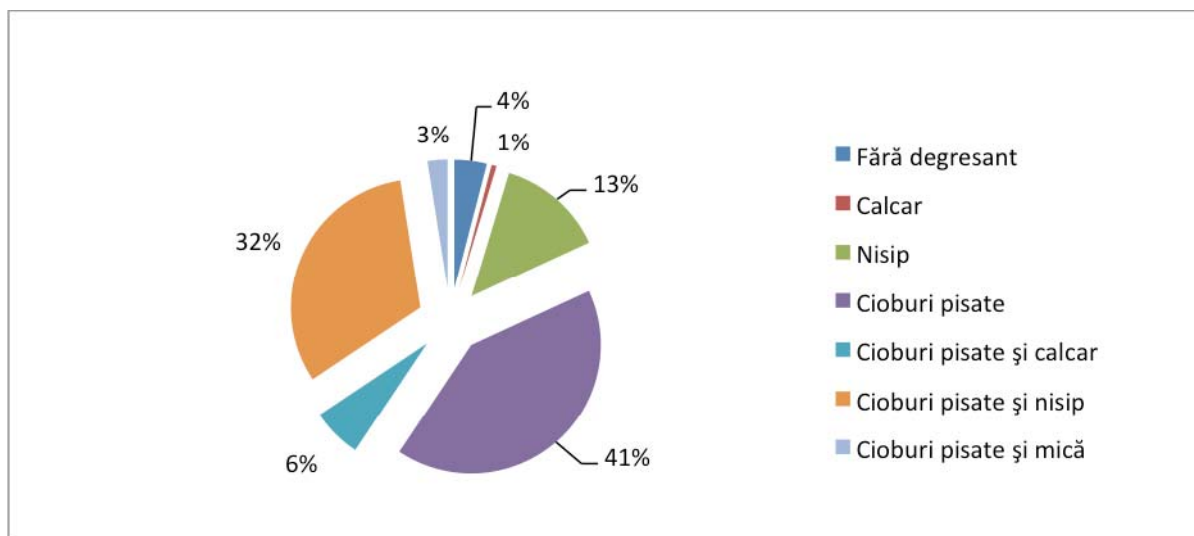


3

Planșa I. 1. Localizarea geografică a sitului de la Sultana 'Malu Roșu'. 2-3. Locuința nr. 5.
1. Location of Sultana 'Malu Roșu' site. 2-3. Dwelling no. 5.



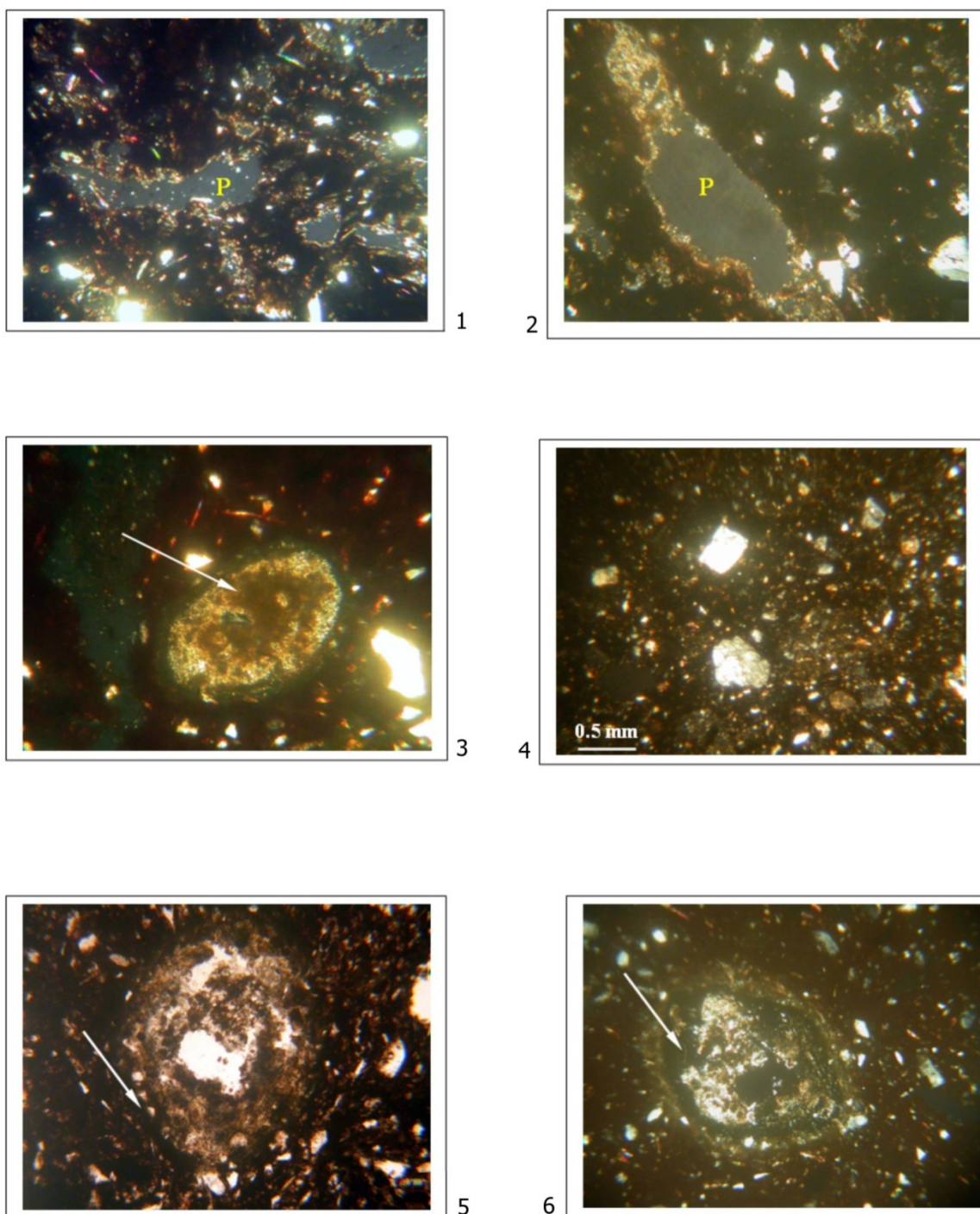
1



2

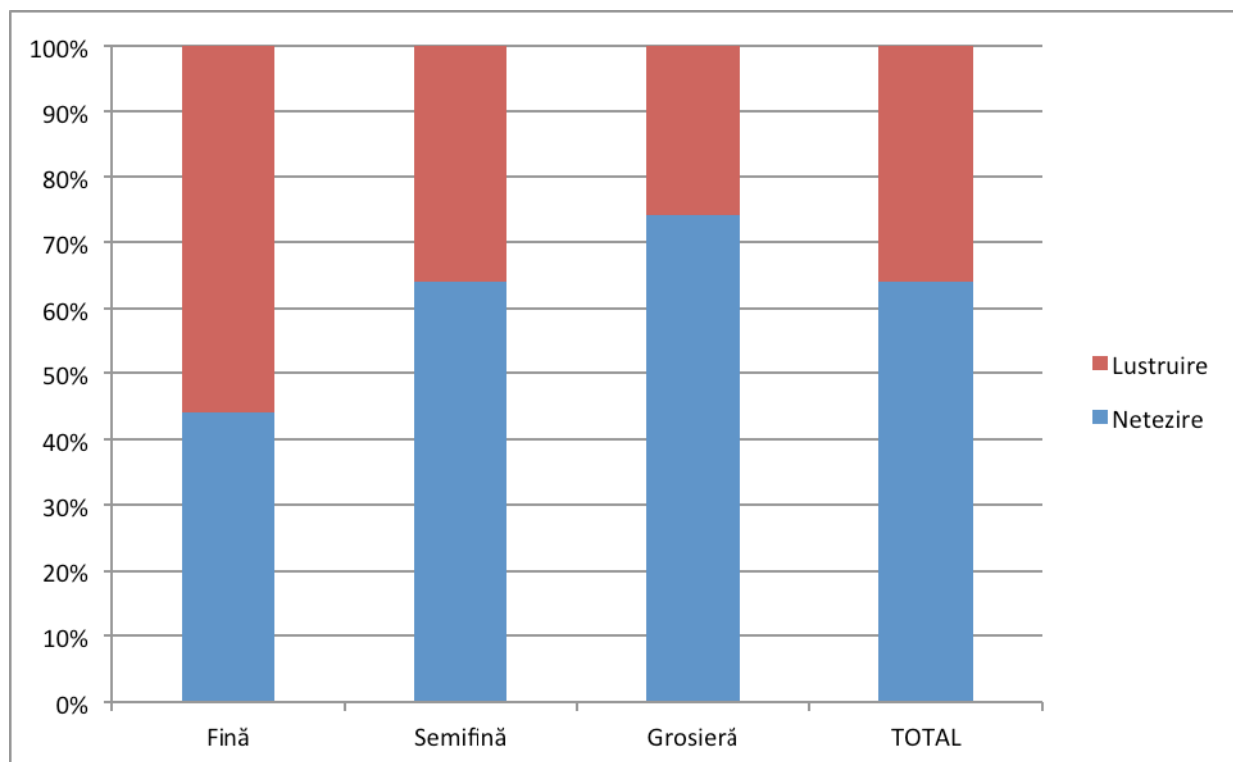
Planșa II. 1. Dimensiunile porilor pe categorii de pastă. Valorile sunt exprimate în mm (vezi tabel 1). 2. Distribuția procentuală a tipurilor de degresanți identificați în lotul ceramic din locuința nr. 5 ($n=320$).

1. Pore size by fabric type categories. Values are in mm (See table 1). 2. Percentage distribution of temper types of the ceramic assemblage from dwelling no. 5 ($n=320$).

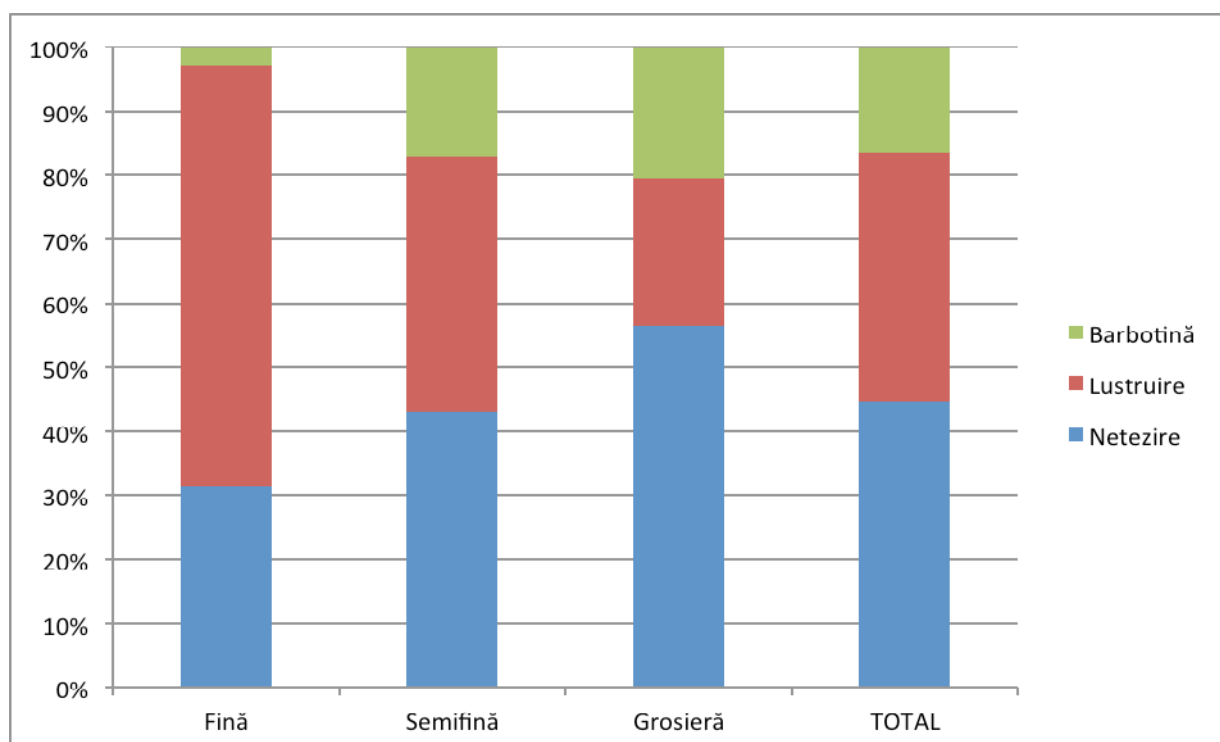


Planșa III. 1. și 2. Proba 16 A(1). Proba 23(2). Pori (P) relativ mari, cu forme neregulate, parțial aplatizați, tapetați local cu cristale de calcit; 3. Proba 13. Concrețiune carbonatică eterogena structural (zonată); 4. Proba 19. Forme, dimensiuni și repartiții întâmplătoare ale granoclastelor, prinse într-o pastă hipocristalină; 5. și 6. Proba 5 - Concrețiune carbonatică zonată, cu porozitate interioară și recrystalizarea calcitului în zona poroasă.

1. and 2. Sample 16 A(1). Sample 23(2). Pores (P) relatively large, irregularly shaped, partially flattened, locally covered with calcite crystal; 3. Sample 13. Structurally heterogeneous carbonate concretion; 4. Sample 19. Shapes, sizes and random distributions of granoclast, caught in a hypocrystalline paste; 5. and 6. Sample 5. Localized carbonate concretions, internal porosity and recrystallization of calcite in the pore.



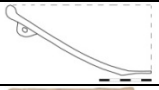


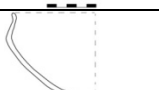
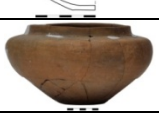
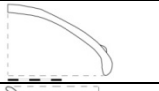
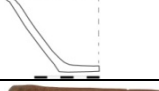







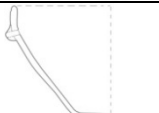
1



2

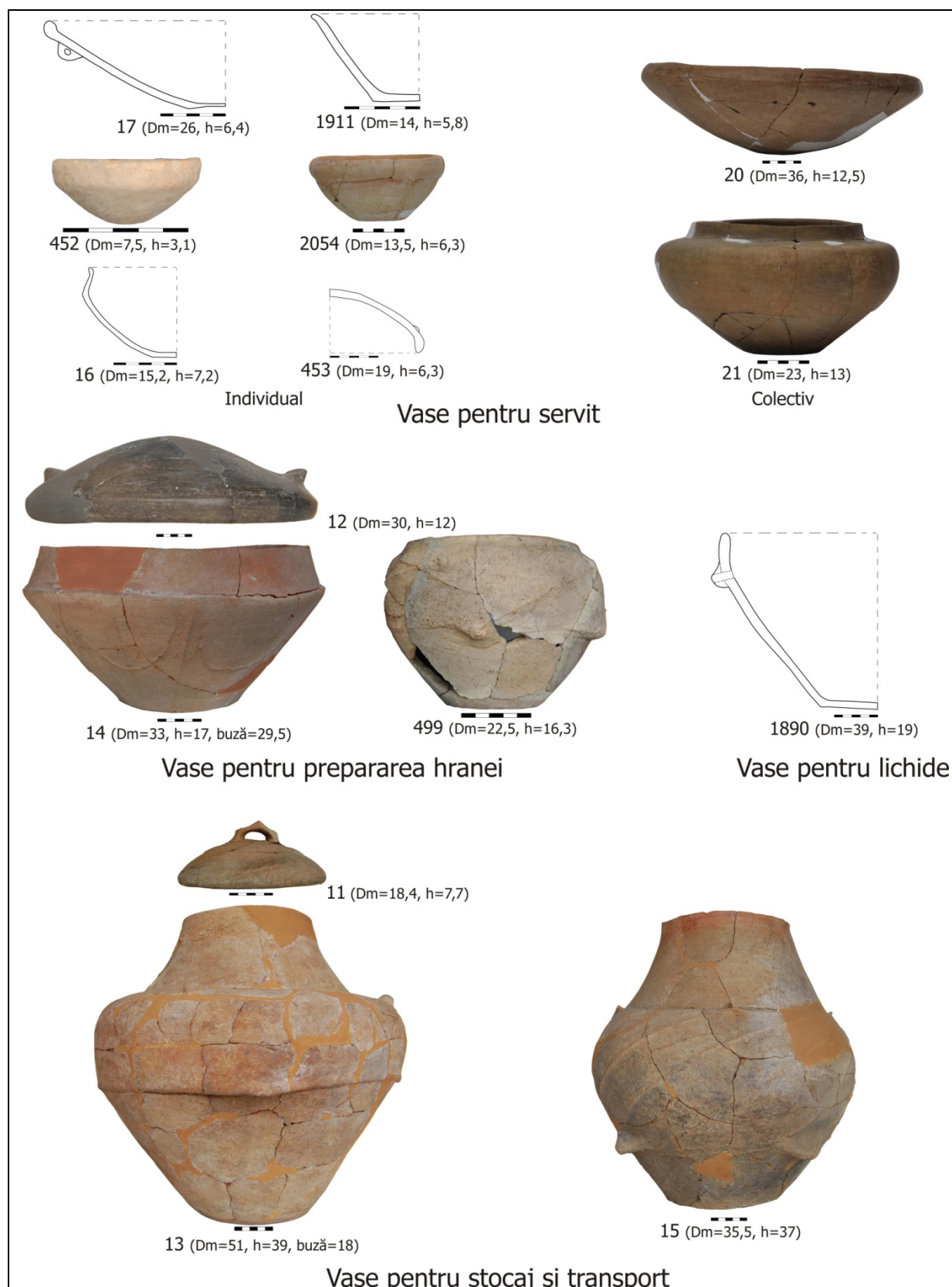
Plansa IV. 1. Tratarea suprafețelor la interior pentru fragmentele determinabile ($n=320$). Vezi tabel 4. 2. Tratarea suprafețelor la exterior pentru fragmentele determinabile ($n=346$). Vezi tabel 5.

The interior ($n=320$) (1) and the exterior ($n=346$) (2) surface treatment of diagnostic potsherds (see tables 4 and 5).

Pastă	Fișa nr.	Tip vase	Masă (g)	Volum (litri)	D _{max} /h	Degresant	Tratare suprafață interioară
FINĂ	17		172	0,7	4,06	Nisip	Lustruit
	452		69	0,05	2,41	Cioburi pisate	Netezit
	2054		215	0,4	2,14	Cioburi pisate	Netezit
	16		54	1,7	2,1	-	Lustruit
	21		1053	2,5	1,76	-	Netezit
SEMIFINĂ	453		264	0,9	3,01	Cioburi pisate	Netezit
	1911		61	0,4	2,41	Cioburi pisate	Netezit
	20		1981	5,5	2,88	Nisip + cioburi pisate	Lustruit
	14		2372	7,0	1,94	Cioburi pisate	Netezit
	499		1253	3,7	1,38	Cioburi pisate	Netezit
	15		5628	18,0	0,94	Cioburi pisate	Netezit
	13		6724	25,0	1,3	Cioburi pisate	Netezit
GROSIERĂ	11		486	0,6	2,38	Cioburi pisate	Netezit
	12		2323	5,5	2,5	Cioburi pisate	Netezit
	1890		905	10,5	2,05	Cioburi pisate	Netezit

Planșa V. Vase și profile întregi din inventarul locuinței nr. 5 de la Sultana 'Malu Roșu'.

Vessels and complete profiles from dwelling no. 5 at Sultana 'Malu Roșu'.

**Planșa VI.** Propunere pentru posibila utilizare a vaselor din locuința nr. 5.

Proposal for the possible use of vessels from dwelling no. 5.

NOTE DESPRE UN TIP DE VAS DESCOPERIT ÎN AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE LA MĂLĂIEȘTII DE JOS (JUD. PRAHOVA)

Alin FRÎNCULEASA *

Abstract: *This paper presents a number of cylindrical-stand vessels from the Eneolithic site at Mălăieștii de Jos (Prahova County). Until recently this category of vessels was overlooked in ceramic inventories from southern Romania Eneolithic settlements. Recent archaeological research at northern Wallachia sites, including Mălăieștii de Jos, Seciu and Coțatcu, provide a rich assemblage of stand vessels and the basis for this study. The context and possible implications of these discoveries are discussed.*

Rezumat: *În rândurile de mai jos ne-am propus publicarea unui lot relativ numeros de vase suport cilindrice descoperite în situl eneolitic de la Mălăieștii de Jos. Până recent această categorie de vase lipsea din inventarul ceramic specific epocii eneolitice în așezările din sudul României. Noile cercetări arheologice derulate într-o serie de situri din nordul Munteniei, cum sunt cele de la Mălăieștii de Jos, Seciu și Coțatcu au oferit un lot bogat de astfel de vase ce se constituie în baza acestui studiu. Vor fi expuse și câteva considerații privind contextul și implicațiile acestor descoperiri.*

Keywords: *Eneolithic; ceramics; stand vessel; Wallachia; Mălăieștii de Jos.*

Cuvinte cheie: *eneolitic; ceramică; vas suport; Muntenia; Mălăieștii de Jos.*

Despre cercetări - note generale

Situl de la Mălăieștii de Jos 'Mornel' cunoscut în bibliografie încă de acum 30 de ani (Comșa și Georgescu 1983), a fost abordat sistematic și cercetat aproape în întregime între anii 2002-2011 (Andreescu *et al.* 2006; Frînculeasa 2010; Paveleț 2010; Frînculeasa *et al.* 2012). Este situat în bazinul râului Teleajen, pe terasa de pe partea dreaptă a râului Vărbilău, la contactul dintre câmpia piemontană și dealurile subcarpatice. Așezarea eneolitică nu are o stratigrafie din cele mai complicate, însă o mare parte din complexele arheologice nu sunt decât parțial contemporane (Frînculeasa 2010: 155 și urm.). Au fost cercetate șase locuințe, gropi 'menajere', o groapă de provizii, două 'zone menajere'. Inventarul este unul specific unei așezări eneolitice, foarte bogat în ceramică, unelte din silex, piatră, dar surprinzător de sărac în material osteologic și din categoria Industriei Materiilor Dure Animale (IMDA) (Frînculeasa *et al.* 2012: 21). Așezarea este delimitată natural de pante abrupte și văi adânci, mai accesibilă fiind latura de vest ce pare să fi fost barată de un șanț, în prezent colmatat (Planșa I.3, 4). Câteva materiale arheologice eneolitice au fost descoperite și în exteriorul acestui perimetru. O parte a așezării s-a prăbușit în albia râului, suprafața conservată a sitului are dimensiuni de aproximativ 80 x 60 m (EV-NS).

Despre sit

Aflat pe linia de contact dintre piemont și deal, situl de la Mălăieștii de Jos este poziționat la limita de nord a arealului locuit de comunitățile Gumelnița și la cea de sud-vest a celor specifice aspectului cultural Stoicani-Aldeni. În apropierea acestuia, în bazinul Teleajenului, există descoperiri ce probabil erau contemporane, la Seciu și Gura Vitioarei. Dacă la Seciu au fost realizate cercetări arheologice preventive (Frînculeasa și Negrea 2010; Frînculeasa 2011), pentru Gura Vitioarei informațiile existente provin din periegeze (Comșa și Georgescu 1981). Mai la sud sunt cunoscute descoperiri izolate, pe raza orașului Ploiești în punctele 'Tabaci' (Frînculeasa 2010: 79-80, nota 52) și 'Nord' (Marinică și Grigore 2011: 89-93) sau Târgșoru Vechi 'Mănăstire' (Frînculeasa 2007). Poziționarea geografică excentrică a sitului se reflectă, chiar dacă nu plenar, în tehnologia artefactelor descoperite. Materialul arheologic ce provine din situl de la Mălăieștii de Jos 'marchează' coabitarea unor tradiții diverse, sintetizate, găsindu-și analogii în mediul cultural Gumelnița, Precucuteni, Cucuteni (Paveleț 2010; Frînculeasa 2010; 2012). Deși întâlnim forme de vase ce amintesc de tradiții Precucuteni sau mai curând Cucuteni, tehnologia preparării și arderea pastei este apropiată mediului sudic.

Toate locuințele cercetate au sfârșit în urma unor incendii. Structura acestor construcții a fost adaptată configurației terenului, respectiv unul accidentat, ce are o pantă cu o înclinare de 20-

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, str. Toma Caragiu, nr. 10, 100042, Ploiești, jud. Prahova, România; alinfranculeasa@yahoo.com

35% spre marginea estică orientată spre albia râului. Terenul a fost amenajat fiind terasat (tăiate trepte) pentru a se realiza suprafețe plane pe care să fie construite locuințele dar și pentru culoare de acces printre și spre acestea. A fost utilizată din plin și piatra (Frînculeasa *et al.* 2012: 13). Aceste amenajări par să denote, alături de cunoștințe legate de astfel de lucrări și dorința comunității de a se stabili în acel spațiu delimitat natural, deși în apropiere exista o terasă întinsă, lesne de locuit și exploatat (Planșa I.4). Acest determinism pare, mai curând, generat de aspecte ce țin de ușurința asigurării comunității unui anumit grad de siguranță datorat delimitării naturale a terenului, dublată de intervenții antropice, dar și de considerente ce probabil aveau o rezonanță spirituală.

Locuințele 1, 5 și 6 sunt conservate ceva mai bine și se pretează unei discuții asupra inventarului (ceramic) păstrat *in situ*. Este important de evidențiat că, din punct de vedere cronologic, toate cele trei complexe arheologice definesc orizonturi diferite de construcție și implicit de evoluție internă a așezării. L1 pare să aparțină etapei inițiale, deși sub podeaua acesteia a fost descoperit, izolat, lemn ars și un vas întreg (castron) așezat cu gura în jos. Arsura ar putea să reprezinte o acțiune de 'purificare' sau mai simplu de curățare a terenului, eventual lemnele fuseseră arse și degajate din locul inițial. Vasul ar putea fi atributul unui ritual de fundare, descoperiri asemănătoare fiind semnalate și în cazul L5, L3 sau a unui cuptor.

L5 suprapune parțial L6, ce la rândul ei avea podeaua amenajată deasupra unui depozit menajer gros de 0.5 m. Sub acest depozit menajer a fost identificată o lentilă de chirpici ars mărunțit ce suprapunea direct sterilul arheologic, într-o zonă în care, într-o etapă anterioară acumulării depozitului menajer, marginea terasei fusese tăiată în trepte, atât spre vest cât și spre nord. Mai remarcăm că L4 suprapune L6, relația dintre L4 și L5 fiind probabil de contemporaneitate cel puțin, parțială. Depozitul 'menajer' ar putea fi contemporan cu evoluția L1. Lentila de chirpici ars reprezintă probabil resturile unor construcții demontate după incendiere. Un aliniament de gropi umplute cu chirpici ars a fost identificat la sud de L1, ce pare să aparțină unei construcții dezafectate. Baza unui cuptor a fost de asemenea descoperită într-o zonă ce pare să fi fost demantelată și terasată. Resturi de bucăți consistente de chirpici ars au fost descoperite și spre sud de L5, depozitate imediat deasupra sterilului, dar și într-o serie de gropi (Frînculeasa *et al.* 2012: 15).

Referitor la analiza lotului ceramic descoperit în complexele închise cercetate, evidențiem că în gropile cu depunere menajeră, ce de altfel nu sunt numeroase, nu am identificat elemente suplimentare care să poată influența într-un mod calificat o analiză globală. Sunt câteva vase și decoruri ce pot fi incluse listei tipologice generale. Mai important este depozitul cu resturi menajere de sub L6, bogat în material arheologic ce pare să aparțină etapei inițiale de locuire, comparabil cu inventarul locuinței 1 sau al gropii de sub L3. Rolul determinant al acestor complexe adâncite este acela că oferă date de cronologie relativă, utile unei analize punctuale asupra evoluției interne a sitului.

Despre ceramică

O parte din ceramica din această așezare a fost analizată și publicată sintetic, recent, într-o abordare metodologică uzitată îndelung (Frînculeasa 2010: 158-63) sau, ceva mai aplicat și extins, într-un volum dedicat ceramicii din acest sit și a celui contemporan de la Coțatcu (Paveleț 2010). Au fost definite principalele categorii tehnolo-tipologice, redate informații despre decor, realizate analogii și corelații pentru areale mai largi sau, punctual, cu descoperiri din situri apropiate geografic. Ceramica descoperită la Mălăieștii de Jos se concentrează în interiorul sau apropierea locuințelor, în gropi menajere, dar există și zone în care aceasta apare doar sporadic. Tipologia este una specifică eneoliticului local, dar apar și forme ce se regăsesc în areale mai mult sau mai puțin apropiate.

Tema ce o dorim dezvoltată în rândurile de mai jos se referă la un tip de vas mai puțin prezent în sudul României, respectiv cel al suporturilor cilindrice. Până recent, această categorie tipologică părea inexistentă în inventarul ceramic specific epocii eneolitice din acest areal. Studiul nostru se dorește a fi și o completare a unui material publicat anterior (Frînculeasa 2012).

Despre vasele suport

Vasele de tip suport apar în siturile din sudul României în două variante principale, respectiv de tip 'colac' și cele 'cilindrice'. Mai remarcăm și prezența în mediul cultural eneolitic a unor forme precum 'măsuțe-suporturi' și 'cutii-altărașe', ce nu fac totuși obiectul acestei note.

Suporturile de tip 'colac' apar relativ frecvent în siturile gumelnițene din Muntenia sau Dobrogea (Voinea 2005: pl. 42), dar și în sudul Moldovei, în mediul cultural Stoicani-Aldenii (Dragomir 1983). În nordul Munteniei au fost semnalate la Brălița (Harțuche și Anastasiu 1968: fig.31), Lișcoteanca 'Movila Olarului' (Harțuche și Anastasiu 1976: cat.197), Coțatcu (Paveleț 2010, fig.124),

Aldeni (Paveleț și Grigoraș 2011: fig.124). La Mălăiești au fost descoperite 12 exemplare (nu toate întregibile), unele având pereții mai subțiri, altele groși și convecși spre interior (Planșa VIII.1-6). Toate au diametre relativ mici (sub 15 cm) și puteau fi utile ca suporturi pentru vase cu baza îngustă, eventual la cele de formă amforoidală, foarte prezente la Mălăiești de Jos (Frînculeasa 2012: pl.5) sau poate pentru boluri de formă semisferică. Am observat că la Mălăiești de Jos, deși numeroase, niciun exemplar nu s-a conservat întreg.

Acest tip de vas este mai curând o formă specifică zonei de sud a României, dar sunt cunoscute și în mediul cultural cucutenian la Ariușd (Laszlo 1924: pl.VII/1, 2), Frumușica (Matasă 1946: 124, pl.XXX/258), Preuțești 'Cetate' (Boghian și Ursu 2004: 19, fig.1), Scânteia (Mantu și Țurcanu 1999: 116-7, no.235, 237, 240), Ruginoasa (Lazarovici și Lazarovici 2012: fig. VIIIB.184), toate în orizonturi cronologice Cucuteni A2-A3, nedepășind limita superioară a etapei A3. Situația este una ce poate fi corelată și în alte cazuri sau materiale printre care amintim pintaderele, ce apar cu preponderență în așezări Ariușd, Cucuteni A2 și, ceva mai rar, în cele A3 sau dincolo de această etapă (Frînculeasa 2012: 139), statuete antropomorfe din os (Monah 1997: 136 și urm., pl.258, 259) sau vase cucuteniene în așezări Gumelnița B1 (Bem 2001), sau chiar statuete antropomorfe din lut (Frînculeasa *et al.* 2012a), reflectând probabil perioada de maximă intensitate a contactelor dintre cele două civilizații.

A doua categorie tipologică, respectiv cea a suporturilor de formă cilindrică, asemănătoare olanelor, reprezintă descoperiri ce până recent nu se regăseau în tipologia ceramicii Gumelnița sau Stoicani-Aldeni. În monografia aspectului cultural Stoicani-Aldeni acest model de vas nu apare (Dragomir 1983). Aceeași observație este valabilă și pentru monografia ceramicii Gumelnița-Karanovo VI (Voinea 2005). Deoarece în așezările culturii Gumelnița regăsim o formă de suport cilindric, mai apropiată de categoria celor de tip 'colac' sau eventual de al 'măsuțelor-suporturi', decât de cea expusă discuției, pentru a putea face o distincție am adăugat la denumirea vaselor și substantivul olan. Ne referim aici la descoperiri precum cele de la Ulmeni, Chirnogi (Voinea 2005: 39, pl.14/4, 5; 29/8), Valea Argovei (Șerbănescu f.a.: no. 14, 15). Aceste vase nu sunt foarte înalte, au formă tubulară, cu marginile spre interior. La aceste forme mai poate fi adăugată și categoria 'altarelor cu patru picioare' prezente la Aldeni (Paveleț și Grigoraș 2011: fig. 21/11) sau în mediul Ariușd, amintind aici doar descoperiri recente de la Păuleni-Ciuc (Buzea și Lazarovici 2005: pl. XX/4, XXX/1; Buzea 2007; Buzea și Mateș 2008: 46, pl.IV/3, V/3), câteva fragmente provin și de la Mălăiești de Jos.

În așezarea de la Mălăiești de Jos a fost descoperit un lot consistent de vase suport, din ambele categorii tipologice, cu subcategorii subiective ce țin atât de formă cât și dimensiune. Suporturi au fost identificate în cinci din cele șase locuințe, dar și în depunerea menajeră aflată sub L6, precum și în mai multe gropi cu umplutură menajeră. Dintre locuințe menționăm L1, L3, L5 și L6; în L2 nu au fost descoperite astfel de vase, dar precizăm că acest complex nu a putut fi cercetat integral deoarece era distrus de alunecări de teren. Și L4 era foarte slab conservată, fiind o construcție care pare să fi fost 'răscolită' după incendiere și abandonare. Atât în L1 cât și L4 au fost descoperiți suporturi 'colac', dar și câte un fragment ce ar putea să provină de la suporturi cilindrici; în L5 și L6 au fost identificate ambele tipuri de suporturi. Asocierea celor două tipuri apare și în zona menajeră de sub L6, toate vasele sunt totuși fragmentare. Vase suport au mai fost descoperite în Gr 3/2011 și Gr. 7/2011, în aceasta din urmă asociat cu un fragment de vas *askos* (Frînculeasa 2012a: fig.8/4).

Majoritatea suporturilor sunt în stare fragmentară, din cele colac au putut fi restaurate trei, iar dintre cele cilindrice două, din cele modelate în mărime naturală, plus alte trei miniaturale. Dacă vasele suport cilindrice au fost descoperite în locuințe, în poziția surprinsă de incendiu, toate cele de tip 'colac' par să fi fost distruse și abandonate într-o etapă anterioară.

În locuința 5 au fost descoperiți patru suporturi cilindrici și unul colac (Planșele II; VI), care provin din campania din anul 2007 și se aflau la nord de un grupaj mare de vase dispuse spre marginea de sud a locuinței (Frînculeasa *et al.* 2012: pl.VII). Primul vas (V.23) are înălțimea de 25,7 cm, diametrul gurii de 12 cm, iar baza de 16,3 cm (Planșele II.3; V.5). În apropierea acestuia a fost descoperit un al doilea vas (V.23a) ce are înălțimea de 17,2 cm, diametrul gurii de 10 cm și baza de 15,3 cm (Planșa V.6). Conservă firave urme de pictură în benzi meandrate unghiular, realizate cu gălbui, delimitate, se pare, de o linie subțire cu roșu (Planșa II.4). Pasta este gălbuie, relativ fină, de consistență prăfoasă-caolinoasă. În aceeași locuință au fost descoperite alte două vase conservate parțial, deranjate de o groapă (Gr. L). Primul era pictat cu gălbui în benzi cu motive unghiulare meandrate (Planșa V.3, 4), avea înălțimea de aproximativ 35 cm și diametre ale gurilor de 14,5 cm, respectiv de 20,7 cm (Planșa II.1). Avea culoarea portocaliu-cărămizie, pastă compactă foarte bine preparată (amestecată) și arsă. Al doilea avea înălțimea de 34,5 cm și diametrele gurilor de 18,5 cm,

respectiv 21,8 cm (Planșa II.2). Acesta nu conserva urme de pictură, avea culoarea cărămizie, pastă semifină, consistență caolinoasă (Planșa V.1).

În locuința 6 au fost descoperite două vase miniaturale asemănătoare unor suporturi, dar și alte fragmente de la o serie de vase modelate la scară naturală (Planșa III. 3-6, 10). Cele miniaturale sunt pictate în benzi subțiri albe, unul din acestea prezintă mici tortițe agățătoare amintind de suporturi 'cucutenieni' cu atribute antropomorfe (Monah 1997: 161 și urm., fig.233/1; 234/1, 2; 236/2, 11). Cel cu tortițe are 7,5 cm înălțime și diametrele gurilor de 4,5 și 4 cm (Planșa III.1, 7), celălalt are 6,7 cm înălțime și diametrele gurii de 4,5 cm respectiv 3,2 cm (Planșa III.2, 8-9). Pasta este fină de culoare gălbuie, angoba și pictura foarte slab conservate.

Mai multe fragmente provin din depunerea menajeră aflată sub locuința 6 (Planșa IV.1, 3, 12, 14). Remarcăm un suport de dimensiuni ceva mai mari (în jur de 30 cm înălțime), păstrat doar parțial, ars secundar, realizat dintr-o pastă bine preparată de culoare cărămizie (Planșa IV.4). Alte două vase descoperite în sectoarele 5 și 6 sunt miniaturale, ambele au înălțimea de 6,6 cm și diametre de 4,1 cm respectiv de 6 cm (Planșa IV.7, 8). Pasta este una ceva mai grosieră raportată la cele descoperite în L6, una conservă o angobă roșiatică.

Vasele prezintă, deși slab conservate, decoruri în benzi meandrate folosindu-se alb sau roșu, realizate atât după ardere cât și anterior acestei acțiuni (Planșele II.1, 4; V.3, 4). Sunt aplicate pe o angobă roșiatică, slab conservată. Pasta și arderea ceramicii este una apropiată de cea uzuală prezentă în acest sit. Un singur vas de la Mălăieștii de Jos, în L5 - Gr. L (Planșa V.3, 4), este modelat dintr-o pastă compactă, cărămizie, ce amintește de ceramica cucuteniană (Planșa II.1).

Suporturi cilindrice asemănătoare au fost identificate în cercetările derulate în ultimii ani la Seciu (Frînculeasa 2009: pl. 6/10, 11; 16/6) și Coțatcu (Paveleț 2010: fig.90), așezări aflate în nordul Munteniei, ce sunt mai curând încadrate în repertoriul aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Planșa VI.1, 2, 4-8). Un alt vas (Planșa VI.3) a fost descoperit în așezarea Gumelnița A2 de la Sultana (Frînculeasa 2012: pl. 19/8). De asemenea, câteva fragmente provin din situl de la Sudiți 'Movila Bălaia' descoperite în cercetările derulate la începutul anilor 70 ai sec. XX (Frînculeasa 2010a: 25).

Fără să fie numeroase, totuși pot fi separate două variante de vase suport cilindrice prezente în siturile din nordul Munteniei: a) suport cu gurile larg deschise, ușor diferențiate ca dimensiuni (Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu); b) suport cu gurile cu diametre net diferențiate (Mălăieștii de Jos, Seciu, Coțatcu). Două vase, descoperite în L5 de la Mălăieștii de Jos, sunt forme identice, modelate la scară diferită, dar rapoartele între diametre și înălțime sunt foarte apropiate (Planșele II.3, 4; V.5, 6). Vasele erau modelate dintr-o pastă asemănătoare, având un profil în care umărul este puternic marcat, gâtul este oblic evazat, iar baza are diametre cu aproximativ 63, respectiv 65% mai mare decât gura. Înălțimea este, de asemenea, una redusă. Având o bază așa largă, suporturile aveau o stabilitate accentuată. Raportul acesta este singular, în cazul celorlalte vase identificate, diferența dintre diametrele celor două segmente este mult limitată. Din cele fragmentare evidențiem un suport ce are marginea (conservată) dreaptă, fără a fi modelată o buză spre exterior (Planșa IV.12), situație remarcată și în cazul unui vas asemănător de la Seciu (Frînculeasa 2011: pl. 33:1); ambele prezintă perforații imediat sub marginea gurii.

Unele vase din această ultimă categorie (b) prezintă în interior o carenă situată deasupra zonei în care se face contactul dintre corp și gât, ce se constituia în baza de sprijin a vasului așezat pe suport (Mălăieștii de Jos, Seciu). De asemenea, acestea prezintă două perforații dispuse opus - simetric în zona de contact dintre gât și corp (Planșele II.6; IV.3, 10-12; VI.1, 2, 4, 6). Aceste perforații apar și în cazul vaselor suport cucuteniene, inclusiv în cazul celor cu atribute antropomorfe.

Discuții și concluzii

Acest tip de vas apare frecvent în mediul cultural Cucuteni A (Matasă 1946; Vulpe 1957; Marinescu-Bîlcu 1981; Mantu 1998; Petrescu-Dîmbovița *et al.* 1999; Popovici 2000; Monah *et al.* 2003; Alaiba 2007; Bodi 2010; Lazarovici și Lazarovici 2012), dar și în așezări Ariușd (Laszlo 1924; Lazarovici și Lazarovici 2010), Foeni (Gligor 2009: 78) sau Petrești (Paul 1992; Maxim 1999). În ce privește raportul cronologic dintre cele trei arii de civilizație, respectiv Petrești, Cucuteni, Gumelnița, vasele din așezările din nordul Munteniei indică o etapă cronologică anterioară Cucuteni A2, marcată de descoperirile de tip Ariușd (remarcăm descoperirile de la Ariușd, Păuleni-Ciuc, Bod, Ciucsângeorgiu, Let), iar la limita superioară de etapa Cucuteni A3. Palierul cronologic, ce probabil definește aceste descoperiri, este unul contemporan etapelor Pecucuteni III - Ariușd - Cucuteni A2 - Gumelnița A1 - A2. În interiorul Gumelnița A1 (etapa finală) - A2, am putea amplasa și evoluția (parțială) a așezărilor de la Mălăieștii de Jos, Coțatcu sau Seciu. O dată ¹⁴C de la Seciu, coroborată cu alte câteva, subliniază, în

plus, această constatare (Frînculeasa 2012: 140, fig.1, 2). Așezarea de la Mălăieștii de Jos are, probabil, o evoluție mai îndelungată, ce acoperă atât (parțial) Gumelnița A1, cât și A2.

Deși nu este publicată în întregime (Lazarovici *et al.* 2000; Lazarovici și Lazarovici 2010; Buzea și Lazarovici 2005; Buzea 2007; 2010), evidențiem în cadrul ceramicii de la Păuleni-Ciuc o consistentă prezență a unor elemente foarte asemănătoare celor semnalate în cazul ceramicii Stoicani-Aldeni (pictura cu alb în benzi subțiri înainte de ardere corelată cu motive decorative specifice, forme de vase, o parte a plasticii antropomorfe). Și ceramica pictată cu benzi subțiri albe de la Bod 'Priesterhügel', Ciucsângeorgiu, Olteni, Leț ar putea fi evidențiată în același context (Lazarovici și Lazarovici 2010: fig.19-24, 30-33, 37, 82), precum și cea de la Feldioara (Boroffka 2004: 17, 173, pl.7). Motivele decorative realizate cu alb, în benzi subțiri, prezente în siturile respective, sunt asemănătoare până la identitate cu cele de pe ceramica fină de la Coțatcu, Seciu sau Mălăieștii de Jos (Frînculeasa 2009; 2012: 18/4, 5). În așezarea de la Coțatcu aceste benzi subțiri pictate sunt dispuse inclusiv pe o categorie ceramică fină, neagră lustruită ('black - topped') (Frînculeasa 2012: 18/4), situație evidențiată, printre altele și în așezarea de la Păuleni-Ciuc, originea acesteia în mediul Ariușd putând fi identificată în ceramica grupului Foeni (Gligor 2009: 71; Lazarovici și Lazarovici 2012: 84).

Mai amintim existența la Mălăieștii de Jos și Seciu a unui tip de vas tronconic cu pereții scunzi, oblici, cu 'cioc de scurgere' (a lichidului). Acesta este situat pe buza vasului sau dispus sub o perforație realizată în peretele recipientului (Planșa VII.1-10). Aceste vase tronconice, cu sau fără 'cioc de scurgere', sunt prezente în număr mare la Mălăieștii de Jos și Seciu (Frînculeasa 2012: 136, pl.6). Le regăsim și în situri precucuteniene la Târpești (Marinescu-Bîlcu 1981: fig.92/70-72) sau Târgu Frumos (Planșa VII.12) (Ursulescu, Boghian și Cotiugă 2005: fig.13/2; Geba *et al.* 2008, fig.5); ele cunosc analogii în cultura Gumelnița (Voinea 2005) dar și Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983: 64; Sorokin 2001: 82). Astfel de vase sunt cunoscute și în sud-vestul Ucrainei, în mediul cultural Bolgrad (Subbotin 1983: fig. 30/1-4; Skakun 1996: pl.2/14). Forme asemănătoare de vase apar și la Ariușd (Laszlo 1924: pl. I/3, XI/1) sau Mărgineni, în mediul Cucuteni A2 (Mareș 2008: 54, cat.34). Le regăsim, din plin, în Transilvania, printre altele în așezarea eponimă grupului Foeni (Drașovean 1997: fig. 2/H, 19/4) sau în cea de la Alba Iulia - Lumea Nouă (Planșa VII.11) (Gligor 2009: 76, pl.LXXXIV/5), în situl Petrești de la Petrești 'Groapa Galbenă' (Gligor 2008: pl.V/4), dar și în nivelul Vinča C1-C2 de la Boriaș (Drașovean 1996: pl.CXXIV.6).

Datările absolute realizate pentru grupul Foeni, dar și Petrești A (Gligor 2009: 141 și urm.; Lazarovici și Lazarovici 2010: fig.67) sunt pe un palier cronologic contemporan cu descoperirile Boian-Spanțov și Gumelnița A1 (Bem 2001) și parțial cu cele Stoicani-Aldeni (Frînculeasa 2011: 140, fig.2). Lipsa unor serii mai mari de datări pentru așezări Stoicani-Aldeni împiedică deocamdată dezvoltarea unei discuții mai extinse.

Atât la Mălăieștii de Jos dar și Seciu sau Coțatcu vasele suport nu par descoperiri izolate, ci au o pondere importantă în loturile de ceramică, regăsindu-se în mai multe complexe ce definesc diverse etape de locuire din siturile enumerate. De asemenea, contextul celor de la Mălăieștii de Jos semnaleză că această formă de vas traversează întreaga evoluție a așezării eneolitice. Frecvența acestui tip de artefact pare să indice că ne aflăm în fața unei forme bine cunoscute de aceste comunități. Faptul că pasta este una apropiată de caracteristicile loturilor ceramice prezente în cele trei situri indică o producție locală. Sintagma 'importuri' credem că nu poate fi aplicată decât dacă tratăm ca excepțional acest tip de artefact și atunci facil ar fi să ne repliem în spatele ideii de circulație a unor tradiții și modele, generate de contacte directe sau indirecte. Mai evidențiem profilele vaselor din nordul Munteniei, unele cu pereții arcuiți, altele mai curând tubulare, toate însă lipsite de acea 'siluetă' delicată specifică celor cucuteniene.

Dacă în cazul suporturilor modelate la scară naturală întrebuintarea acestora poate fi intuită, este dificil de precizat funcționalitatea celor miniaturale. La unul din acestea se mai adaugă și prezența unor tortițe-agățătoare. Dacă le atribuim funcția de suport, trebuie evidențiat că vasele miniaturale sunt numeroase în toate siturile expuse discuției.

Având în vedere că în Muntenia sau Oltenia nu regăsim această formă în orizontul cultural anterior (cultura Boian), iar în Moldova nu apare în tipologia ceramicii Precucuteni, descoperirile din această zonă ar putea fi reflexul unor contacte inițiale cu spațiul transilvănean Petrești, dar mai curând Ariușd, iar ulterior cu cel Cucuteni din Moldova. În sudul României, deocamdată nu au fost identificate vase suport cu picior, binecunoscute în mediul Cucuteni, dar și în eneoliticul din Transilvania (Maxim 1999). Nu ar trebui uitat că în repertoriul ceramicii Precucuteni există vase cu picior (Marinescu-Bîlcu 1974), de altfel, piciorul de vas descoperit în *telul* de la Vidra (Rosetti 1934: 17-8, fig.25) a generat printre primele discuții referitoare la relația culturală Gumelnița - Precucuteni/ Cucuteni.

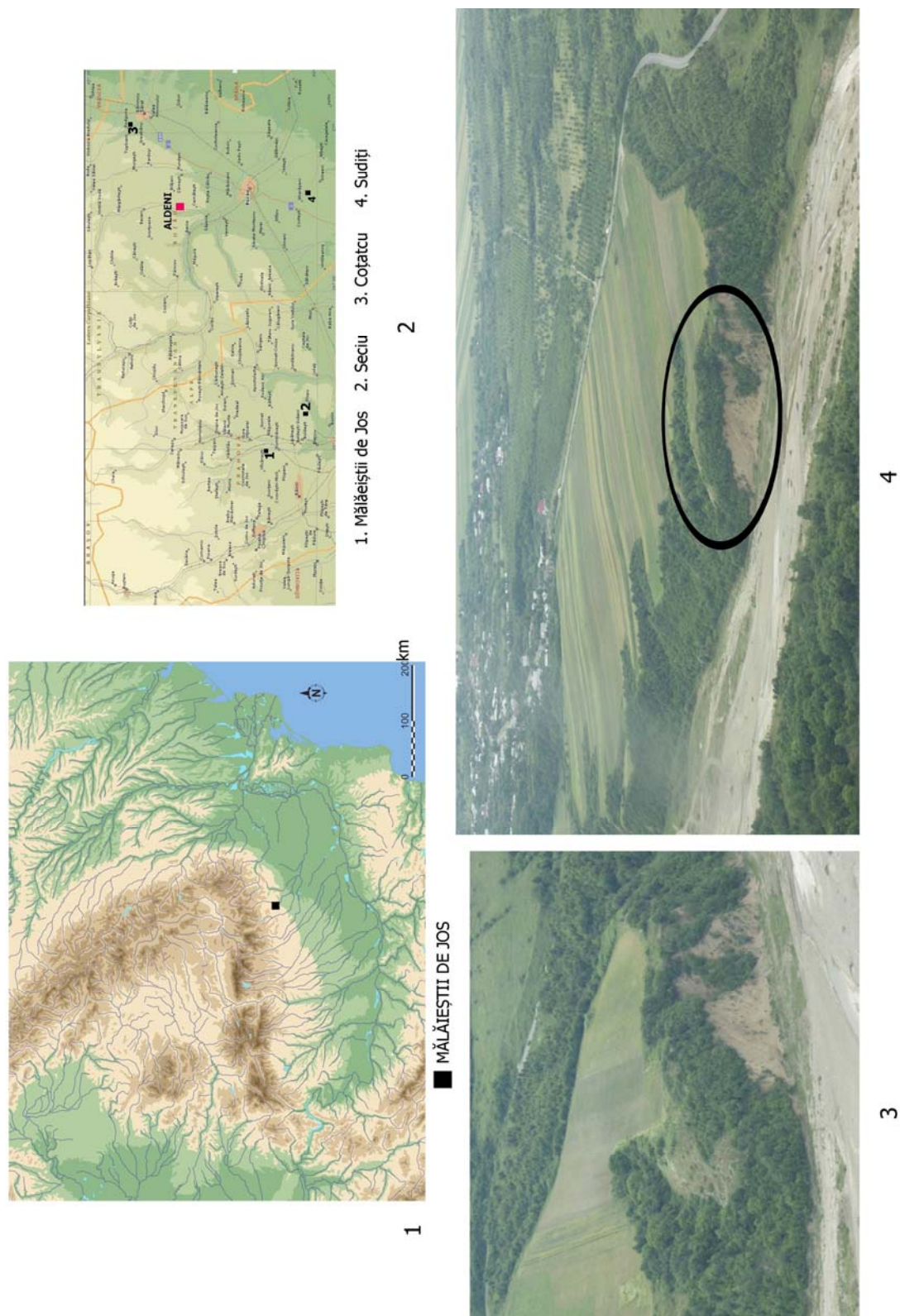
Prezența suporturilor cilindrice în mediul Stoicani-Aldeni din această zonă a Munteniei nu a fost suficientă pentru impunerea acestui tip de vas în gama tipologică a olăriei din așezările eneolitice contemporane aflate în sudul României. De altfel, cu excepția unor importuri (Frînculeasa 2010: 178 și urm.), nu cunoaștem creații proprii acestui aspect cultural care să fie distribuite spre arealul sudic. Descoperirile, mai vechi sau mai noi, indică o relație foarte strânsă a nordului Munteniei cu spațiul intracarpatic, poate cel puțin la un nivel similar cu mediul sudic, contactele cu arealul din urmă fiind 'avantajate' printre altele de lipsa unor obstacole naturale precum munții Carpați și de rețeaua de râuri ce curgeau implacabil spre Dunăre. Contactele cu spațiul intracarpatic nu fac decât să continue rute și tradiții mai vechi remarcate la nivelul cultural Boian. Mai vechea utilizare a denumirii Gumelnița - Ariușd (Ștefan 1943; 1944, 1944a) pare să reflecte o realitate, așezările din zona dealurilor subcarpatice (Buzău, Prahova, Vrancea) erau probabil în etapa timpurie a evoluției acestora mai curând atașate mediului cultural intracarpatic.

Bibliografie

- Alaiba, R. (2007) *Complexul cultural Cucuteni - Tripolie. Meșteșugul olăritului*, Iași: Ed. Junimea.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Nica, T. și Torcică, I. (2006) 'Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova)', *Mousaios* XI: 9-33.
- Bem, C. (2001) 'Noi propuneri pentru o schiță cronologică a eneoliticului românesc', *Pontica* XXXIII-XXXIV: 25-121.
- Bodi, G. (2010) *Hoisești - La Pod. O așezare cucuteniană de pe valea Bahluiului*, Bibliotheca Archaeologica Moldaviae XIII, Iași: Ed. Pim.
- Boghian, D. și Ursu, E. (2004) *Eternul cucutenian. Catalogul expoziției 'Comunitățile cucuteniene din nord-estul României'*, Suceava: Ed. Terra Design.
- Boroffka, N. (2004) 'Epoca neolitică și eneolitică', in A. Ioniță, D. Căpățână, N. Boroffka, R. Boroffka și A. Popescu (ed.) *Feldioara - Marienburg. Contribuții arheologice la istoria Țării Bârsei. Archäologische Beiträge zur Geschichte des Burzenlandes*, pp.16-18, București: Ed. Academiei Române.
- Buzea, D. (2007) 'Descoperiri Cucuteni - Ariușd de la Păuleni Ciuc - Dâmbul Cetății (jud. Harghita). Modele de altărașe', *Memoria Antiquitatis* XXIV: 277-92.
- (2010) 'Vase cu decor floral descoperite la Păuleni Ciuc - Ciomortan, jud. Harghita', *Angustia* 14: 109-28.
- Buzea, D. și Lazarovici, Gh. (2005) 'Descoperirile Cucuteni - Ariușd de la Păuleni Ciuc-Ciomortan 'Dâmbul Cetății'. Campaniile 2003-2005. Raport preliminar', *Angustia* 9: 25-88.
- Buzea, D., Mateș, A. (2008) 'Modele miniaturale de altare descoperite la Olteni - Cariera de Nisip', Situl B, jud. Covasna', *Angustia* 12: 41-56.
- Comșa, E., Georgescu, V. (1981) 'Cetățuia geto-dacă de pe Dealul Movila de la Gura Vitioarei', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 32(2): 271-82.
- (1983) 'Așezarea neolitică de tip Aldeni II de la Mălăieștii de Sus (jud. Prahova)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 34(4): 334-49.
- Dragomir, I.T. (1983) *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- Drașovean, F. (1996) *Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat*, Timișoara: Ed. Mirton.
- (1997) Die Petrești-Kultur im Banat, *Præhistorische Zeitschrift* 72(1): 54-88.
- Frînculeasa, A. (2007) 'Descoperiri arheologice din epoca neo-eneolitică la Târgșoru Vechi, județul Prahova', *Cumidava* XXIX: 11-27.
- (2009) 'Vasele din lut descoperite în așezarea din epoca eneolitică de la Seciu (jud. Prahova)', *Danubius* XXVII: 5-38.
- (2010) *Epoca neolitică în nordul Munteniei (Contribuții arheologice asupra evoluției comunităților umane în epoca neolitică în nordul Munteniei)*, Ploiești: Ed. Ploiești Mileniul III.
- (2010a) 'Noi informații privind cercetările arheologice de la Sudiți, com. Gherăseni (jud. Buzău) - Descoperiri din epoca neo-eneolitică', *Mousaios* XV: 23-54.
- (2011) *Seciu - județul Prahova un sit din epoca neo-eneolitică în nordul Munteniei*, București: Ed. Oscar-Print.
- (2012) 'Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 4: 133-65.

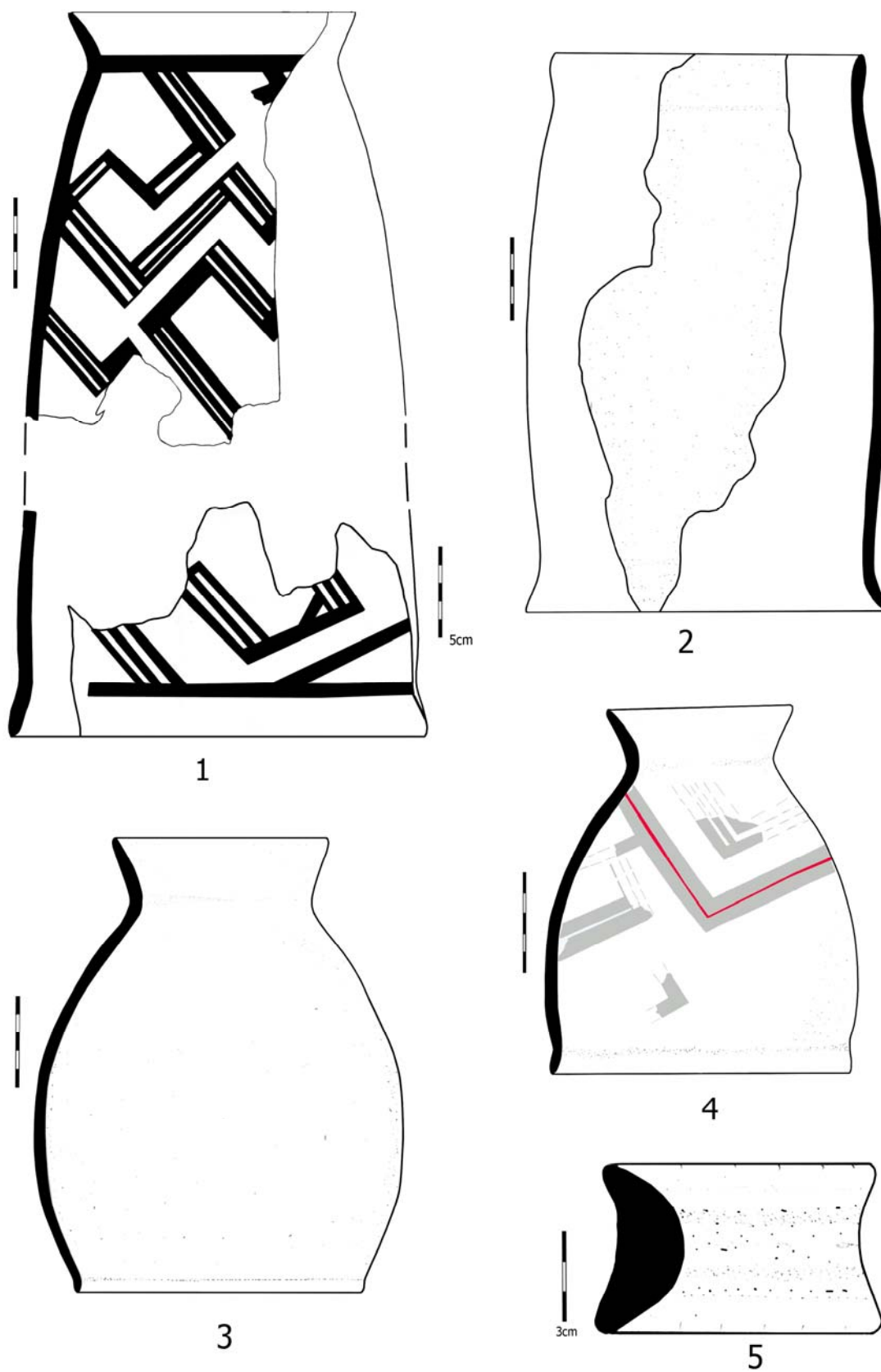
- (2012) 'Eneolithic zoomorphic vessels from Wallachian Subcarpathians', *Annales d'Université 'Valahia' Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire*, XIV(1): 59-72.
- Frînculeasa A. și Negrea O. (2010), 'Un sit din epoca neo-eneolitică în zona colinară a Munteniei - Seciu, jud. Prahova', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 2: 45-68.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Negrea, O., Niță, L., Frînculeasa, M., Popa, E. și Preda, B. (2012) 'Cercetări arheologice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), campaniile 2002-2010', *Materiale și Cercetări Arheologice, Serie Nouă* VIII: 11-57.
- Frînculeasa, A., Andreescu, R., Preda, B. și Negrea, O. (2012a) 'Plastica antropomorfă descoperită în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova)', *Mousaios* XVII: 7-29.
- Geba, M., Turcanu, S., Lăcătușu, C., Vlad A.M. și Costaș, C. (2008) *Ceramica arheologică Cucuteni: de la descoperire la valorificare pentru public* (catalog expoziție), Iași: Ed. Vasiliana '98.
- Gligor, M. (2008) 'Cu privire la locuirea neolitică de la Petrești - Groapa Galbenă', *Apulum* XLV: 293-314.
- (2009) *Așezarea neolitică și eneolitică de la Alba Iulia - Lumea Nouă în lumina noilor cercetări*, Cluj - Napoca: Ed. Mega.
- Harțuche, N., Anastasiu Fl. (1968) *Brăilița*, Brăila.
- (1976) *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila: Muzeul Brăilei.
- Laszlo, Fr. (1924) 'Les types de vases peints d'Ariuşd', *Dacia Recherches et découvertes arheologiques en Roumanie* I: 1-27.
- Lazarovici, Gh., Luca, A.S., Buzea D. și Suciu C. (2000) 'Descoperirile Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni', *Angustia* 5: 103-30.
- Lazarovici, Gh. și Lazarovici, C.M. (2010) 'Despre fazele A1 ale grupelor Ariuşd și Cucuteni', *Angustia* 14: 27-108.
- (2012) *Ruginoasa - Dealul Drăghici. Monografie arheologică*, Suceava: Ed. Karl A. Romstorfer.
- Mantu, C.M. (1998) *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates V, Piatra-Neamț: Ed. Nona.
- (1999) *Scânteia - cercetare arheologică și restaurare* (catalog), Iași: Ed. Helios.
- Matasă, C. (1946) *Frumușica village prehistorique a ceramique peinte dans la Moldavie du nord Roumanie*, București: Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională.
- Mareș, I. (coordonator catalog) (2008) *Cucuteni culture - Art and religion*, Suceava: Publishing House Lidana.
- Marinescu-Bîlcu, S. (1974) *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1981) *Târpești from Prehistory to History in eastern Roumania*, British Archaeological Reports International Series 107, Oxford: Archaeopress.
- Marinică, Gh. și Grigore, N. (2011) *Istoria Ploieștilor din cele mai vechi timpuri până la cumpăna dintre primele două milenii creștine*, în Gh. Marinică și C. Trestioreanu (coordonatori) *Marea carte a Ploieștilor* I, pp.81-108, Ploiești: Ed. Ploiești-Mileniul III.
- Maxim, Z. (1999) *Neo-eneoliticul din Transilvania. Date arheologice și matematico-statistice*, Bibliotheca Musei Napocensis XIX, Cluj-Napoca: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.
- Monah, D. (1997) *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni - Tripolie*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates III, Piatra-Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Monah, D., Dumitroaia, Gh., Monah, F., Preoteasa, C., Munteanu, R. și Nicola, D. (2003) *Poduri-Dealul Ghindaru o Troie în Subcarpații Moldovei*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates XIII, Piatra-Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Paul, I. (1992) *Cultura Petrești*, București: Ed. Museion.
- Paveleț, E. (2010) *Ceramica Stoicani-Aldeni din așezările de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău)*, Ploiești: Ed. Musica Viva.
- Paveleț E. și Grigoraș L. (2011) *Ceramica Stoicani-Aldeni - Studiu de caz: tell-ul de la Aldeni, com. Cernătești, jud. Prahova*, Ploiești: Ed. Musica Viva
- Petrescu-Dîmbovița, D., Florescu, M. și Florescu A.C. (1999) *Trusești - Monografie arheologică*, București-Iași: Ed. Academiei.
- Popovici, D.N. (2000) *Cultura Cucuteni faza A. Repertoriul așezărilor (1)*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates VIII, Piatra-Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Rosetti, D.V. (1934) 'Săpăturile de la Vidra - raport preliminar', *Publicațiile Muzeului Municipiului București* 1: 6-60.
- Skakun, N. (1996) 'New excavations of a eneolithic settlement in the Lower Danube region', în Gh. Dumitroaia și D. Monah (eds), *Cucuteni aujor'd'hui*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates II, pp.141-58, Piatra Neamț: Ed. Constantin Matasă.

- Sorokin, V. (2001) 'Relațiile între culturile Precucuteni-Tripolie A și Bolgrad-Aldeni', *Tyragetia* X: 81-90.
- Subbotin, L.V. (1983) *Pamjatniki kultury Gumelnica Jugo-Zapadnoj Ukrainy*, Kiev.
- Șerbănescu, D. (f.a.) *Oltenița Muzeul Civilizației Gumelnița* (catalog expoziție), Oltenița.
- Ștefan, Gh. (1943) 'Raport asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice de la Băiești - Aldeni (jud. Buzău)', *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice* (1942): 162-163.
- (1944) 'Raport asupra săpăturilor de pe 'Balaurul', comuna Aldeni, jud. Buzău', *Rapoarte Muzeului Național de Antichități 1942 și 1943*: 31-34.
- (1944a) 'Raport asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice de la Băiești-Aldeni (jud. Buzău)', *Rapoarte Muzeului Național de Antichități 1942 și 1943*: 74-6.
- Ursulescu, N., Boghian, D. și Cotiugă, V. (2005) Problèmes de la culture Précucuteni à la lumière des recherches de Târgu Frumos (dep. de Iași) în V. Spinei, C.-M. Mantu Lazarovici et Dan Monah (eds.) *Scripta prehistorica, Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata*, pp.217-60, Iași: Ed. Trinitas.
- Voinea, V.M. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI, fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex Ponto.
- Vulpe, R. (1957) *Izvoare săpăturile din 1936-1948*, București: Ed. Academiei R.S.R.

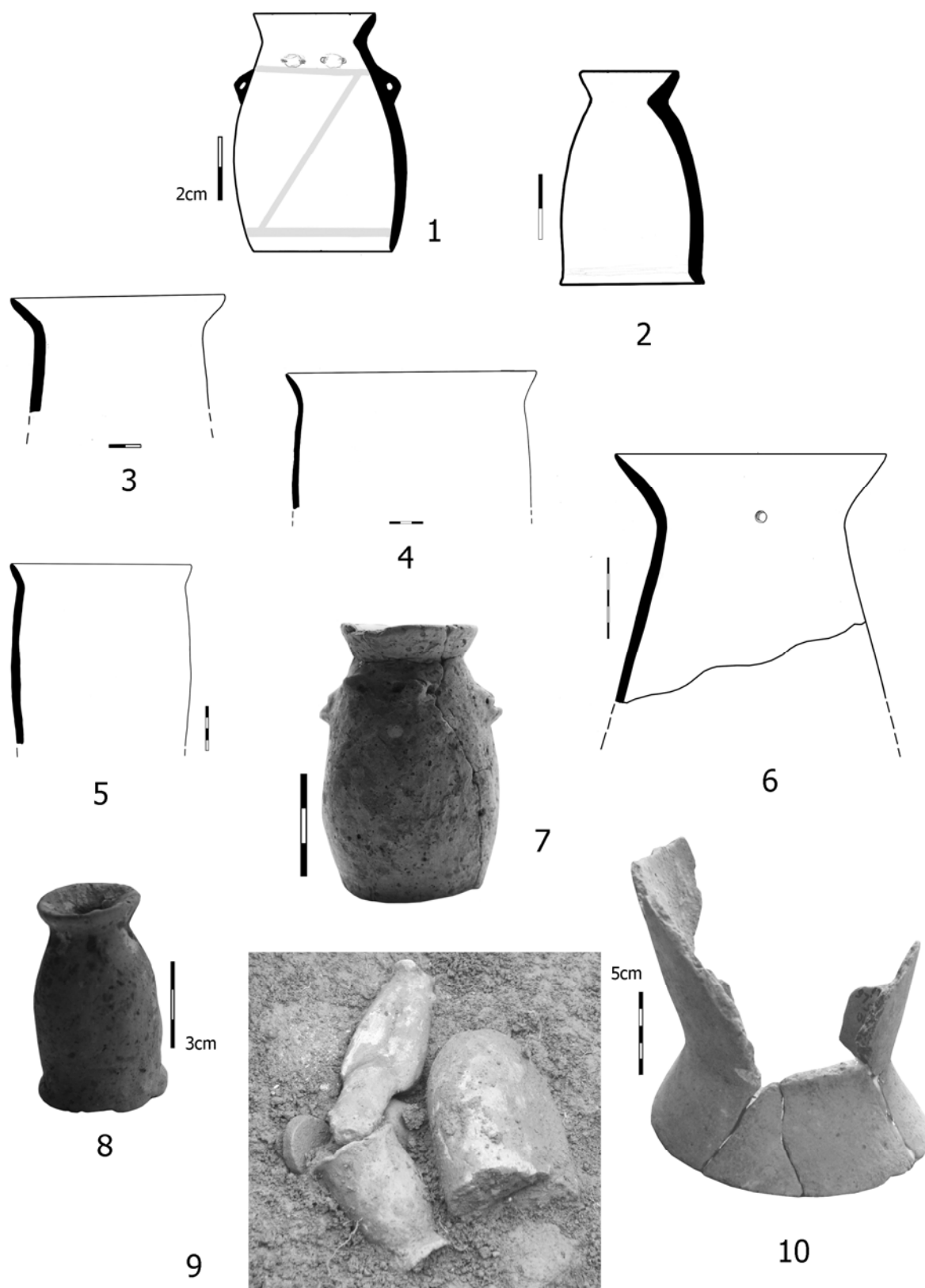


Planșa I. Poziționarea sitului de la Mălăieștii de Jos (1, 2) și a celor de la Seciu, Coțatcu, Sudiți, Aldeni (2); fotografii aeriene cu situl de la Mălăieștii de Jos, vedere dinspre vest (3) și nord-vest (4) (foto Carmen Bem 2011).

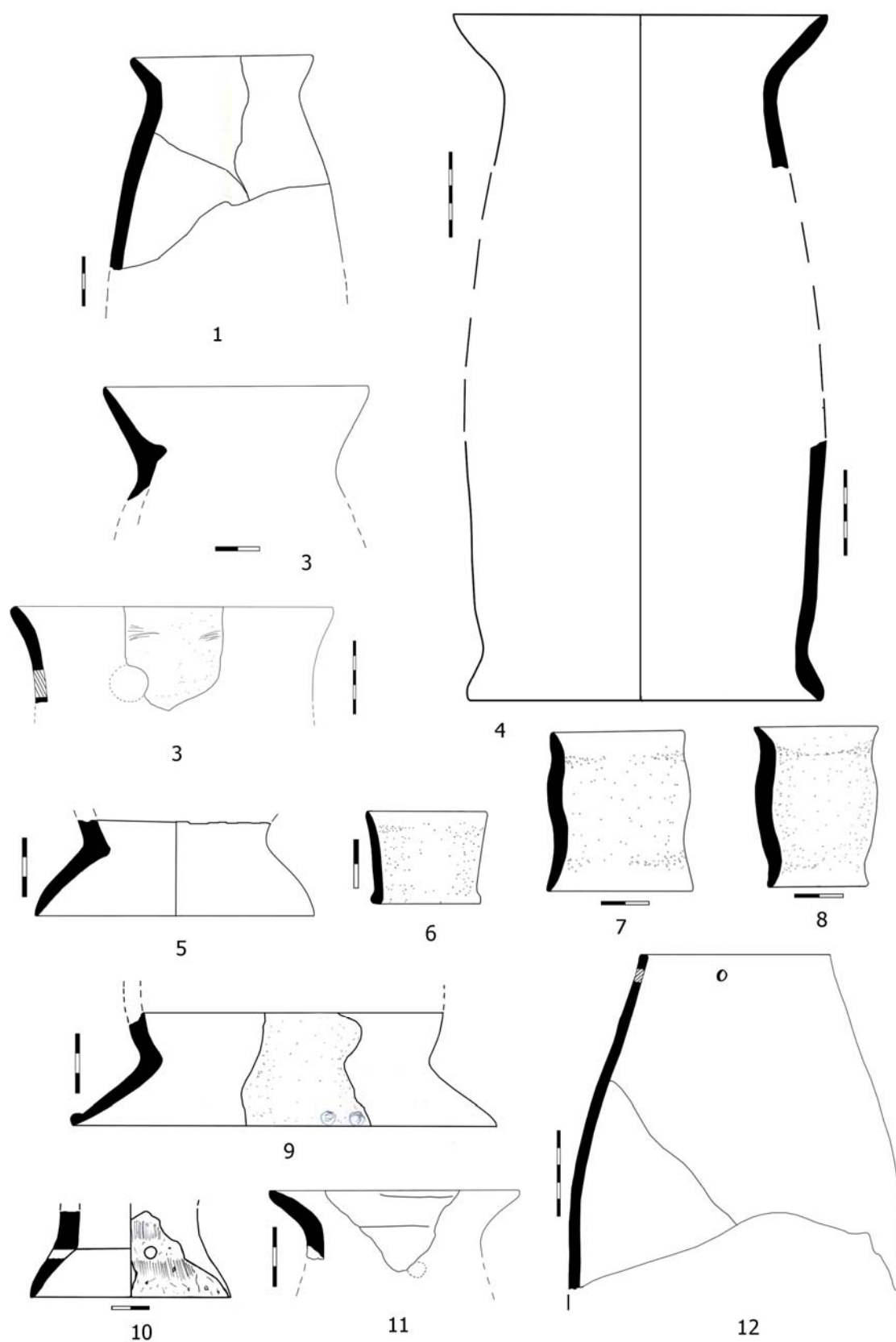
The location of archaeological sites at Mălăieștii de Jos (1, 2) Seciu, Coțatcu, Sudiți, and Aldeni (2); aerial photographs of Mălăieștii de Jos site, view from the west (3) and north-west (4) (photo Carmen Bem 2011).



Planșa II. Suporturi cilindrice (1-4) și de tip colac (5) descoperite la Mălăieștii de Jos în locuința 5.
Cylindrical (1-4) and coil-stand vessels (5) from dwelling 5 at Mălăieștii de Jos.

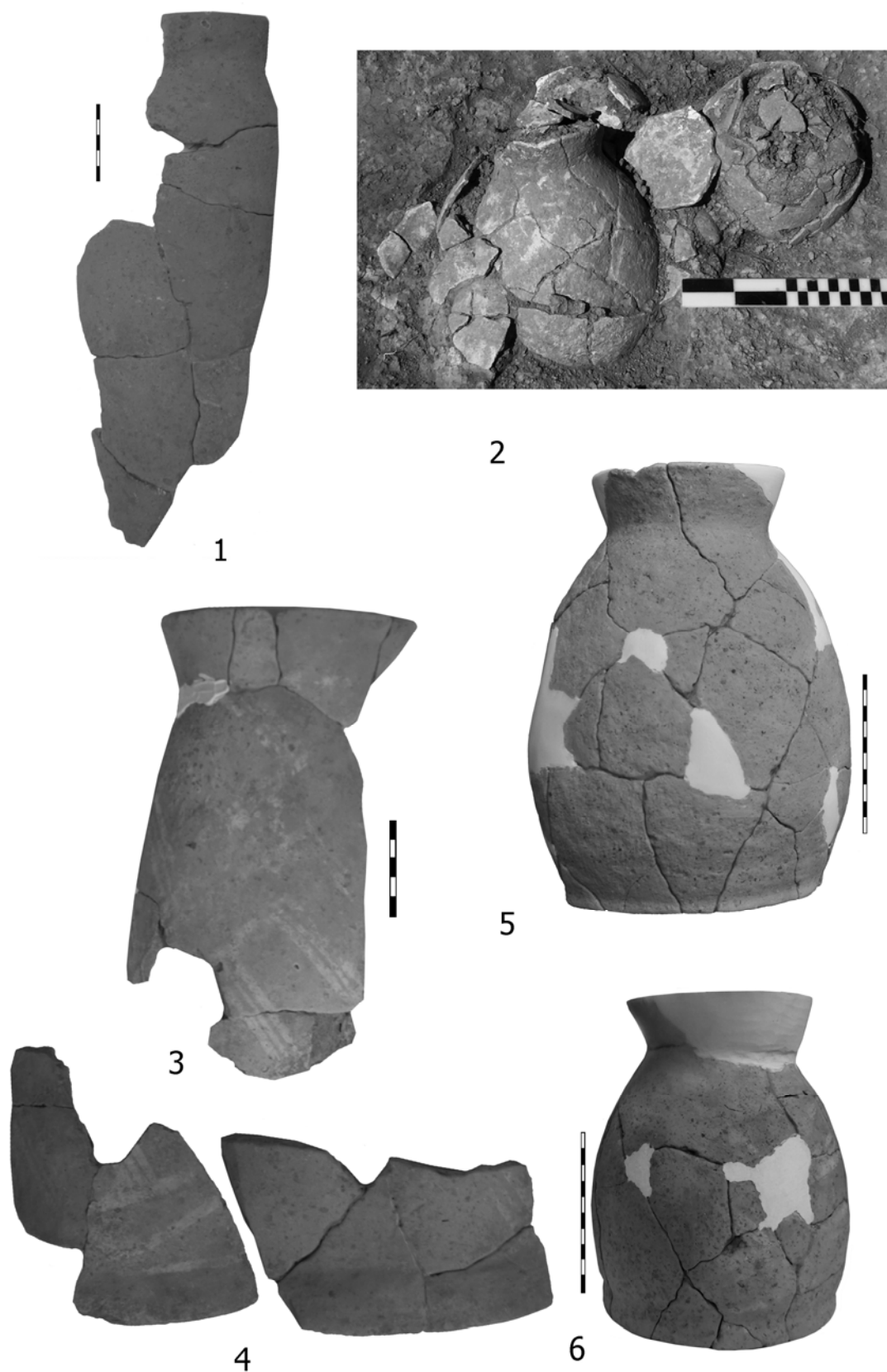


Planșa III. Suporturi cilindrice descoperite la Mălăieștii de Jos în locuința 6; suport miniatural *in situ* (9).
Cylindrical-stand vessels from dwelling 6 at Mălăieștii de Jos; *in situ* miniature stand vessel (9).

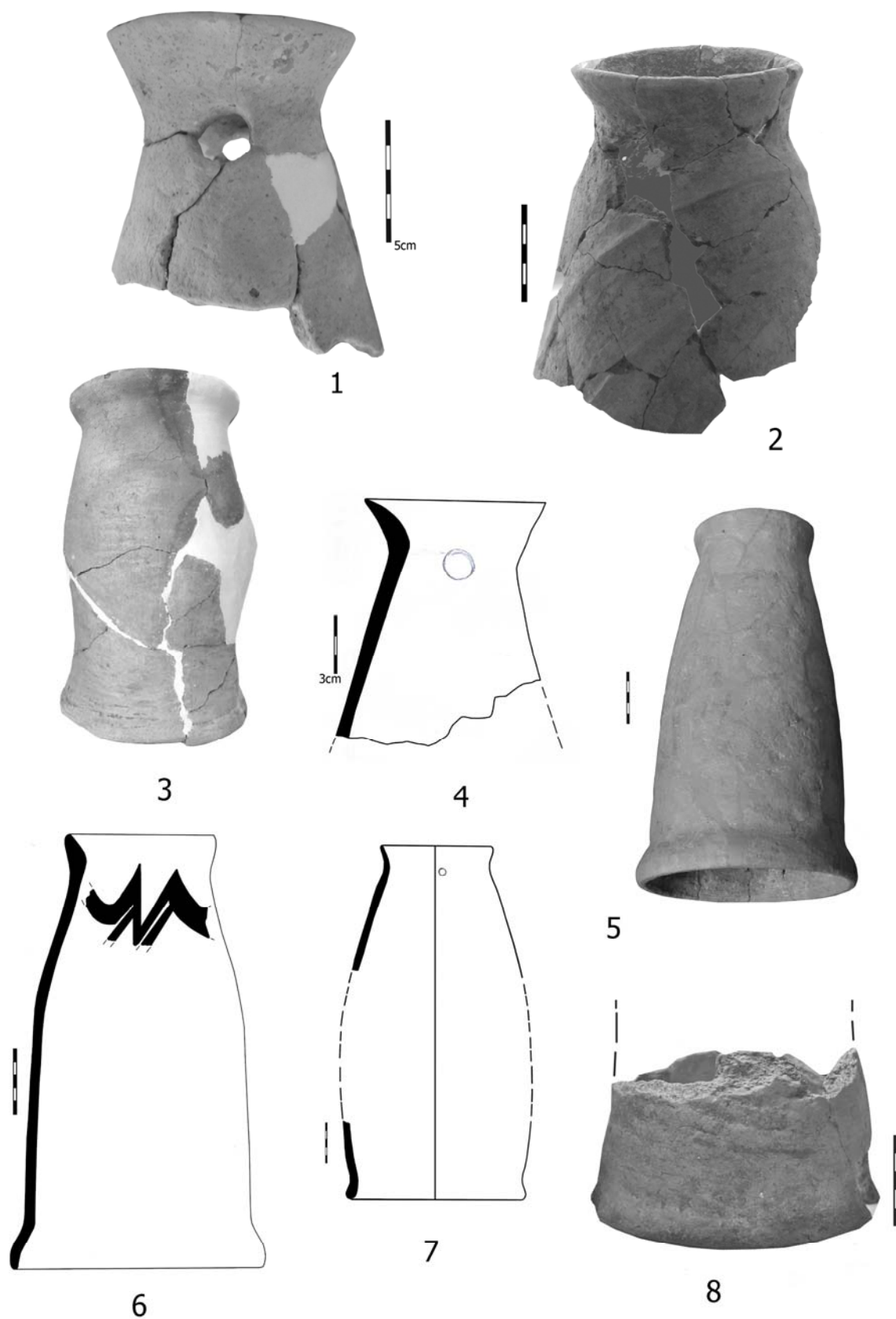


Planșa IV. Suporturi cilindrice descoperite la Mălăieștii de Jos în gropi menajere și strat.

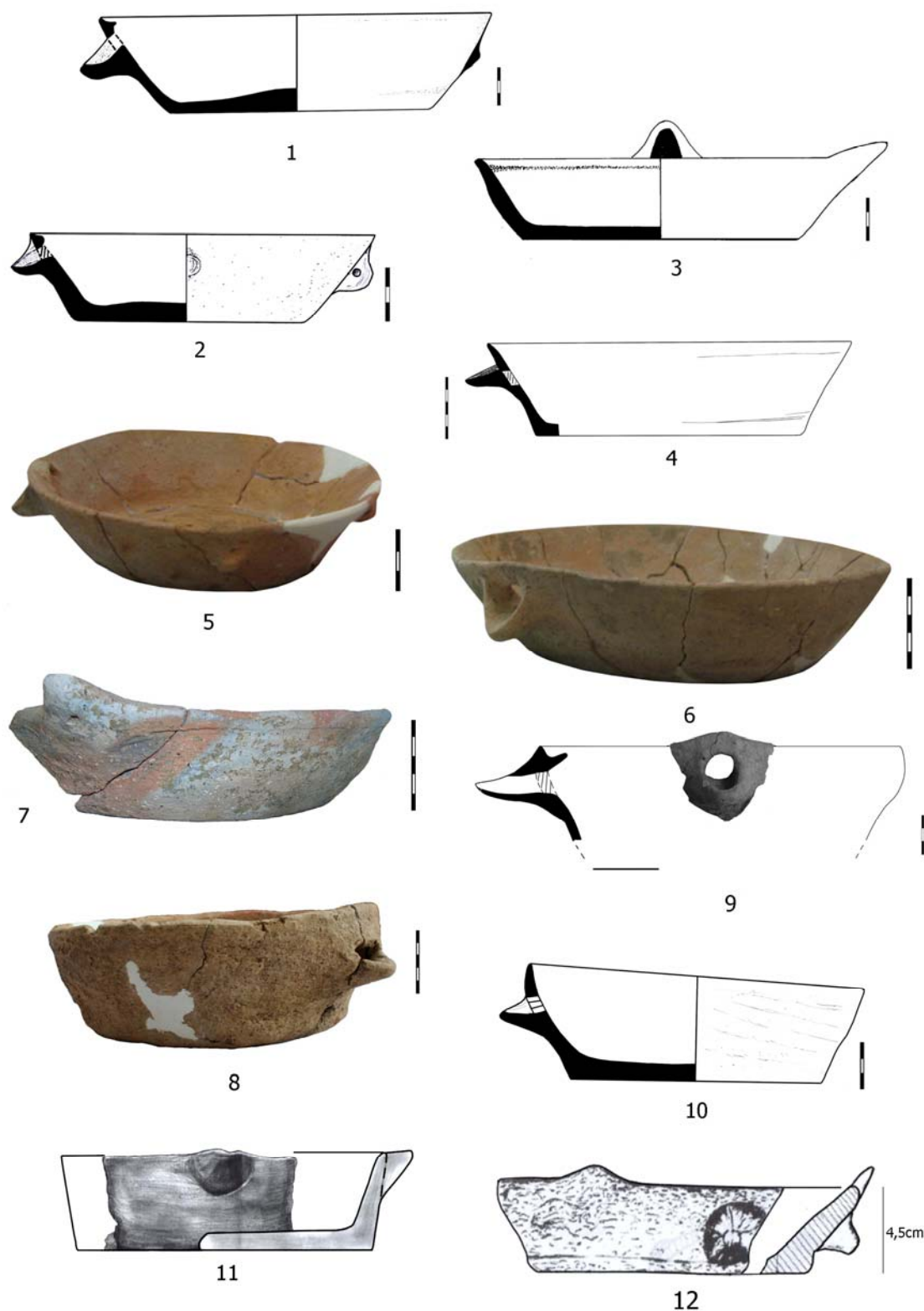
Cylindrical-stand vessels from waste pits and an Eneolithic layer at Mălăieștii de Jos.



Planșa V. Suporturi cilindrice descoperite la Mălăieștii de Jos în locuința 5; vase *in situ* (2).
Cylindrical-stand vessels from dwelling 5 at Mălăieștii de Jos; *in situ* vessels (2).

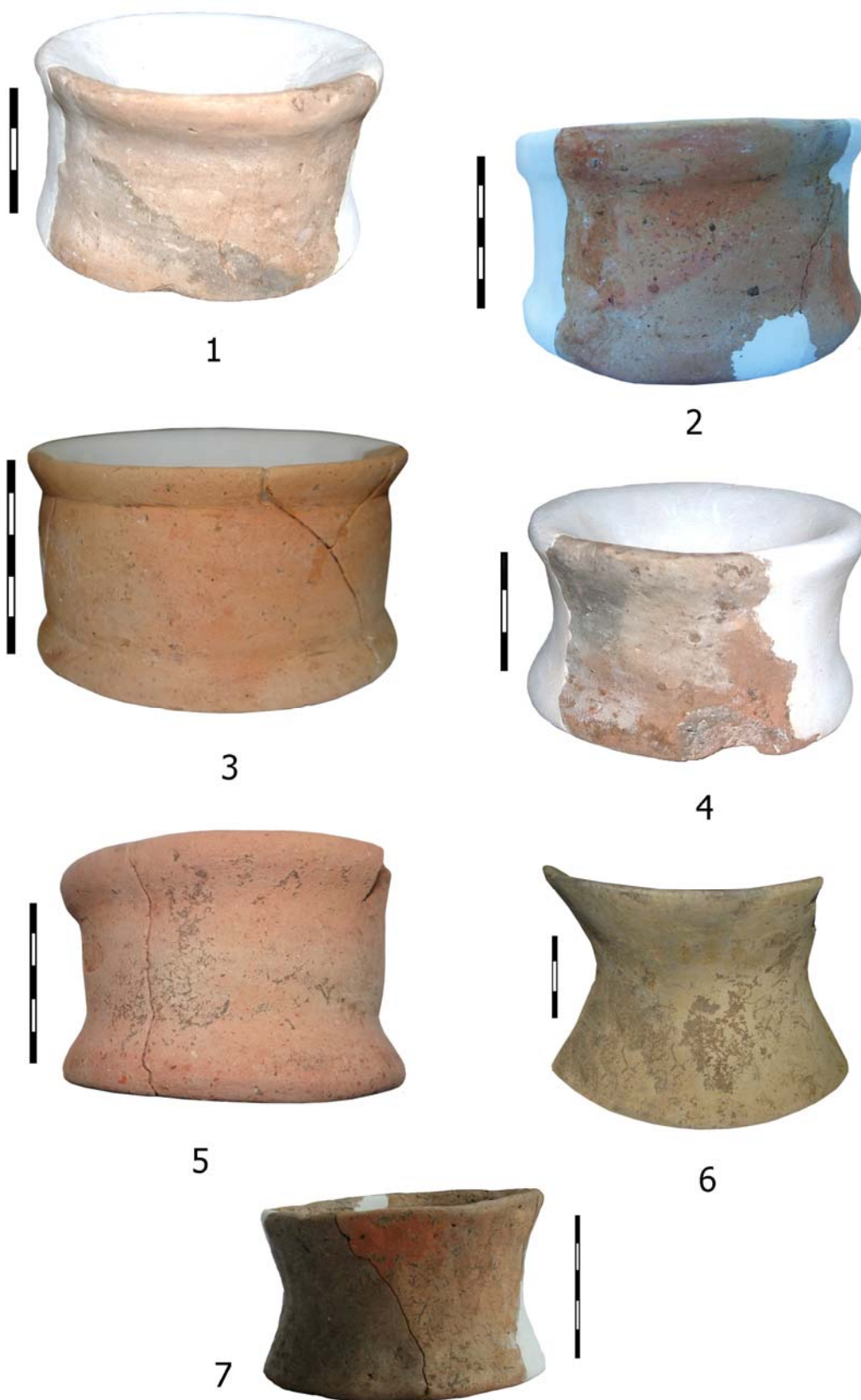


Planșa VI. Suporturi cilindrice descoperite la Coțatcu (1, 5, 6), Seciu (2, 7, 8), Sultana (3).
Cylindrical-stand vessels from Coțatcu (1, 5, 6), Seciu (2, 7, 8), and Sultana (3).



Planșa VII. Vase tronconice descoperite la Mălăieștii de Jos (1-7), Seciu (8-10), Alba Iulia-Lumea Nouă (11) (după Gligor 2009, pl.LXXXIV/5), Târgu Frumos (12) (după Ursulescu, Boghian și Cotiugă 2005: fig.13/2).

Truncated cone shaped vessels from Mălăieștii de Jos (1-7), Seciu (8-10), Alba Iulia-Lumea Nouă (11) (after Gligor 2009, pl.LXXXIV/5), Târgu Frumos (12) (after Ursulescu, Boghian and Cotiugă 2005: fig. 13/2).



Planșa VIII. Suportți colac descoperiți la Mălăieștii de Jos (1-6) și Seciu (7).
Coil-stand vessels from Mălăieștii de Jos (1-6) and Seciu (7).

AȘEZĂRILE NEO - ENEOLITICE DIN CÂMPIA BUCUREȘTIULUI (CU UN REPERTORIU AL DESCOPERIRILOR)

Camelia Mirela VINTILĂ *

Abstract: *The study of Neo-Eneolithic period around Bucharest and within Ilfov County began following the founding of the 'Bucharest Archaeological Site' in 1920 under the auspices of the National Museum of Antiquities directed by V. Pârvan Bucharest with the assistance of I. Andrieșescu. Since 1990 archaeologists have increased attention around Bucharest and within Ilfov County, but, unfortunately, this has been mostly through rescue excavations or surface research. Consequently there is an incomplete representation of the settlements types, complexes and material culture in the area.*

Rezumat: *Studiarea neo-eneoliticului pe teritoriul actual al municipiului București și al județului Ilfov a început după anul 1920, când, sub egida Muzeului Național de Antichități, a luat ființă Șantierul arheologic București sub conducerea lui V. Pârvan, ajutat fiind de către I. Andrieșescu. După anii '90, atât teritoriul Bucureștiului cât și cel al județului Ilfov, beneficiază de o atenție sporită din partea arheologilor, însă, din păcate, majoritatea săpăturilor au un caracter de salvare sau o simplă cercetare de suprafață. De aici provine și imaginea incompletă privind tipul de așezare, de complexe dar și cultura materială.*

Keywords: *Dudești; Boian; Gumelnița; settlements; repertoire of settlements.*

Cuvinte cheie: *Dudești; Boian; Gumelnița; așezări; repertoriul așezărilor.*

Introducere

Prin acest articol, ne-am propus să prezentăm stadiul actual al cercetărilor culturilor Dudești, Boian și Gumelnița din partea centrală a Câmpiei Române (respectiv municipiul București și județul Ilfov).

Cercetările arheologice din Câmpia Bucureștiului au permis identificarea unor situri și a unor manifestări culturale specifice pentru epoca neo-eneolitică din țara noastră. Astfel, a fost definită o cultură (Dudești) dar și diferite faze și etape culturale (Malul Roșu, Fundeni, Cernica, Bolintineanu, Giulești, Vidra, Jilava, Cățelu).

Studiarea neo-eneoliticului în această zonă a început după anul 1920, când, sub egida Muzeului Național de Antichități, a luat ființă Șantierul arheologic București sub conducerea lui V. Pârvan, ajutat fiind de către I. Andrieșescu (Comșa 1981: 19). Printre specialiștii care au efectuat primele cercetări de suprafață și sondaje de-a lungul Dâmboviței și Colentinei au făcut parte R. Vulpe (așezarea de la Glina), D.V. Rosetti (așezările de la Jilava și Vidra), I. Nestor (Glina și așezarea din apropierea haltei Bolintineanu), M. Petrescu-Dîmbovița (Glina) etc.

După anul 1945, E. Comșa a efectuat numeroase periegheze, pe terasele Dâmboviței și Colentinei, descoperind printre altele așezările de la Dudești și Cățelu (Comșa 1981: 21).

O parte a așezărilor preistorice identificate în urma cercetărilor de suprafață au făcut obiectul unor viitoare săpături sistematice (Glina, Vidra, Dudești, Jilava etc.).

Colectivului arheologic București (din care făceau parte arheologii C.S. Nicolăescu Plopșor, D.V. Rosetti, B. Mitrea, Gh. Cantacuzino, V. Zirra, E. Comșa, S. Morintz), format în anul 1953, îi revine meritul descoperirii așezărilor de la Giulești (Leahu 1963b: 182-219; Vasilescu 1966: 148-9), Cernica (Comșa 1981: 21) și 'Fundeni Doamnei' (Zirra 1959: 758-62; Dolinescu-Ferche 1964: 114-5, fig.1; Comșa 2000: 53).

Au mai fost găsite siturile: Militari 'Câmpul Boja', cunoscut încă din anul 1922 când, C.S. Nicolăescu Plopșor a efectuat o cercetare de suprafață, ulterior aceasta devenind sistematică (începând cu anul 1958) și 'Chitila-Fermă', cunoscut din anul 1972 prin săpături de salvare (efectuate de către E. Comșa și A. Ștefănescu) și sistematice (V. Boroneanț) începând cu anul 1982.

După anii '90, arealul câmpiei Bucureștiului, a beneficiat de o atenție sporită din partea arheologilor, însă, din păcate, majoritatea investigațiilor au avut un caracter de salvare sau al unei simple cercetări de suprafață (identificarea de noi puncte arheologice, pentru completarea Repertoriului Arheologic Național dar și introducerea lor în Planurile Urbanistice). De aici provine și imaginea incompletă privind tipul de așezare, de complexe dar și încadrarea culturală a materialelor.

* Muzeul Municipiului București, Bdul I.C. Brătianu nr. 2, sector 3, 030171, București, România;
c_mirelacamelia@yahoo.com

Merită subliniat faptul că nu toate rezultatele au fost publicate, o mare parte a materialelor arheologice găsindu-se încă nevalorificate științific în depozitele diferitelor instituții muzeale.

Prin săpături de salvare au fost studiate diferite puncte din siturile de la București 'Băneasa Lac', în anul 2008 (Sandu-Cuculea 2011: 15-40), 'Vadu Anei', în 1992 (Neagu 2003: 32) și 'Dămăroaia' în 2007 (Mănușu-Adameșteanu *et al.* 2008: 77-8).

De remarcat faptul că, în Câmpia Bucureștiului nu mai este cercetată sistematic nici o așezare neo-eneolitică.

Istoricul cercetărilor arheologice

Descoperiri din neoliticul dezvoltat (sau târziu) - cultura Dudești

Primele materiale de tip Dudești au fost identificate de D.V. Rosetti încă din 1931, în cartierul Roșu-Militari din București. Inițial, acestea nu au fost atribuite culturii Dudești (Comșa 1971: 195).

Mai târziu, în anul 1946, E. Comșa și Al. Alexandrescu, descopereau așezarea Dudești 'Malul Roșu' (Comșa 1956: 41; 1971: 195), cultura Dudești reprezentând 'cel mai vechi facies neolitic constatat în Muntenia' (Zirra 1959: 761; Dolinescu-Ferche 1964: 113).

Așezarea eponimă aflată în cartierul Dudești, a fost cercetată sistematic în anul 1954, cultura Dudești, fiind definită de către E. Comșa în urma investigațiilor efectuate aici (Comșa 1956: 47). Săpăturile au fost reluate în anii 1956 și 1967-1968 (Comșa 1981: 21), în urma cărora a fost găsit un complex, dar și materiale arheologice atribuite culturii Dudești (Comșa 1971: 234-37; 1972: 57-63).

În 1957, la Fundenii Doamnei, a fost identificat un complex ce aparține culturii Dudești (Zirra 1959: 758-62).

Aspectele cele mai importante ale comunităților Dudești, au fost evidențiate prin săpăturile arheologice efectuate la Cernica începând cu anul 1960. S. Morintz a definit 'faciesul Cernica' (Cantacuzino și Morintz 1963: 30-41), ca fiind singura fază a culturii Dudești care a fost bine evidențiată în urma cercetărilor arheologice. Tot aici, au fost găsite materiale liniar-ceramice și Boian, faza Bolintineanu, care au contribuit la stabilirea raporturilor culturale (Comșa 1978b: 14).

După anii '90, în Câmpia Bucureștiului a mai fost identificată o singură așezare Dudești, la Brănești 'Vadu Anii', pe teritoriul județului Ilfov, în cadrul unor periegeze realizate de către R.R. Andreescu și E. Alexandrescu în anul 1992 (Neagu 2003: 36, 39-41, 43, nota 9).

Descoperiri din eneoliticul timpuriu - cultura Boian

I. Nestor este cel care a introdus în literatura de specialitate termenul de 'civilizația Boian A' (Comșa 1974a: 9-13) atunci când, în urma săpăturilor efectuate în așezarea *tell* de la Glina 'Bălăceanca', a identificat trei straturi arheologice suprapuse. Aceste rezultate de importanță, au condus la stabilirea, pentru prima dată, a cronologiei relative dintre principalele culturi din estul Peninsulei Balcanice, precizând succesiunea culturilor Boian, Gumelnița și Glina III (Comșa 1974a: 9-10). Cercetări în *tell*-ul de la Glina au mai fost efectuate de către M. Petrescu-Dîmbovița, în anii 1943, 1945-1947 (Petrescu-Dîmbovița 1944: 65-71) și împreună cu E. Comșa în anii 1969, 1970.

M. Petrescu-Dîmbovița descoperea, în anul 1943, pe *tell*-ul de la Glina un 'strat de tranziție' care era direct suprapus de un strat de inundații, situat deasupra nivelului Boian A, însă avea rezerve în a atribui acest strat fazei de tranziție. Materialele nu se asemănau cu cele din stratul Vidra IIA - Gumelnița AI din așezarea de la Vidra (Petrescu - Dîmbovița 1944: 70-1; 1947: 203-04).

La Floreasca, în București, între anii 1927-1928, I. Nestor a dezvelit o așezare Boian, faza Bolintineanu (Comșa 1974a: 23).

Au mai fost investigate așezări Boian la Vidra, așezare identificată în anul 1929 de D.V. Rosetti și cercetată sistematic în anii 1931-1933; 1952-1953, 1958 împreună cu S. Morintz (Rosetti 1934: 6-65; Rosetti și Morintz 1961: 71-7; Morintz și Rosetti 1959: 16-7; Morintz 1962: 274-77) și 'Cățelu' 1946 - M. Petrescu-Dîmbovița (Comșa 1974a: 22), București 'Giulești-Sârbi' 1958 - M. Constantiniu și V. Leahu (Leahu 1963b: 182-219; Vasilescu 1966: 148-49), Cernica 'Mănăstirea Iezerul' 1960-1967 - Gh. Cantacuzino și S. Morintz (Cantacuzino și Morintz 1968: 7, 9-25; Comșa și Cantacuzino 2001) etc.

După anii '90, Muzeul Municipiului București, prin săpăturile de salvare, efectuate conform legislației în vigoare, a descoperit în următoarele situri din București materiale și complexe ce aparțin culturii Boian: 'Băneasa Lac', în punctele Str. Străulești, nr. 108 B, sector 1 (Băjenaru 2007: 3-12), Str. Bujorului, nr. 36, sector 1 (Mănușu-Adameșteanu *et al.* 2007: 94-5), Soș. Străulești, nr. 102-104, sector 1 (Sandu-Cuculea 2009: 267-68; 2011: 15-40), 'Dămăroaia', Alea Scroviștei, nr. 60, sector 1 (Mănușu-Adameșteanu *et al.* 2008: 77) și 'Străulești-Măicănești' (Panait și Sandu-Cuculea 2001: 50).

În jud. Ilfov au fost găsite materiale la Balotești 'Marginea estică a satului' (Sandu 1992: 313, Pl. II/6, punct 68) și Tânganu, com. Pantelimon 'Autostradă' (Miu 1997: 350-51; Sandu-Cuculea 2000-2006: 187-9, Pl. IV/1-2), fiind continuate cercetările în situl 'Chitila-Fermă' (Boroneanț 1992: 11-30; 1992b: 11-6).

Descoperiri din eneoliticul dezvoltat - cultura Gumelnița

Între anii 1926-1927, I. Nestora a stabilit, pentru prima dată, raporturile cronologice între culturile Boian și Gumelnița, în așezarea de la Glina (Nestor 1928: 110-43; 1933: 237-52), ulterior acestea fiind confirmate de săpăturile lui Vl. Dumitrescu de la Atmăgeaua Tătărască (Dumitrescu 1934: 37-43).

Între 1931-1933, D.V. Rosetti (1934: 6-59), ulterior împreună cu S. Morintz în anul 1958 (Rosetti și Morintz 1961: 71-78), obține, la Vidra, rezultate importante pentru periodizarea culturii.

În anul 1961, P. Roman și D. Berciu au cercetat așezarea de la Măgurele 'Movila Filipescu', jud. Ilfov. Aceasta nu este formată din depuneri arheologice, este un martor de eroziune naturală de dimensiuni mici, înconjurat de viroage adânci (Morintz 1962: 278; Roman 1962: 259-71; 1963: 34).

Amintim faptul că în zona orașului București, în ultimii ani, nu au mai fost descoperite complexe și materiale arheologice încadrate culturii Gumelnița. În schimb, în jud. Ilfov au fost găsite prin săpături de salvare sau periegheze, următoarele puncte: com. Periș, sat Cocioc 'La Vernescu' - V. Sandu-Cuculea 1986-1987 (Sandu 1992: 295, punct 22); Buftea, cartier Buciumeni - V. Sandu-Cuculea 1987 (Sandu-Cuculea 1999: 380); Str. Aluniș nr. 99, punct ce aparține de situl 'Movila Filipescu' de la Măgurele - 2010 (Mănucu-Adameșteanu *et al.* 2010).

Habitatul (așezări)

Încă din anul 1932, D.V. Rosetti a publicat un studiu cu privire la clasificarea așezărilor preistorice din zona Bucureștiului. A distins astfel trei tipuri: 1) mobile - *tell*, artificiale alcătuite din dărâmăturile succesive ale locuințelor datorită, deselor incendii, inundații cât și unei intense și îndelungate stabilități - Glina, Vidra; 2) mături sau dealuri naturale putând fi recunoscute prin formația lor tipică - Măgura Jilavei; 3) terase de-a lungul râurilor, stațiuni ce nu pot fi identificate decât prin sondaje sau urme întâmplătoare, ce erau folosite în epoca bronzului și mai târziu (Rosetti 1932: 5).

Studiile efectuate pe valea Teleormanului au arătat că găsirea unor materiale arheologice izolate nu corespunde cu o așezare stabilă, cu locuințe și cu un nivel cultural individualizat (Andreescu și Bailey 1999: 12).

În arealul **culturii Dudești**, din punct de vedere topografic, cele mai multe așezări au fost amplasate pe terasele unor râuri - Dâmbovița (așezarea de la Dudești 'Malu Roșu'), Colentina (așezarea de la 'Fundenii Doamnei'), lacuri - Cernica (Cernica 'Mănăstirea Iezerul') sau insule - Brănești 'Vadu Anii'.

Din punctul de vedere al suprafeței ocupate, la Dudești 'Malu Roșu' așezarea se întinde pe o lungime de 100 m și o lățime de 120 m (Comșa 1971: 203) iar la Cernica așezarea are suprafață de cca. 1000 mp (Comșa 1974c: 10).

În Câmpia Bucureștiului, așezările comunității culturii **Boian** au fost constituite atât pe terasele joase (Cartierul Floreasca, Giulești, 'Dămăroaia'), cât și pe cele înalte ale unor râuri ('Băneasa Lac', 'Giulești-Sârbi' și București 'Cățelu').

Conform lui S. Morintz, care a identificat trei tipuri de așezări (pe boturi de deal, pe înălțimi greu accesibile și în lunca râurilor), așezarea **gumelnițeană** 'standard' se caracterizează printr-o locuire îndelungată, certificată pe baza grosimii straturilor de cultură (Morintz 1962: 273-4). Astfel, în primul tip a introdus așezările de la Glina, Tangâru, Vidra sau Măgura Jilava, în al doilea pe cele de la Gumelnița, Sultana, Căscioarele, Blejești, în a treia categorie se aflau așezările de la Medgidia, Teiu, Geangoiești, Baia. A remarcat și situația conform căreia există unele așezări care nu pot fi incluse în această clasificare (Morintz 1962: 282).

Așezarea de la Măgurele 'Movila Filipescu' se găsea pe un martor de eroziune (popină) și era înconjurată pe toate laturile de văi adânci fiind protejată de un șanț și un val de apărare (Roman 1962: 260-262; Marinescu 1969: 16).

* * *

Repertoriul așezărilor culturii Dudești, Boian și Gumelnița din Câmpia Bucureștiului

Precizări metodologice

Descoperirile arheologice aparținând neo-eneoliticului din Câmpia Bucureștiului, credem că nu au beneficiat îndeajuns de atenția cuvenită din partea specialiștilor. Am încercat, într-o formă preliminară, să alcătuim un repertoriu al descoperirilor acestei epoci, fără a leza contribuția altor autori (Ștefănescu 1989: 52-60, Sandu 1992: 289-321, Zănescu 1992: 363-71, Sandu-Cuculea 1999: 379-81, Mănușu-Adameșteanu 2005: 289-314) etc.

Multe dintre rezultatele acestor cercetări (de salvare sau de suprafață), nu au fost publicate sau au o încadrare incertă din punct de vedere cultural. Am introdus în acest material, pe lângă așezările (punctele) cunoscute în literatura de specialitate și datele oficiale din Lista Monumentelor Istorice apărută în anul 2010.

Încă o dată, suntem datori să menționăm caracterul preliminar al acestui repertoriu, sperând ca investigațiile viitoare să contribuie la apariția de noi puncte arheologice neo-eneolitice, în această parte a României.

În stadiul actual al cercetărilor, din literatura de specialitate (Planșele VI-VIII), observăm faptul că așezările din zona avută în discuție au fost identificate prin trei moduri aproximativ egale: prin complexe (33%) și materiale (34%) dar și prin LMI (33%). În privința încadrării culturale și cronologice, un număr foarte mare (50%) nu au fost încadrate (probabil datorită materialelor atipice identificate), urmate fiind de așezări ce aparțin culturii Boian (19%), Boian-Gumelnița (11%) sau Dudești (11%) etc (Planșa VI.2). În funcție de descoperirile din timpul săpăturilor (Planșa VII.1), așezările au fost clasificate după structura de locuire (33%) sau după materialele găsite (67%), iar locuința de suprafață a fost principala structură de locuire (Planșa VIII).

Pentru alcătuirea repertoriului (Planșa V), în funcție de informațiile disponibile, am folosit următoarea fișă standard:

Nr. cat. Sit arheologic/ Punct; 1. Unitatea administrativă (sat/ comună/ municipiu/ județ); 2. Cod RAN/ Cod LMI 2010; 3. Localizare/ coordonate geografice; 4. Tip de sit; 5. Data primei cercetări a sitului; 6. Caracterul cercetării/ campanii de cercetare; 7. Scurtă descriere a situației arheologice; 8. Încadrare cronologică; 9. Locul de păstrare al materialelor; 10. Bibliografie.

1. București 'Băneasa Lac'

1. București; 2. 179132.12/ B-I-s-B-17869 (cod sit, sitului neolitic nefiindu-i alocat un cod LMI propriu); 3. 44°29'32.47"N/ 26°3'55.98"E/ la est de șoseaua Străulești, pe suprafața unui bot de terasă de pe malul sudic al râului Colentina, care în acest sector a fost amenajat înainte de anul 1989 în lacul de agrement Băneasa; 4. așezare deschisă; 5. A. Ștefănescu 1988; 6. cercetare de suprafață și preventivă/ 2000 (V. Sandu-Cuculea și M. Negru); 2005 (Gh. Mănușu-Adameșteanu, C. Bojică și D. Pîrvulescu); 2006 (Gh. Mănușu-Adameșteanu, C. Bojică, D. Pîrvulescu, M. Ciocănel și A. Neagu); 2008 (V. Sandu-Cuculea); 8. cultura Boian, faza Bolintineanu; cultura Gumelnița; în cadrul sitului au mai fost descoperite complexe și materiale arheologice ce aparțin paleoliticului, epocii bronzului, cultura Glina; La Tène; sec. III-IV p.Chr.; sec. IX-XI p.Chr.; 9. Muzeul Municipiului București (= MMB).

1. a) București 'Băneasa Lac' / Str. Străulești, nr. 108 B; 1. București, sectorul 1; 3. la sud-est de malul lacului Băneasa; 6. cercetare arheologică preventivă/ 2005; 7. în timpul cercetărilor preventive au fost surprinse parțial două locuințe. La una dintre acestea, s-au observat două gropi de par (pe laturile de est și vest), un cuptor (folosit la arderea ceramicii), iar din inventarul locuințelor putem menționa doar fragmente ceramice; 8. cultura Boian, faza Bolintineanu; au mai fost descoperite fragmente ceramice aparținând epocii La Tène; 10. Băjenaru 2007: 3-12.

1. b) București 'Băneasa Lac' / Str. Bujorului, nr. 36; 1. București, sectorul 1; 3. pe un pînten de terasă de pe malul sudic al lacului Băneasa; 6. cercetare arheologică preventivă/ 2006; 7. au fost găsite, în strat, opt fragmente ceramice de mici dimensiuni; nu au fost identificate urmele unei construcții (fragmente de chirpici etc.), care să ateste existența unei așezări. 8. cultura Boian sau cultura Gumelnița; pe suprafața cercetată s-au mai documentat locuiri din epoca bronzului, cultura Glina (un complex de locuire și fragmente ceramice) și din epoca La Tène (un complex de locuire și fragmente ceramice); 10. Mănușu-Adameșteanu *et al.* 2007: 94-5; Băjenaru 2007: 13-35; Măgureanu și Bojică 2007: 101-04, fig.1-4.

1. c) București 'Băneasa Lac' / Soseaua Străulești, nr. 102-104; 1. București, sectorul 1; 3. la sud-est de malul lacului Băneasa; 6. cercetare arheologică preventivă/ 2008; 7. a fost descoperită o groapă menajeră, bucăți mici de chirpici, fragmente ceramice, unelte din silex (opt așchii, trei lame de mici dimensiuni, două răzuitoare); 8. cultura Boian, faza Bolintineanu; a mai fost identificată o groapă și fragmente ceramice ce aparțin epocii bronzului, cultura Glina; 10. Sandu-Cuculea 2009: 267-68; 2011: 15-40.

2. București 'Bordei'; 1. București; 2. 179132.18/ B-I-m-B-17875.02; 3. 44°28'21.06"N/ 26° 5'36.42"E/ parcul Floreasca, între malul sudic al Lacului Floreasca și str. Dante Aligheri; 8. epoca neolitică; au mai fost identificate materiale arheologice din sec. VI p.Chr.; 10. LMI 2010, OMCC 2010: 180, poz.50.

3. Cartierul Floreasca; 1. București, sectorul 2; 3. pe marginea terasei de lângă malul lacului Tei, în apropiere de halta Bolintineanu; 4. așezare deschisă; 5. 1923 (D.V. Rosetti); 6. cercetare de suprafață/1923; sondaj arheologic/ 1928-1929 (I. Nestor); 7. au fost descoperite trei gropi de bordeie (unul dintre ele, de formă ovală avea 4,00 m lungime și 2,5 m lățime), bucăți de chirpici ars, fragmente ceramice, unelte de piatră (dintre care se remarcă două topoare de dimensiuni mai mari); 8. cultura Boian, faza Bolintineanu; 9. Muzeul Național de Antichități (= MNA); 10. Comșa 1955: 13, 15-7, 19-23, 30, 33-4; 1974a: 23, 124, 143; 2000a: 68.

4. București 'Cățelu Nou'; 1. București; 2. 179132.26/ B-I-m-B-17883.07; 3. 44°26'15.95"N/ 26°12'5.30"E/ pe malul sudic al lacului Pantelimon pe o terasă înaltă, între lac și șoseaua Gării Cățelu; 4. așezare deschisă; 5. 1959; 6. cercetare de suprafață/ 1959; cercetare arheologică/ 1960 (două campanii arheologice, V. Leahu); 7. au fost descoperite trei bordeie (două de formă rectangulară cu marginile rotunjite cărora nu li s-au putut stabili dimensiunile reale și unul oval cu lungimea de 2,50 m și lățimea de 1,80 m), o groapă menajeră de formă circulară cu diametrul de 1,20 m. În bordeiul numărul 1, s-a constatat că intrarea se făcea prin două trepte ce se găseau pe latura estică a acestuia. Au mai fost descoperite fragmente de vase din ceramică (cupe cu picior, castroane, borcane, capace, trei așchii de silex atipice, puține oase de animale domestice (bovine); 8. cultura Boian, faza Giulești; în acest sit au mai fost identificate complexe și materiale arheologice aparținând epocilor bronzului, culturile Glina și Tei, Hallstatt, La Tène, sec. III p.Chr., sec. VI-VII p.Chr.; 9. MMB; 10. Leahu 1963a: 15-43.

5. București 'Curtea Veche'; 1. București; 2. 179132.37/ B-I-m-A-17896.08; 3. 44°25'47.76"N/ 26° 6'5.01"E/ în preajma bisericii Sf. Anton, între str. Covaci și str. Franceză; 4. curte domnească; 6. cercetări arheologice/ 1953; 7. au fost descoperite fragmente ceramice, unelte din silex și os; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 9. MMB; 10. Lăzărescu-Ionescu *et al.* 1954: 464-65.

6. 'Dămăroaia'; 1. Aleea Scroviștea, nr. 60, București, sectorul 1; 2. 179132.58/ B-I-s-B-17866; 3. 44°29'38.91"N/ 26° 3'5.23"E/ în nordul orașului București pe o terasă de pe malul sudic al lacului Grivița; 4. așezare deschisă; 5. 1930-1931 (D.V. Rosetti); 6. cercetare arheologică preventivă/ 2007 (Gh. Mănucu-Adameșteanu, C. Bojică); 7. a fost descoperită o locuință de formă rectangulară, cu dimensiunile surprinse de 3,00 x 2,05 m; aceasta prezintă pe latura de est o treaptă de lut cruțat; inventarul locuinței este format din fragmente ceramice provenite de la mai multe vase și două piese de silex; 8. cultura Boian, faza Giulești; pe suprafața secțiunilor au mai fost surprinse complexe de locuire aparținând sec. II-I a.Chr. și sec. VI-VII p.Chr. iar din strat au fost recoltate și fragmente ceramice ce pot fi atribuite epocii bronzului; 9. MMB; 10. Mănucu-Adameșteanu *et al.* 2008: 77.

7. Dealul Mihai Vodă (sau dealul Arhivelor Statului); 1. București; 3. 44°25'56"N/ 26°5'22"E/ în curtea Arhivelor Statului și pe cele trei pante către est, vest și nord ale Dealului Arhivelor; în acest loc s-a aflat ansamblul mănăstirii Mihai Vodă în vârful unui deal, care a fost distrus și nivelat complet în 1984. Pentru a fi salvate biserica și clopotnița, au fost mutate 300 m spre est restul clădirilor inclusiv palatul Arhivelor Statului au fost demolate, iar situl arheologic (aflat în curtea mănăstirii) a fost distrus; 5. 1953 (S. Morintz și Gh. Cantacuzino); 6. cercetări arheologice/ 1953-1955; 7. au fost descoperite câteva fragmente ceramice și unelte din silex; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 9. MNA; 10. Morintz și Cantacuzino 1954: 337-40; <http://wikimapia.org/8913094/ro/Dealul-Mihai-Voda>.

8. 'Dealul Piscului'; 1. București; 2. 179132.45/ B-I-m-A-17904.06; 3. 44°24'3.53"N/ 26° 6'38.25"E/ pe malul drept al râului Dâmbovița, în vecinătatea Parcului Tineretului; 5. 1984 (R. Ciuceanu); 6. cercetare arheologică/ 1984, 1999 (Gh. Mănucu-Adameșteanu, B. Tănăsescu și C. Nestorescu); 7. au fost găsite fragmente ceramice izolate; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost descoperite materiale arheologice aparținând epocii bronzului, Hallstatt, sec. II-III și sec. VI p.Chr.; 9. MMB; 10. Zănescu 1992: 366; Mănucu-Adameșteanu *et al.* 2000: 22.

9. Dudești 'Malu Roșu'; 1. București; 3. pe terasa joasă a malului stâng a râului Dâmbovița, lângă limita sud-estică a cartierului Dudești; 4. așezare deschisă; 5. 1931 (D.V. Rosetti); 6. cercetări arheologice 1931; cercetări de suprafață/ 1946 (E. Comșa, Al. Alexandrescu); cercetări sistematice/ 1954-1956, 1959, 1961-1962, 1967-1968 (E. Comșa); 7. au fost găsite mai multe gropi de forme și dimensiuni diferite (dar, care nu au putut fi atribuite unor bordeie), un bordei, o locuință de suprafață, o vatră, așchii și unelte microlitice din silex, tuf vulcanic; toporașe-dălțițe plate din tuf vulcanic de culoare gălbuie, toporașe în formă de calapod; râșnițe lucrate din gresie sfărâmicioasă; răzuitoare (unele duble), lame, percutoare, fragmente ceramice (borcane, vase de mici dimensiuni), plastică (statuete antropomorfe, un vas antropomorf, o statueta zoomorfă), material osteologic (domestic și sălbatic), dar și un mormânt; 8. cultura Dudești, fazele Malul Roșu și Fundeni; 9. MNA; 10. Comșa 1956: 41-9; 1959: 91-7; 1971: 195-249; 1972: 57-64; 1986: 14; 2000: 51-9; 2005: 193-97.

10. 'Giulești-Sârbi'; 1. București; 2. 179132.124/ B-I-m-A-17884.06; 3. 44°28'38.43"N/ 25°59'59.25"E/ pe terasa înaltă stângă a Dâmboviței, în apropierea ruinelor mănăstirii Chiajna; 4. așezare deschisă; 5. 1958 (P.I. Panait); 6. cercetare de suprafață/ 1958; cercetări arheologice/ 1958 (M. Constantiniu și V. Leahu); 7. au fost descoperite două bordeie (în unul dintre acestea intrarea se făcea printr-o treaptă), o locuință de suprafață și probabil o locuință semiadâncită, o vatră, fragmente ceramice (vase de provizii, castroane, străchini, pahare, tăvi, capace), măsuțe fragmentare, unelte din silex - lame, așchii, răzuitoare, o dălțiță - împungătoare de aramă, topoare plate și percutoare de piatră, unelte de os (două fragmente de la un împungător); 8. cultura Boian, faza Giulești, etapa Aldeni (după E. Comșa) sau Boian II b (după D. Berciu); au mai fost identificate urme din epoca bronzului, cultura Tei, sec. III-IV p.Chr., sec. X-XI p.Chr.; 9. MMB; 10. Leahu 1963b: 182-219; Comșa 1974a: 152.

11. Cartier Giulești; 1. București; 2. 179132.124/ B-I-m-A-17884.06; 3. 44°28'38.43"N/ 25°59'59.25"E/ un teren aflat în cartierul Giulești, o fostă cărămidărie situată pe terasa joasă din stânga râului Dâmbovița; 4. așezare deschisă; 5. 1953 (E. Comșa); 6. săpătură de salvare/1953; 7. au fost descoperite două bordeie de formă ovală, o locuință de suprafață, vase ceramice, fragmente de capace, de măsuțe, unelte (percutoare, râșnițe, greutatea mici de lut); 8. cultura Boian. faza Giulești; în timpul cercetărilor au mai fost identificate complexe și materiale arheologice din epoca bronzului, cultura Tei; sec. III-IV p.Chr.; sec. IX-XI p.Chr. și sec. XVIII; 9. MNA; 10. Comșa 1954a: 303-09; 1954b: 365, 372; 1974a: 149-151; Morintz și Rosetti 1959: 15.

12. 'Militari - Câmpul Boja'; 1. București; 2. 179132.29/ B-I-m-A-17886.08; 3. 44°26'55.12"N/ 26° 1'33.43"E/ în partea de vest a municipiului București, în cartierul Militari, de ambele părți ale străzii Câmpul Boja; 4. așezare deschisă; 5. 1922 (C. N. Ploșor); 6. cercetare de suprafață 1922; cercetări arheologice sistematice, 1958 (V. Zirra, M. Constantiniu, P.I. Panait, S. Dolinescu), 1997, 2003; 2004 (M. Negru, C. Schuster, Al. Morintz); 2005 (M. Negru, R. Ursu, C. Schuster, A. Comșa, Al. Morintz, C. Semuc, E. Teodor, Al. Bădescu); 7. în timpul campaniilor de cercetare arheologică au fost descoperite fragmente ceramice, un pandantiv din piatră șlefuită, dar și o groapă (în care au fost găsite fragmente dintr-un vas); 8. cultura Boian; situl arheologic 'Militari - Câmpul Boja' este un sit pluristratificat identificându-se complexe și materiale arheologice din preistorie până în sec. XIX; 9. Institutului de Arheologie 'Vasile Pârvan' - Centrul de Tracologie; 10. Negru *et al.* 2005: 85; 2006: 104; Schuster și Negru 1999: 19-20.

13. Str. Pușor nr. 2; 1. București; 3. 44°25'27.35"N/ 26° 4'37.17"E/ pe latura de est a Dealului Spirii; 5. 1962 (P.I. Panait); 6. sondaj arheologic/ 1962; 7. au fost identificate fragmente ceramice și unelte din silex; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; au mai fost descoperite urme arheologice datând din epoca bronzului, cultura Tei; sec. X-XI p.Chr., XIV-XVI; 9. MMB; 10. Panait 1969: 33, fig. I/1-2, 5.

14. 'Străulești-Măicănești'; 1. București; 2. 179132.60/ B-I-m-A-17862 (cod sit, sitului neolitic nefiindu-i alocat un cod LMI de sine stătător); 3. 44°30'12.43"N/ 26° 2'4.21"E/ între malul nordic al Lacului Grivița și șos. Gh. Ionescu-Sisești; 4. așezare deschisă; 5. 1975 (P.I. Panait și M. Constantiniu); 6. sondaj arheologic/ 1975; cercetare arheologică/ 2000 (P.I. Panait și Vasilica Sandu-Cuculea); 7. au fost descoperite trei bordeie, iar ca inventar al acestora este menționat un topor, fragmente ceramice; 8. ceramica din anul 2000 aparține eneoliticului timpuriu, cultura Boian, iar bordeiele au fost încadrate în neolitic, cultura nedeterminată; au mai fost descoperite urme arheologice din epoca bronzului, culturile Glina și Tei; sec. II-IV p.Chr.; sec. VI-VII p.Chr.; sec. X-XI p.Chr.; sec. XIV-XVI; 9. MMB; 10. Mandache 1981: 292; Panait, Sandu-Cuculea 2001: 50.

15. Bucureștii Noi - 'Strand'; 1. București; 2. 179132.08/ B-I-m-B-17865.03; 3. 44°29'37.42"N/ 26° 2'39.89"E/ între malul sud-vestic al lacului Grivița și str. Fabrica de Căramidă; 8. neolitic; La Tène; sec. XIV-XV; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 176, poz. 24.

16. 'Ziduri între Vii'; 1. București; 2. 179132.23/ B-I-m-B-17880.05; 3. 44°27'14.18"N/ 26° 9'15.33"E/ pe malul sud-vestic al lacului Fundeni; 8. paleolitic, neolitic, epoca bronzului; La Tène; epoca migrațiilor; sec. XVII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 182, poz. 74.

17. 'Marginea estică a satului'; 1. com. Balotești, jud. Ilfov; 2. 100978.01/ IF-I-m-B-15143.06; 3. 44°36'59.50"N / 26° 5'57.84"E/ pe malul stâng al Cociovaliștei, pe o terasă medie cu o pantă domoală; 5. 1986 (V. Sandu); 6. cercetare de suprafață/ 1986; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. cultura Gumelnița; au mai fost identificate materiale din epoca bronzului, culturile Glina și Tei; La Tène (sec. II-I a.Chr.); sec. II-III p.Chr.; sec. X p.Chr.; 9. MMB; 10. Sandu 1992: 313, pl. II/6, punct 68.

18. 'Tell Glina'; 1. sat Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. 101760.02/ IF-I-m-A-15146.02; 3. 44°23'28.95"N/ 26°16'2.60"E/ pe malul sudic al râului Dâmbovița, pe terasa înaltă a acestuia (Planșa IV.1); 4. așezare fortificată cu șanț de apărare; 5. 1923 (R. Vulpe); 6. cercetare de suprafață, 1923; cercetări sistematice, 1926-1927 (I. Nestor); 1943-1948 (M. Petrescu-Dîmbovița), 1969-1970 (M. Petrescu-Dîmbovița, E. Comșa); 7. fost descoperite mai multe nivele de locuire, astfel: un nivel de locuire aparține culturii Boian; în primul nivel de locuire al culturii Boian, faza Vidra, a fost identificată o locuință cu caracter sezonier (avea dimensiuni reduse; cuptorul-de formă rotundă prezenta un diametrul mic de 0,50 m); inventarulul acesteia era sărac - puține vase ceramice, întregi și fragmentare - oale, vase suport, obiecte de lut, de piatră, unelte din silex, obiecte de os (o săpăligă), o sulă de aramă cu mânerul din os, oase de animale; în acest strat au mai fost descoperite patru locuințe incendiate, două resturi ale unor vetre, opt schelete de copii, depuși în poziție chircită (patru schelete au prezentat inventar funerar - câteva mărgelile de scoici și din foiță răsucită de aramă, aflate în dreptul gâtului), vase ceramice întregi și fragmentare (oale, vase suport, pahare), greutăți de lut ars, o sârmă de aur (cu greutatea de 1,69 gr.); două nivele de locuire aparțin culturii Gumelnița, fazele A1 și A2; în nivelul de locuire Gumelnița A1 au fost găsite trei locuințe de suprafață, trei vetre (dintre care două prezentau repetate urme de fățuire); vase ceramice, obiecte de lut, unelte de silex (gratoire, burine, topoare, percutoare), unelte de piatră (dălțițe, râșnițe întregi și fragmentare), obiecte de os (un pumnal cu mânerul perforat, un fragment de topor din corn, sule și dălți, obiecte de aramă (o daltă și mai multe sule); plastică antropomorfă și zoomorfă (din os și din lut); descoperirile ce aparțin nivelului Gumelnița A2 constau din resturile a cinci locuințe arse (dintre care patru sunt locuințe de suprafață); trei resturi ale unor vetre; vase ceramice de dimensiuni mari, obiecte de lut (fusaiole), de piatră (un topor), de silex și de os; M. Petrescu-Dîmbovița a identificat oase umane izolate, inclusiv un fragment de craniu situat în stratul de cultură Gumelnița; 8. cultura Boian, faza Vidra; cultura Gumelnița, fazele A1 și A2; 9. MNA; 10. Rosetti 1932: 8; Nestor 1933: 226-52; Petrescu-Dîmbovița 1944: 65-71; Comșa 1954b: 362-64; 1957: 27-30; 1974a: 87-8, 128; 1974b: 16; 1978a: 18-9; 1981: 19-20; 1997: 147; Morintz, Rosetti 1959: 16-17.

19. Lângă 'Coasta lui Voicu'; 1. sat Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov; 3. 44°25'30.97"N/ 26°16'31.70"E; 5. 1945 (E. Comșa); 6. descoperire întâmplătoare, 1923; cercetare de suprafață, 1945; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. cultura Boian și cultura Gumelnița; 9. MNA; 10. informații V. Zirra; Fișă.

20. 'Platforma de la sud-sud-vest de Tell'; 1. sat Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. 101760.04/ IF-I-m-B-15147.04; 3. 44°24'52.79"N/ 26°15'49.74"E/ pe malul drept al Dâmboviței; 8. cultura Boian și cultura Gumelnița; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1426, poz. 74.

21. 'Fosta fermă zootehnică'; 1. sat Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. IF-I-m-B-15147.08; 3. 44°24'52.79"N/ 26°15'49.74"E/ la nord-vest de sat; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1426, poz. 78.

22. 'La est de punctul Cariera de nisip'; 1. sat Bălăceanca, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. IF-I-m-B-15147.12; 3. 44°24'52.79"N/ 26°15'49.74"E/ pe malul drept al Dâmboviței; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1426, poz. 82.

23. 'Mănăstirea Iezerul'; 1. sat Căldăraru, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. 101779.02/ IF-I-m-B-15161.08; IF-I-m-B-15161.09; IF-I-m-B-15161.10; 3. 44°25'21.01"N/ 26°16'2.11"E/ pe o prelungire a terasei (cca. 10 m înălțime) din dreapta fostului râu Colentina, transformat, ulterior, în lacul Cernica

(Planșa I); 4. așezări deschise, necropole; 5. 1960 (Gh. Cantacuzino, S. Morintz); 6. cercetări arheologice sistematice/ 1960-1974 (Gh. Cantacuzino și S. Morintz 1960-1967); E. Comșa; 7. au fost descoperite așezări și necropole, vase și fragmente ceramice, plastică antropomorfă, inele, podoabe de scoici, de os (inele, pandantive, mărgel), perle din minereu de cupru, unelte din silex, topoare din piatră; 8. cultura Dudești, faza Cernica; cultura Boian, fazele Bolintineanu și Giulești; au mai fost găsite vestigii arheologice din epoca bronzului, culturile Glina și Tei, La Tène, sec. XVI-XVII; 9. MNA, MMB și Muzeul Satului; 10. Cantacuzino 1963: 361; 367; Cantacuzino și Morintz 1968: 7, 9-25; Cantacuzino și Fedorovici 1971: 37-53; Moscalu 1973: 291; Comșa 1975: 19-26; 1978b: 8; 1978a: 17; 1981: 21-3, nota 24; 1992: 31-4; Comșa și Cantacuzino 2001; Obs.: Despre datarea necropolei(-lelor), Gh. Cantacuzino consideră că mormintele aparțin culturii Boian, faza Bolintineanu iar E. Comșa este de părere că scheletele aflate în poziție întinsă pe spate aparțin fazei Cernica a culturii Dudești, iar culturii Boian îi aparțin mormintele cu schelete chirchite pe o parte. În cadrul așezărilor au fost identificate: din cultura Dudești, 34 de gropi (de bordeie și menajere), o locuință cu podea platformă; din cultura Boian, faza Bolintineanu, 65 de gropi (de bordeie și menajere), iar din faza Giulești trei gropi (de bordeie și menajere).

24. Pe malul stâng al Sabarului; 1. com. Bragadiru, jud. Ilfov; 3. 44°22'20.15"N/ 25°58'9.91"E/ pe malul stâng al Sabarului; 5. 1979 (M. Turcu); 6. cercetare de suprafață/ 1979; 7. a fost descoperit un nucleu; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 9. MMB; 10. Boroneanț 1981: 13.

25. În zona excavațiilor de pământ 'La carieră'; 1. com. Bragadiru, jud. Ilfov; 3. 44°22'20.15"N/ 25°58'9.91"E/ în zona excavațiilor de pământ 'La carieră'; 5. 1988 (A. Ștefănescu); 6. cercetare de suprafață/ 1988; 7. fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 54, punct 4.

26. Perpendicular pe malul Ciorogârlei; 1. com. Bragadiru, jud. Ilfov; 3. 44°22'20.15"N/ 25°58'9.91"E/ perpendicular pe malul Ciorogârlei; 5. 1988 (A. Ștefănescu); 6. cercetare de suprafață/ 1988; 7. au fost descoperite fragmente ceramice și unelte din silex; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost găsite urme arheologice aparținând sec. III-IV p.Chr., sec. IX-XI p.Chr., sec. XVII-XVIII; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 54, punct 6.

27. 'Stația de epurare'; 1. com. Bragadiru, jud. Ilfov; 2. 179230.01/ IF-I-m-B-15152.06; 3. 44°22'20.15"N/ 25°58'9.91"E/ pe ambele maluri ale pâraului Sabar, la est de podul șoselei București-Bragadiru-Cornetu, în raza stației de epurare a apelor uzate; 5. 1968 (P.I. Panait și M. Constantiniu); 6. cercetare de suprafață și sondaj arheologic/ 1968; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost găsite urme arheologice aparținând epocii bronzului, perioadei traco-geto dacică, sec. III-IV p.Chr., sec. IX-XII p.Chr., sec. XIV-XVIII; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 57, punct 33.

28. La est de localitate; 1. com. Bragadiru, jud. Ilfov; 2. 179230.02; 3. 44°22'20.15"N/ 25°58'9.91"E/ pe ambele maluri al râului Ciorogârlea, la est de localitate; 8. neolitic, cultură nedeterminată; La Tène geto-dacic; sec. III-IV p.Chr.; sec. IX-XI; 10. Proiect LMI.

29. În zona orașului; 1. Buftea, jud. Ilfov; 3. 44°34'11.66"N/ 25°56'59.53"E; 7. A. Ștefănescu amintește faptul că a fost descoperită o vatră de locuire neolitică, dar și așezări din epocile bronzului și a fierului, din sec. III-IV, VI-VII, IX-XI, XIV-XIX; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1981: 180.

30. Cartier Buciumeni; 1. Buftea, jud. Ilfov; 2. 100594.01/ IF-I-m-B-15156.06; 3. 44°32'48.32"N/ 25°58'0.99"E/ pe malul drept al Colentinei între șoseaua Buciumeni-București-Târgoviște; 5. 1987 (V. Sandu-Cuculea); 6. cercetare de suprafață, 1987; 7. așezare ce aparține culturii Gumelnița; 8. cultura Gumelnița; au mai fost identificate urme arheologice din epoca bronzului, La Tène, sec. III-IV p.Chr., sec. XVI-XVIII, sec. XVIII-XIX; 9. MMB; 10. Sandu-Cuculea 1999: 380.

31. 'La Gropi'; 1. Buftea, jud. Ilfov; 2. 100585.03/ IF-I-s-B-15132; 3. 44°34'11.66"N/ 25°56'59.53"E/ pe malul de est al lacului Buciumeni; 8. eneoliticul târziu; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1418, poz. 14.

32. 'Cățelu'; 1. sat Cățelu, com. Glina, jud. Ilfov; 3. 44°24'15.42"N/ 26°13'7.25"E/ în apropierea satului, pe marginea joasă a terasei din stânga râului Dâmbovița; 4. așezare deschisă; 5. 1946; 6. cercetare de suprafață/ 1946; sondaj arheologic/ 1947 (M. Petrescu-Dîmbovița); 7. au fost descoperite două bordeie (cu gropile de formă ovală), fragmente ceramice, unelte din silex, un

fragment de figurină antropomorfă; 8. cultura Boian, faza Bolintineanu; 9. MNA; 10. Comșa 1955: 13, 15, 17-23, 30, 33; 1974a: 22-3; 2005: 196; Morintz și Rosetti 1959: 15.

33. Pe malul stâng al râului Ciorogârla; 1. com. Ciorogârla, sat Ciorogârla, jud. Ilfov; 3. 44°26'43.30"N/ 25°53'9.89"E/ E pe malul stâng al râului Ciorogârla; 5. 1988 (Aristide Ștefănescu); 6. cercetare de suprafață/ 1988; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost identificate urme arheologice aparținând epocii bronzului, culturile Glina și probabil Tei, sec. III-IV; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 54, punct 1.

34. Tel/urile de la Ciorogârla 'La Plopi'; 1. com. Ciorogârla, sat Ciorogârla, jud. Ilfov; 2. 101966.01/ IF-I-s-B-15173; 3. 44°26'43.30"N/ 25°53'9.89"E/ pe malul stâng al pârâului Ciorogârla, de la circa 100 m vest de podul de pe șoseaua București-Bolintin; 8. cultura Boian; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1435, poz. 168.

35. 'Liceul Agro-industrial'; 1. com. Ciorogârla, sat Ciorogârla, jud. Ilfov; 2. 101966.02/ IF-I-m-B-15174.03; 3. pe malul stâng al pârâului Ciorogârla, la circa 200 m vest de șoseaua București-Bolintin; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1436, poz. 172.

36. Situl arheologic de la Chiajna; 1. com. Chiajna, jud. Ilfov; 2. 179258.01/ IF-I-m-B-15166.05; 3. 44°27'35.98"N/ 25°58'30.02"E/ pe malul drept, înalt al Dâmboviței, între conac și cimitir; 8. neolitic, epoca bronzului, cultura Tei; La Tène; sec. VI p.Chr.; sec. XVI-XVII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1434, poz. 155.

37. Clinceni - La vest de șoseaua spre aeroport; 1. sat Clinceni, jud. Ilfov; 2. 102044.02; 3. 44°22'28.41"N/ 25°57'13.94"E/ pe ambele maluri ale Sabarului, la vest de șoseaua spre aeroport; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; epoca bronzului, cultura Tei; La Tène; sec. VI p.Chr.; sec. XVI-XVII; 10. Proiect LMI.

38. 'La Vernescu'; 1. sat Cocioc, com. Periș, jud. Ilfov; 2. 104555.04/ IF-I-m-B-15178.06; 3. 44°41'5.89"N/ 26° 3'2.56"E/ la 1250 m est de sat, la limita teritorial-administrativă cu com. Snagov, pe un bot de terasă de pe malul sudic al lacului Snagov; 4. așezare deschisă; 5. 1986-1987 (V. Sandu-Cuculea); 6. cercetare de suprafață/ 1986-1987; 7. au fost descoperite fragmente ceramice, un percutor din calcar, dar și o mare cantitate de chirpici ce prezentau urme de nuiel; 8. cultura Gumelnița; în timpul cercetării au mai fost găsite fragmente ceramice din sec. IV-V p.Chr.; 9. MMB; 10. Sandu 1992: 295, punct 22.

39. 'Cămunul Cațiche'; 1. com. Domnești, cămunul Cațiche, jud. Ilfov; 2. 102589.01/ IF-I-m-B-15189.02; 3. 44°23'59.89"N/ 25°54'59.89"E/ la vest de biserica satului, pe malul stâng al pârâului Sabar; 5. 1988 (A. Ștefănescu); 6. cercetare de suprafață/ 1988; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost găsite materiale arheologice aparținând sec. III-IV p.Chr. și sec. XVIII; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 56, punct 24.

40. 'Cațiche'; 1. com. Domnești, cămunul Cațiche, jud. Ilfov; 2. 102589.02/ IF-I-m-B-15189.02; 3. 44°23'59.89"N/ 25°54'59.89"E/ pe malul nordic al Sabarului, în apropierea căii ferate; 5. 1988 (A. Ștefănescu); 6. cercetare de suprafață/ 1988; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultură nedeterminată; au mai fost găsite urme arheologice aparținând sec. XV-XVI; 9. MMB; 10. Ștefănescu 1989: 56, punct 25; Miu 1997: 356, punct 8.

41. 'Fundeni Doamnei'; 1. sat Fundeni, com. Dobroești, jud. Ilfov; 2. 179132.24/ IF-I-m-B-17881.06 (fost B-I-s-B-17881); 3. 44°27'34.91"N/ 26°10'10.36"E/ în estul orașului București, la est de biserica Fundeni Doamnei, pe o terasă înaltă de pe malul stâng al râului Colentina (Planșa IV.2); 4. așezare deschisă; 5. 1957 (I. Ionașcu și V. Zirra); 6. cercetări arheologice/ 1957-1958; 7. a fost descoperită o locuință de suprafață, iar materialul recoltat a constatat exclusiv din vase și fragmente ceramice: vase provizii, cupe, străchini, pahare; 8. cultura Dudești, faza Fundeni după E. Comșa și V. Zirra iar S. Dolinescu-Ferche încadrează descoperirile de aici în cultura Vinča; în cadrul sitului au mai fost identificate complexe și materiale arheologice aparținând epocii bronzului, cultura Tei (faza Fundeni Doamnei); Hallstatt; sec. IV p.Chr.; sec. VI-VI p.Chr.; sec. XVII-XVIII; 10. Zirra 1959: 758-62; Dolinescu-Ferche 1964: 114-15, fig. 1; Comșa 2000: 53.

42. 'Sediul Fermei nr. 1'; 1. com. Glina, jud. Ilfov; 2. 179356.01/ IF-I-m-B-15195.03; 3. 44°23'24.02"N/ 26°14'45.35"E/ pe malul drept al Dâmboviței; 8. cultura Boian; epoca bronzului, cultura Glina; sec. III-IV; epoca medievală; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1446, poz. 270.

43. 'Via lui Poleașcă'; 1. com. Glina, jud. Ilfov; 2. 179356.02/ IF-I-m-B-15194.02; 3. 44°22'59.58"N/ 26°15'0.05"E/ la est de șos. Popești-Leordeni-Glina, pe malul drept al Dâmboviței; 8. cultura Gumelnița; epoca bronzului; sec. III-IV p.Chr.; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1446, poz. 266.

44. Glina - jumătatea nord-est a satului; 1. com. Glina, jud. Ilfov; 2. 179356.03/ IF-I-m-B-15196.05; 3. pe terasa înaltă a Dâmboviței; 8. cultura Gumelnița; epoca bronzului; sec. II-IV p.Chr.; sec. IX-XI p.Chr.; sec. XVII-XVIII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1447, poz. 276.

45. 'Canalul Colector'; 1. com. Glina, jud. Ilfov; 2. 179356.05/ IF-I-m-B-15193.04; 3. pe malul drept al Dâmboviței de la cca 250 m est de șoseaua Glina-Cățelu, spre marginea de nord a satului; 8. cultura Boian, faza Giulești; cultura Gumelnița; epoca bronzului; sec. II-III p.Chr.; sec. XVII-XVIII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1445, poz. 263.

46. Com. Grădiștea, jud. Ilfov; 2. 103452.03; 3. 44°39'37.17"N/ 26°17'49.64"E/ la nord-est de sediul primăriei, pe malul sudic al lacului Căldărușani; 8. neolitic, cultură neprecizată; epoca bronzului; LaTène; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1596, poz. 286.

47. 'Măgura Jilava'; 1. com. Jilava, jud. Ilfov; 3. 44°19'59.44"N/ 26° 4'59.36"E/ așezarea se afla la aproximativ 660 m est de orașul Jilava, mărginită de două văi și era înconjurată în parte de mlaștini (Planșa III); 4. așezare fortificată; 5. 1929 (D.V. Rosetti); 6. săpătură de salvare, 1929; săpătură sistematică, 1930 și 1931 (D.V. Rosetti); 7. în timpul cercetărilor a fost descoperită o așezare cu un strat cultural unic (locuințe, cuptoare, un șanț de apărare, vase ceramice, unelte, figurine antropomorfe și zoomorfe); 8. cultura Gumelnița-faza Jilava (Gumelnița B1); 9. MMB; Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta Turnu Severin; 10. Rosetti 1929a: 28-32; 1929b: 7, 11-2; 1932: 5-10; Comșa 1976: 105-27; 1981: 20.

48. 'Movila Filipescu'; 1. sat Alunișu, oraș Măgurele, jud. Ilfov; 2. 179427.01/ IF-I-m-A-15141.06; 3. 44°21'0.82"N/ 26° 2'33.89"E/ pe malul nordic al râului Ciorogârla, la sud-vest de curtea depozitului de colectare a ambalajelor; 4. așezare fortificată cu șanț și val de apărare (cultura Gumelnița); 5. 1961 (D. Berciu și P. Roman); 6. cercetări arheologice/ 1961; 7. au fost descoperite fragmente ceramice (vase de mari dimensiuni, urne piriforme, vase mici bitronconice, castroane, străchini, tipsiile, capacele, resturi de oase umane (printre ele au fost găsite și câteva cranii); 8. cultura Boian, faza Bolintineanu (materiale ceramice); cultura Gumelnița; 9. material aflat în colecția MNA; Muzeul Orașului Măgurele; 10. Morintz 1962: 278; Roman 1962: 259-71.

49. 'Movila Filipescu' 'Broscărie'; 1. str. Aluniș, nr. 99, fostul sat Filipescu, oraș Măgurele, jud. Ilfov; 3. 44°21'0.82"N/ 26° 2'33.89"E; 4. Așezare deschisă; 5. 1961 (D. Berciu și P. Roman); 6. cercetare arheologică preventivă/ 2010 (Gh. Mănucu-Adameșteanu, D. Pîrvulescu și E. Gavrilă); 7. a fost descoperit un material arheologic format din ceramică, unelte din piatră și silex (lamă din silex, fragment de râșniță din piatră, un gratoar, un racloar, un frecător din piatră); bucăți de chirpici; 8. cultura Gumelnița; au mai fost găsite materiale aparținând epocii bronzului, culturile Glina și Tei și cultura Dridu (sec. IX-XI p.Chr.); 9. MMB; 10. Mănucu-Adameșteanu *et al.* 2010.

50. 'Chitila-Fermă'; 1. com. Mogoșoaia, jud. Ilfov; 2. 179294.01/ IF-I-m-A-15214.08; IF-I-m-A-15214.09; 3. 44°30'34.43"N/ 25°58'55.58"E/ pe malul sudic al lacului Mogoșoaia, la est de calea ferată București-Ploiești; 4. așezare deschisă; 5. 1972 (E. Comșa și A. Ștefănescu); 6. săpături de salvare, 1972, 1982-1985, 1986, 1997; săpături sistematice, 2002-2004 (V. Boroneanț, responsabil 1982-2004); 7. Au fost identificate așezări neolitice (locuințe, vetre, vase ceramice, statuete antropomorfe și zoomorfe; piese din silex, bronz, os, corn, piatră, cinci morminte); 8. cultura Boian, fazele Bolintineanu, Giulești și Spanțov, cultura Gumelnița, fazele A1 și A2; au mai fost surprinse fragmente ceramice Precucuteni II sau III. Lângă *tell*, de o parte și de alta, au fost surprinse locuiri din epoca bronzului, cultura Tei, faza III-IV, sec. II-IV p.Chr. și sec. V-VI p.Chr.; 9. MMB, MNA; 10. Boroneanț 1992: 11-30; 1992b: 11-6; 2000: 49-54; 2005a: 47-82; Boroneanț *et al.* 1998: 11-12; 2003: 85-7; Zănescu 1992: 365-66; Sandu-Cuculea 1999: 378; Nicolae *et al.* 2003: 72-81.

51. 'Ferma zootehnică de ovine'; 1. com. Mogoșoaia, jud. Ilfov; 2. 179472.07; 3. 44°32'3.40"N/ 25°59'59.63"E/ pe malul nord-vestic al lacului Chitila; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; epoca bronzului; epoca daco-romană; 10. Proiect LMI.

52. 'Botul Malului'; 1. Popești-Leordeni, jud. Ilfov; 3. 44°22'48.23"N/ 26°10'10.57"E/ pe partea de nord/est a terasei râului Dâmbovița; 5. 1989 (M. Turcu și A. Ștefănescu); 6. sondaj arheologic/ 1989; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; au mai fost

identificate materiale aparținând epocilor: bronzului; sec. II-I a.Chr.; sec. II-IV p.Chr.; sec. VI-VII p.Chr.; sec. IX-XI p.Chr.; sec. XVI-XIX; 9. MMB; 10. Turcu și Ștefănescu 1992: 215.

53 a. Situl arheologic de la Poșta; 1. sat Poșta, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. 101788.01/ IF-I-m-B-20259.05; 3. 44°25'30.83"N/ 26°16'32.02"E/ pe malul drept al Dâmboviței, între drumul spre Frunzânești și marginea nord a satului; 8. neolitic, epoca bronzului; sec. VI p.Chr.; sec. IX-X p.Chr.; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1461, poz. 413.

53 b. Situl arheologic de la Poșta; 1. sat Poșta, com. Cernica, jud. Ilfov; 2. IF-I-m-B-20259.11; 3. 44°25'30.83"N/ 26°16'32.02"E/ la circa 300 m sud-est de sat; 8. neolitic; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1461, poz. 419.

54. Sat Șindrilița; 1. com. Găneasa, jud. Ilfov; 3. 44°29'30.55"N/ 26°16'45.87"E/ pe ambele maluri ale văii Șindrilița, în jurul podului Afumați-Șindrilița; 5. 1993 (V. Sandu-Cuculea, V. Boroneanț); 6. cercetare de suprafață/ 1993; 7. au fost descoperite fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; au mai fost identificate materiale din Hallstatt, sec. II-IV p.Chr. și IX-X p.Chr.; 9. MMB; 10. Sandu-Cuculea 1999: 381.

55. 'Autostradă'; 1. sat Tânganu, com. Pantelimon, jud. Ilfov; 2. 101797.01; 3. 44°27'13.18"N/ 26°13'19.05"E/ în extremitatea sudică a unui bot de terasă de pe malul stâng al Dâmboviței, afectat de traseul autostrăzii București-Constanța; 4. așezare deschisă; 5. 1991 (P. Damian, S. Theodor, D. Mihai și R. Medinceanu); 6. cercetare de suprafață/ 1991; săpătură de salvare/ 1992 (V. Sandu-Cuculea); 7. A fost identificată o locuință de suprafață, fragmente ceramice; 8. cultura Boian-faza Vidra; au mai fost descoperite urme arheologice din epoca bronzului, cultura Tei, faza III; sec. IV-III p.Chr.; sec. XVIII-XIX; 9. MMB; 10. Miu 1997: 350-51; Sandu-Cuculea 2000-2006: 187-89, pl. IV/1-2.

56. Tunari-Ștefăneștii de Sus-Dascălu, jud. Ilfov; 3. 44°33'1.16"N/ 26° 7'59.44"E/ pe șantierul de hidroameliorații; 5. 1990 (V. Sandu); 6. săpătură de salvare/1990; 7. au fost descoperite doar fragmente ceramice; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; au mai fost surprinse urme din epoca bronzului, La Tène, sec. II-IV p.Chr., sec. IX-X p.Chr., sec. XVII-XVIII; 9. MMB; 10. Sandu-Cuculea 1999: 379.

57. 'Ostrov'; 1. sat Vadu Anei, com. Brănești, jud. Ilfov; 2. 101305.03/ IF-I-m-B-15155; 3. 44°27'26.40"N/ 26°20'21.41"E/ pe ostrovul din lacul Brănești; 5. 1976 (prof. Gh. Dragoș); 6. cercetare de suprafață, 1976; cercetare arheologică preventivă, 1992 (P. Damian, E. Alexandrescu și R. Andreescu); 7. au fost descoperite materiale arheologice (fragmente ceramice, statuete antropomorfe feminine, cuțite și răzuitoare din cremene, dălți din piatră lustruită); 8. cultura Dudești și cultura Gumelnița (în 1976); 9. Muzeul Național de Istorie a României (= MNIR); 10. Neagu 2003: 32, 39-41; LMI 2010; OMCC 2010: 1430, poz. 119; http://www.branesti.ro/scurt_istoric_al_localitatii.htm.

58. Pe malul drept al Sabarului; 1. sat Vârteju, com. Măgurele, jud. Ilfov; 3. 44°21'18.09"N/ 25°59'55.63"E/ la sud-vest de localitate, lângă DC 20, pe malul drept al Sabarului; 5. 1996 (V. Cuculea-Sandu, Gh. Mănușu-Adameșteanu, M. Negru, F. Miu, L. Nuța și E. Mocanu); 6. cercetare de suprafață/ 1996; 7. nu se specifică materialul arheologic descoperit; 8. epoca neolitică, cultura nedeterminată; 9. MMB; 10. Miu 1997: 356, punct 13.

59. Vârteju 'Stația de epurare'; 1. sat Vârteju, com. Măgurele, jud. Ilfov; 2. 179454.02/ IF-I-m-B-20260.06; 3. 44°21'18.09"N/ 25°59'55.63"E/ pe ambele maluri ale Sabarului, la est de hotarul cu com. Bragadiru; 8. neolitic, epoca bronzului; sec. III-IV p.Chr.; sec. IX-X p.Chr., sec. XIV-XVIII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1474, poz. 548.

60. Vârteju 'La fosta Cărmidărie'; 1. Sat Vârteju, com. Măgurele, jud. Ilfov; 2. 179454.03/ IF-I-m-B-20261.06; 3. 44°21'18.09"N/ 25°59'55.63"E/ pe malul stâng al Ciorogârlei, vis-a-vis de fosta cărmidărie la sud-est de hotarul cu com. Bragadiru; 8. neolitic, cultura nedeterminată; epoca bronzului; sec. III-IV p.Chr.; sec. IX-X p.Chr., sec. XIV-XVIII; 10. LMI 2010; OMCC 2010: 1475, poz. 555.

61. 'Telul Vidra' (situl a fost identificat ca 'Măgura Tătarilor' sau 'Măgura Jidovilor', acestea din urmă menționate într-un chestionar al lui Odobescu, cf. Rosetti 1934: 6); 1. sat Vidra, com. Vidra, jud. Ilfov; 2. 105945.02/ IF-I-m-A-15255.04; IF-I-m-A-15255.05; 3. 44°16'41.36"N/ 26°10'12.17"E/ pe malul stâng al pârâului Sabar (Planșa II); 4. așezare deschisă, cultura Boian; așezare fortificată, cultura Gumelnița; 5. 1929 (D.V. Rosetti); 6. cercetare arheologică preventivă/ cercetare sistematică 1931-1933; 1952-1953, 1958 (D.V. Rosetti, S. Morintz 1958); 7. în tipul campaniilor au fost descoperite locuințe de suprafață, vase și fragmente ceramice, plastică antropomorfă (figurine de lut, os, cupru), vase antropomorfe (între care și 'Zeița de la Vidra' care prezenta pe piept un pandantiv de

aur, ulterior pierdut, capace modelate în forma unui cap de om) și zoomorfe (vase, capace), unelte (din piatră și silex, greutate de lut, fusaiole), două pandantive din foiță de aur (unul datat în faza Gumelnița A2 și celălalt în faza Gumelnița B); 8. primul nivel de locuire aparține culturii Boian, faza Vidra; urmează un strat cultural gumelnițean cu trei niveluri încadrate în fazele Gumelnița A1, A2 și B; în fazele A1 și A2 a funcționat câte un șanț de apărare; 9. MMB; MNIR; Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta Turnu Severin; 10. Rosetti 1932; 1934: 6-65; Morintz și Rosetti 1959: 16-17; Rosetti și Morintz 1961: 71-7; Morintz 1962: 274-77; Tzoni 1971: 392-96; Comșa 1974a: 211-212.

Bibliografie

- Andreescu, R.R. și Bailey D. (1999) 'Observații preliminare privind locuirea neo-eneolitică pe valea Teleormanului', în M. Neagu (coord.) *Civilizația Boian pe teritoriul României*, pp. 11-3, București: CIMEC.
- Băjenaru, R. (2007) 'O așezare tip Boian la Băneasa-Lac', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* VII: 3-12.
- Boroneanț, V. (1981) 'Paleoliticul în perimetrul Bucureștilor', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* III: 7-19.
- (1992) 'Manifestări de artă în locuirea neolitică de la Chitila-Fermă', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* IV: 11-30.
- (1992b) 'Considerații preliminare privind cercetările arheologice de la Chitila-Fermă', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* XI: 11-6.
- (2000) 'Chitila-Fermă. Studiu Monografic. I. Istoricul cercetărilor', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* 14: 49-54.
- (2005a) 'Chitila-Fermă. Studiu monografic', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* VI: 47-82.
- Boroneanț, V., Miu, F. și Mănușu-Adameșteanu, Gh. (1998) 'Șantierul Chitila-Fermă', în C. Stoica (coord.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 1997. A XXII-a Sesiune Națională de rapoarte arheologice, Călărași, 20-24 mai 1998*, pp.11-2, București: Direcția Monumentelor Istorice.
- Boroneanț, V., Boroneanț, A., Nicolae, C. și Nicolae, I. (2003) 'Chitila, com. Chitila, jud. Ilfov, Punct: Fermă', în M.V. Angelescu, C. Borș, F. Vasilescu, C. Bem, B. Tănăsescu, F. Udrea, T. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2002. A XXXVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Covasna, 2-6 iunie 2003*, pp. 85-7, București: CIMEC.
- * * * http://www.branesti.ro/scurt_istoric_al_localitatii.htm [accesat 25 octombrie 2012].
- Cantacuzino, Gh.I. (1963) 'Unele probleme istorice privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* XIV(2): 361-94.
- Cantacuzino, Gh.I. și Morintz, S. (1963) 'Die Jungsteinzeitlichen funde in Cernica (Bukarest)', *Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* VII: 27-89.
- (1968) 'Descoperirile arheologice de la Cernica și importanța lor pentru cunoașterea vechilor culturi din țara noastră', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* VI: 7-26.
- Cantacuzino, Gh.I. și Fedorovici, C. (1971) 'Morminte de femei decedate în timpul nașterii din necropola neolitică de la Cernica', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* VIII: 37-53.
- Comșa, E. (1954a) 'Săpăturile arheologice din sectorul Giulești', *Studii și Referate privind Istoria României*, partea I: 303-09.
- (1954b) 'Considerații cu privire la evoluția culturii Boian', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* V(3-4): 361-98.
- (1955) 'Stadiul cercetărilor despre viața oamenilor din faza Bolintineanu a culturii Boian', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* VI(1-2): 13-46.
- (1956) 'Rezultatele sondajelor de la Dudești și unele probleme ale neoliticului la sud de Carpați', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* VII(1-2): 41-9.
- (1957) 'Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giulești a culturii Boian', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* VIII(1-4): 27-47.
- (1959) 'Săpăturile de la Dudești', *Materiale și Cercetări Arheologice* V: 91-7.

- (1971) 'Données sur la civilisation de Dudești', *Praehistorische Zeitschrift* 46(2): 195-249.
- (1972) 'Figurinele antropomorfe descoperite la Dudești', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* IX: 57-64.
- (1974a) *Istoria comunităților culturii Boian*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1974b) 'Date despre folosirea aurului în cursul epocii neolitice pe teritoriul României', *Apulum* XII, Alba Iulia: 13-23.
- (1974c) 'Nouvelles données sur l'évolution de la culture Dudești (phase Cernica)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* XVIII: 9-18.
- (1975) 'Nouvelles données relatives à la phase Bolintineanu de la culture Boian (à la lumière des fouilles de l'agglomération de Cernica)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* XIX: 19-26.
- (1976) 'Quelques considerations sur la culture Gumelnița (L'agglomeration Măgura Jilavei)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* XX: 105-27.
- (1978a) 'Descoperiri neolitice de pe teritoriul Bucureștilor', *Izvoare arheologice bucureștene*: 16-20.
- (1978b) 'Probleme privind cercetarea neo-eneoliticului de pe teritoriul României', *Studii și Cercetări de Istorie Veche (Arheologie)* 29(1): 7-31.
- (1981) 'Unele date referitoare la complexe neolitice din zona Bucureștilor', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* III: 19-30.
- (1986) 'Date privind evoluția tipurilor de locuințe din epoca neolitică din Muntenia', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova* III: 13-32.
- (1992) 'Despre datarea necropolei neolitice de la Cernica', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* IV: 31-6.
- (1997) 'Tipurile de așezări din epoca neolitică din Muntenia', *Cultură și civilizație la Dunărea de jos* XV: 144-63.
- (2000) 'Types d'habitations dans l'aire de la culture de Dudești en Valachie (Munténie)', *Studia Antiqua et Archaeologica*, Facultatea de Istorie și Filozofie, Universitatea 'Al. Ioan Cuza' VII: 51-9.
- (2000a) 'Așezările din epoca neolitică și mediul lor natural din sudul Munteniei', în M. Iacob, E. Oberlander-Târnoaveanu și F. Topoleanu (ed.) *Istro-Pontica. Muzeul Tulcean la a 50-a aniversare. Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate (1955-2000)*, pp. 67-72, Tulcea: Institutul de Cercetări Eco-Muzeale.
- (2005) 'The dwellings in the range of the Dudești culture', în V. Spinei C.-M. Mantu Lazarovici și D. Monah (ed.) *Scripta prehistorica, Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata*, pp. 193-200, Iași: Ed. Trinitas.
- Comșa E. și Cantacuzino, Gh. (2001) *Necropola neolitică de la Cernica*, București: Ed. Academiei Române.
- Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (DMASI), *Proiectul Listei Monumentelor Istorice, 1991* (= Proiect LMI).
- Dolinescu-Ferche, S. (1964) 'Câteva date referitoare la cultura Dudești', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* XV: 113-19.
- Dumitrescu, Vl. (1934) 'La stratigraphie des stations appartenant à la lumière des fouilles d'Atmageaua Tatarasca', *Istros* I: 37-43.
- * * * *Fișă din Repertoriul arheologic al Muzeului Municipiului București* (= Fișă).
- Lăzărescu-Ionescu, L., Rosetti, D., Ionescu, Gh., Astancăi, Gh. și Teodoru H. (1954) 'Săpăturile arheologice din sectorul Curtea Veche', *Studii și Referate privind Istoria României*, partea I: 461-538.
- Leahu, V. (1963a) 'Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul de Istorie a Orașului București* I: 15-48.
- (1963b) 'Săpăturile arheologice de salvare de la Giulești-Sârbi', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul de Istorie a Orașului București* I: 182-219.
- * * * 'Lista Monumentelor Istorice', *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 670 bis/ 1.X.2010 (= LMI 2010).
- Mandache, C. (1981) 'Cronica săpăturilor arheologice pe teritoriu Bucureștilor, 1975-1980', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul de Istorie a municipiului București* III: 289-92.
- Marinescu, Fl. (1969) 'Așezări fortificate în România', *Studii și comunicări Sibiu* 14: 18-24.
- Măgureanu, D. și Bojică, C. (2007) 'Băneasa lac. Descoperiri de epocă Latène', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* VII: 101-25.

- Mănucu-Adameștenu, Gh. (2005) 'Cronica cercetărilor în București (1999-2004)', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* VI: 289-314.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh., Tănăsescu, B. și Nestorescu, C. (2000) 'București, Punct: Dealul Piscului', în C. Borș, I. Oberländer-Târnoveanu, F. Vasilescu și T. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania anului 1999. A XXXIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Deva, 24-28 mai 2000*, p. 22, București: CIMEC.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh., Bojică, O.C., Pîrvulescu, D.-C., Ciocănel, M.C. și Neagu, A. (2007) 'București, Punct: Băneasa Lac, str. Bujorului, nr. 36, sector 1', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania anului 2006. A XLI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 29 mai-1 iunie 2007*, p. 94-5, București: CIMEC.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh., Bojică, C., Ciocănel, C.-M., Pîrvulescu, C.-D., Măgureanu, D., Măgureanu, A., Damian, P., Cleșiu, S. și Lazăr, C. (2008), 'București, Punct: Dămăroaia', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania anului 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași, 14-17 mai 2008*, pp. 76-80, București: CIMEC.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh., Pîrvulescu, C.D. și Gavrilă, E. (2010) *Raport de cercetare arheologică preventivă pentru terenul din județul Ilfov, oraș Măgurele, strada Aluniș, nr. 99*, București: Muzeul Municipiului București.
- Miu, F. (1997) 'Cronica cercetărilor arheologice București (1990-1996)', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* 12: 349-56.
- Morintz, S. (1962) 'Tipuri de așezări și sisteme de fortificație și de împrejmuire în cultura Gumelnița', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* XIII(2): 273-83.
- Morintz S. și Rosetti D. V. (1959) 'Din cele mai vechi timpuri și până la formarea Bucureștilor', *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, pp. 11-35, București: Ed. Științifică.
- Morintz, S. și Cantacuzino, Gh. (1954) 'Săpăturile arheologice din sectorul Mihai Vodă. a) Dealul Mihai Vodă (Arhivele Statului)', *Studii și Referate privind Istoria României*, partea I: 322-83.
- Moscalu, E. (1973) 'Locuirea getică de la Cernica', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 24(2): 291-98.
- Neagu, M. (2003) *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos. Cu privire specială asupra centrului Munteniei, Cultură și civilizație la Dunărea de jos XX*, Călărași: Ed. Daim.
- Negru, M., Schuster, C.F. și Morintz, Al. (2005) 'București. Punct: Militari-Câmpul Boja', în M.V. Angelescu, I. Oberländer-Târnoveanu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2004. A XXXIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Jupiter-Mangalia, 25-28 mai 2005*, pp. 84-6, București: CIMEC.
- Negru, M., Ursu, R., Schuster, C., Comșa, A., Morintz, Al., Semuc, C., Teodor, E.S. și Bădescu, Al. (2006) 'București, Punct: Militari-Câmpul Boja', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2005. A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 31 mai-3 iunie 2006*, pp. 104-06, București: CIMEC.
- Nestor, I. (1928) 'Zur Chronologie der rumänischen Steinkupferzeit', *Praehistorische Zeitschrift* XIX: 110-43.
- (1933) 'Fouilles de Glina', *Dacia. Recherches et découvertes arheologiques en Roumanie* III-IV (1927-1932): 226-52.
- Nicolae, C., Nicolae, I. și Boroneanț, A. (2003) 'Săpăturile arheologice din situl neolitic de la Chitila-Fermă. Campania 2002', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* 17: 72-81.
- * * * *Ordinul Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2361 din 12 iulie 2010, București, 2010* (= OMCC 2010).
- Panait, P.I. (1969) 'Însemnări arheologice pe șantierele de construcții din București II', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* VII: 33-6.
- Panait, P.I. și Sandu-Cuculea, V. (2001) 'București, Punct: Străulești-Măicănești', în M.V. Angelescu, C. Borș și I. Oberländer-Târnoveanu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2000. A XXXV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Suceava, 23-27 mai 2001*, pp.49-51, București: CIMEC.
- Petrescu-Dîmbovița, M. (1944) 'Raport asupra săpăturilor de la Glina, jud. Ilfov, 1943', în *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942-1943*: 65-71.
- (1947) 'Nouvelles données concernant le neolithique carpatho-balkanique (1945)', *Balkanica* VIII: 192-215.
- Roman, P. (1962) 'O așezare neolitică la Măgurele', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* XIII(2): 259-71.
- (1963) 'Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* XIV(1): 33-50.
- Rosetti, D.V. (1929a) 'Raportul preliminar asupra săpăturilor arheologice executate la 'Măgura dela Jilava' ', în D. Dumbravă (ed.) *Strămoșii Bucureștenilor*, pp. 28-32, București: Atelierele 'Adevărul'.

- (1929b) 'Din preistoria Bucureștilor', *Cronica numismatică și arheologică* IX: 2-15.
- (1932) 'Câteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor. Asupra tehnicii, tipologiei și cronologiei lor. Cu un rezumat francez', *București* III: 5-23.
- (1934) 'Săpăturile de la Vidra - raport preliminar', *Publicațiile Muzeului Municipiului București* 1: 6-65.
- Rosetti, D.V. și Morintz, S. (1961) 'Săpăturile de la Vidra', *Materiale și Cercetări Arheologice* VII: 71-7.
- Sandu, V. (1992) 'Cercetările arheologice de suprafață din nordul Sectorului Agricol Ilfov', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* IV: 289-321.
- Sandu-Cuculea, V. (1999) 'Cronica cercetărilor arheologice', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* 13: 379-81.
- (2000-2006) 'Sondajul arheologic din punctul Tânganu 'Autostradă', com. Pantelimon, jud. Ilfov (1992)', *Materiale și cercetări arheologice, Serie nouă* II: 187-214.
- (2009) '127. București, Punct: Băneasa Lac, str. Străulești, nr. 102-104', în M.V. Angelescu, I. Oberländer-Târnoveanu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania anului 2008. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 27 mai-1 iunie 2009*, pp. 267-68, București: CIMEC și Complexul Național Muzeal 'Curtea Domnească' Târgoviște.
- (2011) 'Un nou complex din faza Bolintineanu a culturii Boian, descoperit în situl București 'Băneasa lac' ', în Gh. Mănucu-Adameșteanu (ed.) *O jumătate de veac în slujba istoriei Bucureștilor. Omagiu prof. dr. Panait Ion Panait la 80 de ani*, vol. II, pp. 15-40, București: Ed. Mistral.
- Schuster, C. și Negru, M. (1999) 'Descoperiri arheologice din epoca bronzului la București-Militari 'Câmpul Boja' (campania din anul 1997)', în *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* 13: 19-25.
- Ștefănescu, A. (1981) 'Contribuții arheologice privitoare la începuturile locuirii feudale la Buftea', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* III: 179-84.
- (1989) 'Cercetări de suprafață privind istoria locuirii omenești pe malurile Sabarului și Ciorogârlei în raza municipiului București', *Revista muzeelor* 26(9-10): 52-60.
- Turcu, M. și Ștefănescu, A. (1992) 'Sondajul arheologic de la Popești-Leordeni, Botul Malului', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* IV: 215-27.
- Tzoni, M. (1971) 'Topoare de silex eneolitice aflate în colecțiile Muzeului de istorie a Municipiului București', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* VIII: 391-99.
- Vasilescu, Gh. (1966) 'Din istoricul cartierului Giulești', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București* IV: 147-66.
- * * * <http://www.wikimapia.org/8913094/ro/Dealul-Mihai-Vodă> [accesat la 25 februarie 2013].
- Zănescu, I. (1992) 'Șantierul Dealul Piscului - Cronica cercetărilor arheologice (1981-1989)', *Cercetări Arheologice în București. Muzeul Municipiului București* IV: 363-71.
- Zirra, V. (1959) 'Săpăturile arheologice de la Fundenii Doamnei', *Materiale și Cercetări Arheologice* VI: 758-64.



1

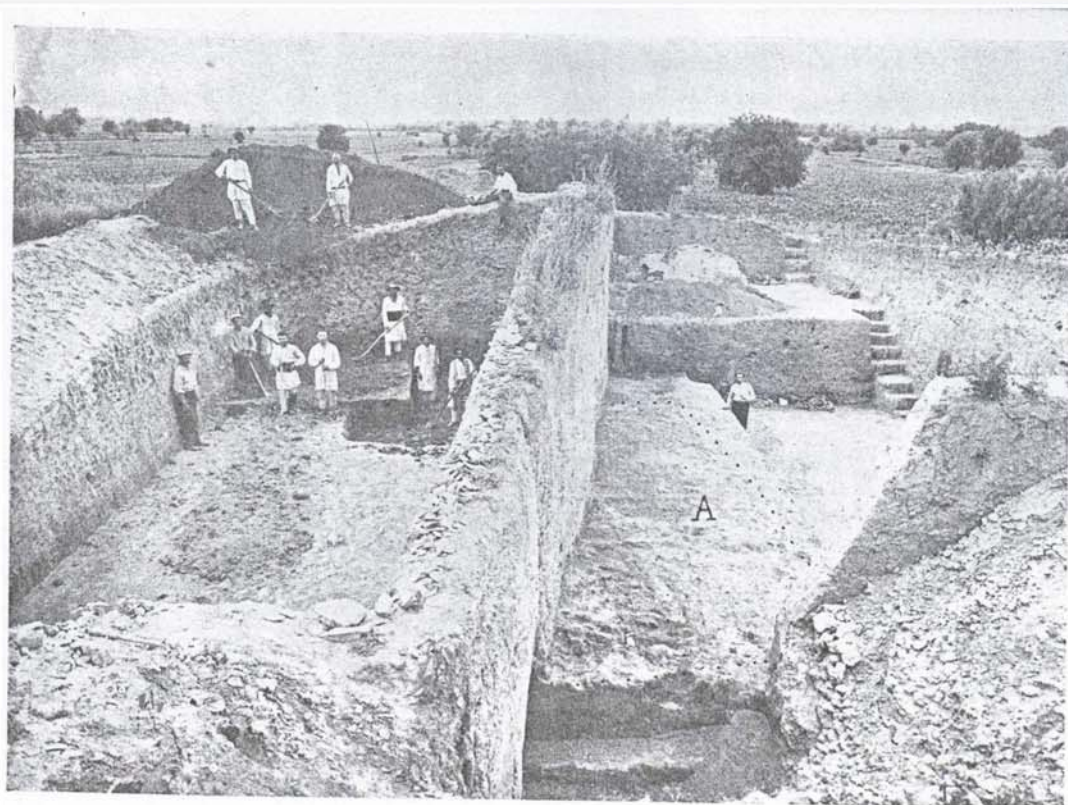


2

Planșa I. Imagini asupra așezării de la Cernica (după Comșa 1974c, fig.2-3).
Images of Cernica settlement (after Comșa 1974c, fig.2-3).

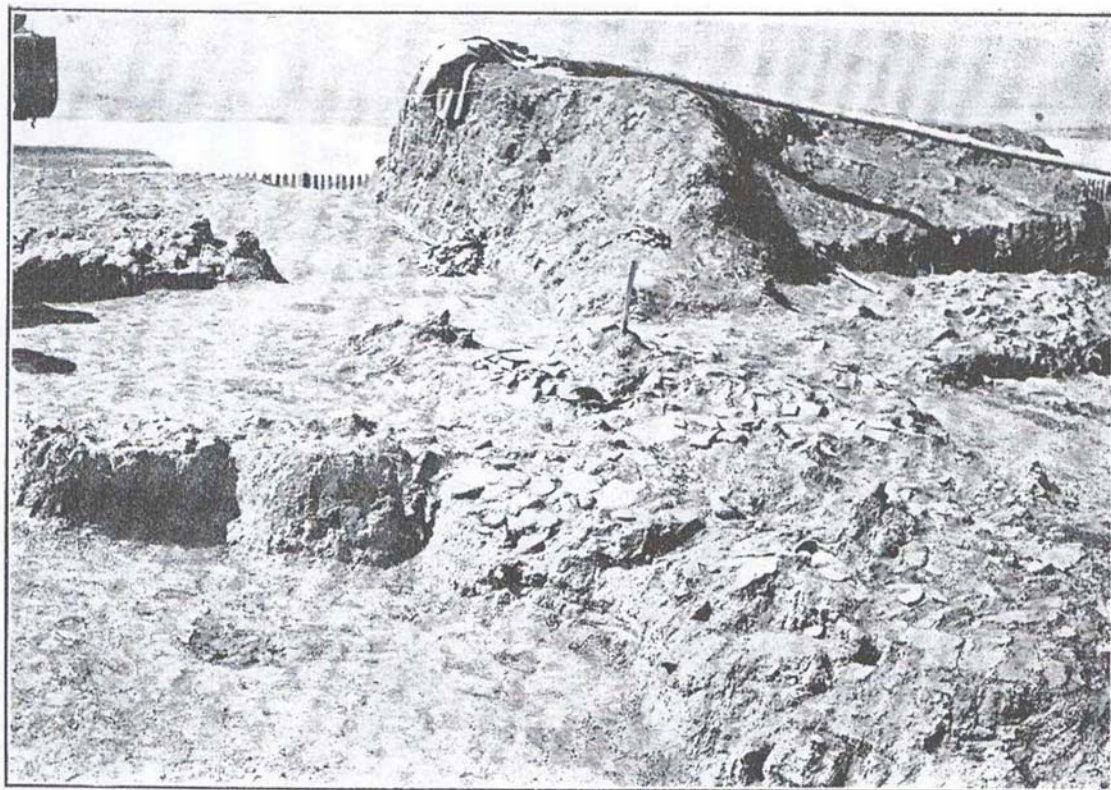


1

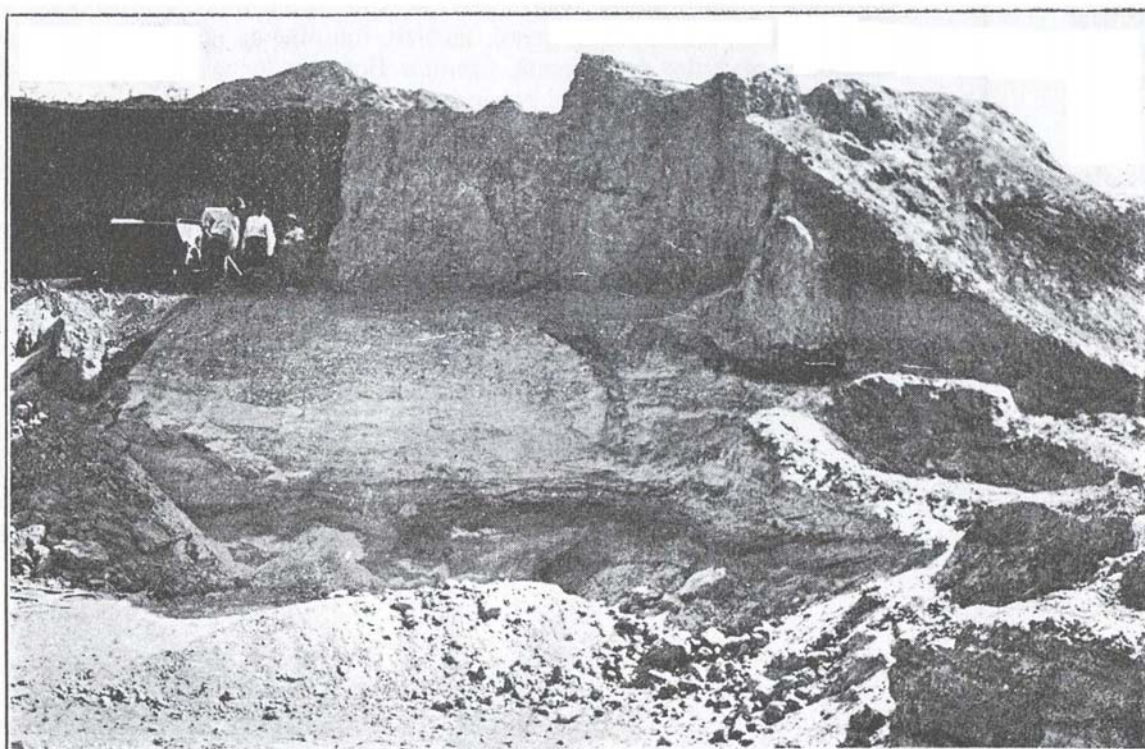


2

Planșa II. Imagini asupra așezării de la Vidra (1. după Rosetti 1932: 6, fig.1; 2. după Rosetti 1934, pl.V).
Images of Vidra settlement (1. after Rosetti 1932: 6, fig.1; 2. after Rosetti 1934, pl.V).

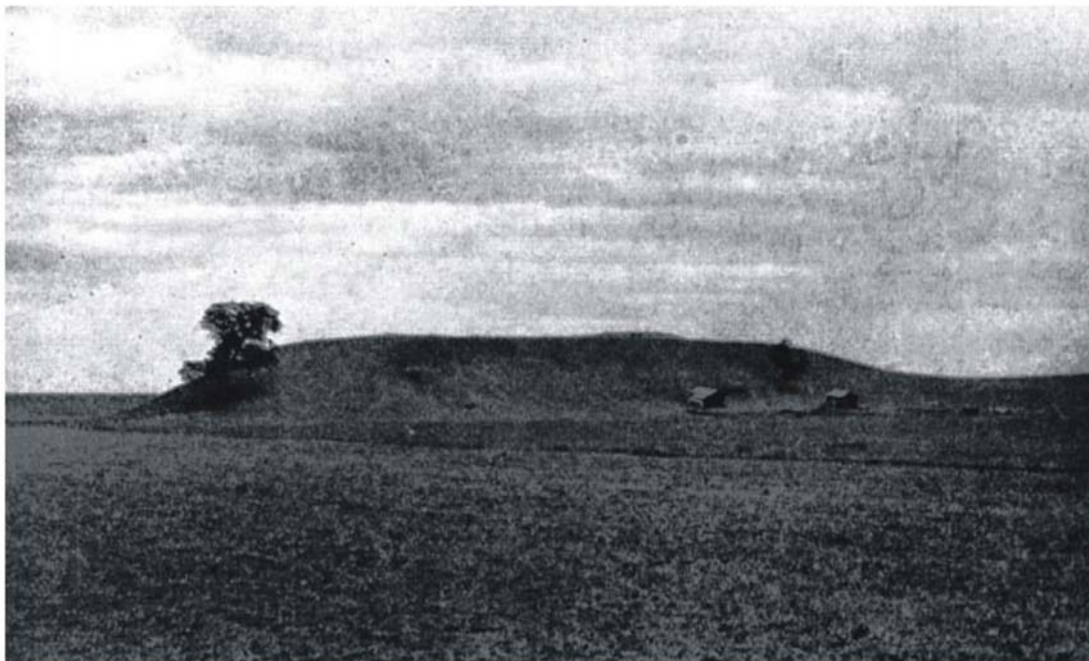


1



2

Planșa III. Imagini asupra așezării de la Măgura Jilava (1. după Rosetti 1929a: 29; 2. după Rosetti 1929a: 32).
Images of Măgura Jilava settlement (1. after Rosetti 1929a: 29; 2. after Rosetti 1929a: 32).



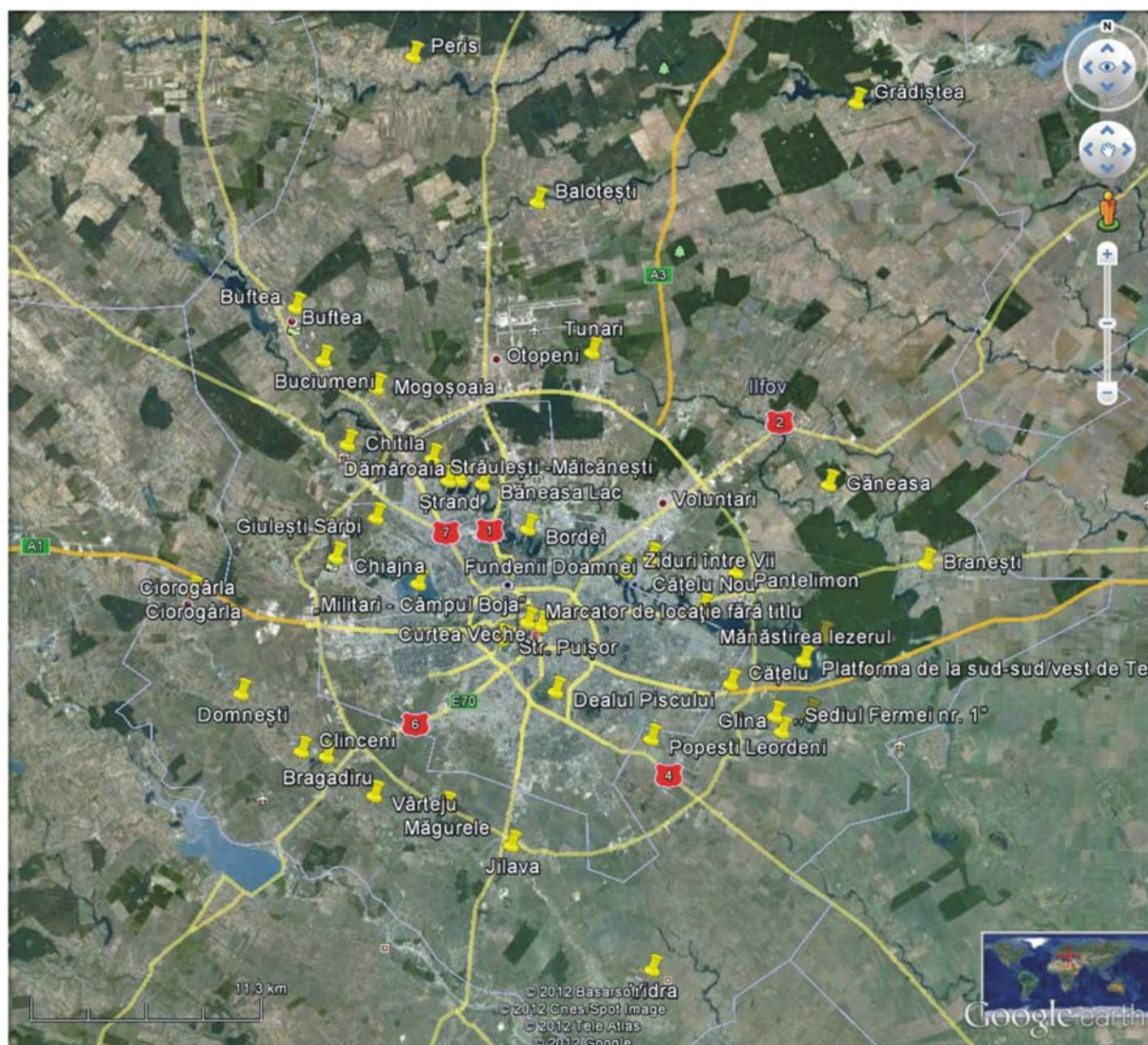
1



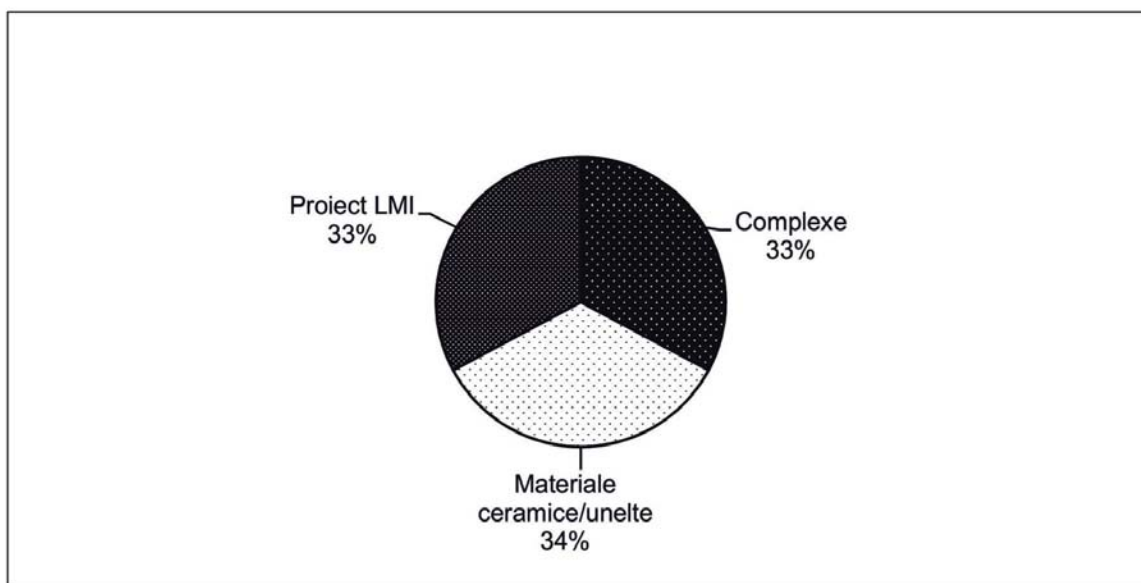
2

Plansa IV. Vedere asupra așezărilor de la Cernica 'Tell Glina' (1) și 'Fundenii Doamnei' (2) (1. după Nestor 1933: 226, fig.1; 2. fotografie din arhiva Muzeului Municipiului București).

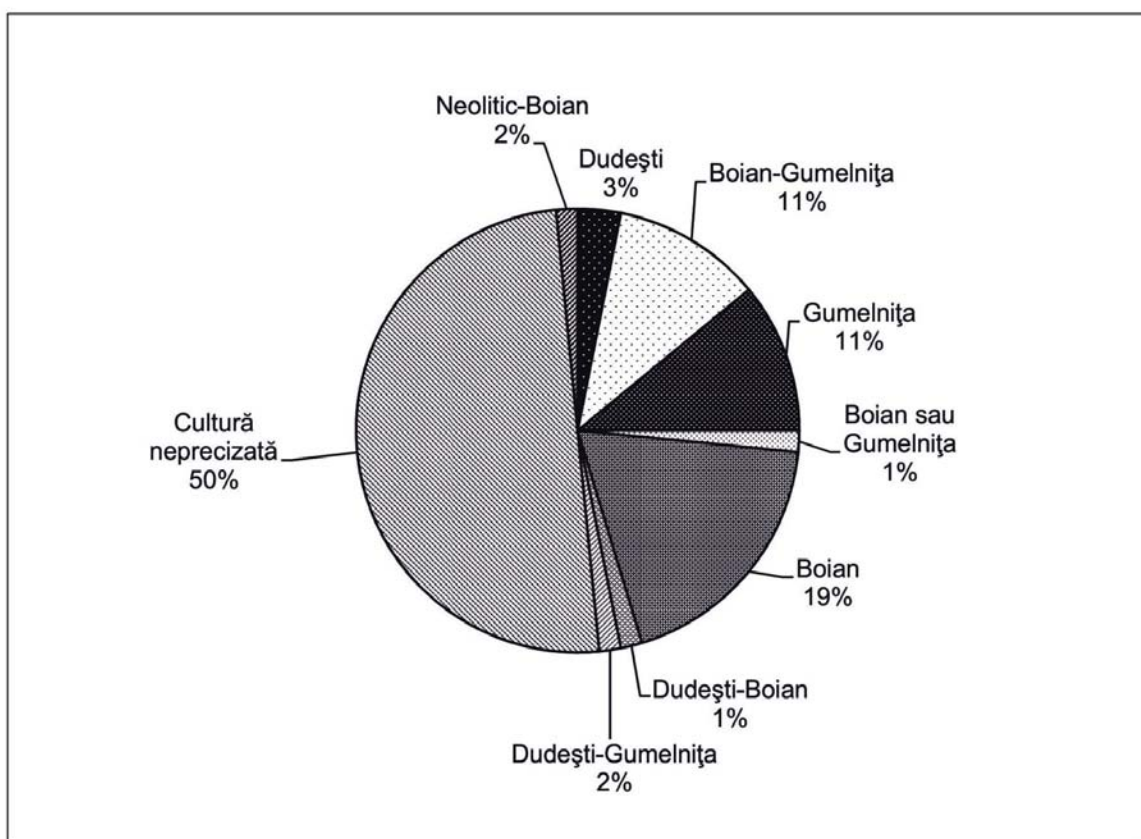
View of Cernica 'Glina Tell' (1) and 'Fundenii Doamnei' (2) settlements (1. after Nestor 1933: 226, fig.1; 2. Bucharest Museum archive).



Planșa V. Descoperiri neo-eneolitice în Câmpia Bucureștiului.
Neo-Eneolithic discoveries in the Bucharest Plain.



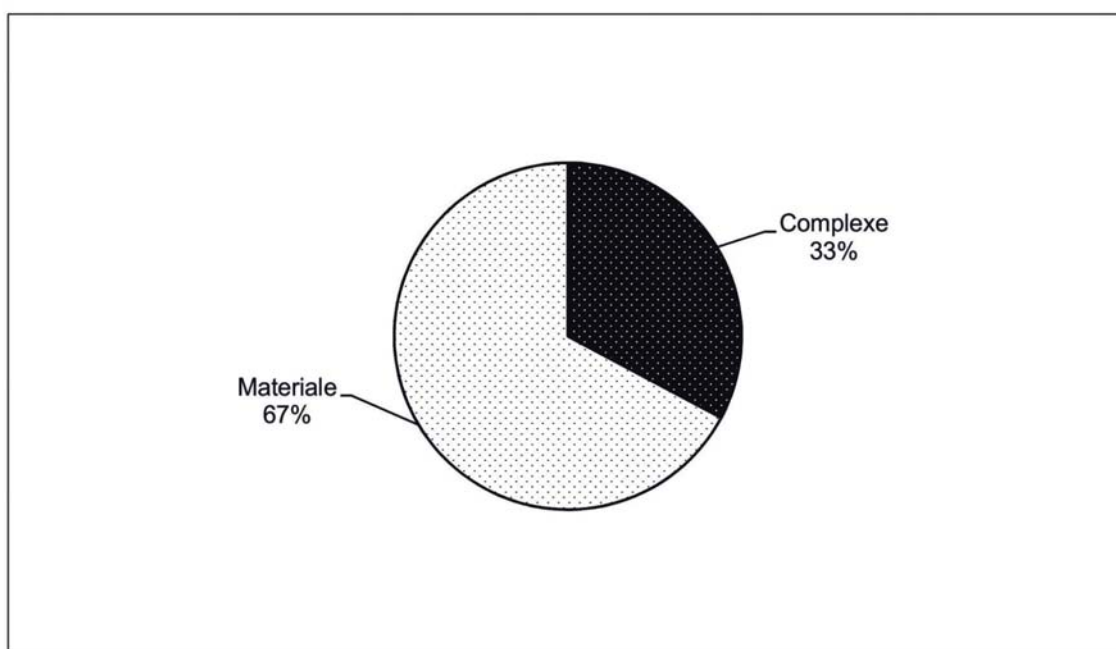
1



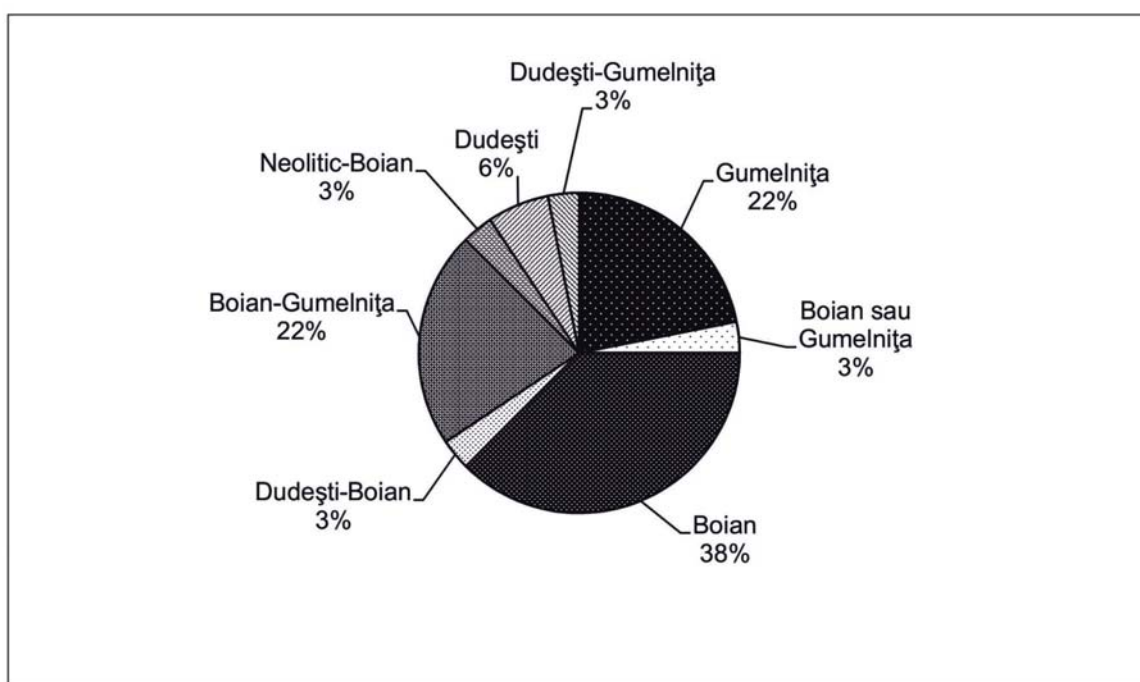
2

Planșa VI. 1. Așezări neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului menționate în literatură; 2. Structura informațiilor privind descoperirile neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului.

1. Neo-Eneolithic settlements in the Bucharest Plain mentioned in the literature; 2. The information structure about Neo-Neolithic discoveries in the Bucharest Plain.



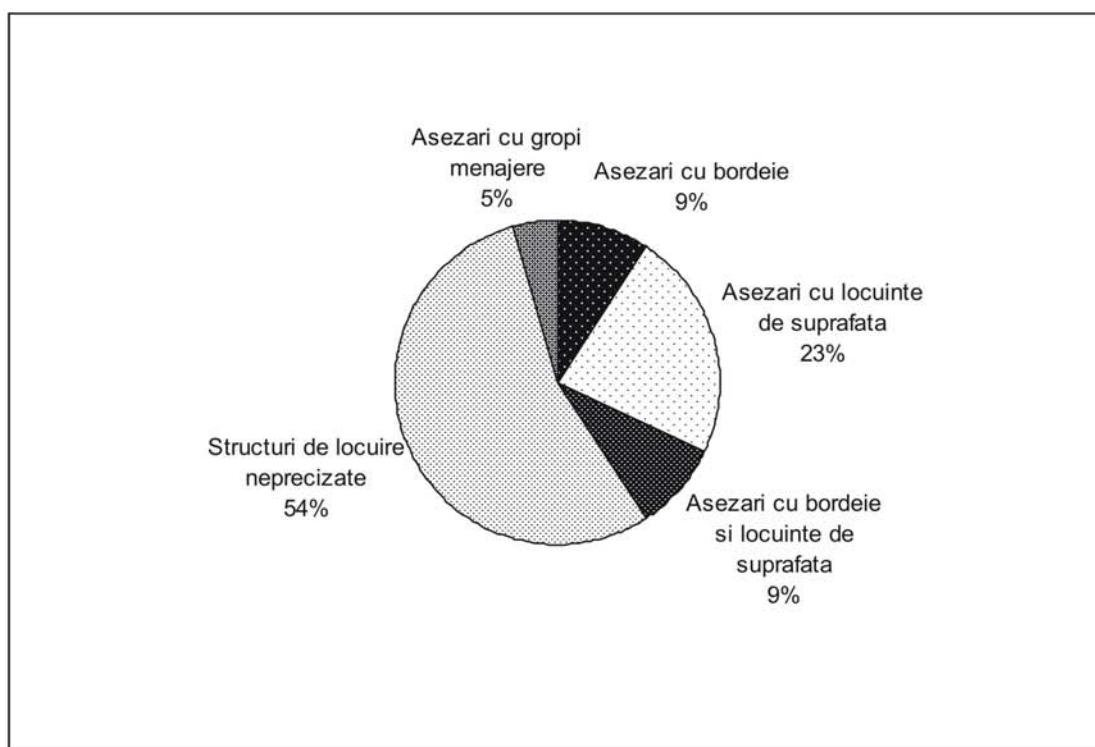
1



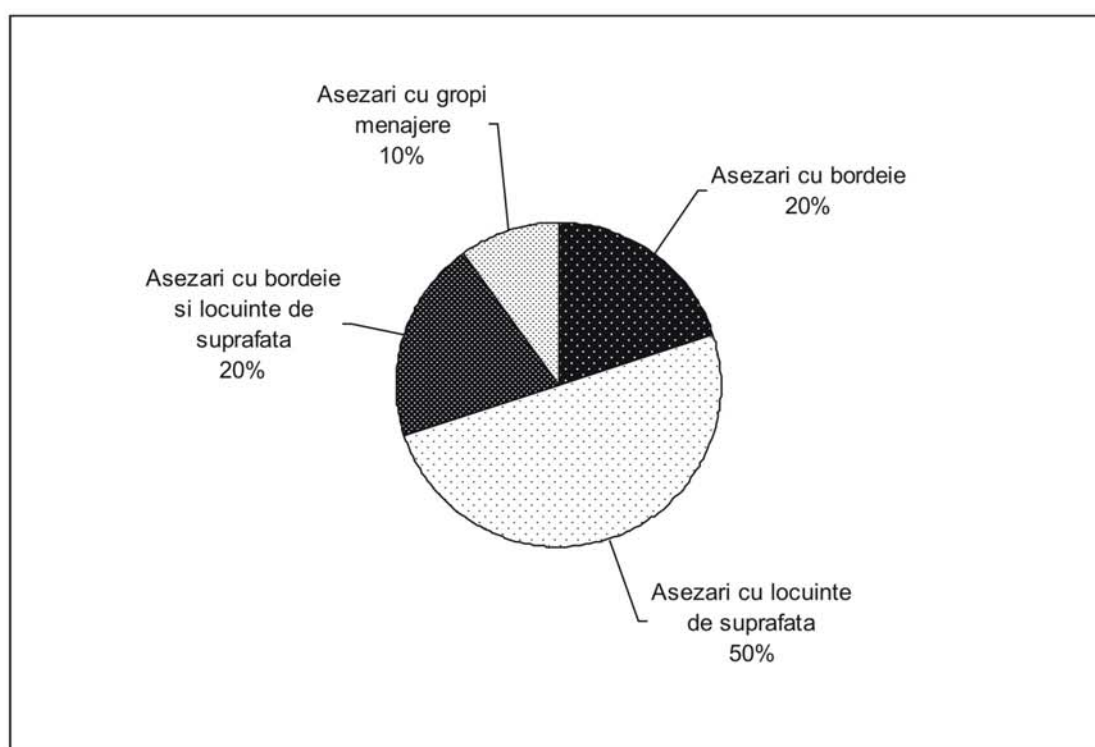
2

Plasa VII. 1. Raportul dintre datarea așezărilor pe baza structurilor de locuire și a materialelor arheologice; 2. Așezări neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului, date în literatură pe baza structurilor de locuire.

1. Ratio of the dating of settlements based on dwelling structures and archaeological finds; 2. Neo-Eneolithic settlements in the Bucharest Plain dated on the basis of dwelling structures.



1



2

Planșa VIII. 1-2. Așezări cu tipuri de locuințe menționate în literatură.

1-2. Settlements and dwelling types mentioned in the literature.

DATE PRELIMINARE PRIVIND PLASTICA ANTROPOMORFĂ PRECUCUTENIANĂ DE LA COSTIȘA 'CETĂȚUIA' (JUD. NEAMȚ). CAMPANIILE 1959, 1960, 1962

Daniel GARVĂN *

Abstract: *This paper presents 33 anthropomorphic statuettes discovered at Costișa 'Cetățuia' during the 1959, 1960 and 1962 campaigns. Classifying them according to body position is difficult given the high degree of fragmentation. The text includes a brief description of the anatomical features and decoration patterns of the artifacts. More anthropomorphic statuettes were discovered following systematic research at Costișa between 2001 and 2008 and in 2010. Only the older finds are summarized here. In the future these will be correlated with all the data from the Chalcolithic settlement at Cetățuia.*

Rezumat: *Prin nota de față introducem în circuitul științific un lot de 33 de statuete antropomorfe provenit din situl de la Costișa 'Cetățuia', descoperit în campaniile din anii 1959, 1960 și 1962. S-a încercat o ordonare a lor în funcție de poziția corpului - lucru îngreunat de gradul mare de fragmentare, și o descriere sumară a decorului, a principalelor trăsături etc. Deoarece în anii 2001-2008 și 2010 cercetările din acest sit au fost reluate, cu acest prilej fiind descoperite alte astfel de piese, nu am considerat oportun în cadrul de față căutarea unor interpretări și a mai multor analogii pentru descoperirile prezentate, trimiterele de acest gen fiind reduse ca număr.*

Keywords: *Costișa 'Cetățuia'; Chalcolithic; Precucuteni III; anthropomorphic statuettes.*

Cuvinte cheie: *Costișa 'Cetățuia'; eneolitic; Precucuteni III; plastica antropomorfă.*

Situl de la Costișa 'Cetățuia' se află în marginea de est a satului, pe terasa superioară de pe malul stâng al râului Bistrița. Locuirea preistorică a ocupat atât platoul de formă elipsoidală (zona A), cât și șaua care îl leagă de terasă (zona B). Pe laturile de vest, sud și est platoul este mărginit de pante abrupte, spre nord panta fiind mai lină. Așezarea a fost identificată de către Constantin Matasă și sondată de către Radu Vulpe și Constantin Matasă în 1937 (Matasă 1940: 29; Vulpe și Zamoșteanu 1962: 309). Primele cercetări sistematice au fost realizate (de către Alexandru Vulpe și Mihail Zamoșteanu) în anii 1959, 1960 și 1962, fiind investigată atunci o mare parte din zona A, în timp ce în zona B au fost realizate două secțiuni dispuse în cruce (Popescu 2001: 25). În urma acestor săpături, la partea inferioară a depunerii arheologice au fost identificate două niveluri eneolitice: unul precucutenian, cu o grosime de 0,30-0,35 m, suprapus de unul Cucuteni A, având o grosime de circa 0,15 m (Vulpe și Zamoșteanu 1962: 309)¹. Nivelului precucutenian îi erau atribuite fragmente ceramice, numeroase oase de animale (în general de talie mare), piese de silex, dar și 'figurine antropomorfe cu steatopigie foarte accentuată' (Vulpe și Zamoșteanu 1962: 311). Din raportul de săpătură publicat (Vulpe și Zamoșteanu 1962) se cunosc foarte puține date despre nivelul precucutenian, fapt ce determină probabil și neîncrederea unor cercetători în atribuirea culturală a materialelor din nivelul inferior de la Costișa (Marinescu-Bîlcu 1974: 8).

În perioada 2001-2008 (Vulpe *et al.* 2002; 2003; 2004; 2005; 2006; 2007; 2008; 2009; Popescu și Băjenaru 2004: 277) și în 2010² au fost efectuate noi cercetări. Săpăturile s-au desfășurat în ambele zone, observațiile publicate referitoare la depunerea precucuteniană fiind la fel de puține ca și cele din primele campanii.

Din întreaga cantitate de material eneolitic din campaniile 1959, 1960, 1962, cu această ocazie ne-am oprit asupra plasticii antropomorfe precucuteniene, din care până în prezent a fost publicată o singură piesă (Vulpe și Zamoșteanu 1962: 311, fig. 3/3)³.

Lotul reunește un număr de 33 de piese⁴, identificate în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra Neamț (17) și ale Complexului Muzeal 'Iulian Antonescu' Bacău (16)⁵. 32 de piese sunt atribuite categoriei statuetelor antropomorfe, în timp ce una singură, un picior cu trăsături antropomorfe (Planșa V.13) poate proveni fie de la un recipient, fie de la o statueta de dimensiuni mari.

Din păcate, doar pentru 11 piese cunoaștem locul în care au fost descoperite, toate provenind 'din strat', din zona 'A'. Despre celelalte, conform notațiilor din registrele de inventar, știm doar că sunt de la Costișa 'Cetățuia'. În lipsa unor coordonate precise care să permită interpretări privind nivelurile eneolitice de aici, ne vom rezuma doar la prezentarea materialelor.

* Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț str. Mihai Eminescu, nr.10, 610026, Piatra-Neamț, jud. Neamț, România; daniel_garvan@yahoo.com

Din întregul lot de statuete o singură piesă se păstrează întreagă (Planșa III.4). Toate celelalte sunt în stare fragmentară, păstrându-se după cum urmează: bazinul și picioarele integral - 2 piese (Planșa II.2, 4); bazinul și picioarele parțial, rupte în general din zona genunchilor - 10 piese (Planșele II.1, 3, 5; III.1-3, 5; IV.6, 7; V.11); doar bazinul - 5 piese (Planșele IV.2, 5; V.7-9), numai picioarele - 12 piese (Planșele IV.1, 3, 4, 8-10; V.3-6, 10, 12); trunchiuri - 2 piese (Planșa V.1, 2). Așa cum se observă, gradul de fragmentare al pieselor este mare, situație frecvent întâlnită în arealul Precucuteni (și nu numai).

În general fragmentarea statuetelor este pusă pe seama scoaterii lor din uz după pierderea sacralității, piesele ajungând în acest fel în 'contexte nerituale' (Monah 2012: 44-5). În puține cazuri astfel de statuete au fost descoperite întregi, cele mai multe dintre ele aflându-se în 'contexte rituale'. Amintim, pe scurt, cele două complexe descoperite la Poduri 'Dealul Ghindaru' - 'Sfânta Familie' (șapte statuete întregi, un tron și un vas ritual) (Monah 1982: 11; 2012: 47) și 'Soborul Zeițelor' (în componența căruia se aflau 21 de statuete întregi) (Monah 2012: 47) - sau descoperirea de la Isaiia 'Balta Popii' (alte 21 de statuete întregi) (Ursulescu și Tencariu 2006).

Din punctul de vedere al pastei, se constată că toate piesele au fost realizate din lut fin, arderea fiind de cele mai multe ori oxidantă, statuetele având culoare cărămizie. Excepție fac cinci piese (Planșa V.6-10), care au fost arse neuniform, având culoare negricioasă cu pete cărămizii.

Ținând cont de criteriile tipologice enunțate în monografia culturii Precucuteni (Marinescu-Bîlcu 1974: 95-9), am încercat ordonarea statuetelor de la Costișa în funcție de poziția corpului. Dacă pentru unele dintre piesele noastre încadrarea într-una sau alta dintre categoriile definite se poate realiza cu ușurință, pentru cele mai multe dintre exemplarele care compun lotul de la Costișa gradul accentuat de fragmentare constituie o dificultate suplimentară pentru atribuirea tipologică.

Pe baza criteriilor stabilite de S. Marinescu-Bîlcu pentru plastica antropomorfă din faza Precucuteni III, am putut identifica următoarele tipuri:

- *Statuetele reprezentate în picioare.* Putem atribui cu certitudine acestei categorii 11 piese (Planșele II.1-5; IV.8-10; V.10-12). Acestea au trunchiul drept, ușor lățit și bazinul reprezentat în proporții mai apropiate de normal (Planșa II.1-5). Picioarele au fost separate prin linii incizate pe ambele laturi (Planșele II.1, 3, 4; IV.10) sau doar pe spate (Planșa II.2) sau printr-o șanțuire pe partea dorsală (Planșa II.5).

În aceeași categorie încadrăm și cele patru piese bogat decorate prezente în lot (Planșa V.6-9), în baza analogiilor cu piese similare de la Târpești 'Râpa lui Bodai' (Marinescu-Bîlcu 1981: 37, fig. 98/1-3, 8, 12).

- *Statuete în poziție așezată.* Constituie categoria cea mai numeroasă din întreaga plastică precucuteniană. În lotul nostru, este reprezentată prin 14 piese (Planșele III.1-5; IV.1-4, 7; V.1-4), dintre care 12 păstrează partea inferioară a corpurilor, iar două - doar trunchiul (Planșa V.1-2). Cele din urmă au fost incluse aici ținând cont de maniera de reprezentare: trunchiul este îngust, sânii redați prin două pastile aplicate, umerii sub forma a două proeminențe conice, iar capul schematizat, cu nasul reliefat (Planșa V.1). Piesele din această categorie se caracterizează prin șoldurile mult lățite și picioarele îndoite mai mult sau mai puțin, delimitate prin linii incizate adânc, realizate pe ambele laturi (Planșa III.2-4).

- *Alte reprezentări plastice.* O categorie aparte este cea în care includem un picior cilindric, scurt, cu baza lățită sub forma unei tălpi umane (Planșa V.13), despre care suntem de părere că provine fie de la o statueta în poziție verticală, de dimensiuni mari, fie de la un vas. Astfel de picioare sunt cunoscute în Precucuteni III la Târpești (Marinescu-Bîlcu 1974: 100, fig.81/9), Traian 'Dealul Fântânilor' (Dumitrescu 1953: 57, fig. 13), dar, din păcate, nici un exemplar nu este întreg.

În ceea ce privește maniera de modelare și tratare a suprafeței statuetelor⁶, constatăm că aceasta diferă de la caz la caz. Modelarea pieselor s-a realizat în maniera obișnuită, din unul, două sau poate chiar trei bucăți, care au fost lipite și peste care s-a aplicat un strat de lut, gros de 2-3 mm. Piesele complet lipsite de decor și de incizii, subliniind detaliile anatomice, constituie o categorie puțin numeroasă (Planșa II.2, 5), cele mai multe fiind exemplarele având picioarele marcate prin linii incizate, iar bazinul prin două linii dispuse în unghi (Planșele II.3; III.4), sau cele cu bazinul marcat prin două sau mai multe incizii (Planșele II.1; III.2). La alte statuete, picioarele și bazinul sunt delimitate printr-o ușoară șanțuire (Planșele III.5; IV.6; V.5).

Alte trăsături anatomice sunt redată schematic: trei dintre piese au brațele sub forma unor mici proeminențe laterale (Planșa V.1, 2) sau verticale (Planșa III.4); la două dintre acestea se păstrează și capul, modelat în maniera obișnuită, cu nasul reliefat și ochii realizați prin două impresiuni (Planșele III.4; V.1). Sânii sunt reprezentați doar într-un caz (Planșa V.1), redați prin două pastile

aplicate și trase în sus. Un alt exemplar are redat ombilicul printr-o proeminență ce prezintă o împunsătură în mijloc (Planșa V.2).

O singură piesă prezintă, pe coapsa stângă, patru linii incizate ce par a fi grupate două câte două (Planșa III.3) - un posibil decor. Doar patru fragmente sunt bogat decorate (Planșa V.6-9), prin incizie, cu linii paralele, cercuri, triunghiuri și mici împunsături dispuse pe șiruri. Această manieră este întâlnită și la piese descoperite în alte așezări precucuteniene, mai ales din nord-estul Moldovei - Târgu Frumos, de exemplu (Ursulescu *et al.* 2005: 254, fig. 10/1-2, 4-5, 7-9, 12-14) sau în spațiul Tripolie A (Zbenovič 1989: 109-23).

Dintre statuetele la care se păstrează partea superioară a corpului ne atrage atenția una care prezintă pe partea dreaptă a capului o proeminență, ce îi conferă reprezentării un aspect asimetric. Este vorba fie de un 'defect de fabricație', fie de o redare mult simplificată a unui braț așezat în dreptul obrazului drept, într-o poziție similară cu 'Gânditoarea' din 'Soborul Zeițelor' de la Poduri (Monah *et al.* 2003: 107, 143).

Prezentarea plasticii antropomorfe precucuteniene de la Costișa este, în opinia noastră, un demers necesar. Lotul descris mai sus, intrat în depozitele a două muzee cu peste 50 de ani în urmă, nu are suficiente repere pentru o discuție mai largă asupra sitului. Etapa următoare o constituie corelarea acestuia cu piesele provenite din săpăturile recente (2001-2008, 2010) și analiza ceramicii eneolitice provenite de la Costișa 'Cetățuia'. Stațiunea, cercetată astăzi aproape exhaustiv, constituie un punct de referință pentru comunitățile Precucuteni din bazinul Bistriței.

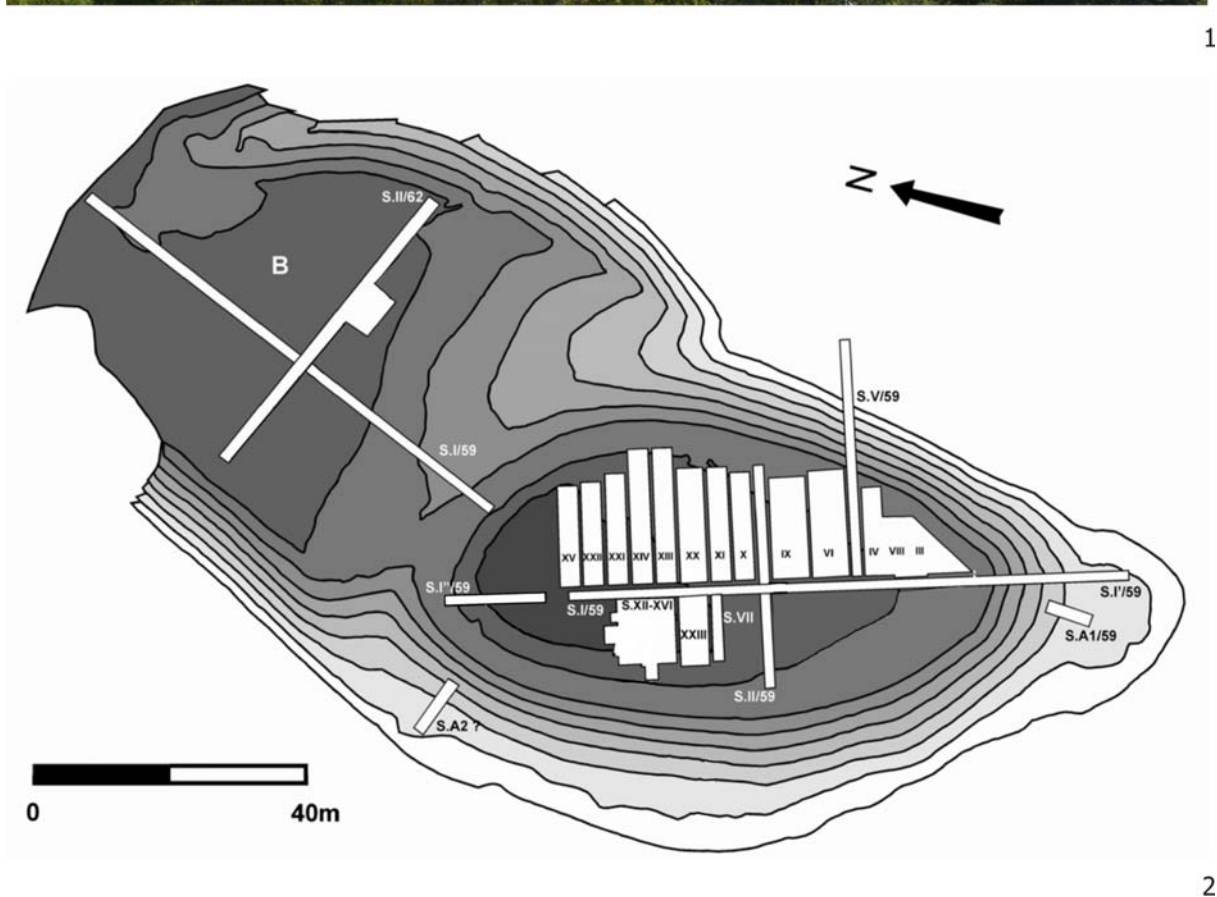
Note

1. Nivelurile eneolitice sunt suprapuse de două niveluri din epoca bronzului, asupra cărora nu vom insista.
2. Ultimele cercetări s-au desfășurat în anul 2010, rezultatele nefiind publicate.
3. Mulțumim domnului acad. Alexandru Vulpe și domnișoarei dr. Anca Popescu pentru că ne-au oferit materialul spre studiu și publicare.
4. Alte 7 piese sunt menționate și schițate în jurnalele de săpătură, ele nefiind identificate în depozite.
5. Mulțumim doamnei Lăcrămioara-Elena Istina pentru ajutorul acordat în realizarea acestui demers.
6. Pentru o serie de piese, din cauza stării fragmentare, nu putem preciza dacă au fost sau nu decorate (Planșele IV.2, 4, 5, 9; V.3, 4, 10-12).

Bibliografie

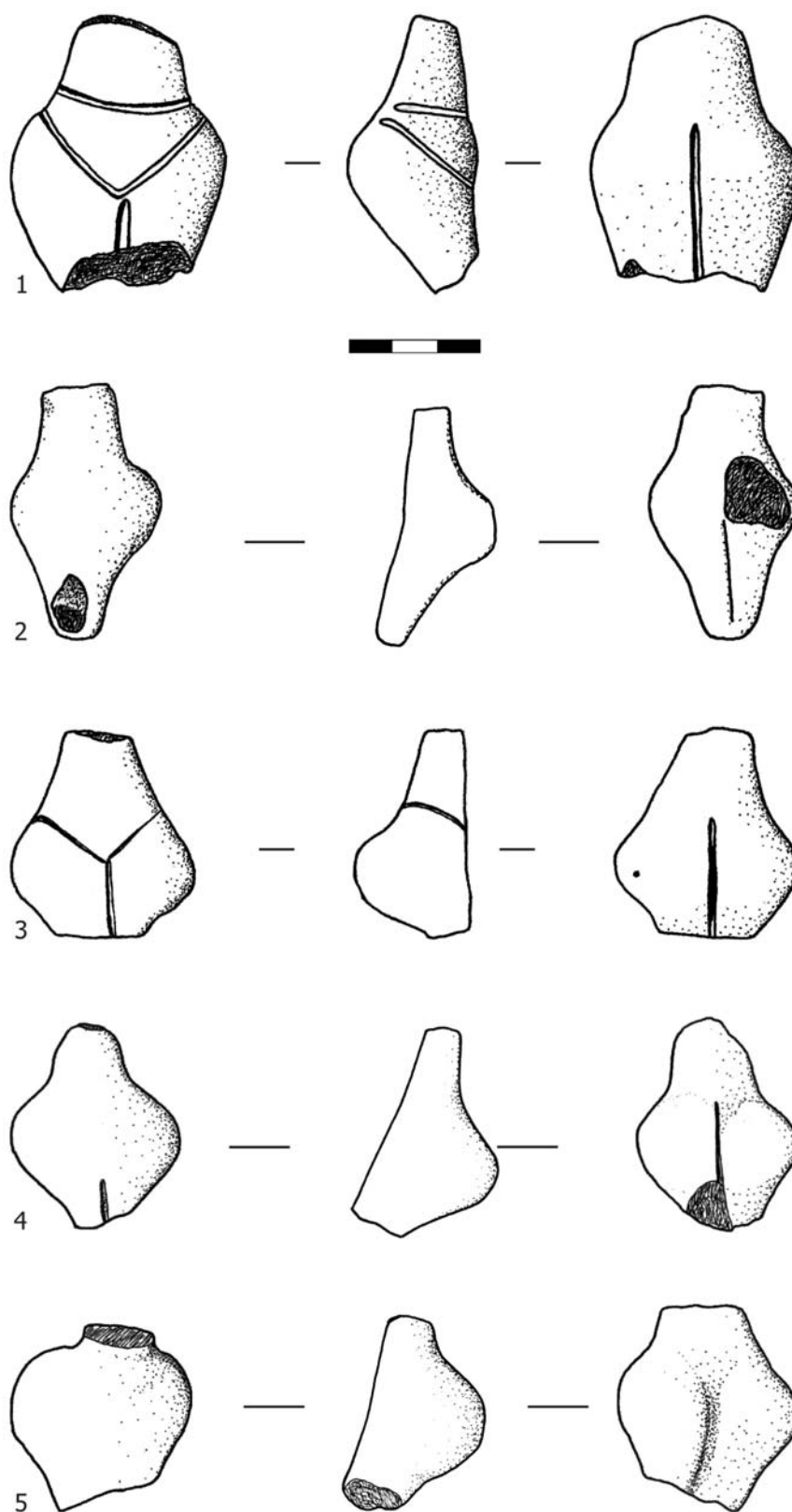
- Dumitrescu, H. (1953) 'Șantierul Traian', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* IV(1-2): 45-68.
- Marinescu-Bîlcu, S. (1974) *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, Ed. Academiei R.S.R.
- (1981) *Ţirpești. from Prehistory to History in Eastern Rumania*, British Archaeological Reports, International Series 107, Oxford: Archaeopress.
- Matasă, C. (1940) 'Cercetări din preistoria județului Neamț', *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* (extras) 97(1938): 5-41.
- Monah, D. (1982) 'O importantă descoperire arheologică', *Arta* XXIX(7-8): 11-3.
- (2012) *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, ed. a II-a, Bibliotheca Memoriae Antiquitates XXVII, Piatra Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Monah, D., Dumitroaia, Gh., Monah, F., Preoteasa, C., Munteanu, R. și Nicola, D. (2003) *Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei*, Bibliotheca Memoriae Antiquitates XIII, Piatra Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Popescu, A. (2001) 'Sat Costișa, com. Costișa, jud. Neamț', în Cavruc, V. și Dumitroaia, Gh. (coord.) *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, pp.24-6, Piatra Neamț: Ed. Constantin Matasă.
- Popescu, A. și Băjenaru R. (2004) 'Cercetările arheologice de la Costișa, jud. Neamț, din anii 2001-2002', *Memoria Antiquitatis* XXIII: 277-94.
- (2008) 'Mortuary practices at Costișa (Neamț Country)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* LII: 23-47.

- Ursulescu, N. și Tencariu, F.-A. (2006) *Religie și magie la est de Carpați acum 7000 de ani. Tezaurul cu obiecte de cult de la Isăia*, Iași: Casa Editorială Demiurg.
- Ursulescu, N., Boghian, D. și Cotiugă, V. (2005) 'Problèmes de la Culture Précucuteni à la lumière des recherches de Târgu Frumos (dép. de Iași)', în V. Spinei, C.-M. Lazarovici și D. Monah, (ed.) *Scripta praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata*, pp.217-60, Iași: Ed. Trinitas.
- Vulpe, Al. și Zamosteanu, M. (1962) 'Săpăturile de la Costișa', *Materiale și Cercetări Arheologice* VIII: 309-16.
- Vulpe, Al., Popescu, A., Băjenaru, R. și Tache, M. (2002) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu, C. Borș, I. Oberländer-Târnoveau și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2001. A XXXVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Buziaș, 28 mai-1 iunie 2002*, p.114, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A., Băjenaru, R. și Ștefan, C. (2003) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu, C. Borș, F. Vasilescu, C. Bem, B. Tănăsescu, F. Udrea și T. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2002. A XXXVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Covasna 2-6 iunie 2003*, p.108, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A., Băjenaru, R., Haită, C., Davidoaia, N., Dumitrache, N., Gavrila, E. și Oanea, C. (2004) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu, I. Oberländer-Târnoveau, F. Vasilescu, C. Bem, P. Jercan și I. Nicolae (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2003. Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2003. A XXXVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Cluj-Napoca, 26-29 mai 2004*, pp.104-5, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A., Băjenaru, R., Davidoaia, N., Dumitrache, N., Gavrila, E. și Oanea, C. (2005) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu, I. Oberländer-Târnoveau și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2004. A XXXIX-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Jupiter - Mangalia, 25 - 28 mai 2005*, pp. 130-1, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A. și Băjenaru, R. (2006) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2005. A XL-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Constanța, 31 mai - 3 iunie 2005*, pp. 140-1, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A.-D. și Băjenaru, R. (2007) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2006. A XLI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Tulcea, 29 mai-1 iunie 2007*, pp. 136-7, București: CIMEC.
- (2008) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia', în M.V. Angelescu, și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2007. A XLII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Iași 14-17 mai 2008*, pp. 115-6, București: CIMEC.
- Vulpe, Al., Popescu, A.-D., Băjenaru, R. și Gavrila E. (2009) 'Costișa, com. Costișa, jud. Neamț. Punct: Cetățuia' în M.V. Angelescu, C. Borș, I. Oberländer-Târnoveau, F. Vasilescu, O. Cîrstina și Gh. Olteanu (ed.) *Valachica 21-22/2008-2009 - Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2008. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 27-30 mai 2009*, pp. 103-4, București: CIMEC și Complexul Național Muzeal 'Curtea Domnească' Târgoviște.
- Zbenovič, V.G. (1989) *Rannii etap Trpol'skoi kul'turî na territorî Ukrainî*, Kiev: Naukova Dumka.

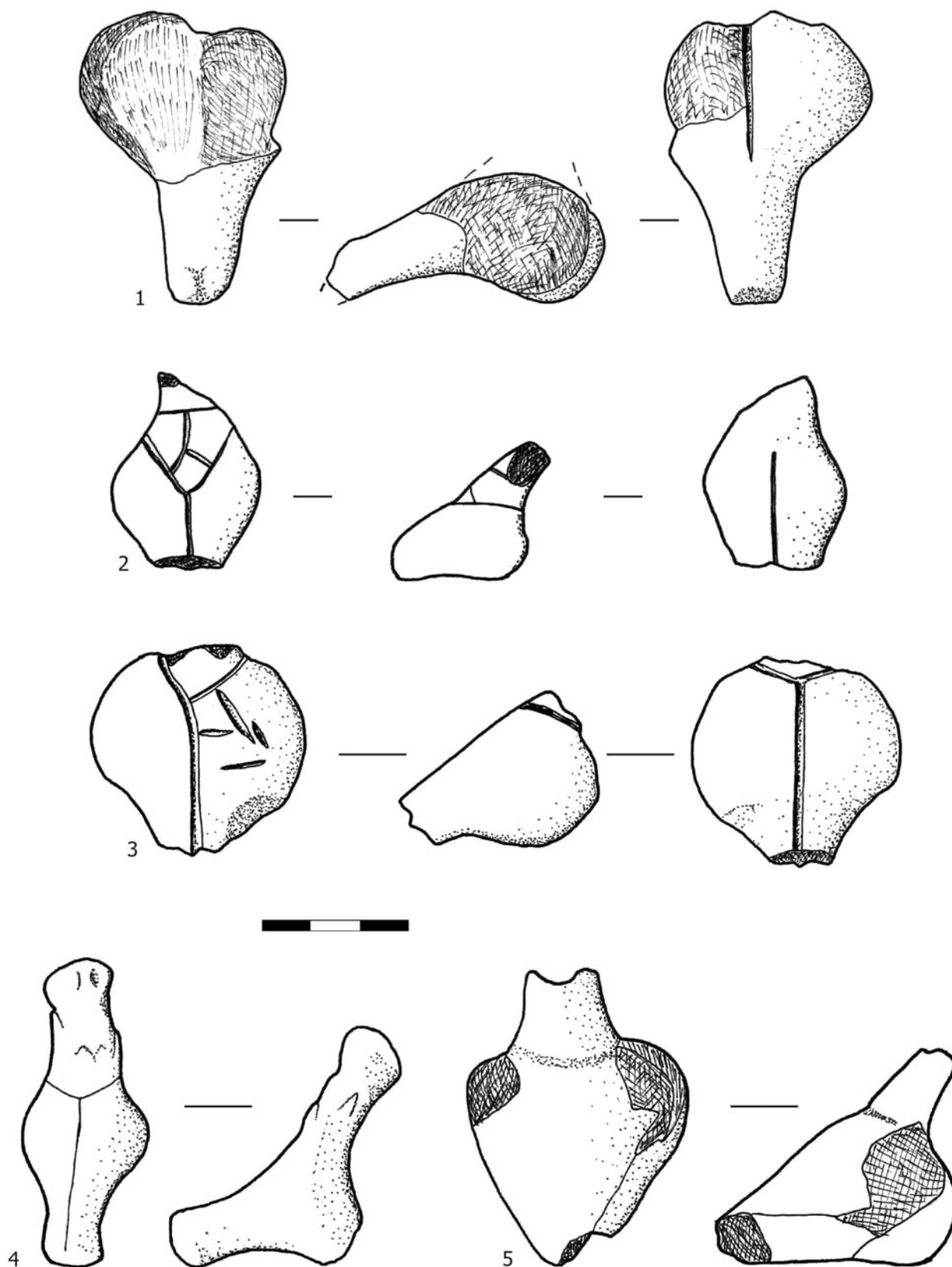


Planșa 1. 1. Așezarea de la Costișa 'Cetățuia', vedere dinspre sud-vest; 2. Planul săpăturilor din anii 1959-1960 și 1962 (după Popescu și Băjenaru 2008).

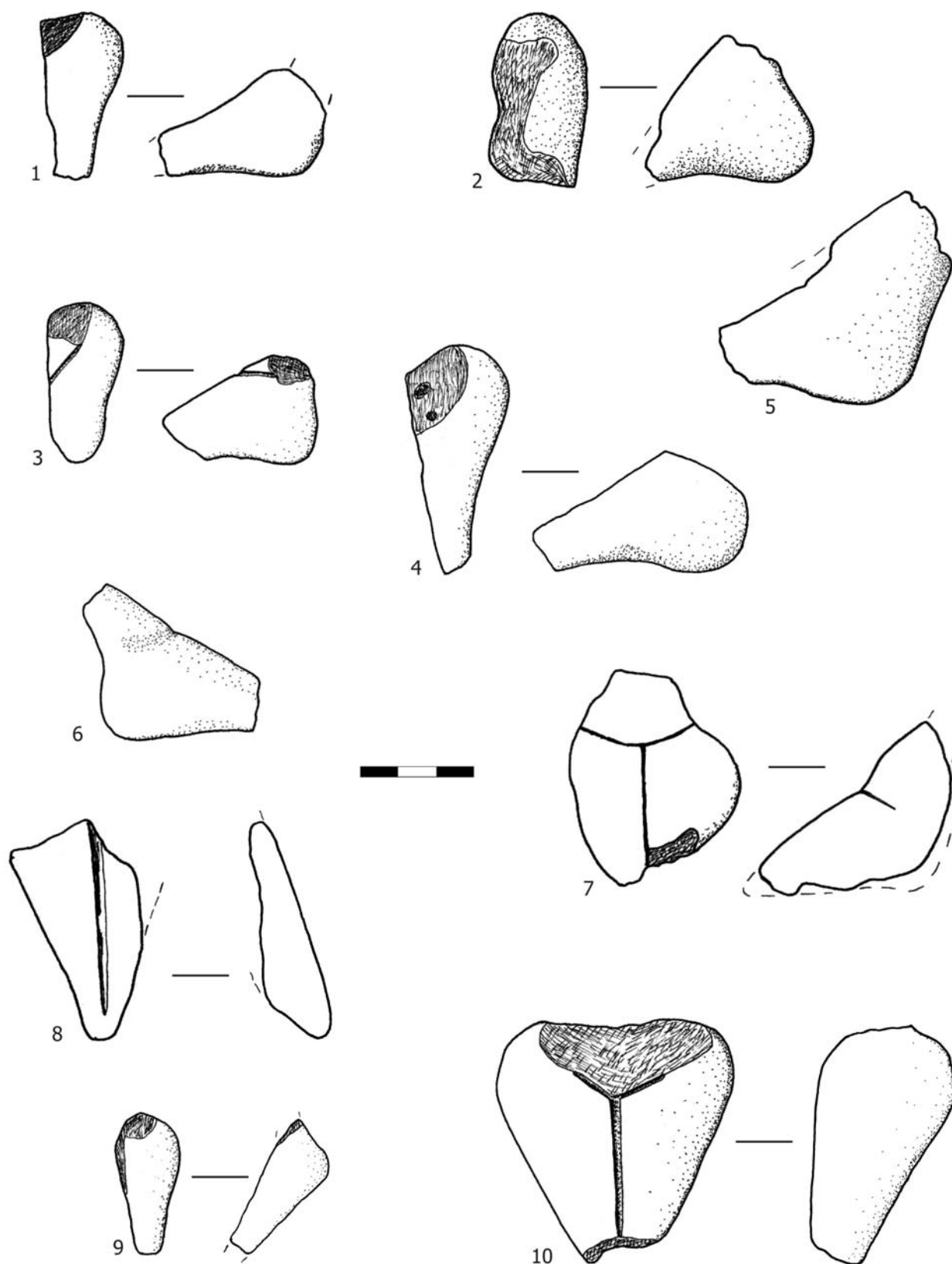
1. Costișa 'Cetațuia', view from south-west; 2. Plan of the archaeological excavations from 1959, 1960 and 1962 (after Popescu and Băjenaru 2008).



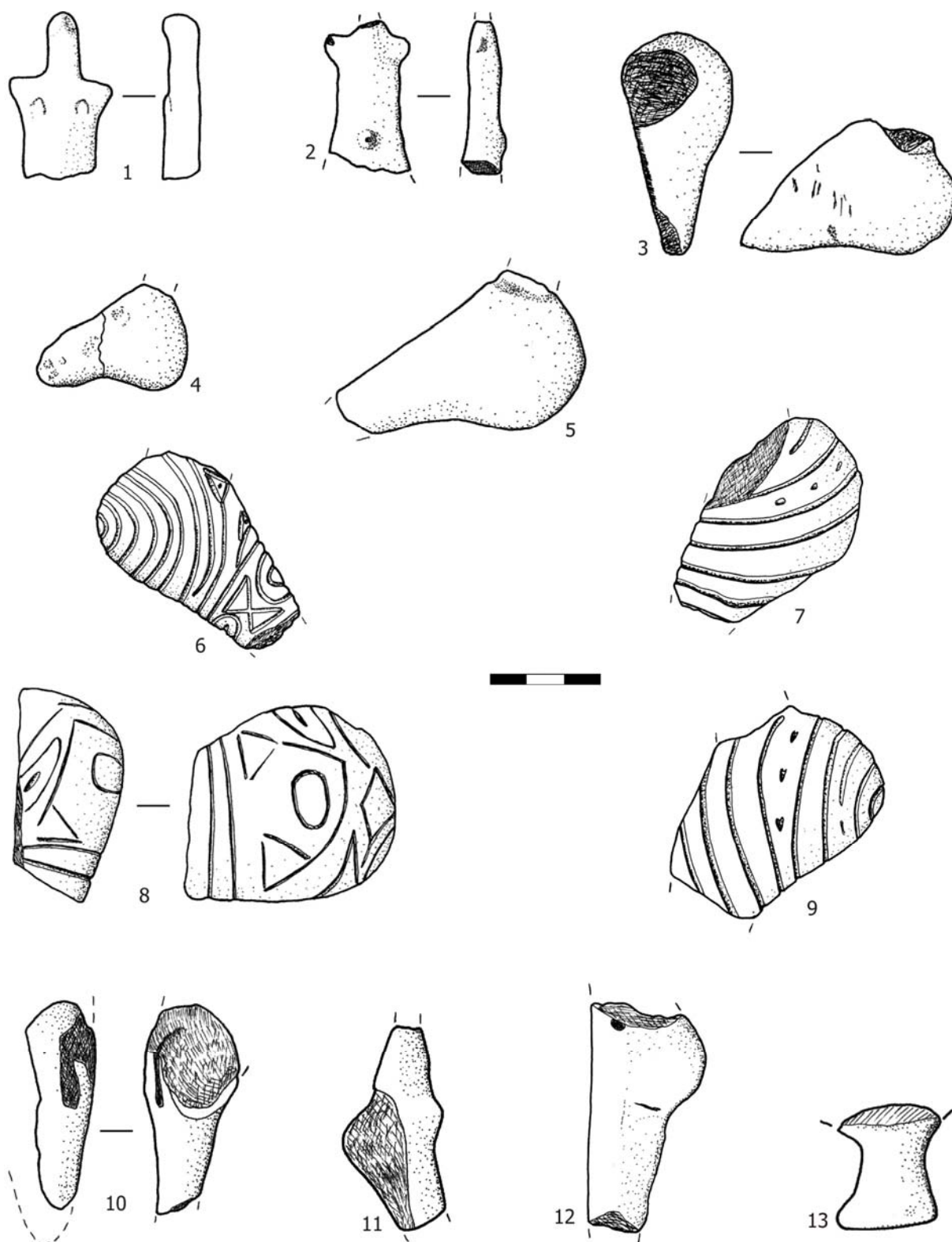
Planșa 2. Statuete reprezentate în picioare.
Anthropomorphic statuettes in standing position.



Planșa 3. Statuete reprezentate în poziție așezată.
Anthropomorphic statuettes in sitting position.



Planşa 4. Diverse fragmente de statuete.
Various fragments of statuettes.



Plansa 5. 1-5. Statuete reprezentate în poziție așezată; 2-12. Statuete reprezentate în picioare; 13. Picioar antropomorf.

1-5. Anthropomorphic statuettes in sitting position; 2-12. Anthropomorphic statuettes in standing position; 13. Representation of a foot.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE PRIVIND SECOLELE VIII - X LA TÂRGȘORU VECHI, JUD. PRAHOVA ¹

Bogdan CIUPERCĂ *

Abstract: Archaeological research at Târgșoru Vechi started in 1956. The first stage of research focused on the medieval princely court and Cernjachov cemetery. The main goal in the second stage was the excavation of the First Millennium A.D. settlements and the Roman baths. Given the complexity of the site exhaustive research of the Târgșoru Vechi monuments has not been possible and each is now at various stages of research and documentation. Recently discovered complexes dating to the First Millennium A.D. provide new data about the VIIIth-Xth centuries settlements from Muntenia. The architecture of these newly researched dwellings is almost the same as those previously researched in the 1960s. The plan of dwellings is rectangular with an oven generally placed in the south-east corner. The same emplacements as those of the previous settlements were observed and communities settled in the same convenient place. This reflects human behavior and not so much the claimed 'Romanic continuity'. Furthermore, the VIIIth-Xth centuries communities preferred the flood plain areas avoiding the safer elevated erosion terrace on the Leota River banks that was used in prehistoric, post-Roman and the medieval periods.

Rezumat: Cercetările arheologice de la Târgșoru Vechi au fost demarate în anul 1956. În prima etapă acestea s-au axat pe dezvelirea incintei curții domnești și în paralel a început studiarea necropolei de tip Cerneahov, identificată în acea perioadă. În a doua fază, eforturile echipei de arheologi s-au concentrat pe explorarea așezărilor aparținând mileniului I p.Chr. și a termelor romane. Complexitatea sitului și a problemelor pe care acesta le ridică nu au permis cercetarea exhaustivă a monumentelor de la Târgșoru Vechi, fiecare dintre acestea aflându-se în acest moment în diferite faze de cunoaștere și documentare. Complexele descoperite recent la Târgșoru Vechi aduc noi date referitoare la arheologia așezărilor din Muntenia databile în sec. VIII-X. În linii mari, arhitectura acestora nu diferă de cea a locuințelor identificate în anii '60 ai sec. XX. Locuințele au formă rectangulară, fără amenajări speciale, cu o instalație de foc dispusă într-unul din colțuri, în general în cel de sud-est. Totuși putem remarca anumite particularități în distribuția complexelor din sec. VIII-X, faptul că folosesc aceleași amplasamente ca așezările anterioare, lucru care ne indică că acestea erau cele mai potrivite pentru stabilirea unor comunități. Acest fapt ține de un anumit comportament uman și nu are legătură cu mult clamata 'continuitate milenară'. De asemenea, se observă că este ignorat martorul de eroziune care domină cursul Leotei, cel pe care se va clădi curtea medievală de la Târgșoru Vechi, care fusese folosit atât în preistorie, cât și în epoca post-romană, preferând zone care erau expuse la inundații.

Keywords: Târgșoru Vechi; First Millennium A.D.; Lower Danube; dwellings; oven; human behavior.

Cuvinte cheie: Târgșoru Vechi; mileniul I p.Chr.; Dunărea de Jos; locuințe; cuptor, comportament uman.

Rezervația arheologică de la Târgșoru Vechi se află la aproximativ 9 km sud-vest de municipiul Ploiești, pe partea dreaptă a șoselei Ploiești - Târgșoru Vechi. La marginea zonei piemontane colinare, de la Băicoi spre sud, se întinde Câmpia Ploieștilor în cuprinsul căreia se află și așezarea care face obiectul analizei noastre. Stațiunea arheologică se află situată în centrul conului de dejecție, care se desface ca un evantai, cu marginea de vest străjuită de Cricovul Dulce, iar cea de est de Teleajen. Centrul acestui evantai este străbătut de râul Prahova și de afluenți săi. La aproximativ 2-2,5 km est de albia acestui râu curge pârâul Leota sau Leaotul, în prezent colmatat în cea mai mare parte, pe malurile căruia, în trecut, s-au dezvoltat o serie de comunități umane care au profitat de condițiile naturale găsite aici.

Deplasarea (roirea) comunităților umane în jurul Leaotului a fost influențată și de variația cantităților de precipitații. În anii secetoși comunitățile aveau tendința de a se apropia mai mult de malul apei, iar în anii ploioși căutau zonele mai înalte de tip grind, în condițiile în care râul nu are terase înalte. Și astăzi, în contextul dispariției aproape totale a Leaotului, datorită colmatării și a

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, str. Toma Caragiu, nr. 10, 100042, Ploiești, România; bogdanciuperca@yahoo.com

regularizării sale sub forma unui canal de irigații, pânza freatică se află la o adâncime mică, cca. 2,80-3 m, iar în anii ploioși aceasta se ridică până la 1,80-2 m.

Situl arheologic de la Târgșoru Vechi a intrat în atenția istoricilor și arheologilor din prima jumătate a sec. al XX-lea, în primul rând datorită edificiilor medievale, vizibile la suprafața solului. Astfel, despre monumentele și istoria Târgșorului au scris printre alții Nicolae Iorga (1902), Constantin C. Giurescu (1924), Ion Ionașcu (1938), arhitectul Virgil Drăghiceanu (1924), G.M. Petrescu - Sava (fost Gh. Zagoritz) (1937) sau Nicolae Simache (Potra și Simache 1969).

Studiarea vestigiilor arheologice de la Târgșoru Vechi, demarate în anul 1956, au fost de la început rodul colaborării dintre nou înființatul Institut de Arheologie din București (prin transformarea Muzeului Național de Antichități) și Muzeul de Istorie a Regiunii Ploiești (actualul Muzeu Județean de Istorie și Arheologie Prahova) cu fonduri oferite de Sfatul Popular al Regiunii Ploiești. Odată cu inițierea cercetărilor arheologice sistematice, în anul 1956, care se derulează și în prezent, importanța arheologică a Târgșorului a crescut, oferind permanent noi informații. De la primele campanii desfășurate la Târgșoru Vechi au apărut printre altele, complexe și materiale datate în cuprinsul sec. VIII-X (XI), fapt ce a contribuit la sporirea informațiilor privitoare la această perioadă a cărei cunoaștere se afla la început de drum (în același an cu săpăturile de la Târgșoru Vechi au fost demarate și cele de la Dridu, Bucov, Păciul lui Soare și Ileana - Podari).

Într-o primă etapă, arheologii s-au axat pe dezvelirea incintei Curții Domnești și, în paralel, a început studiarea necropolei de tip Cerneahov, identificată în timpul acestor cercetări. În a doua fază, eforturile s-au concentrat asupra așezărilor aparținând mileniului I p.Chr. și a termelor romane. Complexitatea sitului și a problemelor pe care acesta le ridică nu au permis abordarea exhaustivă a monumentelor de la Târgșoru Vechi, fiecare dintre acestea aflându-se la acest moment în diferite faze de cunoaștere și documentare.

Locuirea din sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi (Planșa I) s-a dezvoltat pe ambele maluri ale pârâului Leaota. Astfel, pe partea dreaptă a fostului iaz al Leaotei, în sectorul 'D' al rezervației, au fost identificate în anii '60 ai sec. al XX-lea șase locuințe (B8, B11, B16, B19, B23, B37), la care în ultimii ani s-au adăugat încă două (B38, B40). Pe malul stâng al pârâului, complexe aparținând acestei perioade au fost identificate în sectorul II A (B3), în sectorul A (o locuință în cas. 3A), în sectorul B (B1B în cas. 2B și B2B în cas. 7B) și în sectorul E (B1E în cas. 1E, S I E și B2E în cas. 6E, cas. 4E și cas. 5E). De menționat că cele cinci structuri identificate și documentate în sectoarele A, B și E par să aparțină aceleiași faze de locuire, posibil aceleiași așezări. O locuință, singulară până în acest moment a fost descoperită la 5-6 m sud de Biserica Albă (Biserică din epoca lui Neagoe Basarab) și aproximativ 10 m est de termele romane, despre care însă nu avem suficiente informații (Gh. Diaconu, arhiva șantierului arheologic Târgșoru Vechi, mss.).

Rezultatele cercetărilor cu privire la locuirea din sec. VIII-X întreprinse la Târgșoru Vechi au fost valorificate în urma publicării unor rapoarte de săpătură și a unor studii (Diaconu *et al.* 1958: 619-29; Diaconu și Constantinescu 1962: 537-45; Constantinescu 1958: 461-8; 1960: 167-76; Popescu *et al.* 1959: 727-45; 1961: 631-44; Harhoiu 1972: 417-25; Păunescu 1975: 231-3; 1976: 305-10; Tzony și Diaconu 1979: 263-4, Niculescu *et al.* 2005: 376-9) fără a publica exhaustiv aceste săpături.

Tipul și structura locuințelor

Locuințele care aparțin așezărilor din sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi sunt exclusiv structuri săpate în pământ, având adâncimi care variază între 0,40 m și aproximativ 1 m. Acest tip de construcție are analogii în așezări contemporane, unele dintre ele aflate în apropierea sitului de la Târgșoru Vechi cum sunt cele de la Dridu, jud. Ialomița (Zaharia 1967: 50-3, fig.28), Bucov, jud. Prahova (Comșa 1978: 18, fig.22:1, pl.VII:1), București - Măicănești (Constantiniu și Panait 1968: 65; 1983: 531; Mănucu - Adameșteanu 1992: 64), Vadu Săpat, jud. Prahova (Diaconu 1978: 294), Șirna, jud. Prahova (Olteanu și Neagu 1986: 157; Olteanu *et al.* 2007: 51-5), Bucu, jud. Ialomița (Păunescu și Rența 2000: 11, fig.2:2). Locuințele cercetate au în majoritatea cazurilor formă rectangulară, cu colțurile ușor rotunjite și podeaua realizată prin bătătorirea lutului.

Structura constructivă a locuințelor se bazează pe stâlpi a căror prezență este demonstrată de existența amprentelor de pari dispuse la colțuri și pe mijlocul laturilor. În câteva situații a fost observată și existența unui stâlp central ce avea rolul de a susține creasta acoperișului. Existența gropilor de stâlp la colțuri și pe mijlocul laturilor pledează pentru utilizarea unui acoperiș în două ape, ținând seama de dimensiunile locuințelor, constructorii au simțit nevoia fixării unor stâlpi și pe mijlocul laturilor pentru a susține greutatea acoperișului. În cazul locuinței B8 au folosit în același scop și un stâlp central situat în mijlocul încăperii.

În ceea ce privește raportul stratigrafic dintre aceste structuri și cele din sec. II-III p.Chr. și V-VII p.Chr., se remarcă câteva situații de întretăieri și suprapuneri. Astfel, locuința B11 care aparține așezării din sec. VIII-X p.Chr. suprapune un complex din sec. II-III p.Chr. O groapă din sec. VIII-X p.Chr. perfora locuința B9 aparținând așezării din sec. V-VII p.Chr. Un astfel de raport stratigrafic este ilustrat și în cazul locuinței B23 din sec. VIII-X p.Chr., care taie locuința B24 din sec. V-VII p.Chr. Se poate observa că nu există nici un complex din sec. VIII-X p.Chr. care să afecteze un altul aparținând aceleiași perioade.

O situație interesantă și complexă este cea din cuprinsul locuinței B2E, situată în colțul de sud-sud-est al incintei medievale unde, în umplutura complexului, au fost identificate patru morminte de înhumatie (de fapt patru schelete a căror modalitate de depunere ridică unele semne de întrebare). Această situație este asemănătoare cu cea de la Vadu Săpat - Cotu Malului unde, în umplutura unor locuințe adâncite, au fost descoperite două 'morminte de înhumatie' care marchează o utilizare ulterioară existenței acestor structuri constructive (Diaconu 1978: 294, fig.1).

Spre deosebire de primele două așezări aparținând mileniului I p.Chr., construcțiile aparținând așezării din sec. VIII-X par a se grupa două câte două, și anume B8 cu B23, B16 cu B19, B1E cu B2E și în oarecare măsură B11 cu B37 și B1B cu B2B.

Un tip mai deosebit de structură, mai puțin frecvent în peisajul arheologic al sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi, a fost documentat în campaniile desfășurate în anii 2004 și 2006. Locuințele B38 și B40 identificate în sectorul D se deosebesc de restul construcțiilor menționate anterior atât prin structura constructivă, cât și prin tipul de instalație de foc. Acestea sunt construcții semiadâncite, cu nivelul podelei aflat la aproximativ 0,40 m față de nivelul de săpare. Nu au fost observate elemente ale structurii de rezistență. Instalația de foc era reprezentată de cuptorul săpat într-un calup de lut cruțat, special păstrat în momentul săpării spațiului destinat construcției (Niculescu *et al.* 2005: 376-9; Ciupercă și Măgureanu 2010: 152-74). În cazul acestui tip de construcție credem că săparea perimetrului era destinată păstrării unui spațiu (calupul de lut) în care să fie amenajat acest tip de cuptor.

Modalitatea de intrare în locuințe nu este documentată în toate situațiile. Un tip de intrare întâlnit la locuințele adâncite este cel cu 'gârlici' sau 'gang' care era constituit dintr-un pasaj de dimensiuni variabile amplasat pe un plan înclinat și dispus în exteriorul locuinței propriu-zise. Această modalitate de acces este identificată și în unele complexe de locuire de la Târgșoru Vechi și anume în locuințele B3 (în colțul de sud-est) (Constantinescu 1958: 461; 1960: 172) și B/cas. 3A (pe una din laturi). Un alt tip de intrare semnalat la Târgșoru Vechi se întâlnește în locuința B2B, unde a fost utilizată ca treaptă de acces o piatră provenită de la o râșniță (Tzony și Diaconu 1979: 264; Constantinescu 1999: 233).

În interiorul construcțiilor cercetate la Târgșoru Vechi au fost identificate mai multe tipuri de instalații de foc, destinate preparării hranei și/sau încălzirii. Majoritatea locuințelor aveau astfel de instalații construite în colțul de nord-est (B8, B11, B16, B19, B1E). În alte situații acestea erau amenajate în colțul de sud-est (B23, B37), colțul de nord (B/cas. 3A, B40, B2B), colțul de sud (B38), colțul de sud-vest (B2E) și latura de est (B3).

Vatra este un tip de instalație care nu este specific structurilor destinate locuirii de la Târgșoru Vechi, fiind mai degrabă o instalație secundară care dublează la un moment pe cea principală. Această situație se întâlnește în cazul locuinței B19 (săpături Gh. Diaconu), vatra fiind descoperită în apropierea cuptorului amenajat din pietre de râu. În locuința B38 instalația de foc principală este un cuptor săpat într-un calup de lut cruțat, iar vatra amplasată direct pe podea nu pare să fi avut o utilizare intensă (Niculescu *et al.* 2005: 376-9; Ciupercă și Măgureanu 2010: fig.7:3).

Altă structură care ar fi putut avea instalație de foc de tipul vetrei este B3/AII. Aceasta era dispusă pe latura de est a locuinței, pe mijlocul laturii, fiind un cuptor săpat într-un calup de lut cruțat (Diaconu și Constantinescu 1962: 543) sau o vatră amenajată pe un postament de lut cruțat după alte informații (Constantinescu 1960: 172, fig.2).

Cuptorul construit din pietre este cel mai frecvent tip de instalație de foc în cadrul locuințelor cercetate la Târgșoru Vechi. În cazul acestui tip de amenajare vatra propriu-zisă era protejată de o construcție confecționată din pietre legate cu lut. Cuptoare construite din pietre au fost identificate în locuințele B8, B11, B16, B19, B23, B37, B/cas. 3A, B1B, B2B, B2E (săpături Gh. Diaconu; Constantinescu 1958: 461; 1960: 168, 172; Popescu *et al.* 1961: 642-3; Păunescu 1975: 231; Tzony și Diaconu 1979: 264). Acestea erau concepute cu bolți, realizate de asemenea din pietre de râu, dar în câteva situații au fost observate în partea superioară a acestora, tăvi din lut.

În structura constructivă a cuptoarelor din locuințele B16 și B37 de la Târgșoru Vechi s-au utilizat și materiale recuperate din termele castrului roman, mai precis piatră de carieră cu urme de mortar și fragmente de *tegulae* (săpături Gh. Diaconu; Constantinescu 1960: 168).

La Târgșoru Vechi este semnalată și prezența cuptoarelor cotlonite. Un prim tip al unei astfel de instalații de foc a fost identificat în locuințele B38 și B40 din sectorul D, cercetate în anii 2004 și 2006. În interiorul acestora cuptorul era amenajat prin cotlonire într-un calup de lut cruțat în momentul săpării suprafeței locuinței (Niculescu *et al.* 2005: 376-9). Un posibil al treilea astfel de cuptor poate fi cel din B3/AII, dacă se confirmă informația potrivit căreia instalația de foc a acestei locuințe era un cuptor săpat într-un calup de lut cruțat (Diaconu, Constantinescu 1962: 543).

Un al doilea tip de cuptor este cel descoperit în locuința B1E. Instalația de foc era dispusă în colțul de nord-est, după plan este vorba de un cuptor săpat în perete (raport de săpătură campania 1973 aflat în manuscris și după planul necropolei Cerneahov, mss; Păunescu 1975: 231-3).

În ceea ce privește prezența altor tipuri de amenajări 'casnice' în cadrul locuințelor de la Târgșoru Vechi putem aminti locuința B23, în care a fost identificată o 'masă' de formă rotundă, cu diametrul de 1,50 m, realizată din lut cruțat, având în jur un șanț adânc de 0,50 m și lat de 0,30-0,40 m (săpături Gh. Diaconu).

Contemporane cu construcțiile amintite anterior sunt câteva gropi care au fost realizate pentru a se extrage lutul (pământul galben), cel mai probabil pentru amenajarea pereților locuințelor, după care au fost utilizate ca spații pentru depozitarea deșeurilor menajere. Astfel de complexe au fost identificate în sectorul D, în zona celor șase locuințe adâncite cercetate de către Gheorghe Diaconu.

Prima groapă, cu gura de formă circulară, gătită și cu tendința de lărgire către fund, adâncă de 1,10 m, a fost reperată în mijlocul lui B10 (sec. V-VII p.Chr.). În umplutura acesteia au fost descoperite fragmente ceramice din pastă nisipoasă, ornamentate cu striuri, alături de fragmente ceramice cenușii fine, lucrate la roată înceată, cu decor lustruit.

Al doilea complex de acest tip, care are la gură un diametru de aprox. 2 m și o adâncime de cca. 1,30 m, a tăiat latura de sud a lui B9 (sec. V-VII p.Chr.). Din umplutura acestuia a fost recuperat același tip de material ca în prima groapă, la care se adaugă fragmente mari de chirpici provenind din pereții unei locuințe incendiate.

Cea de-a treia groapă a fost descoperită pe latura de nord a casei 11D. Aceasta avea o adâncime de 0,80 m și a fost tăiată de un complex medieval din sec. al XV-lea (adânc de 0,90 m). Ambele gropi au tăiat colțul de nord-vest al locuinței B15 (sec. II-III p.Chr.) a cărui podea era la adâncimea de 0,77 m. În umplutură au fost găsiți cărbuni, cenușă, oase de animale și de păsări, fragmente de chirpici și pietre arse, precum și fragmente ceramice modelate la roata de mână din pastă nisipoasă, arsă oxidant, decorate prin incizie și fragmente ceramice fine cenușii, arse reducător, decorate prin lustruire.

Inventarul locuințelor

Inventarul arheologic al structurilor de locuit și al celor menajere sau cu altă destinație este alcătuit, în cea mai mare parte, din fragmente ceramice, la care se adaugă un număr redus de unelte și piese de port și podoabă. Din punct de vedere al inventarului, nivelul de locuire al sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi nu este unul spectaculos, poate cu excepția celor două catrame de tip 'liră' (Harhoiu 1972: 417-25).

Ceramica. În cadrul complexelor de la Târgșoru Vechi se întâlnesc cele două categorii ceramice specifice sec. VIII-X, și anume fragmente ceramice modelate la roata de mână, din pastă nisipoasă, arsă oxidant, decorate prin incizie și fragmente ceramice fine cenușii, arse reducător, decorate prin lustruire.

Ceramica nisipoasă arsă oxidant. În cadrul acestei categorii se înscriu oalele borcan de dimensiuni variate. Ca formă, vasele prezintă întotdeauna gura mai largă decât fundul, iar pântecul este de regulă globular și în cazuri mai rare prezintă o siluetă zveltă. Buza este în majoritatea situațiilor ușor îngropată și răsfrântă spre afară, în cazuri mai rare partea superioară a buzelor a fost țesită în timpul modelării. Majoritatea recipientelor din această categorie au gâtul scund, făcând corp comun cu umerii. Pântecul de formă globulară se arcuiește ușor spre fund, care este drept.

Această categorie ceramică cunoaște o gamă variată de ornamente. Cele mai simple ornamente sunt constituite din striuri simple, obținute în timpul învârtirii vaselor pe roată, cu ajutorul unui instrument asemănător cu dinții unui pieptene. Decorul alcătuit din striuri începe din regiunea umerilor și este dispus până la limita inferioară. Uneori acest tip de ornament este combinat cu un al doilea tip, de exemplu partea superioară a vasului decorată cu un val multiplu, iar partea inferioară cu striuri. În alte cazuri este utilizat valul simplu sau multiplu, fără alte combinații. Decorul din incizii în formă de val este întâlnit și pe buza vasului. Mai frecvent se întâlnesc pe umerii vasului striuri orizontale, întretăiate din loc în loc de grupuri de striuri dispuse vertical.

În ceea ce privește arderea recipientelor, se constată că în toate cazurile a fost făcută oxidant, după cum se poate observa după culoare pereților care sunt de diferite nuanțe roșcat-cărămizii.

Din această categorie fac parte și căldările cu sau fără urechiușe în interior, cu perforații pentru agățarea vasului deasupra vetrei. Spre deosebire de ceramica fină cenușie, vasele din prima categorie poartă pe pereți și buze cruste din materii organice și urme de ardere secundară (casnică) ca dovadă a folosirii lor pe vetre pentru prepararea hranei.

Ceramica cenușie fină, arsă reducător. Această categorie ceramică este reprezentată de vase modelate dintr-o pastă fină, fără ingrediente. În cadrul acestei categorii sunt incluse fragmente de la recipiente pentru provizii, asemănătoare cu cele descoperite la Vadu Săpat, oale de formă globulară prevăzute cu două torți și ulcioarele cu gura trilobată. Din categoria ceramicii fine mai trebuie menționate amforele cu două torți de proveniență bizantină și vasele de tip căldărușă cu torți și brâu, care imită pe cele din lemn care erau armate cu cercuri și torți confecționate din fier (informații Gh. Diaconu; în arhiva Rezervației Arheologice Târgșoru Vechi, în depozitul șantierului, nu au fost identificate, până în prezent, fragmentele ceramice provenind de la ulcioare cu gura trilobată, amfore cu două torți, vase de tip căldărușă cu torți și brâu).

Dintre complexele cercetate la Târgșoru Vechi, locuința B2E atrage atenția în mod deosebit prin componența inventarului său. În inventarul acesteia se regăsesc cele mai multe recipiente de lut care imită căldările de metal (Păunescu 1975: 231-3; Păunescu 1976: 305-10). Marea majoritate a fragmentelor ceramice provin de la recipiente din categoria ceramicii arse oxidant, fără torți, confecționate dintr-o pastă de culoare brun roșcată, prezentând uneori ardere secundară. Forma predominantă este cea de oală cu fund drept, pereți oblici și umeri arcuiți imediat sub linia gâtului, buze rotunjite, îngroșate sau teșite, cu sau fără șanțuire mediană.

Decorul cel mai frecvent este format din striuri incizate care acopereau aproape toată suprafața vasului, pornind de sub linia gâtului până aproape de fund, uneori grupate în registre. În unele situații striurile orizontale erau întretăiate de grupuri de striuri dispuse oblic sau vertical, pe umerii sau corpul vasului. Se mai întâlnește și combinația de benzi de striuri orizontale în alternare cu benzi de striuri în val.

Un alt tip de recipient din categoria ceramicii arse oxidant este reprezentat de fragmente de recipiente (căldări de lut), fără torți, fundul drept, corpul mai bombat, gâtul scurt, buza mult trasă în exterior și marginea dreaptă (vase cu urechiușe interioare) (pentru astfel de recipiente vezi Ioniță 1996-1998: 305-82). Fața superioară a buzei este decorată cu șiruri de împunsături, iar corpul decorat cu benzi de linii, în val, cu unghiuri oblice ascuțite.

Categoria ceramicii fine cenușii este prezentă în cantitate foarte mică, fiind reprezentată de câteva fragmente mici, decorate cu linii lustruite verticale, oblice sau în rețea. Acestei categorii ceramice îi aparțin și două fragmente de la un ulcior cu gât lung și gura trilobată dar și de la un vas decorat cu pastile aplicate, cu analogii la Istria - Capul Viilor (Zirra 1963: 356-411).

Majoritatea fragmentelor de căldări de lut cu torți interioare, din B2E, au fost descoperite lângă și sub M1, provenind de la două recipiente care au putut fi restaurate: una nedecorată, cealaltă decorată. Ambele recipiente erau lucrate dintr-o pastă aspră, de culoare roșcat cărămizie și brun roșcată, cu mult nisip și pietricele ca degresant. Primul vas are formă tronconică, fundul drept, pereți oblici, marginea teșită, decorată în interior cu brâu alcătuit din patru striuri largi, orizontale, puțin accentuate. Al doilea vas, are tot formă tronconică cu pereții mai puțin evazați, fundul drept, marginea rotunjită. La exterior, pe toată suprafața, este decorat cu linii în val, foarte dese.

În afară de materialul ceramic, care are cea mai mare pondere în inventarul arheologic, în complexele de la Târgșoru Vechi, au mai fost descoperite fusaiole, cuțite, catarama etc.

Fusaiole au fost descoperite în locuințe sau în nivelul arheologic aparținând sec. VIII-X. Piese sunt lucrate din pastă fină, fără degresanți grosieri, formă bitronconică. Unele prezintă striuri realizate în timpul producerii. A fost descoperită și o fusaiolă neornamentată, ce are urme de smalt de culoare verde oliv.

În comparație cu locuințele așezărilor mai timpurii cercetate la Târgșoru Vechi (sec. II-III și V-VII p.Chr.), cele din sec. VIII-X au un inventar mai sărac în piese de metal, fie că este vorba de ustensile, unelte sau de piese de port și podoabă. În locuințele cercetate au fost descoperite cuțite cu lamă dreaptă sau curbată și o lamă lată și tăioasă, provenind de la o unealtă sau poate de la o armă.

Din categoria pieselor de port și podoabă au fost descoperite două catarama de tip 'liră', confecționate din bronz, prin turnare. La unul dintre exemplare spinul lipsește din vechime. La cel de-al doilea, spinul se îmbina cu corpul catarama într-un lăcaș mărginit de două praguri, ornamentate cu câte trei incizii. Apucătoarea catarama a fost ornamentată cu șase cercuri prevăzute cu puncte în regiunea centrală (Harhoiu 1972: 417-25).

Alte fragmente provenind de la piese din bronz din inventarul locuințelor de la Târgșoru Vechi nu permit identificarea și reconstituirea grafică, datorită stării de conservare.

Catalogul locuințelor din sec. VIII-X cercetate la Târgșoru Vechi

Sectorul D. Au fost cercetate șase locuințe între anii 1960-1970 de către un colectiv condus de Gheorghe Diaconu. Descrierea complexelor este realizată după documentația de șantier întocmită la acea dată. Ulterior au mai fost cercetate, în anii 2004 și 2006, două locuințe, de către semnatarul acestor pagini (Planșa II).

Bordeiul 8 (în descrierea complexelor de locuire s-a păstrat termenul de 'bordei', de unde derivă și sigla 'B' pentru locuințele adâncite, așa cum a fost utilizat la momentul realizării cercetării și întocmirea documentației de către autorul acesteia, Gh. Diaconu).

Descrierea locuinței: descoperită în anul 1963, în secțiunea S III D și casele 6 D și 12 D. Avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite. La colțuri și pe mijlocul fiecărei laturi erau dispuse gropi de par, adâncite cu cca. 30-40 cm sub nivelul podelei care se afla la adâncimea de 1,50 m. Prezenta și un stâlp central a cărui groapă a fost arsă pe margini. Laturile aveau aproximativ 4 m lungime, latura de nord a fost suprapusă parțial de o locuință medievală cu adâncimea de 0,70 m. Laturile de sud și est, precum și două gropi de par au fost tăiate de o construcție medievală, prevăzută cu o pivniță adâncă de 2 m. În colțul de nord-est a fost descoperită instalația de foc realizată din pietre mari de râu. În timpul demontării s-a observat existența a două faze de construcție a cuptorului, folosite și amenajate în perioade diferite. Cel mai vechi cuptor avea vatra orientată pe direcția sud-nord, cu o cameră de acces adâncă de 1,85 m față de nivelul actual al solului, respectiv cu cca. 30-35 cm față de podea.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la recipiente arse reducător, decorate prin lustruire; fragmente de râșnițe, cataramă de tip liră (Harhoiu 1972: 417-25) și cuțite.

Bordeiul 11

Descrierea locuinței: descoperită în anul 1964, în secțiunea S IX D și caseta 14 D. Avea formă rectangulară, cu laturile de nord, est și vest de cca. 3,50 m, iar cea de sud de aproximativ 4 m. Colțurile locuinței erau ușor rotunjite cu stâlpi în fiecare colț, dar și pe mijlocul laturilor de vest și est. Gropile de par coborau cu aproximativ 35-50 cm sub nivelul podelei. Podeaua era nelutuită, dar bine bătătorită, și se afla la 1,40 m de la nivelul actual al solului. În colțul de nord-est, pe o platformă centrală mai înaltă cu aproximativ 8-10 cm față de podea, a fost amenajată instalația de foc, de tipul cuptorului construit din bolovani mari de râu și câteva pietre de carieră. Bolta cuptorului realizată prin legarea bolovanilor cu lut, s-a prăbușit și la demontare au apărut fragmente ceramice, cărbuni, cenușă.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul 16 (Planșele III-VI)

Descrierea locuinței: descoperită în anul 1965, în secțiunea S XI D și caseta 21 D. Avea formă rectangulară, cu laturile de nord, sud și est de 3,50 m, iar cea de vest de 4 m și colțurile rotunjite. Au fost identificate opt gropi de la stâlpii care susțineau acoperișul, dispuse pe mijlocul fiecărei laturi și în fiecare colț. Podeaua amenajată a fost bătătorită din cauza utilizării îndelungate. Groapa de stâlp de pe latura de nord era tăiată de un complex din sec. al XV-lea, adânc de 1,20 m. Latura de sud, în apropierea gropii de stâlp din colțul de sud-est, era tăiată de o groapă medievală, adâncă de 1,60 m. Pe podea, în regiunea laturii de nord, au fost descoperite câteva pietre. În colțul de nord-est era amenajată instalația de foc, de tipul cuptorului. Adâncimea podelei ajungea la 1,10 m. În colțul de nord-est a fost crăpată o platformă, ridicată față de podea cu aproximativ 8-10 cm, în formă de pară cu partea îngroșată spre colțul locuinței și cu deschiderea pe direcția sud-sud-est pe axul intrării. Platforma crăpată a fost încadrată, de jur împrejur, cu pietre dintre care cele mai mari erau bolovani de râu; pe alocuri au fost folosite și pietre de carieră, unele cu urme de mortar, aduse din zona castrului și a termelor romane. Bolta vetrei cuptorului, prăbușită, a fost realizată din pietre legate cu lut. La demontare, în cuprinsul vetrei, au fost găsite cenușă și cărbuni.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul 19 (Planșele VII-XI)

Descrierea locuinței: descoperită în anul 1967 în secțiunea S XVII D și caseta 23a. Avea formă rectangulară, cu laturile de nord, est, și sud de 3,5 m, iar cea de vest de 3 m și colțuri ușor rotunjite, cu gropi pentru stâlpi în fiecare colț și pe centrul laturilor (opt gropi). Podeaua amenajată se

afla la 1,12 m. În colțul de nord-est, pe o platformă ridicată cu câțiva cm deasupra podelei, a fost amenajat cuptorul din bolovani de râu și piatră de carieră din zona termelor și castrului roman. Pe vatra instalației de foc, ce era arsă puternic până la zgurificarea pământului, se afla cenușă și cărbuni. În fața cuptorului, la aproximativ 50-60 cm, a fost amenajată o vatră deschisă, direct pe podea. Podeaua locuinței era un pic albiată și nu dreaptă ca în alte situații. Vatra deschisă era acoperită de cărbuni și cenușă. A fost tăiată, pe latura de sud înspre latura de sud-est, de un complex din sec. al XV-lea, cu adâncimea de 2,95 m sau 4 m, iar colțul de nord-vest de o altă groapă, din același secol, adâncă de 1,70 m. Pe latura de est a fost descoperită o structură din sec. II-III p.Chr., adâncă de 1,77 m, în care se afla o monedă de la Elagabal (218-222 p.Chr.). În interiorul locuinței, înspre latura de vest, a fost identificată, la - 1,77 m, o groapă circulară din sec. II-III p.Chr.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul 23

Descrierea locuinței: identificată în S III în anul 1963 și cercetată în anul 1967 în secțiunea S XX D și prin practicarea unei case. Avea formă rectangulară cu laturile de nord, est și sud de aproximativ 4 m, iar cea de vest de 3 m, colțurile ușor rotunjite, gropi pentru stâlpi la colțuri și pe mijlocul laturilor (opt gropi), posibil acoperiș în două ape. Podeaua era solid bătătorită, dar nelutuită. La fel ca în situația locuinței B37 cuptorul era amplasat în colțul de sud-est, față de restul structurilor care aveau cuptorul situat în colțul de nord-est. Vatra cuptorului a fost amenajată pe o platformă cruțată, mai înaltă decât podeaua cu câțiva cm. Gardina era realizată din bolovani mari de râu încastrați în platforma vetrei și legați cu lut; după același sistem s-a construit și bolta cuptorului. În mijlocul locuinței a fost observată o 'masă' din lut de formă perfect rotundă cu diametrul de aproximativ 1,5 m. De jur-împrejurul mesei a fost realizat un șanț adânc de 0,40 m și lat de aproximativ 30-40 cm, folosit pentru așezarea picioarelor în timpul în care era folosită 'masa'. Masa din B23 a fost amenajată după delimitarea spațiului construcției, începând de la nivelul podelei, adică de la adâncimea de 1,15 m. Latura de sud a locuinței a fost tăiată de un complex medieval.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul 37 (Planșele XII-XIII)

Descrierea locuinței: descoperită în anul 1971, în casele V D și VI D, nu a fost cercetată integral. Avea formă rectangulară, cu laturile de aproximativ 3,5 m și adâncimea podelei la 1,30 m. Au fost descoperite câte trei gropi de stâlp pe laturile de nord și est. Cuptorul, distrus din vechime, era amenajat ca și la B23 în colțul de sud-est, din bolovani de râu și piatră de carieră cu urme de mortar pe ele, aduse din regiunea termelor și castrului roman. În regiunea stâlpului central de pe latura de est a fost observat un fragment mare dintr-o gardină din lut compact, arsă la roșu puternic. În fața cuptorului s-a găsit un complex medieval, adânc de 1,80 m și un diametru de aproximativ 1,50 m.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Locuința B 38 (Ciupercă și Măgureanu 2010: 154, fig.7) (Planșa XIV)

Descrierea locuinței: a fost identificată în carourile 34-36 din S I/2004, primind indicativul de Cpl. 11/2004. Pentru cercetarea acesteia a fost deschisă caseta VIII D. Adâncimea de surprindere a fost la 0,56 m, iar cea maximă de 0,94 m față de nivelul actual. De formă rectangulară, cu dimensiunile de 3,28 x 3,42 m, construcția avea în colțul de sud un cuptor amenajat într-un calup de lut cruțat. O a doua instalație de foc, o vatră deschisă de mici dimensiuni, a fost identificată aproximativ în centrul locuinței. Pe mijlocul laturii de sud-vest a fost observată o singură groapă de stâlp.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie, din care s-a întregit un vas. Fragmentele ceramice se aflau pe calupul de lut cruțat (la nivelul superior al calotei cuptorului) și în interiorul cuptorului, direct pe vatra acestuia. În comparație cu celelalte complexe de locuire din sec. VIII-X cercetate anterior, în sectorul D lipsește cu desăvârșire ceramica cenușie, fină, cu decor lustruit.

Locuința B 40 (Ciupercă și Măgureanu 2010: 154-5, fig.8) (Planșele XV-XIX)

Descrierea locuinței: a fost identificată în campania 2006, în caseta XII D la adâncimea de 0,60 m față de nivelul actual. Locuința avea o formă ușor trapezoidală, cu dimensiuni de 3,32 x 3,14 m și se adâncea cu cca. 0,30 m față de nivelul de surprindere. Instalația de foc era amenajată în colțul de nord al construcției, într-un calup de lut cruțat, partea superioară a cupolei era prăbușită. De fapt, la acest moment, credem că adâncirea spațiului construcției cu 0,30 m este legată de nevoia de

amenajare a instalației de foc. Nu au fost observate gropi de stâlpi sau alte elemente ale structurii constructive. Locuința a tăiat un complex din epoca bronzului, care se prezenta ca o aglomerare de fragmente ceramice grupate în partea din spate a cuptorului.

Inventarul locuinței: se grupa exclusiv în jurul cuptorului și este alcătuit din fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie, care prezintă urme de ardere secundară (casnică), fragmente de 'olane', fragmente de cărămizi și pietre de diverse dimensiuni. Fragmentele de cărămizi se grupau în fața cuptorului, iar în interiorul cuptorului se aflau grupate cea mai mare parte a pietrelor. Fragmentele ceramice de mai mari dimensiuni se aflau grupate pe partea de nord-vest a cuptorului, pe o mică laviță din lut adosată cuptorului. Olanele erau dispuse în partea din față a cuptorului, într-o zonă în care se aflau pietre, fragmente ceramice de dimensiuni mici și bucăți de lut ars provenind de la lipitura pereților. Interesant este faptul că pe interiorul fragmentelor de olane se observă urme de 'funingine', fapt ce ne determină să emitem ipoteza ca aceste 'olane' erau, de fapt, utilizate pentru evacuarea fumului rezultat în timpul utilizării cuptorului. În comparație cu celelalte structuri de locuire din sec. VIII-X cercetate anterior în sectorul D, lipsește cu desăvârșire ceramica cenușie, fină, cu decor lustruit, situație similară cu cea din B38.

Sectorul A

Bordei, fără număr de identificare (Diaconu 1960: fig.2, Popescu *et al.* 1961: 642-3, fig.5)

Descrierea locuinței: cercetată în caseta 3A și secțiunea S I A5. Locuința are o formă, aproape pătrată, cu laturile de 4 x 4 m, fiind suprapusă, în colțul de sud, de zidul unei construcții din sec. al XVIII-lea. Instalația de foc, identificată în colțul de nord, era un cuptor realizat din pietre de râu. Ca structură constructivă au fost observate gropi de stâlp dispuse la colțuri și pe mijlocul laturilor, iar pe latura de nord-est chiar două dispuse una lângă cealaltă. Din plan nu se observă poziția intrării.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de la vase arse reducător, decorate prin lustruire (Popescu *et al.* 1961, fig.10).

Sectorul II A În acest sector sunt amintite și alte construcții care au fost atribuite la momentul realizării cercetărilor, în anii 50-60 ai sec. XX, locuirii din sec. VIII-X și care, în prezent, pot fi încadrate, cu mai mare acuratețe, altei perioade. De exemplu locuința B5 despre care, pe baza materialului ceramic, putem afirma, cu certitudine, că aparține perioadei sec. VI-VII p.Chr.

Bordeiul B 3 (Constantinescu 1958: 461-8; 1960: 172; Popescu *et al.* 1959: 731) (Planșa XXII)

Descrierea locuinței: identificată în secțiunea SII A1/1959, SII A, caseta 1. Avea formă rectangulară, cu dimensiunile de 5 x 3,80 m, prevăzută cu o intrare de tip gârlici, situată în colțul de sud-est. Au fost observate gropi de stâlpi, dispuse la colțuri și pe mijlocul laturii, precum și la capătul exterior al intrării. Instalația de foc era dispusă pe latura de est a locuinței, pe mijlocul laturii, fiind un cuptor săpat într-un calup de lut cruțat (Diaconu și Constantinescu 1962: 543) sau o vatră amenajată pe un postament de lut cruțat, după alte informații (Constantinescu 1960: 172, fig.2).

Inventarul locuinței: sunt menționate decât materiale ceramice din categoria ceramicii arse oxidant și nu sunt amintite fragmente ceramice cenușii (Diaconu și Constantinescu 1962: 543, fig.8-9).

Sectorul B (Planșa XX)

Bordeiul B 1B. Identificat după planul general al necropolei de tip Sântana de Mureș - Cerneahov și a materialului arheologic din depozit.

Descrierea locuinței: identificată în caseta 2 B. Avea forma rectangulară, perforată de mai multe complexe. Nu s-a observat, pe plan, existența unei instalații de foc.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul B 2B (Tzony și Diaconu 1979: 264)

Descrierea locuinței: complexul a fost descoperit în campania 1978, în caseta 7 B, situată între cele două incinte voievodale, în cadrul necropolei de tip Cerneahov. Locuința era dotată cu o instalație de foc, realizată din pietre de râu legate cu lut, așezată în colțul de nord. Interesantă este utilizarea unei pietre de râșniță pe post de piatră de intrare.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de vase arse reducător, decorate prin lustruire.

Sectorul E

Bordeiul B 1E. Identificat după raportul de săpătură al campaniei 1973, aflat în manuscris, și după planul necropolei Cerneahov, ambele din arhiva șantierului Târgșoru Vechi (Păunescu 1975: 231-3).

Descrierea locuinței: identificată în caseta 1E și S IE. Avea formă rectangulară, cu laturile de aproximativ 4 x 4 m. Instalația de foc era dispusă în colțul de nord-est și conform planului era un cuptor săpat în peretele locuinței, distrus de un complex medieval din sec. XV-XVI.

Inventarul locuinței: atât din umplutură, dar și de pe fund a fost recuperat un bogat material ceramic alcătuit atât din fragmente modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie cât și arse reducător, decorate prin lustruire.

Bordeiul B 2E (Păunescu 1975: 231-244) (Planșa XXI)

Descrierea locuinței: complexul a fost identificat în campania 1973 în casele IV E și V E, cercetarea acestuia fiind finalizată în campania 1974. Avea formă trapezoidală, cu laturi de aproximativ 5 m și pereții drepti. Colțurile de nord și est erau tăiate de două gropi aparținând nivelului sec. XV-XVI. Groapa locuinței se adâncea cu aproximativ 0,70-0,90 m. În centrul acesteia a fost observată o groapă de stâlp cu un diametru de cca. 30 cm, ce avea rolul de a susține acoperișul construcției. Instalația de foc era realizată din bolovani de râu, de dimensiuni diferite, fiind plasată pe latura de sud-vest, în apropierea colțului sudic. Vatra cuptorului era adâncită față de nivelul de călcare din interior cu 25 cm și era înconjurată de o gardină din lut cu înălțimea de 10 cm, care înconjura și 'cenușarul' aflat în fața acesteia.

Această locuință prezintă o situație mai neobișnuită și anume, în interiorul umpluturii au fost descoperite patru schele ce se aflau cu 10-30 cm deasupra nivelului de utilizare al acesteia.

Inventarul locuinței: fragmente ceramice modelate la roata de mână, arse oxidant, ornamentate prin incizie; fragmente ceramice de vase arse reducător, decorate prin lustruire; oase de animale carbonizate. Se distinge un fragment de ulcior din pastă cenușie, cu decor lustruit, ce își găsește analogii, conform autorilor săpăturii, în inventarul sitului de la Istria - Capul Viilor.

Descoperiri funerare aparținând sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi

În perimetrul Rezervației Arheologice de la Târgșoru Vechi, printre alte descoperiri funerare, au fost identificate și două situații care, din punct de vedere cronologic se plasează în ultimele secole ale mileniului I p.Chr.

O primă descoperire a fost realizată în 1960, în apropierea incintei Curții Domnești, în zona sudică a necropolei Cerneahov. Scheletul orientat est-vest, se afla la adâncimea de 1,12/1,20 m față de nivelul actual de călcare, depus în decubit dorsal cu mâinile întinse pe lângă corp. În stânga scheletului erau depuse părți dintr-un cal (craniu, părți inferioare ale oaselor picioarelor) pe o platformă de pământ cruțat, situată cu aproximativ 0,10 m mai sus decât nivelul scheletului uman. Inventarul funerar era alcătuit dintr-un cuțit (pumnal) din fier situat între oasele palmei mâinii drepte; o cataramă de formă ovală confecționată din fier, pe oasele din dreapta ale bazinului; o cataramă cu placă din bronz, pe care se distinge un ornament în forma cifrei 8, pe iliacul stâng; un amnar din fier și o așchie de cremene la capătul falangelor mâinii stângi; o măciulie de bici de luptă confecționată din os, sub oasele labei piciorului stâng; două scări de sa din fier așezate pe platforma cruțată lângă botul craniului de cal; o zăbală din fier lângă una dintre scări; o cataramă rectangulară din fier sub capătul inferior al humerusului (Diaconu și Diaconu 1962: 165-71). Mormântul a fost datat, încă de la descoperirea sa, în sec. VII-VIII pe baza unor analogii din Ungaria și fosta Cehoslovacie (Diaconu și Diaconu 1962: 168). Ulterior, această descoperire a fost analizată și de către alți cercetători, printre care Maria Comșa (Comșa 1982: 39) și Uwe Fiedler (Fiedler 1992: teil I, 328), care susțin o datare mai degrabă în prima jumătate a sec. al VIII-lea. Plasarea în sec. al VIII-lea a acestei descoperiri, coroborată cu alte descoperiri atribuite unei prezențe sau influențe avare târzii, constituie argumente importante pentru susținerea tezei controlului spațiului dintre Carpați și Dunărea Inferioară de către avari în sec. al VIII-lea.

O situație interesantă, oarecum asemănătoare cu cea întâlnită la Vadu Săpat, jud. Prahova, a fost observată la Târgșoru Vechi în cadrul așezării din sec. VIII-X. Astfel, în umplutura bordeiului B2E au fost descoperite patru schele ce se aflau cu 10-30 cm deasupra nivelului podelei locuinței (Păunescu 1975: 231-44).

Scheletul nr. 1 se afla lângă latura de nord-vest aproape paralel cu aceasta, culcat pe partea dreaptă, cu privirea spre est, mâna stângă era îndoită din cot, iar mana dreaptă era întinsă cu palma sub femur, picioarele strânse, cu genunchii spre piept. În regiunea lombară și în jurul membrilor inferioare s-au descoperit fragmente ceramice de la mai multe recipiente, dintre care s-au întregit

două (nu se menționează dacă aceste fragmente ceramice făceau parte din umplutura mormântului și pot fi interpretate ca inventar funerar).

Scheletul nr. 2 se afla dispus paralel cu latura de nord-est, craniul nu s-a păstrat fiind distrus de o groapă aparținând nivelului sec. al XV-lea. La fel ca și în cazul scheletului nr.1, acesta era așezat într-o poziție chircită, cu membrele inferioare apropiate de cutia toracică, iar oasele de la laba piciorului sub oasele bazinului. Fragmentele ceramice aflate în imediata apropiere a scheletului erau mai puțin numeroase decât în primul caz.

Scheletul nr. 3 a fost descoperit sub scheletul nr.1 după demontarea acestuia și se adâncea cu aproximativ 5 cm sub podeaua locuinței B2E. Acest schelet prezenta urme de violență, părând a fi tăiat în regiunea taliei, încât alături de oasele bazinului și ale membrilor inferioare, aproape paralel cu latura de nord-vest construcției se aflau craniul și o parte a coloanei vertebrale. Craniul se afla cu privirea în jos și prezenta o tăietură largă în frunte pe linia nasului. Se pare că aparținea unei femei.

Scheletul nr.4 a fost găsit de-a curmezișul membrilor inferioare ale scheletului nr.3, se păstra parțial și se pare că aparținea unui copil de aproximativ 1-2 ani.

Concluzii

La Târgșoru Vechi, o micro-zonă în care au fost efectuate intense cercetări arheologice, complexe databile în sec. VIII-X p.Chr. au fost descoperite în patru sectoare ale rezervației. Sunt prea distanțate pentru a reprezenta o singură așezare. La acest fapt se adaugă și separarea acestora în grupuri de către pârâul Leota. Din distribuția complexelor din sec. VIII-X p.Chr. se remarcă faptul că folosesc aceleași amplasamente ca și așezările anterioare din sec. II-III și V-VII p.Chr., fapt care ne indică că acestea erau cele mai potrivite spații pentru locuit. Acest fapt ține de un anumit comportament uman și nu are legătură cu mult clamata 'continuitate milenară'.

Așa cum se poate observa din succinta prezentare pe care am realizat-o, locuințele cercetate în campaniile desfășurate în anii 2004 și 2006 reprezintă un tip diferit de structură, mai rar întâlnită în peisajul arheologic al sec. VIII-X de la Târgșoru Vechi. Locuințele B38 și B40 identificate în sectorul D se deosebesc de restul construcțiilor menționate anterior atât prin structura constructivă, cât și prin tipul de instalație de foc. Acestea sunt locuințe semiadâncite, partea lor inferioară fiind situată cu aproximativ 0,40 m față de nivelul de săpare. Nu au fost observate elemente ale structurii de rezistență. Instalația de foc era reprezentată de cuptorul săpat într-un calup de lut cruțat, special păstrat în momentul săpării spațiului. În cazul acestui tip de structură credem că săparea unei suprafețe era destinată păstrării unui spațiu (calupul de lut) în care să fie amenajat acest tip de cuptor. Din punct de vedere al structurii constructive aceste două locuințe se apropie mai mult de modul de amenajare al construcțiilor aparținând nivelului sec. VI-VII p.Chr. Din punct de vedere al materialului arheologic cele două structuri de locuire sunt complexe destul de sărace în inventar, contrastând în mod evident cu cele cercetate în anii '60-'70 ai sec. XX. Trebuie remarcată lipsa totală a ceramicii arsă reducător, decorată prin lustruire (ceramică cenușie) dintre fragmentele ceramice descoperite în umplutura locuinței B38 și a unui singur fragment în cazul locuinței B40. Pe de altă parte, în aceasta din urmă, trebuie remarcată descoperirea alături de fragmentele ceramice a unor fragmente de 'olane' și 'cărmizi' în interiorul sau imediata apropiere a instalației de foc. Prezența unor depuneri de culoare cenușie, probabil urme de cenușă, pe partea interioară a 'olanelor' precum și situarea acestora în zona instalației de foc ne determină să credem că acestea asigurau evacuarea fumului din cuptor către exterior. Modul de funcționare a cuptorului din locuința B40 este completat de prezența fragmentelor de 'cărmizi' în gura de acces a instalației. Poziția acestor piese credem că erau destinate blocării intrării cuptorului pentru a utiliza la prepararea hranei (pâine sau alte produse similare). Trebuie menționat faptul că atât fragmentele de 'olane', cât și cele de 'cărmizi' nu sunt materiale din epoca romană reutilizate, recuperate din zona castrului sau termelor de la Târgșoru Vechi. Cele două tipuri de artefacte se pare că sunt o producție locală a populației din ultimele secole ale primului mileniu creștin și care, posibil, a încercat să imite un anumit tip de obiect pe care îl cunoștea dar nu beneficia de prezența lui.

În cadrul evoluției cronologice a locuirii de la Târgșoru Vechi din sec. VIII-X p.Chr. se observă mai multe etape. Un prim orizont cronologic timpuriu poate fi legat de prezența și relațiile călăreților avari cu spațiul Dunării Inferioare. Acestui orizont îi aparține și mormântul avar de la Târgșoru Vechi (Diaconu și Diaconu 1962: 165-71). Prezența, fie ea și sporadică, a avarilor în Muntenia și în alte teritorii învecinate (Oltenia și sudul Moldovei) în sec. VIII este marcată printr-o serie de descoperiri care par să sugereze acest fapt: unele dintre tiparele descoperite în situri din Valea Budureasca (Măgureanu și Ciupercă 2007: 291-318), mormântul de la Târgșoru Vechi (Diaconu și Diaconu 1962: 165-71), unele aplicații descoperite la Budureasca (Măgureanu 2006: 189-202), precum

și piese din inventarul unora dintre mormintele din necropolele de la Izvoru (aplici de centură) (Mitrea 1989: 148, abb.4:7-3; 207, abb.48, 304) și Sultana (limbi de centură și ceramică galbenă) (Mitrea 1988: 115-17, 119, pl.7:61-3; 13:104-4; 9:79-1, 80-3; 15:130-2; Fiedler 1992: 155-6). Prezența avară în Muntenia sec. al VIII-lea a fost susținută, printre alții, de către Ion Nestor și Maria Comșa, aceasta din urmă fiind adepta unei rivalități avaro-bulgare în această perioadă (Nestor 1973: 32, 50; Comșa 1975: 200). La sfârșitul sec. al VIII-lea, ca urmare a luptelor dintre anii 791-796, al doilea kaganat avar a fost înfrânt de către armatele lui Carol cel Mare. După distrugerea 'ringurilor' avar de către carolingieni, avarii se refugiază la est de Tisa, unde sunt înfrânți de trupele țarului bulgar Krum, în anul 803 (Madgearu 1997: 29; Fiedler 1992: 31). Aceluiași orizont timpuriu îi corespund și unele construcții de la Târgșoru Vechi (B38 și B40).

Majoritatea locuințelor de la Târgșoru Vechi par a se plasa, din punct de vedere cronologic, spre sfârșitul sec. al IX-lea și în sec. al X-lea. Această încadrare cronologică are la bază structura inventarului arheologic, alcătuit, în cea mai mare parte, din recipiente confecționate din lut, din categoria ceramicii nisipoase, arse oxidant și decorate prin incizii. Acestui nivel îi aparțin și construcțiile în care au fost descoperite recipiente din lut cu torți interioare. Pentru o datare în prima parte a sec. al X-lea a unora dintre locuințele cercetate la Târgșoru Vechi pledează și catarama tip liră din B37 (Harhoiu 1972: 423). Existența unui număr redus de piese (de ex. piese de port și podoabă, arme, piese de harnașament etc.), care dau o datare mai strânsă, constituie un impediment în realizarea unei datări mai exacte a complexelor cercetate la Târgșoru Vechi.

Note

¹. Acest material se înscrie în proiectul de popularizare a cercetărilor arheologice de la Târgșoru Vechi, într-un moment în care se împlinesc 600 de ani de atestare documentară a Târgșorului medieval (Novum Forum - 6 august 1413) și este dedicat tuturor aceluia care în decursul timpului au contribuit la cunoașterea vestigiilor din acest important sit arheologic.

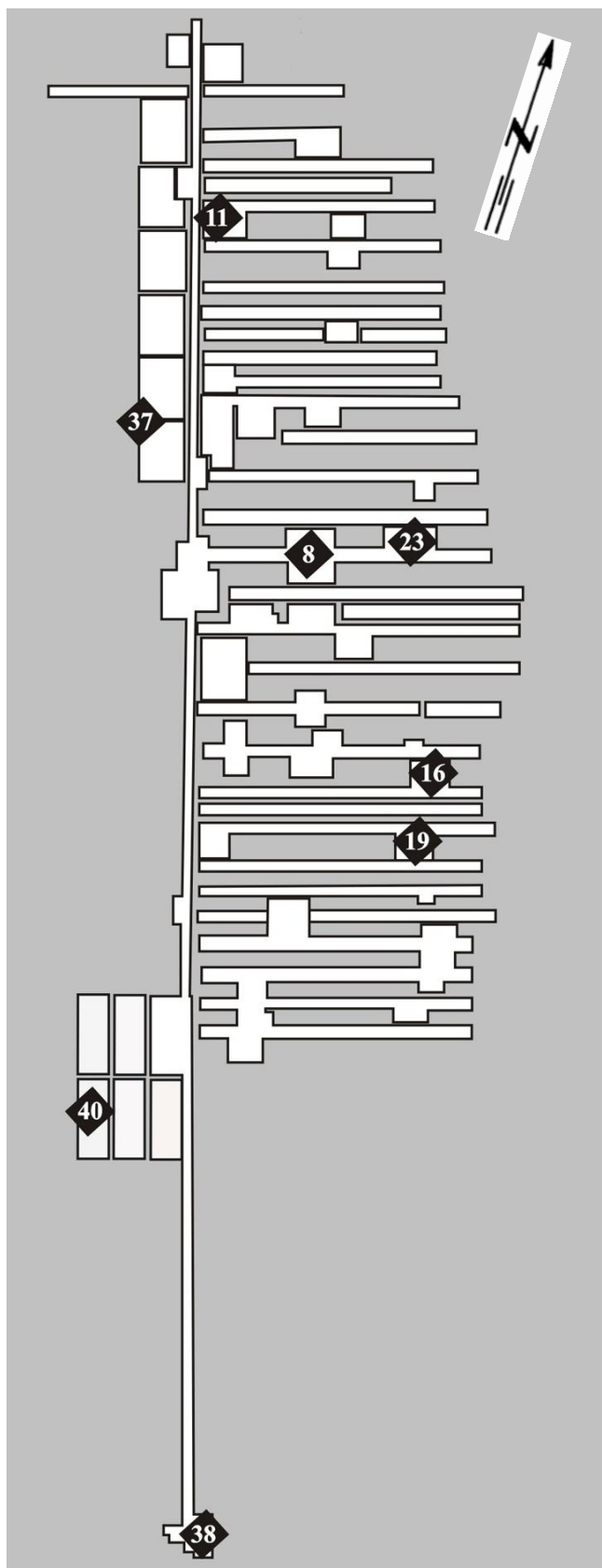
Bibliografie

- Ciupercă, B. și Măgureanu, A. (2010) 'Locuințe din a doua jumătate a mileniului I p.Ch. descoperite la Târgșoru Vechi', în L.M. Voicu (ed.) și B. Ciupercă (coord.) *Arheologia Mileniului I p.Ch. Cercetări actuale privind istoria și arheologia migrațiilor*: 152-174 București: Ed. Oscar Print.
- Comșa, M. (1978) *Cultura materială veche românească. (Așezările din secolele VIII-X de la Bucov - Ploiești)*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1975) 'Socio-Economic Organization of the Daco-Romanic and Slav Population on the Lower Danube during the 6th-8th Centuries', în M. Constantinescu, Șt. Pascu și P. Diaconu (ed.) *Relations between the Autochthonous Population and the Migratory Populations on the Territory of Romania*, pp.171-200, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1982) 'Östliche Elemente im Karpaten-Balkan-Raum im 7.-8. Jh.', în Kaufmann, H. (ed.): *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte*, Band 2, pp. 11-40, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege. Beiheft 17.
- Constantiniu, M. și Panait, P.I., (1968) 'Șantierul Băneasa-Străulești. Cercetările din sectorul Măicănești (1964-1966)', *București* VI: 43-82.
- (1983) 'Șantierul arheologic Străulești-Măicănești', *Materiale și Cercetări Arheologice* XV: 529-31.
- Constantinescu, E.M. (1999) *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, București: Ed. Fiat Lux.
- Constantinescu, N. (1958) 'În legătură cu o siglă de pe un vas din specia cenușie prefeudală de la Târgșor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 9(2): 461-8.
- (1960) 'Noi observații în legătură cu stratul prefeudal de la Târgșor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 11(1): 167-76.
- Diaconu, Gh. (1978) 'Sondajul arheologic de la Vadu Săpat (secolul VIII)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 29(2): 291-302.
- Diaconu, Gh., Morintz, S., Rosetti, D.V. și Cantacuzino, Gh. (1958) 'Săpăturile de la Târgșoru Vechi', *Materiale și Cercetări Arheologice*, V: 619-29.
- Diaconu, Gh. și Constantinescu, N.(1962) 'Șantierul arheologic Târgșor', *Materiale și Cercetări Arheologice* VIII: 537-45.

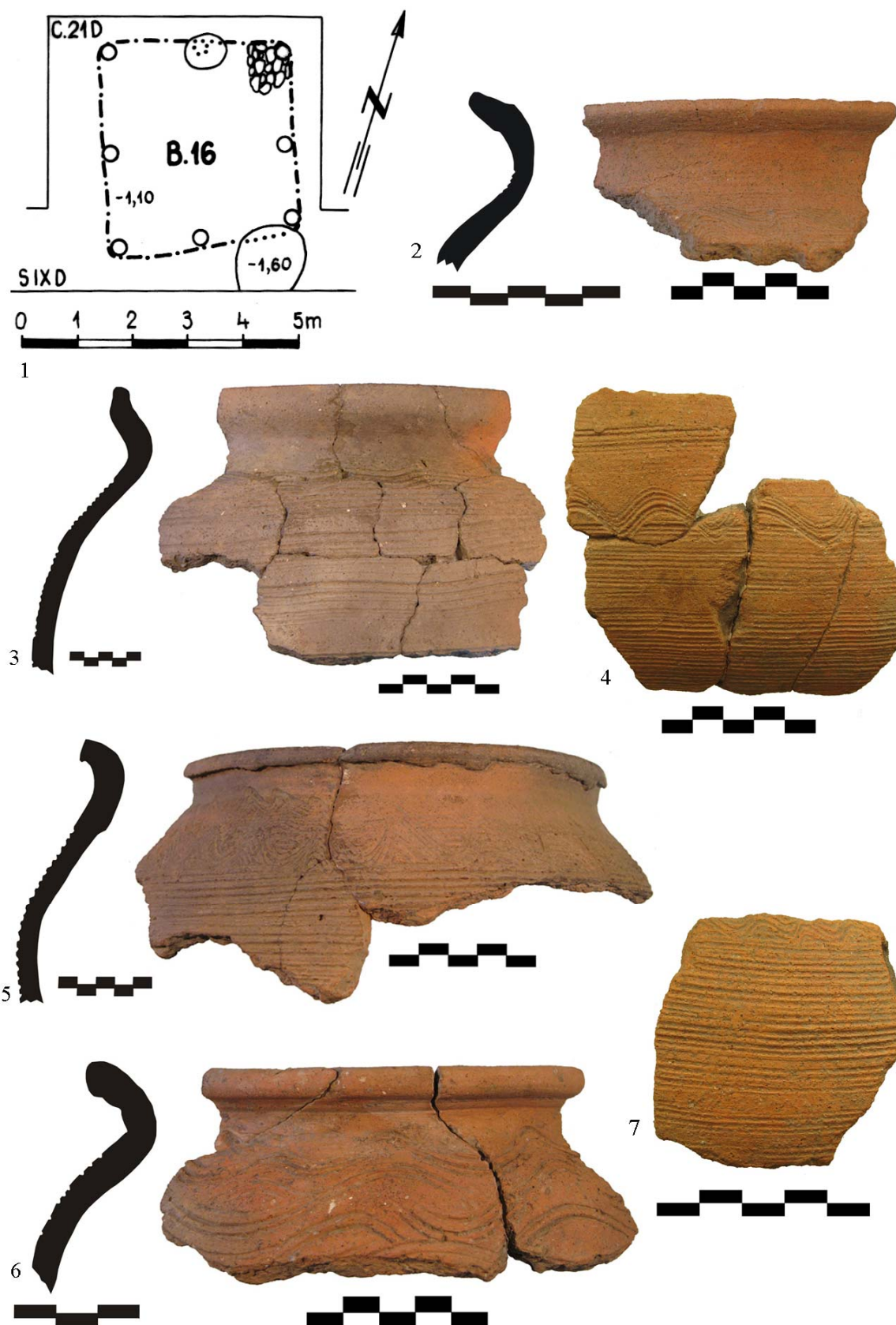
- Diaconu, Gh. și Diaconu, P. (1962) 'Un mormânt de călăreț din secolul VII descoperit la Târgșor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 13(1): 165-71.
- Drăghiceanu, V. (1924) 'Câteva note asupra bisericilor de la Târgșor', *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* XVII(40): 75.
- Fiedler, U. (1992) *Studien zu Graberfeldern des 6. bis 9. Jahrhunderts an der unteren Donau*, Bonn: R. Habelt.
- Giurescu, C.C. (1924) 'O biserică a lui Vlad Țepeș la Târgșor', *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* XVII (fasc. 40): 74-5.
- Harhoiu, R. (1972) 'O cataramă în formă de liră descoperită la Târgșor', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 23(3): 417-25.
- Ionașcu, I. (1938) *Mănăstirea Târgșor, un fost metoc al spitalului Pantelimon*, București: Ed. Tipografia Cărților Bisericești.
- Ioniță, A. (1996-1998) 'La ceramique du haut moyen age de Dridu 'La Metereze' (Dep. de Ialomița)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* XL-XLII: 305-82.
- Iorga, N. (1902) *Istoriile domnilor Țării Românești*, București: Ed. Socec.
- Madgearu, A. (1997) *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București: Ed. Universității București.
- Mănucu-Adameșteanu, Gh. (1992) 'Aspecte ale culturii materiale vechi românești în lumina descoperirilor de la București (secolele IX-XI)', *Cercetări Arheologice în București*, IV: 57-74.
- Măgureanu, A. (2006) 'O aplică avară descoperită la Budureasca (județul Prahova)', *Argesis. Studii și comunicări. Seria Istorie* XIV, (2005): 189-202.
- Măgureanu, A. și Ciupercă, B. (2007) 'The 6th-8th centuries metallurgical activity from Budureasca Valley. The Moulds', *Acta Musei Napocensis* 41-42/I (2004-2005): 291-318.
- Mitrea, B. (1988) 'La nécropole biruituelle de Sultana. Résultats et problèmes', *Dacia Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* XXXII: 91-139.
- (1989) 'Das Graberfeld aus dem VIII jahrhundert von Izvoru, jud. Giurgiu', *Dacia Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* XXXIII: 45-219.
- Nestor, I. (1973) 'Autochtones et slaves en Roumanie', în Mihailov S., Georgieava, S., Gakeva, P. (ed.) *Slavianite I sredizemnomorskyat sviat VI-XI vek. Mejnudaroden simpozium po slavianska arheologiya*, pp.29-33, Sofia.
- Niculescu, Al. Gh., Măgureanu, A., Lichiardopol, D., Ciupercă, B. și Frînculeasa, A. (2005) 'Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, punct La Mănăstire, campania 2004', în M.V. Angelescu și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2004. A XXXIX-a Sesiune Anuală de Rapoarte Arheologice, Jupiter - Mangalia, 25 - 28 mai 2005*, pp.376-9, București: CIMEC.
- Olteanu, Șt. și Neagu, N. (1986) 'Așezările din secolele III-XI de la Șirna, jud. Prahova', *Materiale și Cercetări Arheologice* XVI: 155-7.
- Olteanu, Șt., Grigore N. și Nicolae, V. (2007) *Comunitatea sătească de Șirna, județul Prahova (secolele II-X d. H.), în lumina izvoarelor arheologice*, București: Ed. Mașina de Scris.
- Păunescu, A. (1975) 'Șantierul arheologic Târgșoru Vechi. Raport de săpătură', *Cercetări Arheologice* I: 231-3.
- (1976) 'Căldări din lut cu torți interioare descoperite la Târgșor, județul Prahova', *Cercetări Arheologice* II: 305-10.
- Păunescu, A. și Rențea, E. (2000) 'Așezarea medieval timpurie de la Bucu, jud. Ialomița (II)', *Arheologia Medievală* III: 11-16.
- Petrescu-Sava, Gh. (1937) *Târguri și orașe între Buzău, Târgoviște și București în dezvoltarea istorico-geografică, economică și comercială*, București: Ed. Institutul de Arte Grafice 'Lupta'.
- Popescu, D., Constantinescu, N., Diaconu, Gh. și Morintz, S., (1959) 'Șantierul arheologic Târgșor', *Materiale și Cercetări Arheologice* VI: 727-45.
- Popescu, D., Constantinescu, N., Diaconu, Gh. și Teodorescu, V. (1961) 'Șantierul arheologic Târgșor', *Materiale și Cercetări Arheologice* VII: 631-44.
- Potra, G. și Simache, N. (1969) *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Târgșor (1632-1857)*, Ploiești: Comitetul de cultură și artă al județului Prahova și Comitetul de cultură și artă al municipiului Ploiești.
- Tzony, M. și Diaconu, Gh. (1979) 'Raport asupra cercetărilor arheologice de la Târgșoru Vechi, jud. Prahova', *Materiale și Cercetări Arheologice* XIII: 263-4.
- Zaharia, E. (1967) *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria poporului român*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- Zirra, V. (1963) 'Necropola de la Istria-Capul Viilor', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* VII: 356-411.



Planșa I. Distribuția locuințelor din sec. VIII-X pe suprafața Rezervației Arheologice Târgșoru Vechi.
Distribution of VIII-X centuries dwellings at Târgșoru Vechi Archaeological Reservation.



Planșa II. Planul general al sectorului D cu distribuția locuințelor din sec. VIII-X.
General plan of VIII-X centuries dwellings from D sector.



Planșa III. Locuința B16: 1 planul locuinței, 2-7 ceramică arsă oxidant.

Dwelling B16: 1 plan, 2-7 oxidizing fired pottery.



Planșa IV. Locuința B16: 1-2 ceramică arsă reducător; 3-5 ceramică arsă oxidant.
Dwelling B16: 1-2 reducing fired pottery; 3-5 oxidizing fired pottery.



Planșa V. Locuința B16: 1-3, 5, 7 ceramică arsă oxidant; 4, 6 ceramică din pastă caolinoasă.
Dwelling B16: 1-3, 5, 7 oxidizing fired pottery; 4, 6 kaolin pottery.



Planșa VI. Locuința B16: 1-4, 6 ceramică arsă oxidant; 5 ceramică arsă reducător.
Dwelling B16: 1-4, 6 oxidizing fired pottery; 5 reducing fired pottery.



Planșa VII. Locuința B19: 1 planul locuinței, 2-7 ceramic arsă oxidant.

Dwelling B19: 1 plan, 2-7 oxidizing fired pottery.



Planșa VIII. Locuința B19: 1, 3 ceramică arsă reducător, 2, 4-6, 9, 10 ceramică arsă oxidant, 7 fragment de 'olan'.

Dwelling B19: 1, 3, 6 reducing fired pottery; 2, 4-6, 9, 10 oxidizing fired pottery, 7 'tile' fragment.



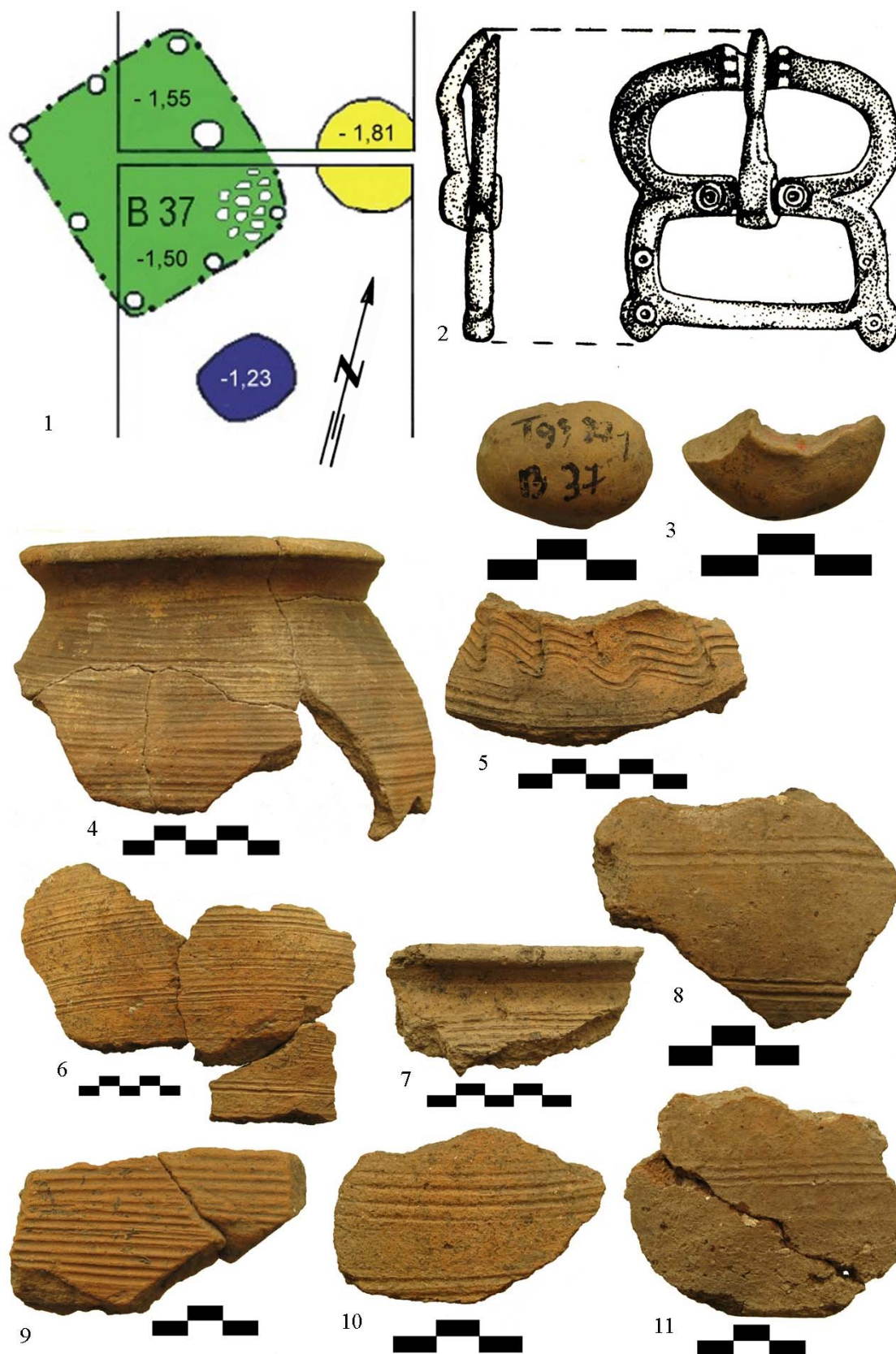
Planșa IX. Locuința B19: 1-3 ceramică arsă oxidant.
Dwelling B19: 1-3 oxidizing fired pottery.



Planșa X. Locuința B19: 1-3 ceramică arsă oxidant.
Dwelling B19: 1-3 oxidizing fired pottery.



Planșa XI. Locuința B19: 1, 2 ceramică arsă reducător, 3-11 ceramică arsă oxidant.
Dwelling B19: 1, 2 reducing fired pottery; 3-11 oxidizing fired pottery

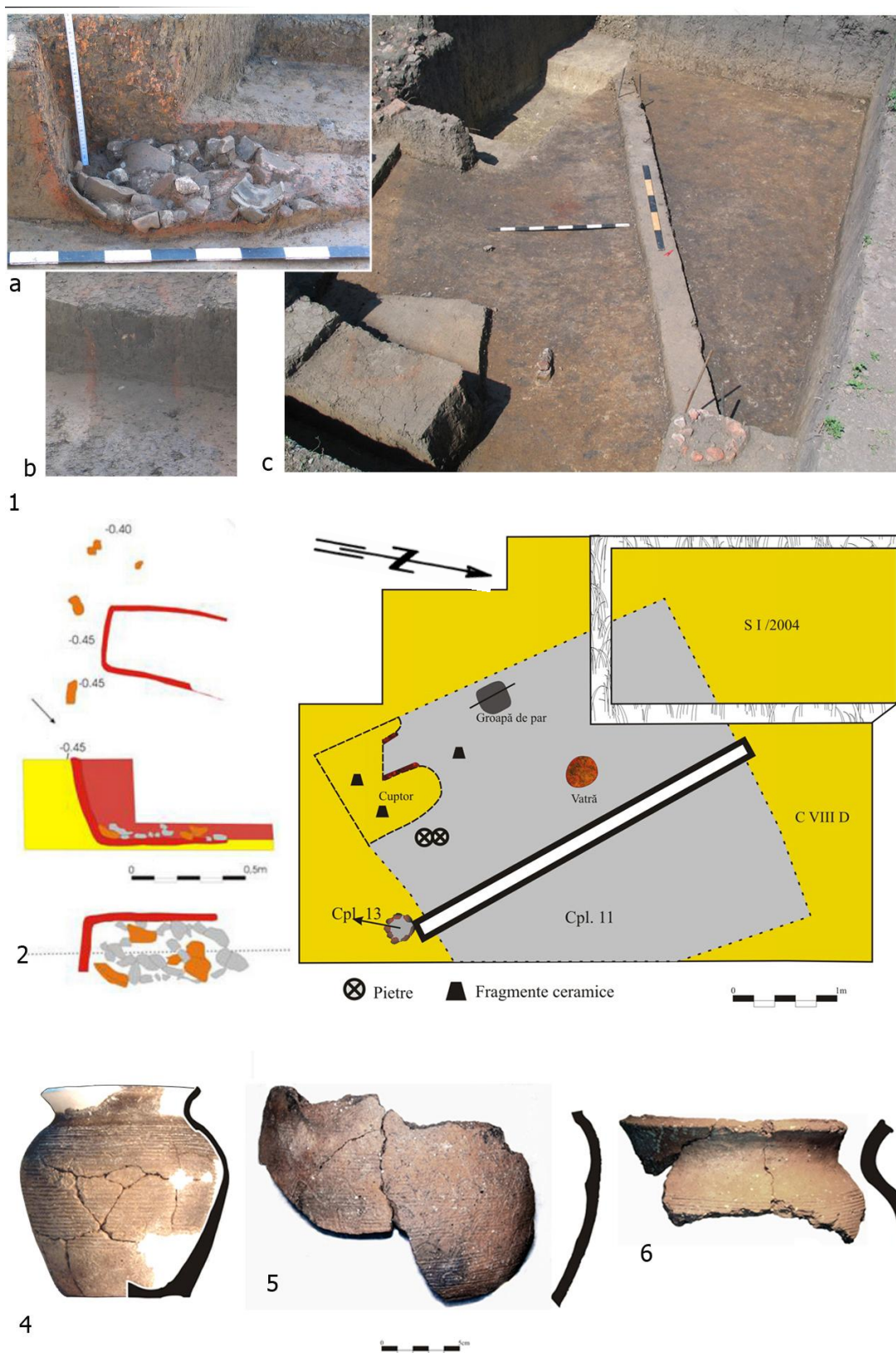


Planșa XII. Locuința B37: 1 planul locuinței, 2 cataramă tip 'liră' (după Harhoiu 1972: fig.1:1), 3 fusaioală, 4-11 ceramică arsă oxidant.

Dwelling B37: 1 plan, 3, 6 reducing fired pottery; 2 'lyre' like buckle (after Harhoiu 1972: fig.1:1), 3 spindle whorl, 4-11 oxidizing fired pottery.

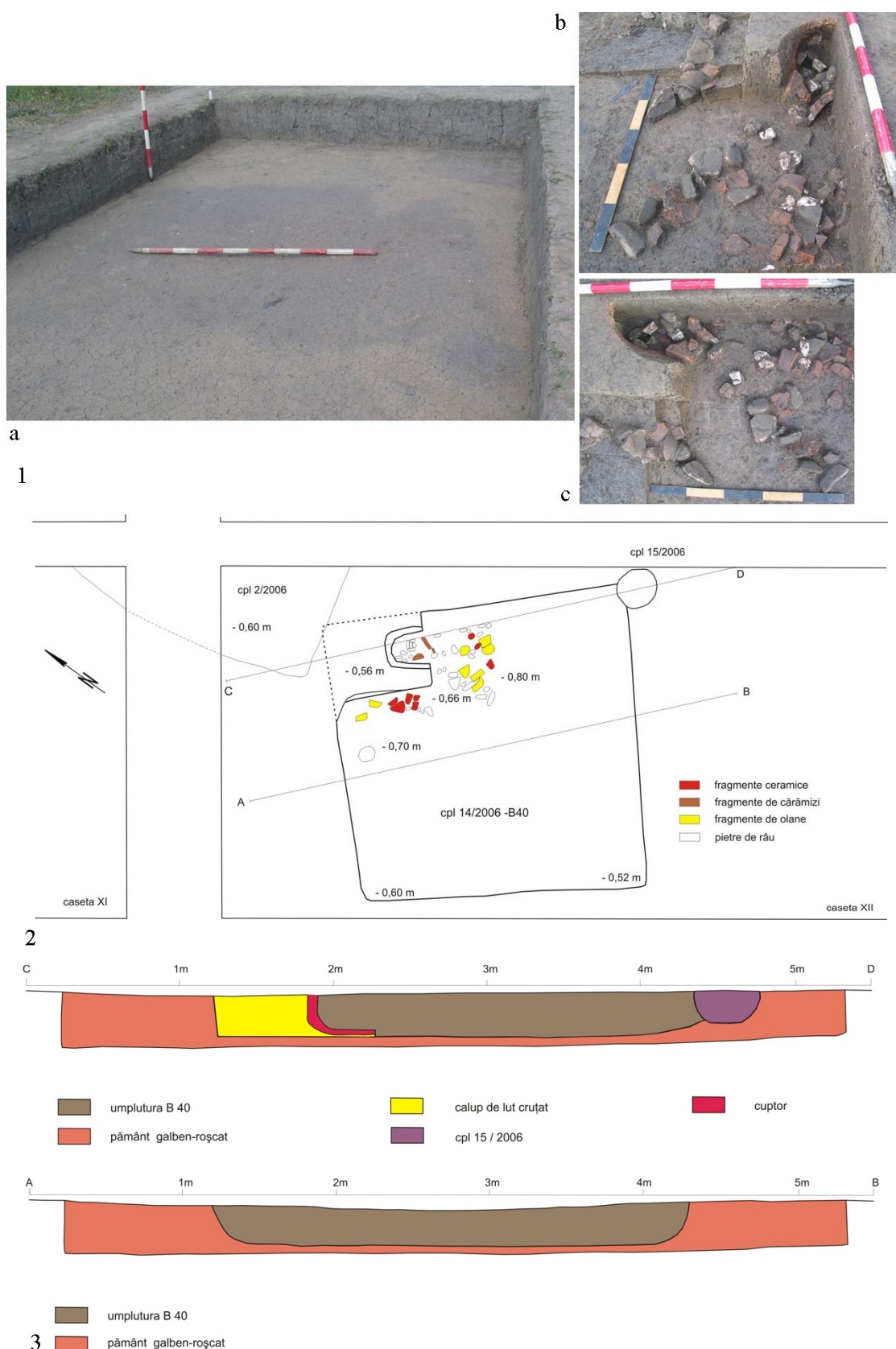


Planșa XIII. Locuința B37: 1-8, 12 ceramică arsă oxidant; 9-11 ceramică arsă reducător.
 Dwelling B37: 1-8, 12 oxidizing fired pottery; 9-11 reducing fired pottery.



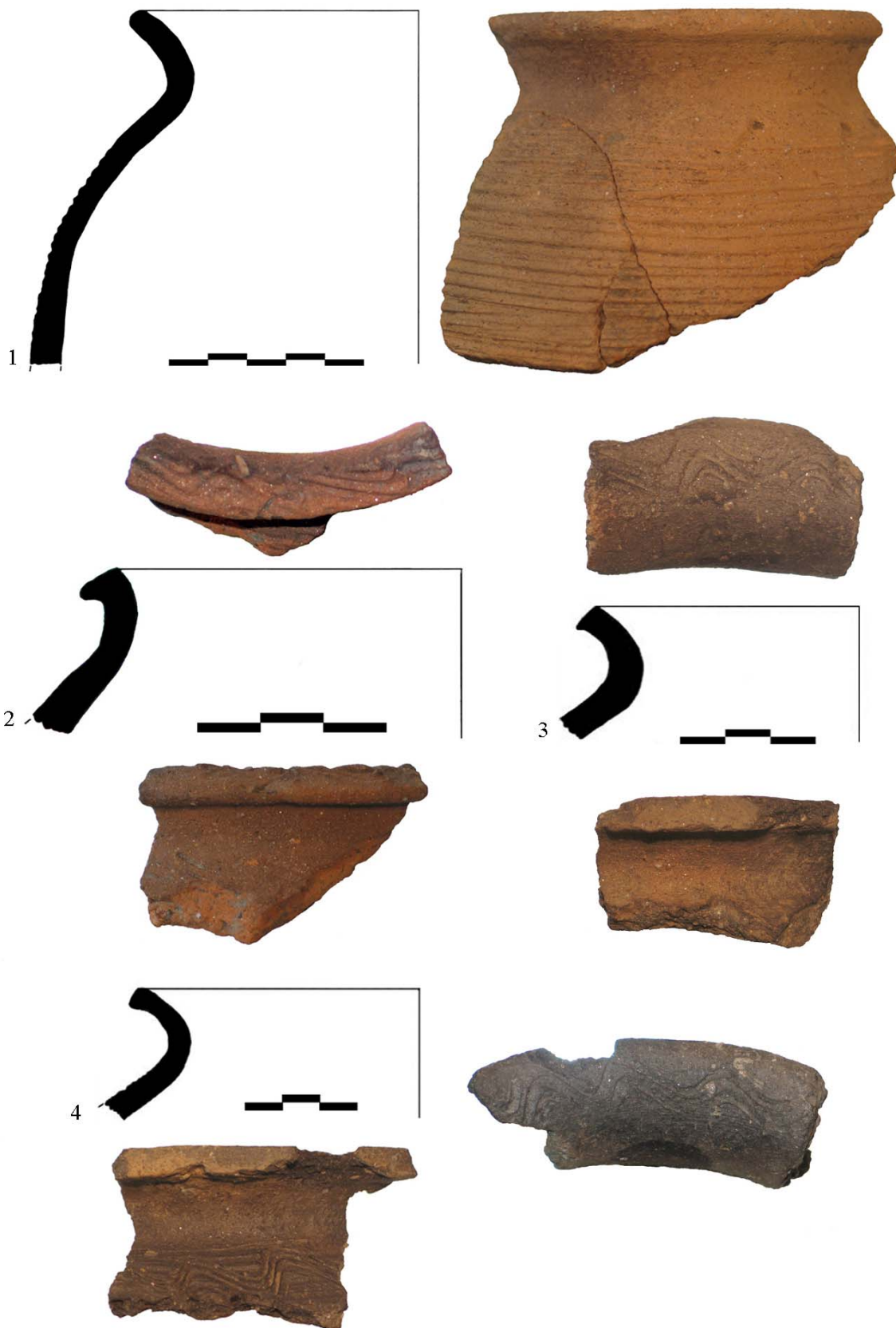
Planșa XIV. Locuința B38: 1/a-c imagini din timpul cercetării; 2 plan de detaliu instalația de foc, 3 planul locuinței; 4-6 ceramică arsă oxidant.

Dwelling B38: 1/a-c views during the research; 2 detailed plan of the fire facility, 3 plan; 4-6 oxidizing fired pottery.



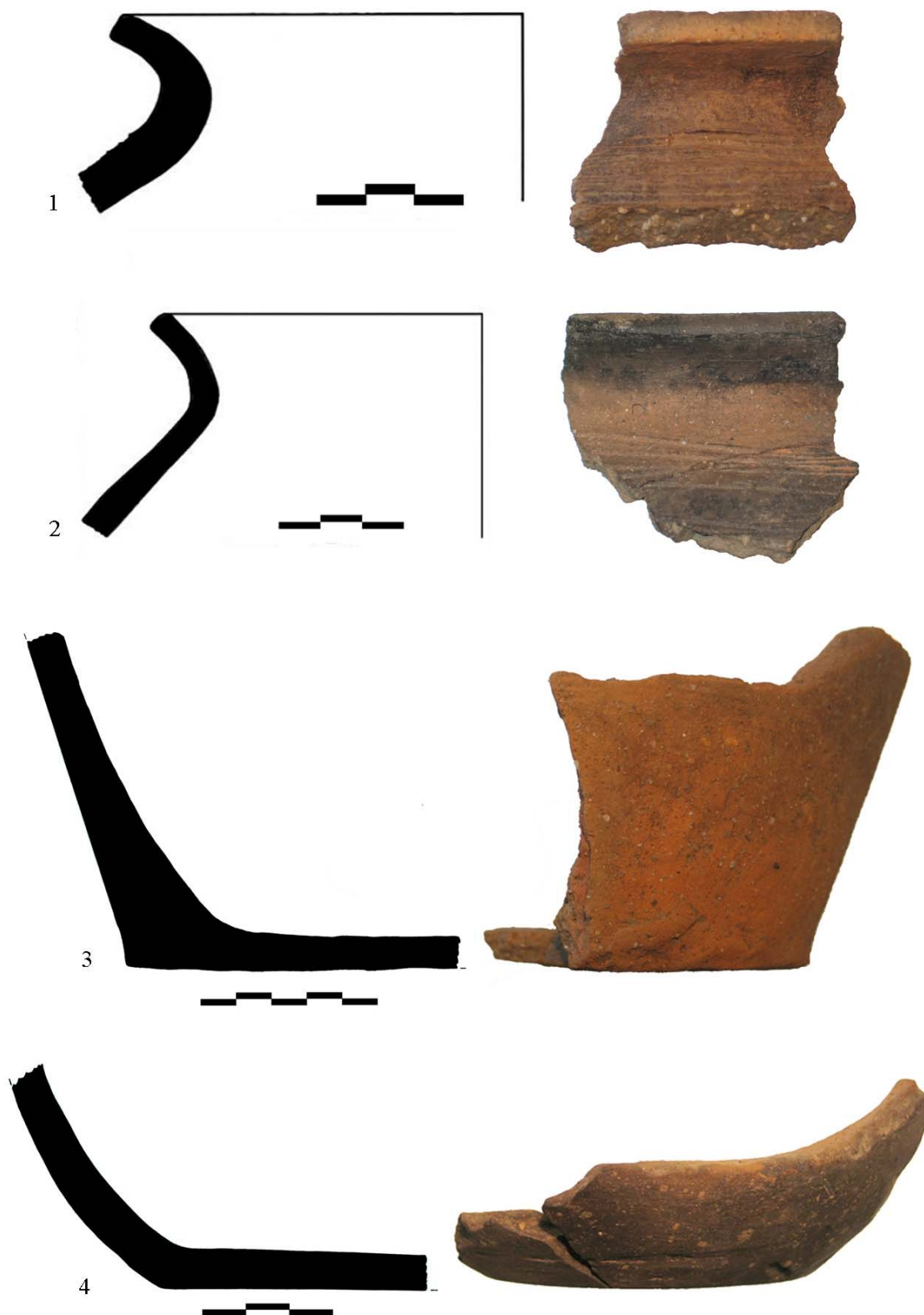
Planșa XV. Locuința B40: 1/a-c imagini din timpul cercetării; 2 planul locuinței; 3 profile prin locuință și instalația de foc.

Dwelling B40: 1/a-c views during the research; 2 plan; 3 profiles and the fire facility.



Planșa XVI. Locuința B40: 1-4 ceramică arsă oxidant.

Dwelling B40: 1-4 oxidizing fired pottery.

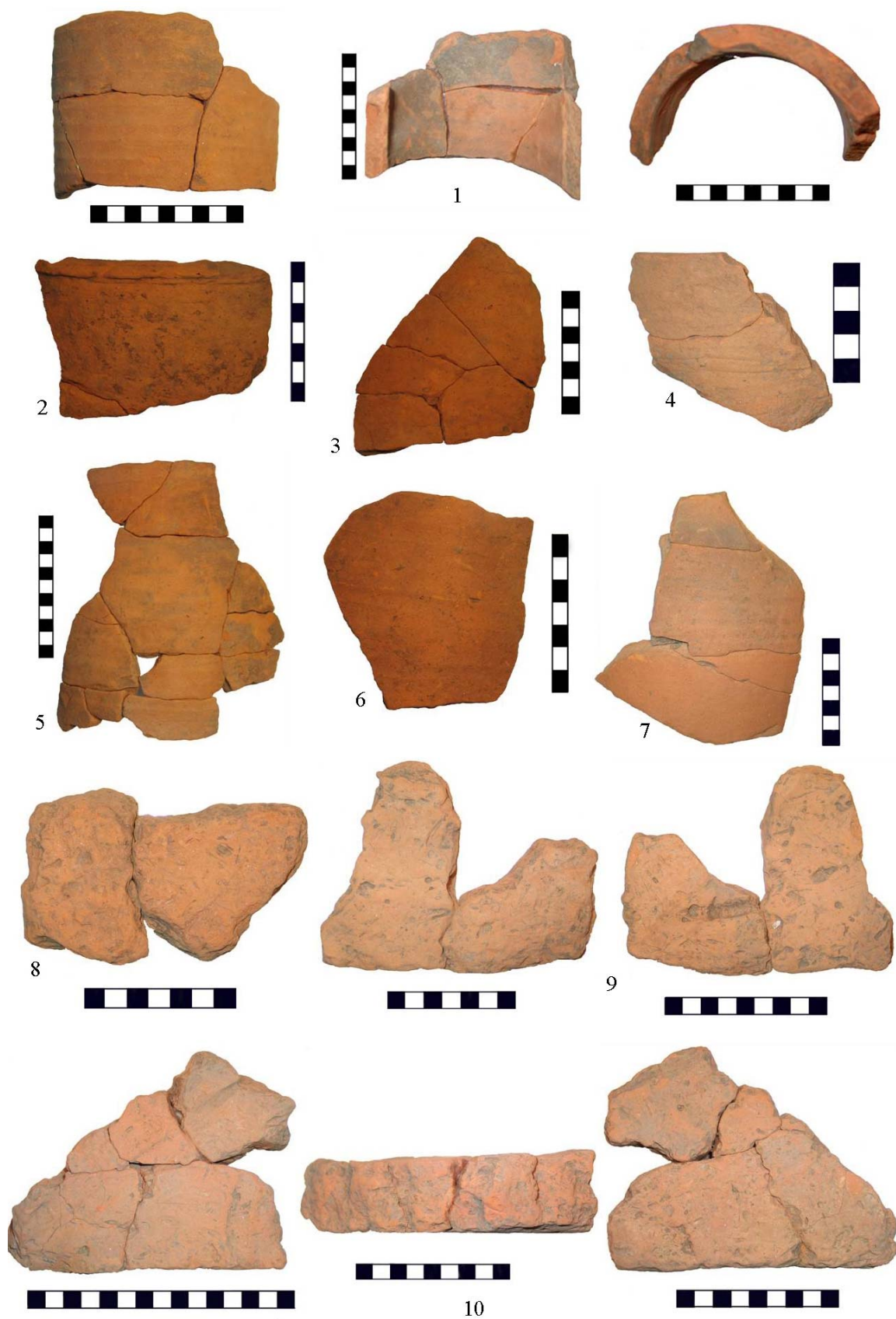


Planșa XVII. Locuința B40: 1-3 ceramică arsă oxidant; 4 ceramică arsă reducător.

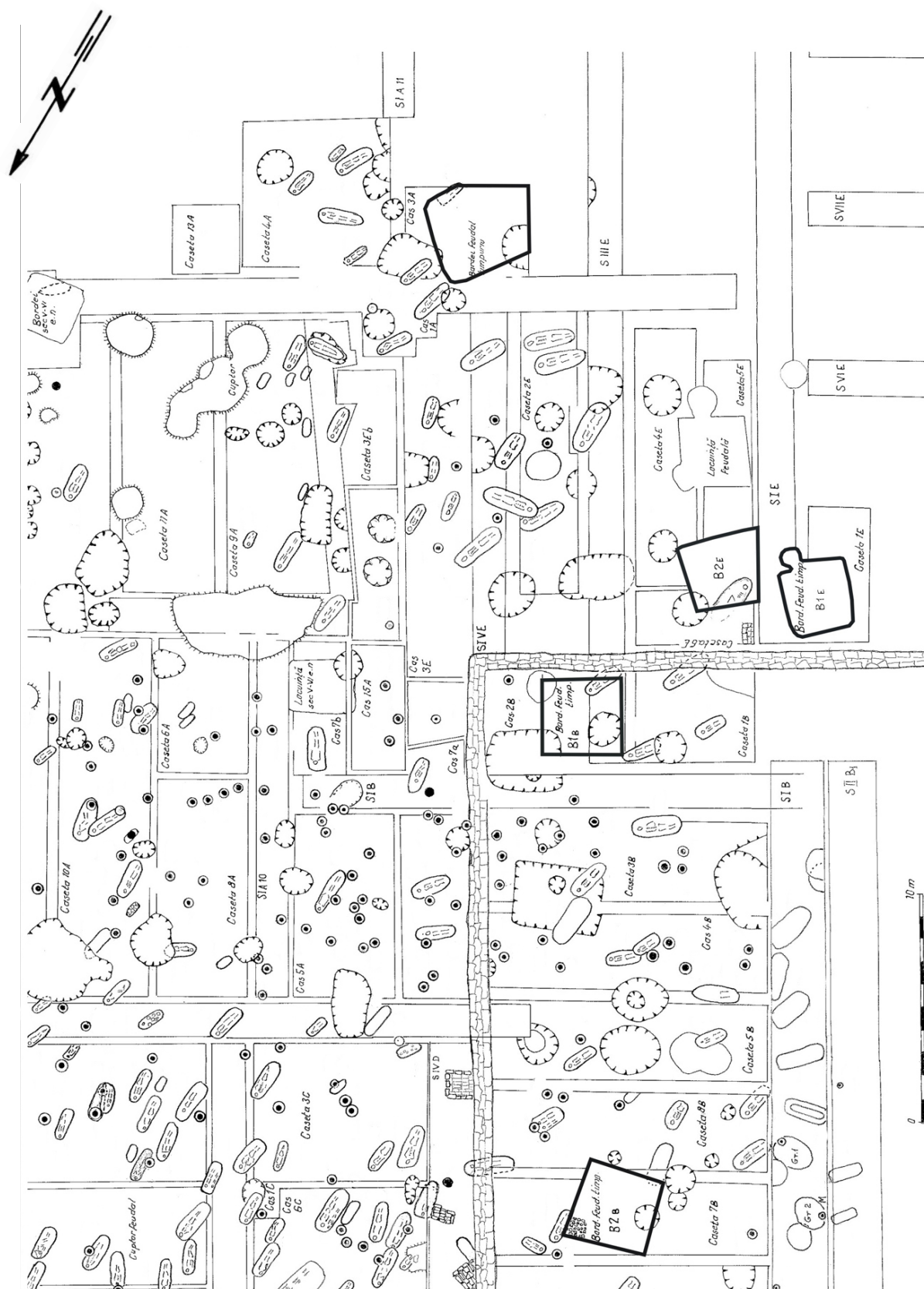
Dwelling B40: 1-3 oxidizing fired pottery; 4 reducing fired pottery.



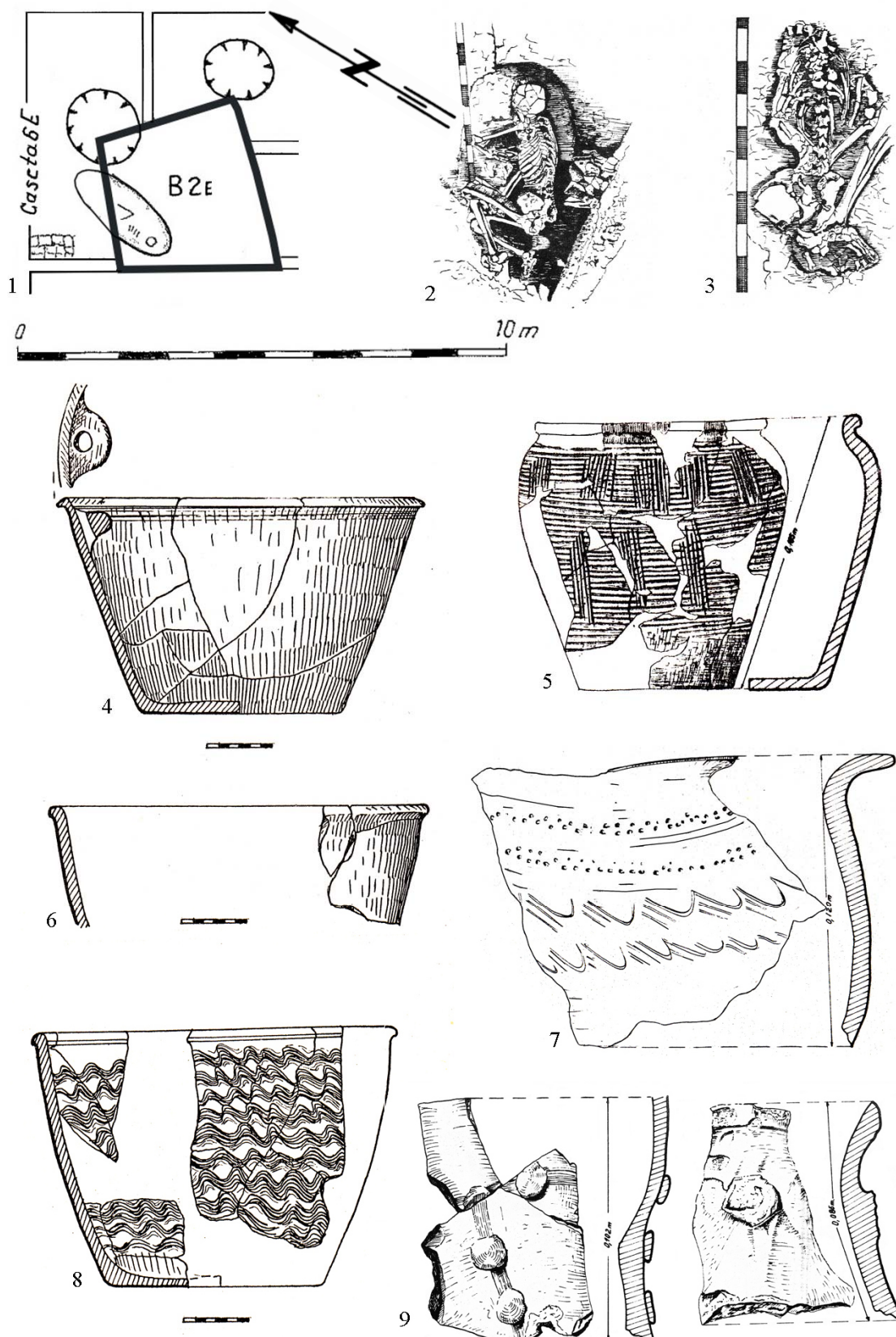
Planșa XVIII. Locuința B40: 1-13 ceramică arsă oxidant.
Dwelling B40: 1-13 oxidizing fired pottery.



Planșa XIX. Locuința B40: 'materiale de construcție' 1-7 'olane'; 8-10 'cărămizi'.
Dwelling B40: 'building materials' 1-7 'tiles'; 8-10 'bricks'.

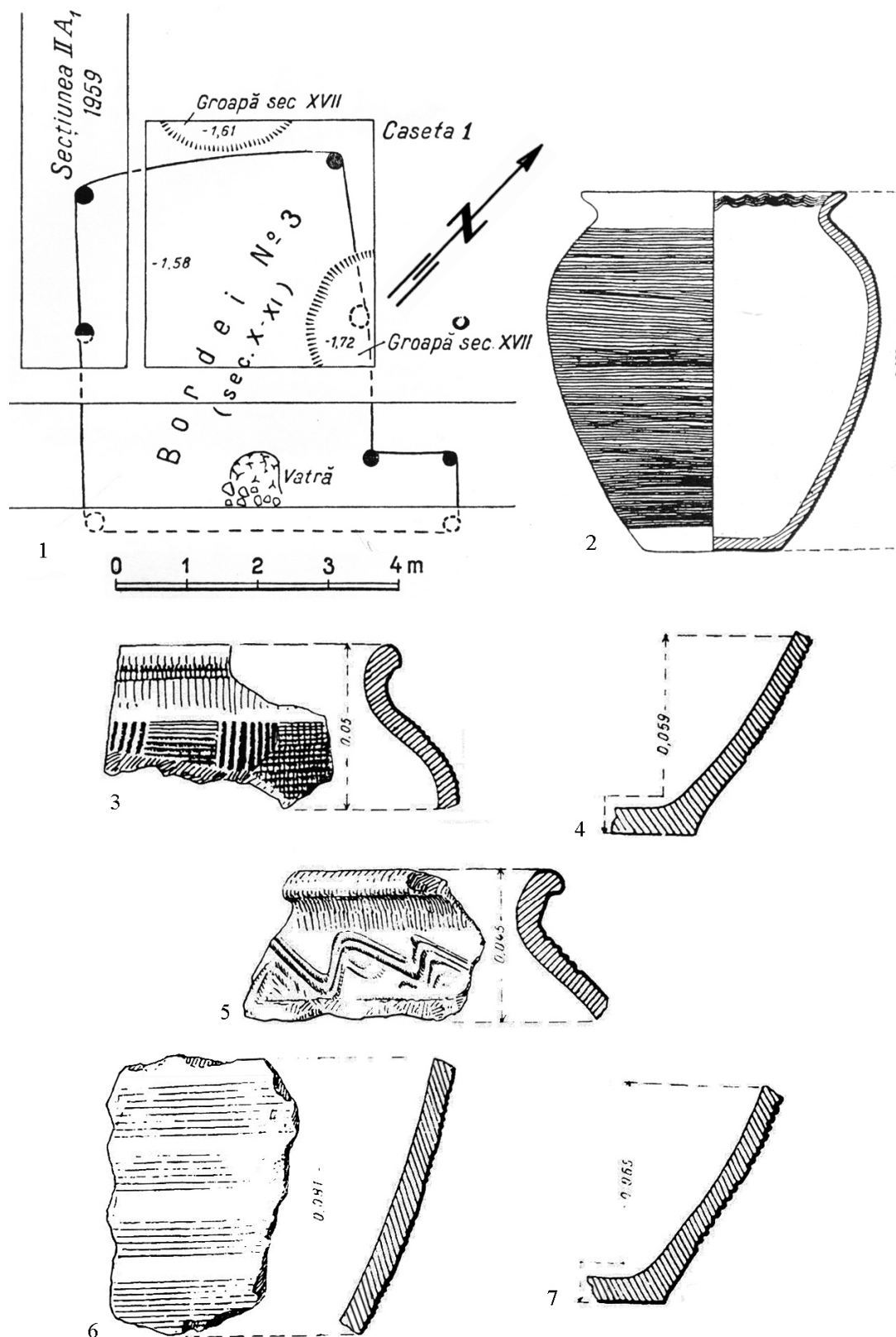


Planșa XX. Planul general al locuințelor din sec. VIII-X cercetate în sectoarele A, B și E.
General plan of the VIII-X centuries dwellings, excavated in A, B, and E sectors.



Planșa XXI. Locuința B2 E: 1 planul locuinței; 2, 3 morminte descoperite în umplutura locuinței, 4-9 ceramică (după Păunescu 1975: fig.1-10; 1976: fig.1).

Dwelling B2 E: 1 plan; 2, 3 burials discovered inside the dwelling; 4-9 pottery (after Păunescu 1975: fig.1-10; 1976: fig.1).



Planșa XXII. Locuința B3 A/II: 1 planul locuinței; 2-7 ceramică (după Constantinescu 1960: fig.2; Diaconu și Constantinescu 1962: fig.8:1-5, fig.9).

Dwelling B3 A/II: 1 plan; 2-7 pottery (after Constantinescu 1960: fig.2; Diaconu și Constantinescu 1962: fig.8:1-5, fig.9).

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA TEZAUROLUI MEDIEVAL DE ARGINT DE LA MAVRODIN, JUDEȚUL TELEORMAN

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU *

Abstract: *A silver hoard consisting of three pieces, dating to between the second half of the XIVth century and the end of XVth century, was discovered in 1887 at Mavrodin, Teleorman County, and has become part of the Teleorman County Museum Heritage. The hoard consists of a belt plaque decorated in relief with cutouts, a pendant decorated with half-moon shaped appliques and a knob, probably part of a temple earring, found in a small cup-bowl type vessel with a medallion (since flattened) decorated in 'au repoussé' technique. Other objects forming part of the hoard have since been lost.*

Rezumat: *Un tezaur de argint, format din trei piese, databile din a doua jumătate a sec. al XIV-lea până la sfârșitul sec. al XV-lea, descoperit în anul 1887 la Mavrodin, jud. Teleorman, a ajuns în patrimoniul Muzeului Județean Teleorman. Într-un vas mic, de tip cupă-bol, cu pereții bombăți și un decor 'au repoussé' în medalion (între timp aplatizat), erau depuse o placă de centură, decorată în relief și cu elemente decupate, un pandantiv decorat cu lunule și un bumb, probabil parte dintr-un cercel de tâmplă și câteva piese dispărute în timp.*

Keywords: *Mavrodin; hoard; silver; vessel, pendant; belt plaque.*

Cuvinte cheie: *Mavrodin; tezaur; argint; vas; pandantiv; placă de centură.*

Condițiile descoperirii

Un mic tezaur de argint, donat Muzeului Județean Teleorman de doamna prof. univ. Sanda Stavrescu, a fost descoperit în anul 1887 de unul dintre strămoșii familiei sale, Paraschiv I. Noica ¹, cu ocazia unor arături, pe moșia sa de la Mavrodin. Satul Mavrodin se află situat în Câmpia Burnazului, la confluența dintre Pârâul Căinelui și Vedea. Numele inițial al satului, așa cum apare în documentele medievale este de Repezi sau Reapezi, iar prima atestare documentară datează de la sfârșitul sec. al XVII-lea, din anul 1684 ². Cu toate acestea, așezarea medievală de la Mavrodin trebuie să fi fost mult mai veche, descoperirile arheologice din zonă confirmând ipoteza ³. Aceasta se afla în proximitatea unui drum important, cel care lega regiunea de dealuri subcarpatice, prin Rușii de Vede, cu Zimnicea, Șviștovul românesc, drum pe care au trecut, la 1385 și pelerinii germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt (Călători străini 1968: 17-19), menționat apoi, de la începutul sec. al XVI-lea, în mai multe documente interne (DRH 1972: 208-15) ⁴.

Descrierea tezaurului

În tradiția familiei Noica s-a păstrat informația că în vasul de argint erau depozitate mai multe piese de podoabă, dintre care până astăzi s-au păstrat două, un pandantiv și o placă de centură și au dispărut două inele și câteva ace de vâl.

1. Cupa-bol (Planșa I.1)

Vasul este confecționat din tablă de argint modelată la rece prin batere. El are o formă deschisă, circulară joasă, cu fundul plat și pereții bine arcuiți, formă asociată cu aceea de cupă-bol. Punctul de formare al buzei produce o rupere a liniei profilului prin curbarea marginii acesteia către interior. Așa cum se prezintă acum, vasul este lipsit de decor, dar se observă că inițial acesta a existat, sub forma unui medalion care ocupa tot fundul, realizat în relief, în tehnica 'au repoussé' și având caracter heraldic. Se mai disting vag conturul unui scut central și mici urme ale lambrechinilor cu vrejuri vegetale. Se observă și urmele unei tăieturi (cu fierul de plug). Celelalte componente ale tezaurului erau conținute în acest vas. Dimensiuni: Înălțimea: 5,65 cm; Diametrul gurii: 16,60 cm; Diametrul bazei: 7,28 cm; Greutatea: 243,30 g.

2. Placa de centură (Planșa I.3)

Placa, lucrată din tablă de argint bătută în tehnica 'au repoussé' și ajurată, are formă paralelipipedică și făcea parte dintr-o garnitură de centură, lată de aproximativ 2,5 cm, ea fiind dotată în ambele părți laterale cu câte o urechiușă circulară de prindere, sudate pe fața posterioară a plăcii.

* Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România;
ecaterinaan@yahoo.com

Decorul cordiform, realizat în relief, constă din două spirale orizontale și paralele, cu câte două volute la capete, situate în oglindă. În punctul care marchează jumătatea volutelor, acestea sunt unite prin câte două linii care formează un unghi ascuțit, decupat în interior, care închide linia decorului și imprimă continuitatea motivului decorativ. În fiecare volută este tot decupat un element tetralobat. Centrul plăcii este marcat de un relief înalt, în formă de tub bitronconic, cu gura ușor evazată, în care se află o rozetă forjată din foaie de metal, cu cinci petale ale căror margini semicirculare sunt răsucite în sus și cu mijlocul emisferic. Sub fațeta decupată a plăcii se găsește o altă plăcuță din tablă de argint. Dimensiuni: Înălțime: 0,71 cm; Lungimea: 3,27 cm; Lățimea: 2,51 cm; Greutate: 16,84 g.

3. *Pendantivul* (Planșa I.2)

Pendantivul confecționat din argint aurit, bătut la rece și filigranat, este compus din corpul principal, piriform, modelat la rece dintr-o foaie de tablă, lipită pe muchie (dimensiuni: înălțimea de 2,47cm). În partea superioară are un mic colac de sârmă torsionată și se termină cu o agățătoare circulară din fir dublu de sârmă subțire, de care este prins un mic anou. Partea inferioară are formă emisferică și, la 1/3 din distanța de la capăt, are lipită o sârmă de care sunt fixați trei cilindri din sârmă înfășurată de care, prin câte un anou, sunt prinse trei lunule cu extremitățile aproape paralele. Lucrate din tablă, goale în interior, aceste elemente au ambele fețe conturate cu câte un fir de filigran cu care au fost sudate fațetele (dimensiuni: lungimea 0,60 cm, înălțimea 1,12 cm, grosimea 0,44 cm). Tot de corp este prins, cu o tijă subțire, un bumb de formă sferică ușor turtită, format din două emisfere sudate, ornamentat la polul exterior cu o granulă metalică (dimensiuni: înălțime 1,39 cm, diametru 0,83 cm). Dimensiunile totale: Înălțime: 4,00 cm; Greutate: 3,61 g.

Tipologia formelor și a decorului

Pentru nici una din cele trei piese componente ale tezaurului de la Mavrodin nu se cunosc analogii exacte, deși trebuie considerat ca făcând parte din seria de tezaure medievale cu vase de argint, descoperite în regiunea de sud-vest a României.

Vasele din tezaurele de la Gogoșu, jud. Mehedinți (Bărcăcilă 1939: 126-127) și Olteni, jud. Teleorman (Rosetti 1972: 4), pot fi integrate unei tipologii cu difuziune în regiunea central-vestică a Peninsulei Balcanice în sec. XIV. Vasele-tăviță de la Gogoșu și Olteni ⁵, cu pereții ondulați în lobi, decorați cu ornamente vegetale și zoomorfe realist reprezentate, 'au repoussé', după modelele contemporane occidentale, păstrează, într-o epocă de 'renaștere' balcanică, reminiscențe stilistice paleocreștine, bizantine și oriental-islamice, și au cele mai apropiate analogii în exemplarele de la Stobi, Temska și Gorno Orizari, toate descoperite în Macedonia (Theodorescu 1968: 294).

O altă categorie de argintărie ar fi cea din care fac parte cele două vase de la Covei, jud. Dolj (Romanescu 1946) cu caracter religios, o reminiscență a patenei antice, cu o datare ceva mai târzie decât precedentele și o proveniență dintr-un atelier din Transilvania.

Vasul de la Mavrodin nu se încadrează în niciuna din cele două tipologii. El trebuie a fi privit ca rezultat al influenței directe a artei metalelor din occidentul gotic, care se distinge prin noul realism din tratarea plastică a decorului și mai ales prin folosirea prevalentă a motivelor vegetale și a elementelor heraldice. Acest gen de decor s-a dezvoltat și în ambianța argintarilor din Ungaria și Transilvania, până în epoca gotică târzie (Vătășianu 1968: 500). Starea de conservare a vasului nu mai permite o analiză formală a decorului, aplatizat aproape în totalitate după ce a fost descoperit ⁶, dar ar putea permite o încercare de identificare a atelierului de fabricare în regiunea intracarpatică, în Transilvania, într-o epocă ce nu ar depăși sfârșitul sec. al XV-lea, cel puțin din motive stilistice.

Placa de centură, deși nu permite reconstituirea întregului accesoriu vestimentar din care făcea parte, se înscrie în categoria garniturilor aproximativ contemporane, descoperite în zonă, la Olteni (Rosetti 1972: 3) și Orbeasca de Jos (Constantinescu și Marinescu 1966: 73), cu evidente deosebiri stilistice.

Motivul tetralob care se regăsește pe placa de centură de la Mavrodin, intens folosit ca decor în stilul gotic și dispărut din arhitectură la sfârșitul sec. al XIII-lea, dar folosit în continuare ca motiv ornamental în arta decorativă până la Renaștere (Vătășianu 1959: 867), împreună cu rozeta centrală, identică cu cea de pe nodul potirului de la Dupușdorf, datat spre sfârșitul sec. al XV-lea (Vătășianu 1959: 869, fig.826), indică originea plăcuței într-un atelier transilvănean și elaborarea ei într-o perioadă care s-ar suprapune sec. XIV-XV. O placă de centură aproximativ asemănătoare, ca stil și proveniență, face parte din tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui datat cu monede în sec. XV (Alaiba 2002: 132) (Planșa II.2)

Pendantivul, așa cum se prezintă astăzi, nu era o piesă de podoabă în sine, el făcea parte, cel mai probabil, dintr-un cercl de tâmplă, cu o compoziție mai complexă, asemănătoare celor de la Gogoșu (Planșa II.1).

Pendantivul de la Mavrodin se aseamănă până la identitate cu două dintre elementele componente ale unuia din cerceii de tâmplă din tezaurul de la Gogoșu, corpul piriform și lunula, dar și cu bumbul, găsit într-o altă compoziție în tezaurul din Mehedinți (Bărcăcilă 1939: 127; pl.XII/ 2, 7). O lunulă foarte asemănătoare se află în diadema din tezaurul de la Jidostița, jud. Mehedinți (Stuparu 1994: 28). Corpul piriform are o bună analogie, tot într-un cercl de tâmplă, descoperit la Musait, în Republica Moldova (Butnariu 1994: 25, pl.XX/ 2).

Cu aceste referințe se poate admite că pendantivul, parte dintr-o piesă mai complexă, cum ar fi un cercl de tâmplă, provine dintr-un atelier balcanic, în care, în sec. al XIV-lea, meșterii locali perpetuau arta argintăriei bizantine (Popescu 1970).

Datare

Tezaurul, indiferent de mărime, reprezintă o situație de acumulare a componentelor sale. Micul tezaur de argint de la Mavrodin, așa cum se prezintă astăzi cu numai trei obiecte, este databil într-un interval de aproape un secol și jumătate, mai probabil între cea de-a doua jumătate a sec. al XIV-lea și sfârșitul sec. al XV-lea.

Nu există nici un indiciu care să aducă lumină asupra persoanei și a condițiilor în care a fost îngropat tezaurul.

Note

1. Paraschiv Noica, fiul lui Iacovache Noica, unul din fondatorii familiei Noica. Agricultor dar și om politic (în perioada interbelică), Paraschiv Noica rămâne ca unul din cei mai reprezentativi frunțași ai familiei și jud. Teleorman (Noica 2009).
2. Zapisul din 6 iunie 1684 al lui Mihăilă, popa din Reapezi, jud. Teleorman, prin care i-a vândut lui Barbu Urdăreanu paharnic 60 stânjeni de moșie în hotarul Comăneștilor, moșie pe care o avea de la moșul său Iftimie (Doc. Tel. 1989: 260).
3. Cercetările arheologice de pe 'Centura ocolitoare a municipiului Alexandria, în arealul Buzescu - Mavrodin', dau indicii și pentru o locuire medievală mult mai timpurie, din sec. XIV-XVI (Schuster *et al.* 2012: 283).
4. Prima consemnare este în hrisovul din 23 iulie <1512-1513> domnitorul Neagoe Basarab întărind daniile făcute de strămoșii săi domnești mănăstirii Cutlumuz, localizează acest drum, numit al Ploscei. Documentul se referă la evenimente anterioare, din vremea domniei lui Mircea cel Bătrân.
5. Vasul de la Olteni s-a păstrat fragmentar, decorul putând fi reconstituit în totalitate prin analogie cu vasul de la Gogoșu.
6. Donatoarea a dat informația că pentru a reface forma vasului, după ce fusese lovit și tăiat de fierul de plug, a fost *îndreptat* prin batere.

Bibliografie

- Alaiba, R. (2002) 'Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui', *Arheologia medievală* 4: 117-79.
- Bărcăcilă, Al. (1939) 'Tezaurul de la Gogoșu-Mehedinți', în *Cronica Numismatică și Arheologică* 14: 125-34.
- Butnariu, V (ed.) (1994) *Tezaure din muzeele orașului Chișinău secolele XVI-XVIII*, Chișinău: Ed. Universitas.
- Constantinescu, N. și Marinescu, Al. (1966) 'În problema satelor medievale de pe Vedea și Teleorman: Descoperirile arheologice de la Guruieni și Orbeasca de Jos (r. Alexandria)', *Revista Muzeelor* III(1): 71-6.
- Călători străini despre Țările Române*, vol. I (1968) (= Călători străini 1968) (volum îngrijit de M. Hollban și M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru) București: Ed. Științifică.
- Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească*, vol. II, 1501-1525 (1972) (= DRH 1972), (întocmit de Șt. Ștefănescu și O. Diaconescu), București: Ed. Academiei R.S.R.
- Documente referitoare la istoria județului Teleorman 1441-1700*, Catalog I (1989) (= Doc. Tel. 1989) (întocmit de M. Georgescu și Gh. Popa), București: Direcția Generală a Arhivelor Statului.

- Dumitriu, L. (2001) *Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Noica, St.N. (2009) *Neamul Noica*, București: Ed. Cadmos.
- Popescu, M.M. (1970) *Podoabe medievale în Țările Române*, București: Ed. Meridiane.
- Rosetti, D.V. (1972) 'Tezaurul de podoabe medievale de la Olteni și elementele lor bizantine', *Buletinul Monumentelor Istorice* 41(4): 3-14.
- Schuster, C., Doboș, A., Sârbu, D., Ghenghea, A., Constantin, M., Midvichi, N., Mirea, P., Torcică, I., Bem, C. și Opreș, V., 'Buzescu, comuna Buzescu (Centura ocolitoare a municipiului Alexandria)', în M.V. Angelescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2011. A XLVI - a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu Mureș, 23-26 mai 2012*, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- Stuparu, C. (1994) 'Un nou tezaur de monede și podoabe feudale din sec. al XIV-lea descoperit la Schela Cladovei - Mehedinți', în *Drobeta. Buletin științific trimestrial* I(2): 25-31.
- Theodorescu, R. (1968) 'Sur la Continuité artistique balkano-danubienne au moyen âge', *Revue des Études Sud-Est Européennes*, VI(2): 289-312.
- Vătășianu, V. (1959) *Istoria Artei feudale în Țările Române, vol. I, Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București: Ed. Academiei R.P.R.
- Vătășianu, V. (1968) *Istoria artei europene, I, Epoca medie*, București: Ed. Didactică și Pedagogică.



1



2



3



Planșa I. Tezaurul de la Mavrodin: vas tip cupă-bol (1), pandantiv (2), placă de centură (3).

The Mavrodin hoard: cup-bowl vessel (1), pendant (2), belt plaque (3).



1



2

Plansa II. 1. Gogoșu, cercel de tâmplă (după Dumitriu 2001, taf.33/1), Schinetea, placă de centură (Alaiba 2002: 169, fig.10/3).

Gogoșu temple earring (after Dumitriu 2001, taf.33/1), Schinetea, belt plaque (after Alaiba 2002: 169, fig.10/3).

ARHEOLOGIA ROMÂNEASCĂ ȘI STUDIILE DE 'LANDSCAPE'. CÂTEVA EXEMPLE

Monica NICOLAESCU *

"Landscape is (...) a way of seeing, a way of thinking about the physical world. This particular way of thinking and seeing is, in many conceptions (...) what transforms the 'land' into 'land-scape'".

(Matthew Johnson, *Ideas of Landscape*)

Abstract: *This paper aims to briefly introduce the main 'Landscape archaeology' approaches in Romanian archaeology and to specify key analytical techniques in use highlighting their significance and impact in reshaping the classic archaeological discourse.*

Rezumat: *Intenția prezentului articol este de a prezenta pe scurt principalele abordări din domeniul 'Landscape archaeology' și mecanismele de analiză specifice implementate în cercetarea arheologică din România subliniind importanța și impactul acestora în modificarea discursului arheologic clasic.*

Keywords: *Landscape archaeology; Landscape studies; Research projects; GIS.*

Cuvinte cheie: *Arheologia peisajului; Studii de landscape; proiecte de cercetare; GIS.*

Introducere

În ultimii 10 ani în literatura arheologică din România a început să apară interesul pentru analiza mediului în care anumite comunități umane și-au desfășurat activitatea și au existat, pentru înțelegerea relației dintre comunitățile umane din trecut și mediul natural. Săpătura arheologică propriu-zisă și rezultatele acesteia nu au mai putut acoperi complexitatea unui anume sit sau a unei anumite situații arheologice, înțelegerea fenomenelor și proceselor care au avut loc în trecut devenind prioritară și impunând apelul la modele teoretice și/ sau practice din alte domenii.

'Southern Romanian Archaeological Project' (SRAP)

Primul proiect arheologic care a pus problema studierii mediului și evoluția acestuia în raport cu comunitățile umane dintr-o zonă dată a fost este 'Southern Romanian Archaeological Project'. Conceput inițial pentru cercetarea locuirilor Boian de pe Valea Teleormanului, SRAP și-a modificat obiectivele urmând să aibă drept scop principal investigarea peisajului neolitic de la Lăceni-Măgura, jud. Teleorman. Proiectul, un acord între Muzeul Național de Istorie, Muzeul Județean Teleorman și Universitatea din Cardiff, a fost finanțat de către Academia Britanică, Societatea Anticariilor din Londra, Universitatea din Cardiff, Ministerul Culturii (România), Consiliul Județean Teleorman și condus de către dr. Douglass W. Bailey și dr. Radian Andreescu.

Obiectivele fundamentale ale acestei colaborări internaționale au fost acelea de a investiga în profunzime percepția comunităților neolitice din sudul României asupra spațiului locuit și de a rafina în permanență înțelegerea respectivelor modele de habitat. Pe măsură ce întrebările s-au concentrat pe situl de la Lăceni-Măgura, a devenit evidentă necesitatea de a încadra acest spațiu într-un context mai larg, ceea ce presupunea o abordare multidisciplinară care să se axeze, în același timp, pe informațiile provenite din săpătura arheologică și pe cele din teren colectate de-a lungul bazinului Teleormanului. Membrii proiectului le-a devenit clar faptul că numai prin apelul la mijloace 'interdisciplinare' pot avea o abordare cât mai apropiată de realitățile neolitice ale acestui spațiu.

Întrebările care s-au pus de la începutul cercetării erau legate, în special, de legătura comunităților Boian cu mediul specific microzonei Lăceni-Măgura. De ce au ales respectivele comunități să locuiască acolo? Ce anume este specific în peisajul de la Lăceni? Se poate vorbi de comunități sedentare sau acestea își modificau locul? În ce măsură structurile de locuire pot fi puse în legătură cu caracteristicile peisajului? Care sunt asemănările dintre Criș, Dudești și Boian? Majoritatea răspunsurilor își propuneau reconstituirea modului de viață specific intervalului cronologic 6000-3800 BC.

Metodologia se bazează pe cumulumul de date venite de la echipe ce desfășoară activități pe planuri diferite: datele din teren ('fieldwalking'¹, sondaje, măsurători GPS care să surprindă microtopografia, înregistrând variațiile subtile ale elevației terenului) sunt coroborate cu datele din laborator. Rezultatele au fost cele așteptate. Transpunerea pe suport grafic a rezultatelor 'fieldwalking'-ului și a măsurătorilor făcute cu GPS-ul a evidențiat distribuția materialului ceramic

* Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' str. Henri Coandă nr. 11, Sector 1, 010667, București, România; monica.nicolaescu@gmail.com

raportat la caracteristicile terenului, sugerând alte zone de locuire și anumite criterii de utilizare a terenului (Bailey *et al.* 2000: 141) (Figura I).

Explorarea motivației alegerii unui spațiu dat poate părea inițial o problemă simplă, însă rezultatele cercetării au ilustrat faptul că distribuția așezărilor în teritoriu nu este deloc întâmplătoare. Anumite aspecte și trăsături ale terenului nu pot fi surprinse cu ochiul liber și sunt esențiale pentru perceperea, în ansamblu, a unei așezări. Contextualizarea spațială ne face să ne apropiem mai mult de unul dintre principalele obiective ale arheologiei și anume acela de a înțelege oamenii din trecut. Tocmai de aceea, corologia ca metoda clasică de investigare a spațiului în arheologie nu putea fi de ajuns, fiind nevoie de explorarea dimensiunii umane a spațiului.

Rezultatele SRAP s-au materializat în elaborarea de studii și comunicări (Bailey *et al.* 2000) ce abordează, între altele, interacțiunea om-peisaj luând în calcul schimbările din mediu care pot afecta și influența direct comportamentul uman. Importanța inițierii unui astfel de proiect este evidentă, nu doar prin faptul că exprimă noi puncte de vedere în cercetarea unui sit arheologic, ci mai ales pentru faptul că propune, pentru prima dată, o metodologie care să facă posibilă abordarea cât mai completă a unei locuiri preistorice. Modelul a fost preluat în România și de către alte echipe (Constantin și Constantin 2008: 62) (Figura II) și sperăm, pe viitor, să fie considerat relevant și folosit în cât mai multe colaborări.

'Art Landscape Transformations. Măgura Past and Present'

Proiectul 'Măgura Past and Present', scenariul Universității din Cardiff pentru 'Art Landscape transformations', a reprezentat continuarea activității de teren întreprinsă în cadrul SRAP. A debutat în 2008 și a fost finanțat de Comisia Europeană, având parteneri din mai multe state membre ale Uniunii Europene și din diverse domenii (arheologie, istorie, arhitectură, artă, fotografie). După cum reiese din denumire, scopul proiectului este concentrat pe satul Măgura, jud. Teleorman, abordând probleme de 'landscape', înglobând aspecte atât din trecut cât și din prezent, prin investigarea diferitelor intervenții în peisajul local: cele preistorice, prin complexele arheologice, cele științifice, prin săpăturile arheologice recente și investigațiile geomorfologice și cele artistice, care se doreau a fi implementate prin noul grant.

Unul dintre rezultatele editoriale ale proiectului menționat mai sus a fost volumul 'The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human-Environment Interactions', editat de Steve Mills și Pavel Mirea (2011) care conține lucrări prezentate la conferința națională de la Alexandria din 3-5 noiembrie 2010. Deși termenul de 'landscape' apare pe copertă și în trei dintre cele patru părți ale volumului 'Landscape, settlements and paleoenvironmental reconstruction', 'Landscape, demography and funerary space', 'New approaches to prehistoric landscape research' în articolele scrise de arheologii români nu regăsim nici o încercare de abordare teoretică. Ce reprezintă 'landscape'? Care ar fi corespondentul cel mai potrivit în limba română?

Proiectul de cercetare de la Pietroasa Mică. Situl de la Pietroasa Mică 'Gruul Dării' (jud. Buzău)

Problematica pe care o impune situl arheologic de la Pietroasa Mică nu poate fi abordată dintr-o singură perspectivă. Caracterul deosebit al descoperirilor și, practic, imposibilitatea de a oferi explicații diverse pentru fenomenele surprinse aici, au impus o reconsiderare a metodologiei de cercetare. Lărgirea echipei de arheologi (condusă de către dr. Valeriu Sîrbu) și apelul la alte discipline au fost inevitabile, în special în contextul atingerii obiectivului de a publica rezultatele săpăturilor.

Apariția celui de-al doilea volum monografic al incintei fortificate de la Pietroasa Mică pune în circulație, în literatura arheologică românească, un nou tip de interpretare atât teoretică cât și metodologică. Capitolul 'Abordări teoretice și cercetări interdisciplinare' semnat de către Dan Ștefan și Maria-Magdalena Duțescu (2005) își propune o incursiune asupra sitului printr-o strategie microregională care să evidențieze, în primul rând, unitatea geomorfologică din care acesta face parte și caracteristicile sale. Sistemul implementat este unul de tip GIS și propune utilizarea unor concepte derivate din sisteme de tip GIS, cum ar fi 'least cost surface analysis' (analiza pantelor), viewshed analysis (analize de vizibilitate), 'predictive modelling' (analize predictive). Toate aceste concepte sunt inițial definite și apoi aplicate zonei în discuție, cu rezultate relevante. Unul din cele mai importante ar fi că datorită acestei abordări s-a putut evidenția faptul că situl de la Pietroasa Mică se află la confluența a cel puțin trei coridoare de tranzit importante: Valea Dărei și două drumuri de culme, unul dinspre Istrița și un altul din nord (Ștefan și Duțescu 2005: 131) (Figura III). Particularitatea sitului poate fi explicată și prin poziționarea sa strategică. Tipurile de complexe din interiorul incintei pot fi puse în legătura directă cu localizarea într-un punct ce se află la interferența mai multor căi de comunicație, rute ce nu pot fi identificate fără apelul la metodele de analiză detaliate în volumul menționat.

De ce acest studiu? Pentru prima dată, în arheologia din România se pune în discuție lămurirea termenului de 'landscape' și definirea domeniului 'Landscape archaeology' în contextul analizei reliefului și a influenței acestuia asupra comunităților umane din trecut. Se încearcă familiarizarea cititorului cu principalele concepte: GIS, GPS, fotogrammetrie, microtopografie, topografie variabilă, landscape, modele digitale de elevație, analiza pantelor, analize vizuale, analize predictive, în final fiind realizat un glosar de termeni. Introducerea acestor noțiuni se face printr-un istoric al utilizării și implementării metodei astfel că este suficient pentru cititorul interesat a parcurge literatura propusă pentru a se pune la punct, cel puțin la nivel primar cu subiectul și pentru a avea un punct de plecare.

Din păcate, studiile de acest gen și un istoric al abordărilor din perspectiva 'arheologiei peisajului' ('Landscape archaeology') în România nu s-au avut în calcul, cu excepția menționării câtorva proiecte și extinderea unor sisteme de baze de date.

Cercetări interdisciplinare la Augustin 'Tipia Ormenișului' (jud. Brașov)

În contextul publicării rezultatelor cercetărilor arheologice desfășurate în ultimii 25 de ani și a integrării digitale a acestora, s-a apelat la implementarea unui sistem de tip GIS care să conțină toate datele din teren de pe platoul 'Tipiei Ormenișului' și din imediata apropiere pentru a încadra situl într-un plan mai larg, în microregiunea Defileul Oltului din Munții Persinari (Ștefan și Duțescu 2006: 253).

S-a încercat aplicarea aceleiași strategii ca în cazul sitului de la Pietroasa Mică, expus mai sus. Analizele spațiale, ale pantelor și cele de vizibilitate au pus în evidență posibilele trasee de acces între diferite puncte din relief, intervizibilitatea dintre principalele situri din regiune. Investigarea teraselor superioare ale 'Tipiei Ormenișului' a reliefat cum același spațiu a căpătat semnificații diferite în două perioade succesive din trecut (Ștefan și Duțescu: 2006: 255).

Modelele de analiză propun un tip diferit de cercetare și chiar dacă nu reușesc să lămurească în totalitate problematica integrării comunităților umane din trecut în mediul înconjurător, pot avea aport în emiterea de ipoteze interpretative prin care spațiul capătă noi semnificații.

Analize 'landscape' la Telița 'Celic Dere' (jud. Tulcea)

Situl arheologic de la Telița 'Celic Dere' a beneficiat de cercetări interdisciplinare începând cu anul 2005, ce se înscriu în același registru cu cele prezentate mai sus în cazul Pietroasa Mică sau Augustin 'Tipia Ormenișului'. Colectivul extins de cercetare (Sîrbu *et al.* 2008) și-a propus investigarea alternativă a situației întâlnite aici, situație ce poate fi considerată ideală pentru majoritatea arheologilor, fiind o rară ocazie de a cerceta atât așezarea cât și necropola unei comunități umane. Localizarea într-o zonă diversă din punct de vedere cultural din trecut și până în zilele noastre înscrie cu atât mai mult complexul de la 'Celic Dere' în categoria obiectivelor arheologice ce nu pot fi înțelese prin simpla cercetare arheologică clasică. Apelul la modalități non invazive și la analize prin metode derivate din sisteme de tip GIS a rafinat cercetarea și a dus la rezultate notabile ce au explicat, în parte, caracterul deosebit al ansamblului de aici.

Poziționarea sitului s-a dovedit a fi de-a lungul unei artere principale de circulație, ce făcea legătura între partea de Nord a Dobrogei și zona Babadag-Razelm-Sinoe unde erau localizate coloniile grecești (Sîrbu *et al.* 2008:206), fapt nedetectabil prin metode clasice datorită caracteristicilor actuale: situl pare complet izolat de orice cale de comunicație sau traseu important din zonă, în mare parte și datorită modificărilor de teren din ultimii 50 de ani (împăduriri). Prin eforturile de reconstituire a peisajului antic s-a evidențiat strânsa legătură între comunitățile umane și mediul ambiant și amplasamentul, deloc întâmplător, al așezării și necropolei (Figura IV).

Integrarea datelor din cercetarea necropolei într-un sistem de tip GIS a evidențiat că mormintele erau distribuite de-a lungul unei culmi centrale de pe panta dealului care făcea legătura cu drumul ce lega necropola de așezare. Astfel, se impune discutarea unei relații între căile de comunicație antice și monumentele funerare (Sîrbu *et al.* 2008: 207).

Aceeași idee este explorată și în cazul necropolei de la **Zimnicea (jud. Teleorman)**. Concret, într-un studiu recent, s-a pus problema relației spațiale dintre spațiile funerare și căile de circulație (Ștefan 2009) (Figura 5). Pornind de la premiza că mormintele au rolul de a reafirma o legătură între generații, urmează concluzia evidentă că acestea trebuie să fie vizibile, marcate și ușor identificabile. Astfel, drumurile puteau asigura cea mai bună vizibilitate menținând relația între membrii comunității și cei morți. Analiza modelului digital și topografic al terenului în microregiunea Zimnicea pune în evidență o culme ce urma linia terasei Dunării, care, în trecut, putea oferi o bună cale de circulație. Suprapunerea modelului digital al terenului cu cartarea mormintelor din zona menționată arată faptul că descoperirile funerare se aliniază de-a lungul acestei terase înalte sugerând existența unui drum ce mărginea malul stâng al Dunării.

Spațialitatea. Referențierea spațială a documentației arheologice. Câteva exemple de sisteme geografice informatice. Alte proiecte

Noțiunea de spațiu și spațialitate capătă însemnătate, din ce în ce mai mare, prin apariția sistemelor de referențiere spațială a informațiilor arheologice și istorice.

În contextul inexistenței în România a unui sistem de inventariere și evidențiere a patrimoniului imobil care să aibă drept scop protejarea, cercetarea și promovarea monumentelor arheologice și istorice, în urma anumitor reglementări legislative ce debutează în 2001 (Legea privind protejarea monumentelor istorice) apar programe de implementare ale unor sisteme informaționale geografice. Un prim program de acest fel este **'eGISpat'**, program național instituit în anul 2005 printr-un ordin al ministrului culturii.

Această necesitate a realizării unor sisteme informaționale geografice pentru protecția patrimoniului cultural național imobil (în special obiective arheologice și monumente istorice) dă conceptului de spațiu noi valențe, prin dimensiunea științifică a integrării spațiale a comportamentului uman antic.

Institutul de Memorie Culturală (cIMeC) este altă instituție ce a desfășurat eforturi, în această direcție, de a crea baze de date arheologice referențiate spațial, un rezultat notabil fiind 'Serverul cartografic al patrimoniului cultural'.

Sisteme de referențiere spațială și aplicații informatizate s-au încercat a fi implementate, tot mai des, în cadrul proiectelor cu finanțare europeană, între care amintim:

- ISTVB ('Perioade cheie ale istoriei vechi pe Valea Buzăului', coordonator Muzeul Brăilei, parteneri: Muzeul Județean Buzău și Digital Domain București), proiect ce propunea investigarea, în mod direct, a unor importante situri arheologice de pe Valea Buzăului;

- STRATEG ('Strategii defensive și politici transfrontaliere. Integrarea spațiului Dunării de Jos în civilizația romană', coordonator Muzeul Național de Istorie a României, parteneri: Universitatea București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' București, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca și Digital Domain București), proiect de cercetare a limitelor frontierelor romane și de integrare a cercetării într-un cadru instituțional eficient;

- ATLAS ('Atlasul arheologic al României din paleolitic până în anul 1000 p.Chr. Redefinirea epocilor și orizonturilor cultural-cronologice din perspectiva datelor oferite de cercetările interdisciplinare', proiect de cercetare exploratorie desfășurat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, ce avea între obiective punerea în evidență în perspectivă spațială a siturilor și fenomenelor arheologice prin contribuții din domenii interdisciplinare.

- CRONOS ('Cronologie și interacțiuni umane în eneoliticul din sudul României. Gumelnița - perioadă cheie a preistoriei europene - stațiunile, spațiul cunoscut și necunoscut', coordonator: Muzeul Național de Istorie a României, parteneri: Universitatea București, Universitatea 'Al.I. Cuza' Iași și cIMeC București), proiect ce are drept scop investigarea habitatului specific culturii Gumelnița apelând la metode non-invasive de investigare a terenului subliniind dimensiunea spațială a respectivelor comunități în Dobrogea (Carozza *et al.* 2011: VII).

Dintre utilizările sistemelor de tip GIS în cercetarea arheologică mai amintim pe cea făcută de Florin Fodorean ('Drumurile din Dacia romană') care prezintă, pe scurt, problemele teoretice ale utilizării sistemelor informatice geografice și ale cartografiei digitale în studiul arterelor rutiere romane și expune aplicabilitatea tehnologiilor GIS în cercetarea a două drumuri romane, cel de la Gheorghieni-Dezmir și cel de la Cluj Napoca-Gilău.

Necesitatea studiilor de landscape în România

Studiul relației om-mediul poate aduce detalii semnificative în înțelegerea contextului în care anumite comunități umane s-au dezvoltat și și-au desfășurat activitatea, depășind interpretările clasice din arheologie ce fac referire strict la cultura materială.

Ce pot aduce studiile de 'landscape' nou în cercetarea arheologică românească? De ce este importantă înțelegerea mediului în discuția asupra comunităților umane din trecut? Ce înseamnă 'landscape' și cum poate fi definit?

Mediul geografic natural este un element esențial ce conține aspectele materiale ale activității umane, astfel fiind indispensabil a fi luat în considerare atunci când se definește ansamblul unui sit.

Termenul de 'landscape' poate fi înțeles din două perspective: una care se referă la peisajul propriu-zis, influențat de activitatea umană, însumând tot ce se află dincolo de punctul central al sitului și de săpătura arheologică și alta care se referă la cum este peisajul perceput de către comunitățile umane din trecut sau din prezent și cum au reușit acestea de-a lungul timpului să-l înțeleagă, care sunt mecanismele de înțelegere a acestui fenomen, sistemele cognitive și procesele de percepție (Johnson 2008:4).

Astfel, prin permanenta transformare a mediului de către om și atribuirea unor sensuri diferite, spațiul devine obiect de studiu pentru arheologi.

Note

¹. Termenul se referă la o metodă de cercetare de suprafață care presupune trasarea unui grid caroiat în segmente, pe care, în linii succesive ('track'-uri), se pornește la cercetarea arealului respectiv făcându-se înregistrarea și evaluarea materialului, cu scopul de a se delimita anumite zone de abundență a materialului găsit la suprafață.

Bibliografie

- Andreescu, R. și Mirea, P. (2008) 'Teleorman Valley. The beginning of the Neolithic in Southern Romania', în S.A. Luca (ed.) *Proceedings of the International Colloquium: The Carpathian Basin and its role in the Neolithisation of the Balkan Peninsula, Acta Terrae Septemcastrensis VII*, pp.57-77, Sibiu: Ed. Altip.
- Bailey D., Andreescu, R., Thissen, L., Howard, A., Macklin, M., Haită, C. și Mills, S., (2000) 'Landscape archaeology of neolithic sothcentral Romania: aims, methods and preliminary results of the Southern Romania Archeological Project', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 51(3-4): 131-51.
- Bender, B. (1993) 'Landscape-Meaning and Action', în B. Bender (ed.), 1993, *Landscape-Politics and Perspectives*, pp.1-17, Oxford: Berg.
- Carozza, L., Bem, C. și Micu, C. (ed.) (2011) *Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5ème millénaire avant notre ère*, Iași-București: Ed. Universității 'Al.I. Cuza' Iași.
- Constantin, M. și Constantin, C., (2008) 'Rezultatele cercetărilor de suprafață de la Câlțești, com. Pietroasele, jud. Buzău', *Mousaios XIII*: 59-74.
- Fodorean, F. (2006) *Drumurile din Dacia romană*, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star.
- Ștefan, D. și Duțescu, M. (2005) 'Abordări teoretice și cercetări interdisciplinare', în V. Sîrbu, S. Matei și V. Dupoi *Incinta dacică fortificată Pietroasa Mică 'Gruiu Dării' (II)*, Buzău: Ed. Alpha.
- (2006) 'Cercetări interdisciplinare', în F. Costea (ed.), *Augustin-Tipia Ormenișului. Județul Brașov. Monografie arheologică*, Brașov, Ed. C2 Design.
- Mills, S. și Mirea, P. (ed.) (2011) *The Lower Danube in Prehistory: Landscape changes and human - environment interactions*, București: Ed. Renaissance.
- Morintz, Al. și Schuster, C. (2004) *Aplicații ale topografiei și cartografiei în cercetarea arheologică, Târgoviște*, Ed. Cetatea de Scaun.
- Johnson, M. (2008) *Ideas of Landscape*, London: Blackwell Publishing.
- Ștefan, M.-M. (2009) 'Exploring Second Iron Age landscapes. The necropolis from Zimnicea, Teleorman County', în *Proceedings of the 11th International Colloquium of Funerary Archaeology, Mousaios XIV*, pp.187-206, Buzău-Brăila.
- Ștefan, D. (2010) 'Statistical tools in Landscape Archaeology', *Archeologia e Calcolatori* 21: 339-56.
- Sîrbu, V., Ștefan, D. și Duțescu, M. (2008) 'Telița 'Celic Dere', Tulcea County. Landscape studies', în V. Sîrbu și R. Ștefănescu (eds.) *Proceedings of the 10th International Colloquium of Funerary Archaeology, Funerary practices in Central and Eastern Europe (10th c. BC-3rd c. AD)*, pp. 201-15, Brăila-Brașov: Ed. Istros.

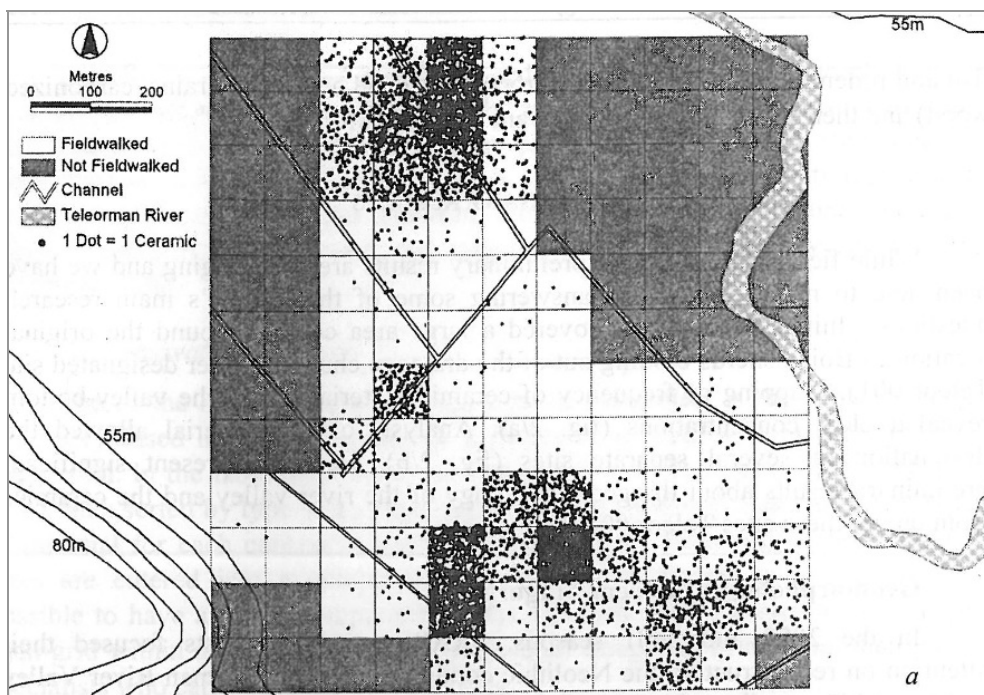


Figura I. Distribuția materialelor ceramice din Valea Teleormanului de la Lăceni-Măgura (după Bailey *et al.* 2000).
Ceramic distribution in the Teleorman valley at Lăceni-Măgura (after Bailey *et al.* 2000).



Figura II. Periegheză pe 'track-uri' efectuată la Pietroasele-Câlțești (jud. Buzău).
Fieldwalking at Pietroasele-Câlțești (Buzău County).

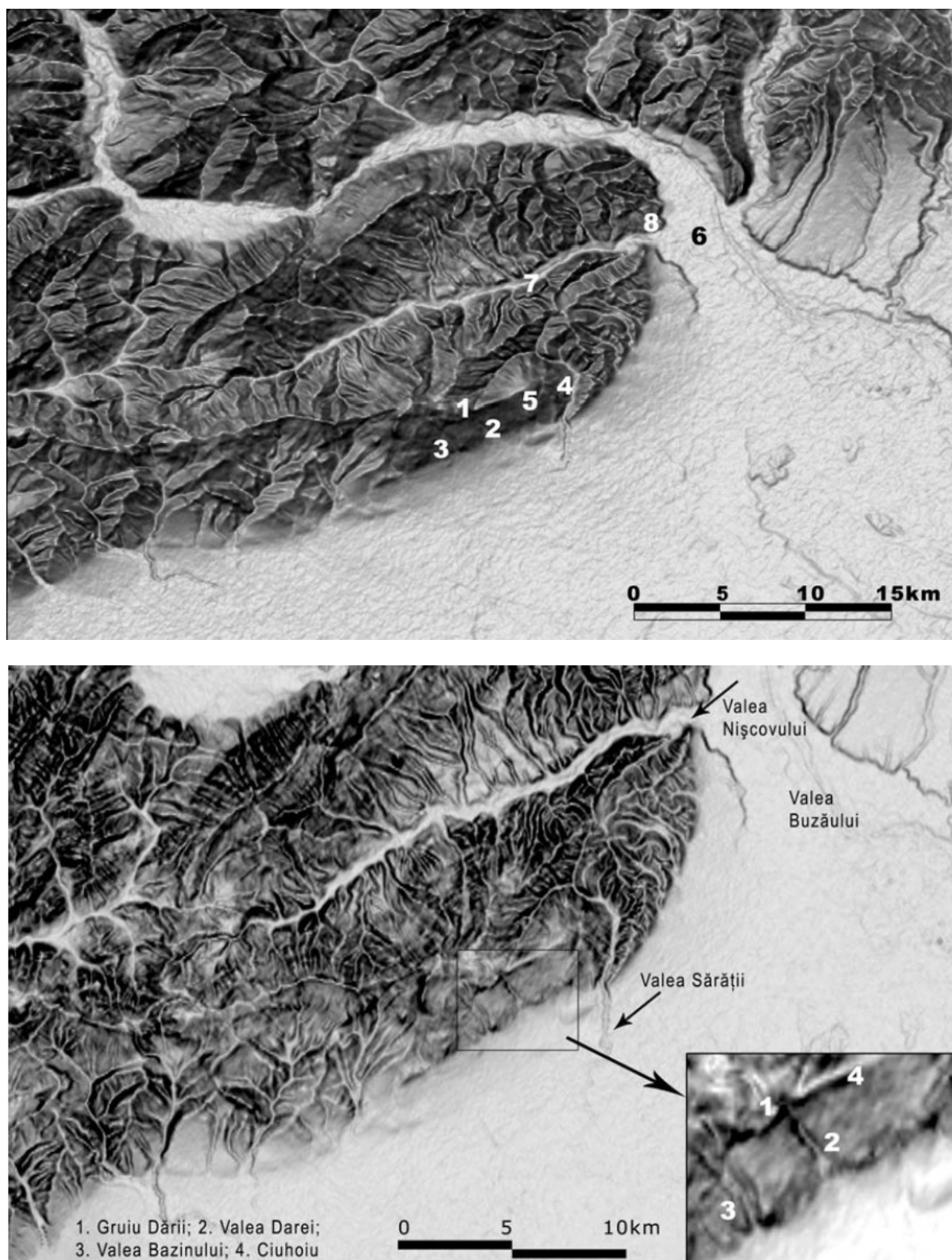


Figura III. Reprezentări ale reliefului și pantelor din zona (după Ștefan și Duțescu 2005).

Representations of relief and slopes in the Pietroasa Mică 'Gruia Dării' area (after Ștefan and Duțescu 2005).

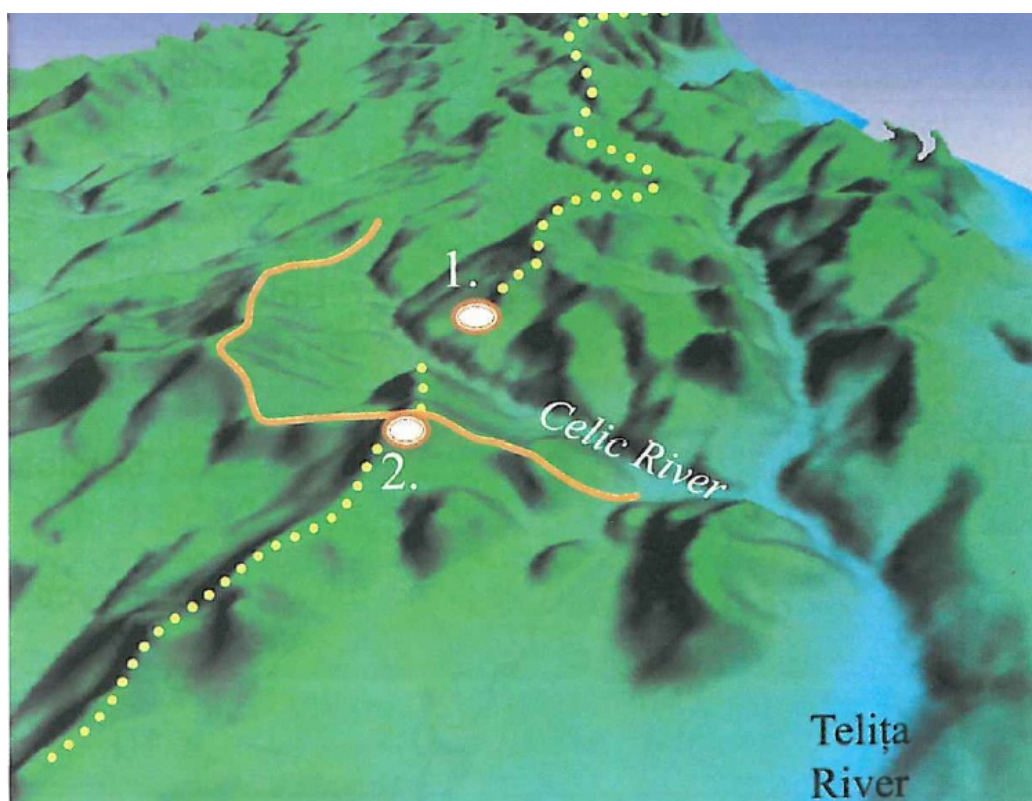


Figura IV. Reprezentarea 3D a reliefului din Valea Celicului pentru evidențierea zonei de la Telița 'Celic Dere'. 1. Telița; 2. Edirlen (după Sîrbu, Ștefan și Duțescu 2008).

3D landscape representation of Telița 'Celic Dere' highlighting the Celic River Valley area. 1. Telița; 2. Edirlen (after Sîrbu, Ștefan and Duțescu 2008).

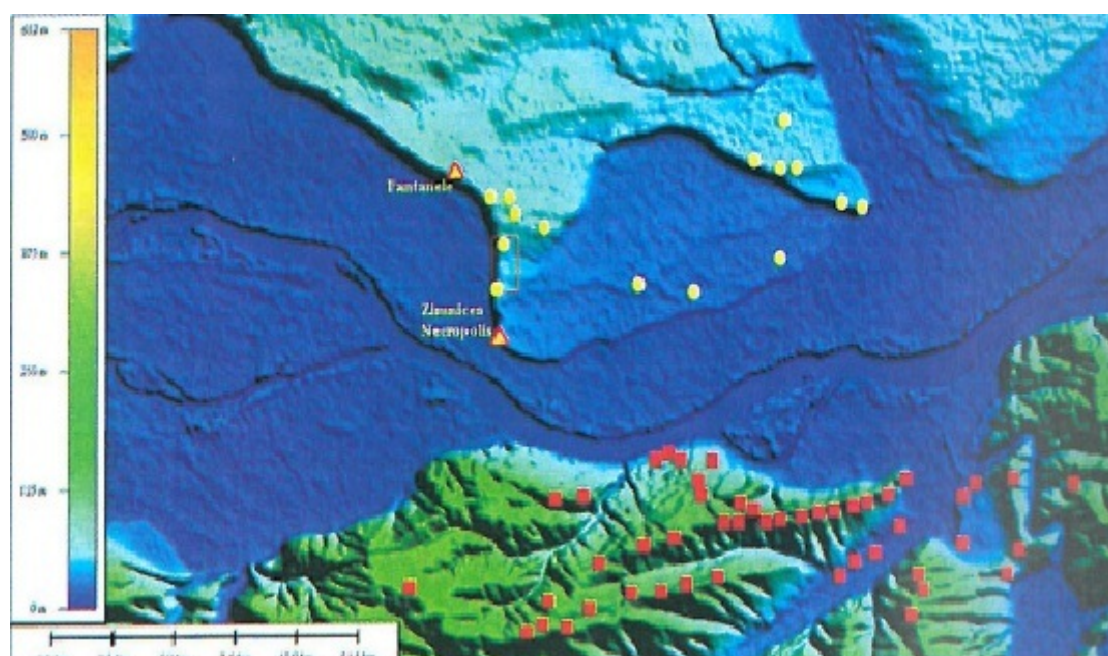


Figura V. Modelul digital al terenului în zona Zimnicea-Svishtov cu ilustrarea pantelor și a culmilor (după Ștefan 2009).

Digital terrain model of slopes and ridges in the Zimnicea-Svishtov area (after Ștefan 2009).



MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE (TELEORMAN COUNTY MUSEUM BULLETIN. ARCHAEOLOGICAL SERIES)

Revistă indexată în: **AWOL, CEEOL, WORLDCAT**

Revista publică studii generale și articole de arheologie, studii și cercetări interdisciplinare, abordări teoretice, pagini din istoria arheologiei, prezentări și recenzii de carte.

The journal publishes general studies and articles about archaeology, interdisciplinary studies and research, theoretical approaches, the history of archaeology, and book reviews and presentations.

Redacția:

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA
tel. 0040-766-696496; 0040-247-314761

email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 1-2009

Cuvânt înainte / Foreword

Laurens C. THISSEN - First ceramic assemblages in the Danube catchment, SE Europe - a synthesis of the radiocarbon evidence / *Primele grupuri ceramice din bazinul Dunării, sud-estul Europei - o sinteză a datelor radiocarbon*

Corneliu BELDIMAN, Diana-Maria SZTANCS - Industria materiilor dure animale aparținând culturii Starčevo-Criș descoperită în așezarea de la Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', jud. Teleorman. Considerații asupra repertoriului tipologic / *L'industrie des matières dures animales appartenant à la culture Starčevo-Criș découverte dans le site Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', dép. de Teleorman, Roumanie. Considérations sur la typologie*

Steve MILLS - High-resolution study and raster interpolation of early Neolithic pit features at Măgura 'Buduiasca', Teleorman County, Southern Romania / *Studiu de înaltă rezoluție și interpolare raster asupra gropilor din epoca neolitică timpurie de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman, sudul României*

Amelia PANNETT - The lithic assemblages from Teleor 003: preliminary analysis and interpretations / *Industria litică de la Teleor 003: studiu preliminar și interpretări*

Radian R. ANDREESCU, Pavel MIREA, Katia MOLDOVEANU, Ion TORCICĂ - Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' / *New discoveries from the Gumelnița culture settlement Vitănești 'Măgurice'*

Alin FRÎNCULEASA - Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăiești de Jos (jud. Prahova) / *Archaeobotanical discoveries from the Chalcolithic settlement of Mălăiești de Jos (Prahova County)*

Pavel MIREA - Un tezaur de epocă geto-dacă descoperit la Măgura, jud. Teleorman / *A Geto-Dacian hoard find at Măgura, Teleorman County*

Peti DONEVSKI - Archaeological investigations in Silistra (Durostorum) / *Cercetări arheologice la Silistra (Durostorum)*

Valentin RADU, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA, Steve MILLS, Katia MOLDOVEANU, Radian R. ANDREESCU, Douglass W. BAILEY - O depunere rituală de animale descoperită la Măgura 'Buduiasca' (jud. Teleorman) / *A ritual animal deposition found at Măgura 'Buduiasca' (Teleorman County)*

Bogdan CIUPERCĂ, Andrei MĂGUREANU - Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic / *Regarding the problem of the VI-VII century mould finds in the extra-Carpathian area*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - Observații asupra ceramicii medievale de uz comun de la Zimnicea, jud. Teleorman / *Notes on the common use medieval pottery from Zimnicea, Teleorman County*

Douglass W. BAILEY - Archaeologies of the Teleorman Valley: the contemporary past and fragmented records / *'Arheologiile' văii Teleormanului: trecutul contemporan și înregistrările fragmentare*

Cătălin LAZĂR - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (I): Contribuțiile antropologiei culturale și sociale / *The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (I): the contribution of cultural and social anthropology*

Ioana BOGDAN CĂTĂNICIU - Limes Daciae Inferioris, cercetări și ipoteze / *Limes Daciae Inferioris, research and hypotheses*

Dragoș MĂNDESCU - Descoperirea sitului arheologic de la Zimnicea și prima etapă a cercetării sale: 'Explorațiunile' lui Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873) / *La découverte du site archéologique de Zimnicea et la première étape de sa recherche: 'Les explorations' de Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873)*

Ionel CÂNDEA - Vechi cercetări arheologice și istorice în județul Teleorman și la cetatea Turnu (Măgurele) / *Old archaeological and historical research in Teleorman County and at Turnu (Măgurele) Citadel*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 2-2010

Adina BORONEANȚ - Ostrovul Corbului - o discuție asupra mormintelor mezolitice și neolitice timpurii / *Ostrovul Corbului. Mesolithic and Neolithic burials - a discussion*

Abraham VAN AS - 'How and why?' The Neolithic pottery from Teleor 003, Teleor 008 and Măgura-Bran, Teleorman River Valley, southern Romania / *'Cum și de ce?' Ceramica neolitică de la Teleor 003, Teleor 008 și Măgura-Bran, valea râului Teleorman, sudul României*

Alin FRÎNCULEASA, Octav NEGREA - Un sit din epoca neo-eneolitică în zona colinară a Munteniei - Seciu, jud. Prahova / *A Neolithic site in the hills area of Walachia - Seciu, Prahova County*

Pavel MIREA, Ion TORCICĂ - Locuirile neolitice și eneolitice din zona Vistireasa, com. Nanov, jud. Teleorman. Note preliminare / *Neolithic and Eneolithic habitations from Vistireasa, Nanov, Teleorman County. Preliminary Notes*

Ana ILIE, Iulia NEAGA - Câteva date despre o posibilă producție metalurgică în tell-ul de la Geangoești / *Some data about possible metallurgical production to the Geangoesti tell-settlement*

Ion TORCICĂ - Observații asupra unor vase gumelnițene cu perforații din tell-ul de la Vitănești Măgurele, jud. Teleorman / *Remarks on some Gumelnița perforated vessels from 'Măgurele' tell settlement, Vitănești, Teleorman County*

Dragoș MĂNDESCU - Sur la chronologie des habitations du type Alexandria / *Asupra cronologiei așezărilor de tip Alexandria*

Bogdan CIUPERCĂ, Pavel MIREA - Sud-Vestul Munteniei în secolele VIII – X / *The south-west of Walachia in VIII - X centuries*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - Observații asupra ceramicii smălțuite - artistice de la Zimnicea, jud. Teleorman / *Observations on glazed pottery from Zimnicea, Teleorman County*

Steve MILLS - The Contribution of Sound to Archaeology / *Contribuția sunetului în arheologie*

Cătălin LAZĂR - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (II): Contribuțiile arheologiei / *The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (II): the contribution of archaeology*

Piotr JACOBSSON - Optically Stimulated Luminescence as a tool in environmental archaeology / *Luminiscența Stimulată Optic ca instrument în arheologia de mediu*

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 3-2011

Adina BORONEANȚ - Arheologul Vasile Boroneanț la 80 de ani / *The Archaeologist Vasile Boroneanț at 80 Years*

Marin CÂRCIUMARU - Omul și arheologul Vasile Boroneanț / *Vasile Boroneanț, the Man and the Archaeologist*

Adina BORONEANȚ - A Suggested Chronology for the Iron Gates Mesolithic / *O propunere de cronologie pentru mezoliticul de la Porțile de Fier*

Pavel MIREA - Between Everyday and Ritual Use - 'Small Altars' or 'Cult Tables' from Măgura 'Buduiasca', Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds / *Între folosința cotidiană și rituală - 'altărase' sau 'măsuțe de cult' de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman (I): descoperirile din neoliticul timpuriu*

Marin Iulian NEAGOE - Despre idolii vinčieni de tip 'tesalic' descoperiți în teritoriul comunei Hinova, județul Mehedinți / *Vinča Idols of 'Thessalian' Type Discovered in Hinova Village, Mehedinți County*

Dimitrie C. BUTCULESCU (editare, note, bibliografie la notele editorului și transpunere ilustrații de Dragoș MÂNDESCU) - Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică) / *Calonfirescu Mound (Archaeological Exploration)*

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU - Considerații privind vetrele din așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *The Hearts Discovered at Vitănești 'Măgurice' Settlement Belonging to Gumelnița Culture, Teleorman County*

Ana ILIE - Parure en terre cuite de la culture Gumelnița des sites du département de Dâmbovița (Roumanie) / *Obiecte de podoabă din lut din cultura Gumelnița descoperite în așezări din județul Dâmbovița (România)*

Ion TORCICĂ - Depozitul de lame de silex descoperit în localitatea Băbăița (jud. Teleorman) / *Flint Blade Hoard from Băbăița (Teleorman County)*

Cătălin Nicolae PĂTROI - Caracterul gumelnițean al culturii eneolitice Sălcuța / *Gumelnița Character of the Sălcuța Eneolithic Culture*

Cristian Eduard ȘTEFAN - Așezarea eneolitică de la Bârlălești - 'Stanția', jud. Vaslui. Unele considerații asupra ceramicii / *The Eneolithic settlement from Bârlălești - 'Stanția', Vaslui County. Considerations of the Ceramics*

Daniel GARVĂN - Reprezentări ornitomorfe eneolitice din zona subcarpatică a Moldovei / *Représentations néolithiques d'oiseaux découvertes dans les zones collinaires de Moldova*

Ion PĂTRAȘCU - Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, județul Teleorman / *Some Archaeological Finds from the Getic Fortress at Orbeasca de Sus, Teleorman County*

Alin FRINCULEASA, Nicolae ȘERBAN, Octav NEGREA, Valentin DUMITRASCU - Date preliminare privind așezarea medievală timpurie de la Belciug, jud. Prahova / *Preliminary Data on the Early Medieval Settlement from Belciug, Prahova County*

Bogdan CIUPERCĂ - Câteva puncte de vedere privind activitățile meșteșugărești și spațiile de 'producție' între Carpați și Dunăre în secolele VIII-X / *A Discussion of Craft Activities and 'Production' Areas between the Carpathians and the Danube in the VIII-X Centuries AD*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - De la răspunsurile la Chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - județul Teleorman / *From the Responses of Odobescu Questionnaire to the List of Historical Monument 2010 - Teleorman County*

Cătălin LAZĂR, Cristina MUJA, Gabriel VASILE - Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (III): contribuțiile antropologiei fizice / *Theoretical and Methodological Considerations in the Study of Funerary Practice (III): the Contribution of Physical Anthropology*

Prezentări de carte / *Book Reviews*

Dragoș DIACONESCU - *Cultura Tiszapolgár în România*, Bibliotheca Brukenthal XLI, Editura Altip, Sibiu, 2009, 433 pagini, ISBN 978-973-117-244-6 902(498.4) - (Mihaela GOLEA, Luisa FULGA)

Victor Henrich BAUMANN - *Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009*, Editura Granada, Tulcea, 2010, 243 pagini, ISBN 978-973-8905-90-0 - (Silviu ENE)

* * *

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 4-2012

Laurens THISSEN - Starčevo - Criș pottery from TELEOR 003, S Romania / *Ceramica Starčevo - Criș din TELEOR 003, sudul României*

Radian ANDREESCU - Reprezentări ornitomorfe descoperite în așezarea de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *Ornithomorphic Figurines Discovered at Vitănești 'Măgurice', Teleorman County*

Katia MOLDOVEANU - Un capac cu mâner antro-po-zoomorf descoperit la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman / *A Lid with Anthro-po-zoomorphic Handle Discovered at Vitănești 'Măgurice', Teleorman County*

Ion TORCICĂ - Piese de tipul 'coarne de consecrație' descoperite în așezările Vitănești 'Măgurice' (jud. Teleorman) și Surdulești (jud. Argeș) / *'Horns of Consecration' Discovered at Vitănești 'Măgurice' (Teleorman County) and Surdulești (Argeș County)*

Cristian Eduard ȘTEFAN, Valentin DUMITRAȘCU, Monica MĂRGĂRIT - *Restitutiones Archaeologicae*: așezarea de tip *tell* de la Coșereni 'Măgura de la Comana', jud. Ialomița / *Restitutiones Archaeologicae: the Tell Settlement from Coșereni 'Măgura de la Comana', Ialomița County*

Theodor IGNAT, Vasile OPRIS, Mădălina VOICU, Radian ANDREESCU, Cătălin LAZĂR - Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (I) / *The Pottery from House nr.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Baseline Analyse (I)*

Alin FRÎNCULEASA - Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăiești de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău) / *Traditions and Cultural Contacts in Northern Wallachia Eneolithic: about the Sites from Mălăiești de Jos, Seciu (Prahova County) and Coțatcu (Buzău County)*

Daniel GARVĂN, Roxana MUNTEANU - Un sceptru cruciform descoperit la Traian 'Dealul Fântânilor' (jud. Neamț) / *An Eared-type Mace from Traian 'Dealul Fântânilor' (Neamț County)*

Ion PĂTRAȘCU - Restituiri: Emil Moscalu, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, județul Teleorman / *Restitutions: Emil Moscalu, Report on Excavations at Orbeasca de Sus, Orbeasca Commune, Teleorman County*

Camelia - Mirela VINTILĂ, Despina MĂGUREANU - Notă asupra descoperirilor de sec. II - I a. Chr. din situl arheologic 'Băneasa - La Stejar' / *Notes sur les découvertes du II - I siècle av. ne. sur le site archéologique 'Băneasa - La Stejar'*

Bogdan CIUPERCĂ - Locuințele așezărilor din Muntenia în secolele VIII-X / *The Dwellings of VIII-X Centuries Settlements from Walachia*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - Tezaurul de la Brânceni, jud. Teleorman, un tezaur medieval cu monede și podoabe / *The Medieval Coin and Adornment Hoard from Brânceni, Teleorman County*

Alexandra GHENGHEA - Was there a death gesture during early iron age? A new meaning for the 'Warrior from Capestrano' / *Un gest al morții în prima epocă a fierului? Un nou înțeles pentru 'Războinicul din Capestrano'*

Prezentări de carte / *Book Reviews*

Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, Publicațiile Muzeului Județean Teleorman (I), Editura Renaissance, București, 2010, 259 pagini, 60 planșe, abrevieri, bibliografie, sursele ilustrațiilor, indice general, rezumat în limba franceză, ISBN 978-973-8922-80-8 - (Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE)

Joanna R. SOFAER - *The Body as Material Culture: A Theoretical Osteoarchaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 188 pagini, 11 ilustrații, 3 tabele, ISBN 978-0-521-81822-3 - (Mădălina VOICU)

Obituaria / *Obituary*

Cătălin LAZĂR - Amintiri despre un prieten / *Memories about a Friend*

* * *



Seria: PUBLICAȚIILE MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
(TELEORMAN COUNTY MUSEUM PUBLICATIONS SERIES)

Această serie publică studii generale și monografii arheologice și istorice, pagini de memorialistică, lucrări ale unor conferințe și teze de doctorat.

This series published general studies and monographs in archaeology and history, pages of memoirs, proceedings of conferences, and doctoral theses.

(I) Ecaterina ȚÂNȚĂREANU - *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, Ed. Renaissance, București, 2010

(II) Ecaterina ȚÂNȚĂREANU, Ruxandra NEMȚEANU (editori) - *Lucrările Conferinței 'Schimbări umane și interacțiuni în peisajul cultural rural', Alexandria, 8-9 Aprilie 2010*, Ed. Renaissance, București, 2010

(III) Steve MILLS, Pavel MIREA (editori) - *The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human Environment Interactions - Proceedings of the International Conference, Alexandria 3-5 November 2010*, Ed. Renaissance, București, 2011

(IV) Constantin ȚÎNȚĂRIU (coordonator), Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE, Florin CHIRIAC, Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU, Luminița GHEORGHE, Elena TRONARU, Cătălin BORȚUN - *Colectivizare în Teleorman (1949-1962). Rezistență și acceptare forțată* (Ediția a II-a revizuită și adăugită), Ed. Magic Print, Onești, 2011

(V) Cătălin BORȚUN - *Mișcarea legionară din județul Teleorman în documente*, Ed. Renaissance, București, 2011

(VI) Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU - *Moșieri teleormăneni (1864-1949). Mărire și decădere*, Ed. Renaissance, București, 2011

(VII) Corina IORDAN - *Oameni, locuri, amintiri... Interviu cu profesorul Ion Moraru*, Ed. Renaissance, București, 2012

ALTE PUBLICAȚII
(OTHER PUBLICATIONS)

Ioana BOGDAN-CĂTĂNICIU - *Muntenia în sistemul defensiv al imperiului roman sec. I-III p. Chr.*, Muzeul Județean Teleorman, 1996

Constantin ȚÎNȚĂRIU (coord.), Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE, Florin CHIRIAC, Steluța CHEFANI-PĂTRAȘCU, Luminița GHEORGHE, Elena TRONARU - *Colectivizare în Teleorman (1949-1962). Rezistență și acceptare forțată* (Vol. I+II, Ediția I), Ed. Tipoalex, 2004

Pavel MIREA, Ion PĂTRAȘCU - *Alexandria. Repere arheologice și numismatice*, Ed. Musica Viva, Ploiești, 2006

Steve MILLS (ed.) - *Interventions: Măgura Past and Present*, Ed. Renaissance, București, 2011

PUBLICAȚII ELECTRONICE
(E - PUBLICATIONS)

Muzeul Județean Teleorman. E - Buletin semestrial de informare

[<http://www.muzeulteleorman.ro/e-buletin.html>]

Publicație electronică, cu apariție bianuală, la 31 ianuarie și 31 iulie

Electronic journals, appearing biannually on 31st January and 31st July